8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. VII. — Р. VII.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ⁂ З друкарні Ставропигійского Інститута під зарядом М. Рефця. ⁂ 1910.

НИВА

Виходить І-го і 15-го кождого місяця в о'бємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.
Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.
Адреса Редакції і Адмінїстрадиї:
Львів ул. Коперника ч. 3б.

Ч. 7.

ЗМІСТ: *о. Др. Д. Яремко:* **Др. Карль Люеґер і его дїла** 193
о. Н. Будка: **Дісципліна грецкої церкви** 197
о. Кость Курилло: **Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америцї** 201
Я. Тарнавский: **До біблїйного питаня про вдохновенє і неошибочність сьв. Письма** (враз з рішенєм Бібл. Комісиї в справі іст. характеру трох розділів кн. Битія). 204
Бібліоґрафія: *о. Йосиф Ганквеич*: **Право і пасторальна** 212
Дописи: *о. А. К.*: **Про церковні і віроісповідні відносини на Буковинї** 212
Відповіди „Ниви": *о. І. Н.*: До II, 3 („Нива" ч. 5, стр. 155) 217
Всячина: (Важне для достойників, приналежних до „familia pontificia". — До нашого Всч. Духовеньства в справі „Достави". — Сьвітскі пані при катехизованю дітий. — Відозва „Каєвого Шкільного Союза"). 218
Додаток: *о. Платон Карписький:* **Сїм голосів взиваючих грішника до каяня.** (стр. 41—56).

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути слідуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного становища (критична аналіза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Щурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Пояснення до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Щурат: Поезия в пророка Ісаії, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Щурат: Із студий над почаївским „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 1 кор.
6. о. С. Гузар: Розважаня о терпіннях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о С. Гузар: Розважаня о терпіннях І. Христа, для шкільних дітий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Волиньский: Апольогетично-соціяльна діяльність рускогo душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свенціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Цїни подані разом пересилкою.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788. **„ДНЇСТЕР“** **Конто Щадниці почтової 25.261.**

У Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будинків, збіжа і знарядів господарских від шкід огневих під користними услівями,
числить умірковані премії за обезпеченя,
ліквідує шкоди **безпроволочно** по пожарі,
удїляє обезпеченим членам з річної надвижки **звороти.**
За р. 1909 приладає на користь членів звороти 10%.
Поліси „Дністра приймає при позичках **Банк краєвий** у Львові і в Чернівцях, Галицка Каса Ощадности, Руска Щадниця і инъші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекурувати ся **на жите** в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформації до обезпечень удїляють аґенції „Дністра“.

Зголошеня письменних господарів о аґенцию приймають ся лишь з таких громад, где еще не робить инъший аґент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ $^{31}/_{12}$ 1909 виносять:
Фонд резервовий і резерва премій К 2,146.977, инъші фонди К 594.687, разом **К 2,741.624.**

Канцелярії Товариства отворені для сторін **від год. 8 — 2.**

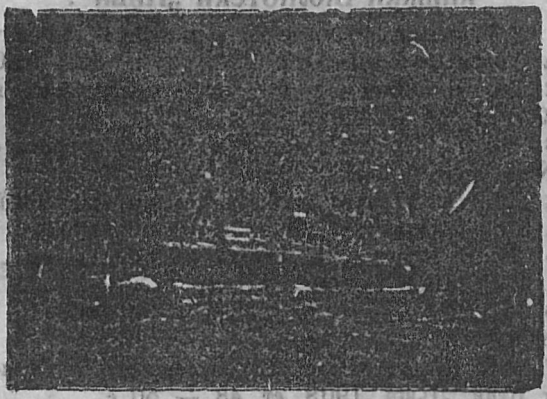

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Ґальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся еміґрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

ШЛЯХ

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 7. Львів, 1. цьвітня 1910. Рік VII.

Др. Карль Люеґер і єго дїла.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

„Die Persönlichkeit ist es, die die wahre Kultur schaft und beherscht.... und das Centrum der grossen Persönlichkeit ist Christus“. (З мови Ахп. Йос. Теодоровича на V. кат. вічу у Відни 1905. р.)

Дня 10. марта с. р., заосмотрений сьв. Тайнами, помер Люеґер, бурмістр Відня, заступник маршалка в дол. австрийскім соймі, посол до держ. ради, творець і провідник християньско-суспільного сторонництва. Єго похорон відбув ся д. 14. марта; в нїм взяло участь не лишень цїле населенє Відня, але і цїлої австрийскої держави через делеґатів з численних громад і міст, через своїх парляментарних послів, найвисших автономічних і державних урядників, представителїв армії, найвисших церковних достойників, самого цїсаря. Навіть офіцияльні відпоручники всїх держав явили ся на похоронї. Сей небувалий у Відни славний похорон є наглядним доказом і признанєм для славної дїяльности покійника, єго личних визначних прикмет і великих заслуг.

Люеґер уродив ся 24. жовтня 1844. р. і був сином убогого портієра при технольоґічнім інститутї у Відни. Вже змалку визначав ся незвичайними спосібностями. Скінчивши ґімназию і правничі студиї, посьвятив ся адвокатурі і скоро почав брати участь в прилюднім житю в зборах і вічах, де єго краснорічиві промови, з питомим єму віденьским гумором і легким сарказмом а передовсїм з основним знанєм річи, звернули на него загальну бачність так, що вже в 1873. р. вибрано єго до міскої ради

у Відни. Спершу належав він до лїберально-демократичного сторонництва, та вскорі переконав ся про глубокий моральний занепад і гнилину зжидовілого лїберальізму.

Люеґер задумав утворити нову партию і справдї став творцем християньско суспільного сторонництва, і поставив собі ціль: здобути Відень а через него і всї прочі міста і краї для християньскої ідеї. Сїй ідеї служив він через ціле своє житє і присьвятив їй всї свої незвичайні спосібности і сили. Дорога до сеї високої цїли була повна перепон. Против Люеґера злучило ся і піднесло ся все, що яку небудь силу мало в державі а передовсїм виступив проти него всемогучий колись зжидовілий лїберальізм із своїм переважним впливом в державнім правлїню, в адмінїстрациї, в пресї. Були часи, коли нїхто не був так зненавиджений, оплюгавлений і переслїдуваний як Люеґер, він був проголошений революционером і бунтівником і в найвизших сферах був уважаний небезпечним демаґоґом — той Люеґер, який сам про себе з питомим собі гумором міг сказати, що, єсли би єго покавалкували, то замість червоної знайшли би у него всюди чорно-жовту фарбу. Люеґер видержав всї ті напасти з мужескою силою, а тимчасом єго сторонництво росло з дня на день; під єго християньским і патрийотичним прапором громадили ся широкі народні маси і в р. 1895. вибрала єго міська рада бурмістром Відня. Двічи розвязувано раду, двічи не потверджувано єго вибору, аж в р. 1897. цїсар потвердив єго вибір. На становищу бурмістра Відня остав Люеґер аж до свої смерти, єго почитав собі за найбільше достоїньство і на нїм дав він найбільше доказів труду, жертви, незвичайних спосібностий і придбав найбільше заслуг.

Відень, після сьвідоцтва очевидців, за часів лїберальної господарки стояв далеко по заду иньших европейских міст так, що можна сьміло сказати: доперва Люеґер дав Відневи сьвітло, рух, городи, воду, красу, нові жерела доходу, завів лад, взірцеву господарку так, що тепер дорівнує прочим столичним европейским містам а під многими зглядами їх перевизшає.

Але що найважнїйше, Відень став за Люеґера містом християньским. Бо нїгде правди дїти, він був вправдї і за часів лїберальної ери замешкалий як і тепер майже виключно через християн, та не мав християньского характеру; християньске населенє не проявляло як слїд свого житя. Упадок морального і релїґійного житя був замітний особливо серед молодшого поколїня. Дійшло до сего, що сьвященикови не все було безпечно виходити в подальші части міста а навіть в осередку міста він був наражений на кпини, глузованя і насьмішки підростаючої молодежи. Сей сумний стан потребував заради особливо через школу.

Заслуги Люеґера на поли шкільництва у Відни величезні. Він подбав, що вже при кінци 1907. р. було 406 міских шкіл з 6504 силами і 346.879 учениками і ученицями. Від учителїв домагав ся Люеґер порозуміня і згідного поступованя з катехитами і не

спричинюваня у дїтий гадки, що заходять якісь ріжниці між ними а катехитами. Учителїв з антірелїгійними, соціялїстичними переконанями не допускав до міских шкіл і ось в який спосіб мотивував в соймі 1898. р. своє домаганє і поступованє: „Die Lehrer haben kein Recht die Schule zu einer wüsten Hetze gegen die Religion zu missbrauchen. Der Vergleich, dass jeder Arbeiter seine Meinung frei äussern dürfe, trifft hier nicht zu. Wenn man sich irgendwo ein Paar Stiefel machen lässt, so ist die politische Meinung des Schusters gleichgültig. Dem Lehrer geben wir aber keine Stiefel, sondern unsere Kinder und darum haben wir das Recht nach der politischen Überzeugung des Lehrers zu fragen".

Під проводом Люеґера обезпечило християньско-суспільне сторонництво науку релїгії в школах і задержало християньский характер шкіл. Ми наведемо слова самого Люеґера з єго бесїди на V. кат. вічу в 1905. р., якими він описує спосіб дальшої борби: „Wenn ich mich frage, wie dies alles erreicht werden konnte, so sage ich nur ein Zauberwort. Es heisst Agitation, rücksichtslos und schonunglos. Rücksichtslos und schonungslos werden die Katholiken behandelt. Der arme Priester wird durch alle möglichen Kotmassen gezerrt und wenn Keiner da ist, der eine Sünde auf sein Gewissen geladen hat, dann erfindet man einen. Wir alle müssen agitieren, arbeiten... Dann werden wir etwas erreichen"...

І справдї за аґітациєю і працею Люеґера і єго сторонників відзискав Відень християньский характер. Дбалість управи шкіл о релїґійно-моральне вихованє дїтвори і ревна праця катехитів доконала, що молодша ґенерация віденьского населеня перенята наскрізь духом католицким а старшу будьто навернули будьто одушевили личні приятелї Люеґера, знамениті проповідники Абель, Фрейнд, Бойсль, Мюллєр і пр.

Широку дїяльність розвинув Люеґер на поли гуманїтарнім і санїтарнім; се поле стало ся одною з найважнїйших областий єго соціяльної полїтики у Відни. Єго заходами сьвітло з'орґанїзовано інститути посередництва працї для всякого рода ремісників, робітників, зарібників і домашної служби. В однім р. 1908 було в тих інститутах 178.000 зголошень потребуючих занять а 162.000 зголошень про вільні місця. Для немічних міщаньских старців отворив приют в величавім знаменито уряджженім домі, а для убогих постарав ся о правильну опіку через т. зв. раду убогих в кождій дїльници міста.

Під зглядом гігієнїчним осягнув Відень найвизший степень розвою через заведенє нових водопроводів, численних парків, городів і плянтів (тепер є понад 270 з простором 10,271.651 квадр. метр.), людових купелів парових і водних і пр.

Незрівнані суть заслуги Люеґера на поли економічної мійскої господарки, та годї їх всї вичислити. Відень з своєю красою і взірцевою господаркою став ся гордостию кождого

нїмецкого католика, бо, єсли хто посьмїє ємy сказати, що католики під зглядом культурної працї і культурних здобутків суть inferiores і стоять позаду некатолицких народів, тодї він має готовий аргумент для доказаня неправди сего твердженя: der beste Beweis ist unser Wien mit seinem Bürgenmeister Lueger.

Імя і понятє теперішнього Відня стало не лишень у нас але і загранicею нерозлучно звязане з іменем Люеґера так, як вяже ся дїло з іменем свого творця. І справдї тяжко найти у Відни місце, яке би не голосило єго слави, слави єго думки, єго плянів, єго енергії, єго орґанїзаторского талану, єго любови для цїлого населеня.

Цїлий теперішний Відень се найславнїйший, тревалий памятник, який собі сам Люеґер здвигнув.

Є єще другий не менше славний, живий памятник, що єго здвигнув Люеґер як творець християньско-суспільної партиї. Для єго могучої личности оказало ся за малим широке поле культурної працї в мілїоновім містї (Відень числить тепер понад два мілїони і стотисяч мешканців). Здобувши Відень і дол. Австрию для християньско-суспільної ідеї і програми, почав він думати і о прочих краях. При помочи знаменитої партийної орґанїзациї і аґітациї християньско-суспільна ідея захопила Австрию горішню, Моравію, Чехи, Шлеск, Стирию, Тироль і пр. Найбільше причинили ся до розширеня християньско-суспільної партиї в сих краях сьвященики і то головно молодші. Люеґер високо цїнив сих рухливих робітників на церковній ниві і принагідно висказував їм свою вдячність і признанє. Так пр. витаючи іменем Відня всїх зібраних на V. кат. вічу, сказав до них найбільше привітних слів і помістив їх в своїй бесїдї зараз по найвизших достойниках церковних: „Ich begrüsse Sie alle, ich begrüsse die Eminenzen, die Excellenzen, die hochw. Herren Bischöfe, ich begrüsse den letzten Kaplan aus dem Gebirgsdorfe als meinen Brüder. Ich begrüsse diejenigen, die man mit dem Worte Hetzkapläne nennt. Ich begrüsse Sie, diese uneigennützigen, armen, wirklich in evangelischer Armut lebenden Kämpfer für unsere Religion und für unser Vaterland. Ich begrüsse alle, ob ihre Wiege gestanden im Palaste oder in der kleinen Hütte“...

„Mein Programm sind meine Thaten“ говорив Люеґер коротко в своїх послїдних кандидатских промовах, а єго сторонники могли говорити: „Unser Programm ist Lueger“. Під сим кличем християньско-суспільне сторонництво взросло і видвигнуло ся на найбільше і найвпливовійше сторонництво в Австриї а осягнувши під проводом Люеґера переважний вплив в державній радї, приступає чим раз то сьмілїйше до реалїзованя постулятів державної, суспільної і национальної справедливости.

Найкрасший з усїх памятників, се нерукотворений памятник, що єго собі Люеґер придбав у серцях мілїонів не лишень віденьского населеня, але і всїх покривджених народів австрийско-угорскої держави — у їх вдячній памяти за

свою справедливість в відношеню до кождого народу і дїяльну поміч в рішаючих, критичних хвилях; такої помочи Русини нераз зазнали від покійника і через те заслужив собі і у нас на тревалу вдячність. —

Велику втрату поносить і відчуває цїла держава і цїле християньске населенє — через смерть Люеґера і недостачу сеї геніяльними дарованями наділеної, могучої личности. Серед загального суму і жалю похоронено сего великого мужа, що через цїле своє житє боров ся і працював під християньским прапором для добра мілїонів і що здобув собі любов і пошану навіть у противників задля свого чистого як слеза характеру і для своїх „чистих рук“.

Похоронено тлїнні останки Люеґера, та дух єго не вмер — а се Христовий дух, се дух самовідреченя, дух жертви (звісна річ, що Люеґер зрезиґнував з половини своєї пенсиї на річ убогих Відня) і посьвяти для добра загалу, дух безінтересовности і справедливости — се ті визначні прикмети, які зложили ся на ідеальну личність покійника і якими він єднав собі серця мілїонів. Сей дух, як найцїннїйша спадщина, лишив ся у єго живім творі, у єго сторонництві; він буде єго одушевляти в праці для добра цїлого католицкого населеня Австриї і для єго на християньских основах опертого культурного розвитку.

о. Др. Д. Яремко.

о. Н. Будка.

Дісципліна грецкої церкви в сьвітлї полеміки за часів Фотия.

(Дальше).

2. Трульский собор 692. р.

Довго тлїюча ненависть Греків до Латинян, дражнена через щораз більше в гору взростаючу славу апостольского престола, чистоту віри, та побіди римскої церкви в борбах догматичних проти єресий Сходу, виступила перший раз явно наденне сьвітло на соборі Трульскім р. 692.

Щоби показати висшість Греків над Латинянами, взяв сей собор дісципліну церкви, так би сказати, в монополь для Греків і рішив, що лиш у Греків она добра; хто не має такої самої дісципліни, не є правовірний і заслугує на строгу нагану.

Через се ступила дісципліна, котра єще до тепер не колотила супокою межи обома церквами [32]), в стадиюм полєміки. Головно з причини за сильного вмішуваня цїсарів в область церковної дісципліни не видано від собору Халькидоньского жадних канонів церковних дісциплїнарних. Ветинїян II. (685—695) скликав у себе, в Константинополи 692. р. [33]) собор, яко доповненє і продовженє шестого всел. собора, котрий так, як і пятий видав лиш догматичні постанови (ὅροι) і сей єго собор уложив за одним замахом 102 канони дісциплїнарні [34]). Ті, що нас ту обходять, обговоримо в поодиноких точках.

1) Хотяй Трульский собор називає себе сам „собором вселеньским“ [35]) і на Сходї (часом і на Западї, через недогляд) все за такий уходив [36]), не був нїколи вселеньским, і навіть не міг ним бути, бо папа не тілько не був на нїм заступлений [37]), але також нїколи єго в цїлости [38]) не потвердив [39]). Не буде нас проте дивувати відповідь кардинала Гумберта на аргументи Никити Пектората, (які сей брав) з Трульских канонів, коли так відповідав: „non autem mirum si Agathoni papae et sanctis patribus sextae Synodi vestra imputatis deliramenta et quae aut corrupistis aut finxistis capitula“... „quae omnino refutamus, quia prima et apostolica sedes nec aliquando ea accepit, nec observat hactenus, et quia aut sunt nulla aut, ut vobis libuit, depravata sunt“ [40]). Коли отже пізнїйше Греки цитували Трульскі канони в полєміцї, яко такі „шестого вселеньского собора“, а Латиняни їх за „deliramenta“ уважали, порозумленє було неможливим; а вина лежить в над'ужитю трульского-двірского синоду цїсаря Юстинїяна II.

2) Чому однак оперли Греки будову своєї дісципліни на так слабо узасаднених підставах? Гадка: зібрати всюди порозкидувані і по більшій части бомбастично уложені канони коротко в оден кодекс для практики, була з певностию оправдана

---

[32]) Pargoire L'egl. byz. 196—203.

[33]) Hefele III. 328—329.

[34]) Текст Pitra II. 14—73, по нїмецки Hefele III. 330-344 порівн. Baron. a. 692 Jos. Sim. Assemani B. I. O. Romae 1766. V. 55—348.

[35]) Порівн. προσφονετικὸς λόγος (oratio acclamatoria) Pitra II. 16.

[36]) Канон I. VII. всел. собора згадує про Трульский собор яко вселеньский. Але канони VII. всел. собора не були нїколи Римом затверджені. Hefele III. 475.

[37]) Hefele III. 344.

[38]) Hefele l. c. 348.

[39]) Hefele l. c. 345—348, 475 Бальзамон (а за ним Milas l. c. 85—86) зазначує в Scholion до προσφον. λόγον (ст. 359), що собор в вселеньский, хотяй Латинники „oppertune icti“ (καιρίως πληττόμενοι) то оспорують, бо собор так сам себе називає, а під канонами собора стоять підписи папских леґатів. Але се послїдне є грубою похибкою „Grober Verstoss“ Бальзамона. Він взяв зазначені місця для леґатів за їх підписи. Порівн.: subscriptiones у Pitra II. 73. Hefele l. c. 344. Marković I. 304—318.

[40]) Will, Acta 143 c. 20.

і конечна раз до переведеня; але ся добра гадка зістала притемнена через другу, що ясно і сильно виступає в канонах, т. є. через полєміку проти Латинян [41]). Духа християньскої любови і єдности церкви надармо будемо шукати в тих 102-ох канонах. Виразне зазначенє в кан. 2., що не вільно тих канонів (дисциплінарних!) зміняти [42]), є очевидно проти понятя дісципліни, котрої есенцияльною прикметою єсть змінчивість [43]) і зраджує лише упертість авторів і полємічну тенденцию. Грецкі звичаї ставляють ся синодом цїлому сьвітови яко правило але їх уложенє в 102 канонах (в більшій части старих, виданих в подібних або і зовсїм противних случаях, з грецких і чужих синодів, з Отцїв, і осіб приватних) без жадного узглядненя папских декретів, за то з принятєм ворожих Римови синодів Африканьских, і простим ганьбленєм римскої дісципліни в многих канонах, особливо присвоюванє собі папских прав в кан. 36. — було обидою для Риму, було визивом до отвертої борби, до роздору сего, що Бог злучив.

3) Отцї собора позволили цїсареви підписати ся на першім місци на актах, так як би вже не істнував папа, або лїпше, неначеби цїсар стояв над папою. Так отже надав канонам „вселеньского" собора, котрі мали мати силу для цїлого сьвіта, обовязуючу силу цїсар [44]); він оголосив собор і доповнив єго через новелю: „De exarchis et Metropolitis". Сей невільничий акт піддaньства під цезаропапізм є злочином на правах церкви, є початком сумного кінця. Сьвідомість примату Римского є видима з актів собора [45]), та мимо сего сепарастичний дух і „innata κακοζηλία" [46]) так далеко заслїпила отцїв собора, що они позволили явно на так великий обман себе самих і цїлої церкви, всьо для национальних інтересів. Нїчо дивного, що папи

---

[41]) Pitra II. 83–84.

[42]) Pitra l. c. 21.

[43]) Про зміни, які той сам собор робить в канонах, порівн. Pitra l. c. 878. Вже Фотий позволив собі однак на деякі зміни, хоть їх кан. 2. не позволяє. „Trullanum non pure agnovit". (Biener, De collect. can. cm. 26.) Приміром: 85 канонів апост. називають ся у Фотия в Номоканонї XIV. тит. „так зв." „*οἱ λεγόμενοι*". Богато канонів повикидав, як Const. за Нектария, Carl. Сург. і деяких Отцїв — хотяй за ту саму роботу ганьбить Латинян. Порівн. кан. 2. Труль. з регістром Nomoc. XVI. tit. Pitra II. 450. Синод в Сардиці о апеляциях до Риму приняв однак Фотий до Ном. а з тим офіцияльне признанє примату Римского для Сходу.

[44]) Се і висказано ясно в актах собора: „Tuae pietatis iussu in hac a Deo servata et regia urbe congressi, sacros canones scripsimus... tuam pietatem rogamus..., ut quemadmodum convocationis scriptis Ecclesiam honorasti, sic et eorum, quae per viros pios et sinceros decreta sunt, finem obsiques (*ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος*) Pitra II. 17. порівн. кан. 1. l. c. ст. 20.

[45]) Кан. 2. узнає постанови синоду в Сардиці що до апеляциї до Риму, а по підписї цїсаря єсть „locus sanctissimi papae Romani" Pitra II. 73.

[46]) Pitra II. 82.

тих канонів не затвердили, хотяй Греки довший час їх о се просили [47]) навіть з погрозами.

4) О поодиноких справах того собора ще буде мова; ту належить звернути ще на одно увагу. Що Фотий і Керулярий дійсно лише формальну сторону схизми мали перевести і лише послідні консеквенції з Трульского собора витягнули, що письменна полеміка задля дісципліни обох церков не виходила поза границі того, що здїлано на Трульскім соборі, побачимо ясно, коли ще зіставимо полемічні канони коло себе і їх всїх разом возьмемо під розвагу [48]).

Канон 36. надає патриярсї Константинополя рівні права з папою, „ἴσα πρεσβεῖα“ в церковних справах. Після того канона ділав Фотий зовсім канонічно, а виступленє проти него папи Николая I. є канонічно неоправдане, є проступок, проти котрого Греки, які заховували вірно канони, мусіли протестувати. Для того не треба було також звертати уваги на папскі декреталії.

Коли Рим постановив для висших сьвячень целібат, Трульский собор відкинув се в кан. 13; Рим постив в суботу, Труль. соб. ганить се; в кан. 55. Рим не боронить їсти крови зьвірят — Туль. соб. видвигає проти сего часові приписи сьв. Письма С. З. в кан. 67. і т. д.

Зрівнанє прав Константинополя з Римом і авторитативна (на соборі) боротьба проти римскої дісципліни є головною причиною полеміки обох церков і розділу церкви. Трульский собор має вину, що пізнійші Греки, через него ошукані, працювали над руїною церкви цїлком „канонічно“, відси також з такою завзятостию.

Так отже маємо в 102-ох канонах Трульского собора офіцияльний памятник цїлого дісципліярного уставодавства в Константинополи. — Церковна орґанізация, цїле церковне житє, зі своїми добрими і злими сторонами, всї здобутки і стремлїня суть ту втягнені в канони. Собор не зложив жадного офіцияльного кодексу, бо кан. 2. вичисляє лишень жерела [49]) але Номоканон в XIV. тит., що опирав ся на тих офіцияльних жерелах, зискав в скорі по перерібцї Фотия велике значінє і став вихідною точкою спору обох церквей.

(Конець другої части. Далї буде.)

[47]) Hefele III. 345—348. Pichler I. 88—89. каже, що доперва папа Сергій, Грек з Сирії, потвердив Труль., однак то не є правдою. Порів. Hefele l. c. Pargoire l. c, 200.

[48]) Assemani, B. I. O. I. 413 слїд. має всї канони уложені проти Риму разом зіставлені.

[49]) Scherer I. 197. n. III. 4.

о. Кость Курилло.

Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америці.

(Дальше).

III.*)

Минають скоренько місяці за місяцями. Вже і рік скотився від приїзду Владики. Нарід жалїєсь: „наш Преосьвящений без катедри, без приватного мешканя — на рентї **) у других, а для нас стид перед чужими людьми“. Церкви катедратікум одні не платять, а другі дуже скупо, хоча була якась там ухвала конвенциї „Руск. Нар. Союза“. А так, ще на гаразд і хвалу мож було направити лихо на тій X-тій конвенциї „Рус. Нар. Союза“ у Філядельфії, Па., лишень треба було людий доброї волї і підготованя конвенцийних делєгатів. Та конвенция минула ся, для добра Церкви позитивно нїчого не ухвалено, кромі хиба сего, що принято в покровительство над Союзом Їх Преосьвященьство. А так гарно мож було уняти хочби й тих клопотів материяльних Владиці, бож преціньувесь нарід знає, що церква, мешканє приватне, школа, семинария не впадуть нам з небес, єсли ми о них не подбаємо тут на земли. А скільки зітхає тут родичів, що хотїли би дати свої дїти до школи, щоби могли бути ужиточними своїм братам; не пожалїли би й гроша на їх виобразованє — так щож, коли тих шкіл нема, коли тих семинарий — чи то духовних, чи й сьвітских — нема, тай при такім станї річий — Бог вість, коли будуть.

Запитає ся хтось, в який спосіб міг „Руск. Нар. Союз“ на X-тій конвенциї помочи та розвязати се пекуче питанє? Відповідь на се питанє готова. „Руск. Нар. Союз“ в Америці числить нинї більше, як 15.000 членів. З огляду на число членів і конечність материяльної підпомоги для руск. кат. Епископа могли без нїякої кривди для товариства, яке одиноке репрезентує наш нарід, запасти слїдуючі ухвали чи резолюциї: Кождий член за місячним розметом ***) має зложити до року два доляри, а се за рік принесло би 30.000 долярів, які би Владика обернув на

*) Продовженє III. уступу.

**) У винанятім мешканю.

***) Місячна розписка, прилучена до звичайного місячного, членьского рахунку.

задаток катедри і приватного мешканя; сиротиньска каса „Руск. Народ. Союза“, яка помістила 40.000 долярів у пітсбурских банках на 3%, з благороднїйшою ще запорукою могла ульокувати сей капітал на новій катедрі на той сам процент, або і трохи висший; в дальших лїтах долучує ся кождому членови до місячного розмету десять сентів, які би річно зробили 1.800 долярів, із яких оплачувалось би і процент і часть капіталу — і так в кількanайцять лїт, з кождим роком що-раз менше, виплатилось би катедру, а ухвалене катедратікум пішло би зараз на школи і семинарию. Впрочім в дальших лїтах вистарчило би і саме катедратікум *), єсли би точно і совісно платили всї церковні громади. На тій самій конвенциї мож було порішити й перепис усїх церковних маєтків на Владику і найти атут проти тих громад, що хотять трівати далї в индипенденциї.

За приміром „Руск. Нар. Союза“ мусїло би було пійти „Соединеніе“ і будуччина була би із хвалою для руского народу. А що так не стало ся, винувата в тім лишень наша питома байдужність, яка проявляєть ся тут щоденно у висказах: якось то буде, якось то піде... а майже нїкого нема, щоби серйозно призадумав ся над ситуациєю, та до добра Церкви і народу приложив свої руки. Минуло ся — не вернеть ся; та може дасть ся направити ті очевидні, грубі блуди на головній XI-тій конвенциї „Руск. Нар. Союза“? Дай то Боже! — тим більше, що подібні гадки і пропозициї виходять нинї вже із самого люду, який необлудно любить свою віру, Церкву і свого Архипастиря.

На перших днях грудня 1908. р. купив Преосьвящений Сотер церкву на катедру та побіч неї невеличкий дімок на приватне мешканє для себе на Franklin-street № 816 — North, а в два місяцї потім набув по другій сторонї улицї ще й другу хату, як поміщенє для будучого пароха, сотрудника, редактора „Душпастиря“ і на уладженє печатнї, яка має перенести ся із Нюйорку враз із редакциєю тоїже часописи, офіциального органу Владики. Вартість сего майна переносить 50.000 долярів, на яких задаток Владика віддав останні гроші, які через скромне житє зложив, віддав і тую суму, яка прийшла до тієї хвилї з катедратікум; проче усе на довгах, від котрих приходить ся платити високі відсотки. Катедратікум йде далї по давньому, після інструкциї і рецепти велебних панів від „Русск. Амер. Вѣстника“ і півбатюшків від „Правди“. Найгірше се, що ізза неточної і несовісної виплати катедратікум не мож нїяким чином оперти ся на якусь певну, опредїлену суму, щоби місячно розчислитись і запобічи недоборови при виплатї відсоткових рат і капіталу. Такий то стан річий. Найшлось, правда, кількох сьвящеників, що взяли на себе утриманє технїчно-материяльне „Душпастиря“... Але ворожі живла не хотять признати Владицї

*) 5% платить місячно церковна громада від місячного приходу.

нїякої праці, але по давньому глупо-тупо пишуть (бо папір терпеливий!) та чіпають ся тих „Schattenseiten", які винайшли в булї.

Вернїм ся ще раз до неї. Правду сказавши тим усїм псевдо критикам в очи, буля не належить під їх осуд і апробату, якими — оперши ся на плиткім розумованю, — змандрували вони наш нарід, проживаючий в Америцї, а навіть і деякі непевні одиниці в нашім клирі, та своїм штубацким поведенєм попереперетинали тут і там нитки сердешної звязи з тими, на котрих залежало нам дуже з огляду на добро нашої Церкви і становище нашого Епископа. Чиж не лїпше було би тим усїм псевдокритикам химерним з „Р. А. Вѣстник-а" і „Правди" заняти ся своїми дїлами і не втикати ся до того, чого не розуміють? А если вже конечно хотїли щось сказати, то для чого оставили по задї особу Владики, яка з крови і кости наша, дає запоруку чистоти нашого обряду і охорони сьвятих завіщань віруваня наших дїдів? Впрочім, і найбистроумнїйший не може добачити у булї за сїток на нехтованє нашого обряду, — овшім, добачує ся в нїй якийсь живчик, який має збудити американьску Русь-Україну католицку до нового християньского житя та видатним сподїяти той наш обряд, який вже пах тут — завдяки схизматикам — таки направду мертвеччиною. А буля нині така, а по кількох лїтах може прийти инша, о ширшім змістї юрисдикцийнім, если тільки ми щирим трудом заслужимось на се. А до сего треба праці і праці, а не розсудної балачки, не то лайки. Рим дав стільки, скільки й ми.

Маю ще одно на думцї і таки вискажу ось тут: хто несовісно інформував Trenton і видав „Русск. Ам. Вѣстникови" приватну розмову трентоньского Владики з нашим Епископом, хто гуртував делеґациї до Вашинґтону, Будапешту та чорною ложию змалював руск. кат. Владику, які то Вп. Отцї вчинили масовий бойкот, засилаючи в епископску канцелярию письма, написані по мадярски, щоби в той спосіб буцїм заявити ся перед старокраєвим рядом ультра-мадярами, а тут, в Америцї, класти ся під ноги псевдо-Бобриньским та другим подібним неославянофілам? Прилучім до сего ріжні дописи суспендованих в Америцї сьвящеників в „Галичанин-ї", „Русскім Слові". Allright, гарненкий собі гурт!

А Владика Ортиньский, далекий від того багна, працював і працює в потї чола над церковною нивою, щоби єї справити на лїпше. В тих двох лїтах відбув особисто сорок місий, посьвятив двайцять храмів в ріжних сторонах американьскої землї, словом і дїлом лучив тай злучив тут і там роздїлений нарід, нїс слово Христової потїхи таким і там, де нїкому і не снилось перед тим їхати, а які оставлені були від початку свого прибутя без духовного проводу, відняв собі від уст, а дав тим, що були жадні науки і просьвіти, дав без'інтересовно, з любови (хоч деякі з них вже тепер чорно віддячились!), з великим трудом,

але таки купив катедру, щоби не стидатись за свій нарід, спровадив із краю сьвящеників, був ініціятором „Душпастиря“, і т. д. Чиж, глядячи на тії дїла, не рушилась у вас, вороги, а сини того самого народу, чиж не рушилась ваша совість?

Може вона нині вже камяна....

(*Далї буде*).

Я. Тарнавский.

До біблїйного питаня про вдохновенє і неошибочність сьв. письма.

Вже від кількох десяток лїт квестия біблїйна звертає на себе увагу широких кругів серед католицких суспільностий. Біблїя заняла в нинїшних часах на теольогічній области передове місце, а навіть много з поміж сьвітских учених займає ся біблїйним питанєм з чималим заінтересованєм. Однак учені біблїсти не йдуть згідно та в однім напрямі в своїх біблїйних дослїдах. Сьвітскі учені, особливо з табору раціоналїстів, опираючи ся на засадї, що чоловік своїм розумом може збагнути всї прояви фізичного і духового сьвіта, не признають вдохновеня і божої поваги для сьв. письма, тільки уважають єго за дїло чисто людске. Порівнуючи знова наукові дослїди чи то з области природописних наук, чи астрономії, чи геольогії, чи археольогії або істориї з біблїйними оповіданями, твердять, що наука стоїть з біблїєю в суперечности. Вони через таке порівнанє ставляють важкі трудности і небезпечні для віри закиди, які, єслиб приняло ся за правдиві в раціоналїстичнім значіню, тодї тратить сьв. письмо свою божественну повагу, а з сим паде християньска релїгія.

Очевидно, що учені католики при такім станї річий не можуть оставати в спокою, але старають ся відпирати раціоналїстичні закиди, та при тім самі находять ся в трудних обставинах, бо в поборюваню раціоналїстів не держать ся одної тактики, але поділили ся на два табори: традиційний і модерний. Та хотяй оба табори стоять на основі Божого об'явленя і узнають авторитет Церкви, нема між ними згоди а кипить

обосторонна завзята борба. Через се приходять нові трудности і збільшає ся й так чимале замішанє. Приклонники тих напрямів не менше ворожо проти себе виступають, як проти раціоналїстів, а осередком, коло якого всьо обертає ся і о що головно ходить в біблійнім спорі, є вдохновенє і неошибочність сьв. письма.

Дискутуєть ся над розвязкою підставових і актуальних питань: Чи можуть бути в сьв. письмі блуди, похибки, невірні оповіданя? Чи вдохновенє дасть ся погодити з блудами? Особливо в історичних частях чи має вдохновений текст за собою також історично-правдиву стійність і дійність? Єслн суть які суперечности між сьв. письмом а наукою, то як се пояснити? Взагалї як належить розуміти вдохновенє і неошибочність сьв. письма? Отсе питаня, над якими розвинула ся величезна дискусия — біблійна борба, що обняла майже цїлий католицкий сьвіт, треває вже кілька десяток лїт і мабуть не зараз закінчить ся.

І дійсно сьв. письмо містить в собі много трудностий, які походять з многих причин, приміром, що сьв. книги були написані мовою одного народа, якої люди в пізнїйших часах добре не знали і тому могли ошибнутись чи то в переводї, чи в розуміню або пояснюваню сьв. письма. Маємо також много припадкових ошибок як неточности в числах, зміна слів, зіпсованє самого тексту. Ми не маємо достаточних відомостий про авторів многих книг, про час і місце, коли і де їх написано. Не знані нам також жерела, з яких черпали сьв. писателї. І много єще більше можна навести трудностий, що ждуть на розвязку, якаб дала погодити ся з вдохновенєм і неошибочностию.

Пригляньмо ся, як поясняють ті трудности католицкі ексеґети. Приклонники традицийного напряму держать ся гадки, яка приняла ся єще в перших віках християньства, а стоїть за повним вдохновенєм і цїлковитою неошибочностию сьв. письма. Вони в своїх дослїдах станули виключно на сьв. книгах і на апостольскій традициї та звідси беруть аргументи на оборону своїх поглядів перед противниками. Для них, як для сьв. Отців перших віків християньских, сьв. письмо се слово Боже непомильне пророцтво. Звідси цїле сьв. письмо вдохновене і правдиве, бо Бог найправдивійший не може анї сам помилити ся, анї людий в блуд впровадити. Виходячи з такого принципу, традиционалїсти не можуть погодити ся з поглядом, щоб в сьв. письмі находили ся части невдохновені або неправдиві. І тому суть вони непримиримими противниками модерних ексеґетів, які допускають ошибки в сьв. письмі. Супроти противників займають традиционалїсти відпорне становище, опираючи ся знов на певних даних як на сьв. книгах, переданю, рішенях соборів, не попадають в конфлїкт з наукою Церкви. Сталість і давнина їх поглядів є для приклонників традицийного напряму найбільшою запорукою також їх правдивости і тому вони передовсїм боронять свого погляду, що сьв. письмо виключає всякі блуди,

а не звертають уваги, чи своїми аргументами з'єднають противників до узнаня вдохновеня і неошибочности сьв. письма.

Инакше поступають приклонники модерного напряму. Сим вправдї також ходить о оборону сьв. письма перед нападами раціоналїстів, але при тім старають ся погодити їх закиди з становищем, яке самі займають і тим чином позискати противників для своєї справи. Вони, недовіряючи в переконуючу силу дотеперішної тактики, придумують над новими способами борби. Подекуди одначе занадто ризиковно виступають з новими поглядами, через що лучали ся випадки, що деякі з новочасних ексеґетів були навіть викляті а твори їх знайшли ся на індексї. Чи мало мають невигоди модерні ексеґети в тім, що не мають певної і трівкої основи при своїх ексеґетичних висновках, бо через се не мають також певности, чи ставлені ними теорії можуть служити як певні норми для розвязки б.блїйного спору. Через сю непевність не були вони доси в спромозї дати вдоволяючих відповідий на ставлені закиди і не уміли вишукати певних та ясних доказів на оборону сьв. письма. Не дивниця отже, що деколи попадали в своїх новочасних теоріях на хибну дорогу. Пригляньмо ся тепер по черзї тим теоріям новочасних ексеґетів-критиків.

Переціюючи занадто наукові здобутки на области археольогії, історії та природописних наук, католицкі ексеґети з початку ошибнули ся в своїх висновках, бо твердили, що місця сьв. письма, які не відносять ся до правд віри і обичайности, не суть вдохновені. Ексеґети надїяли ся, що таким чином оборонять сьв. письмо і дадуть вдоволяючі розвязки для противників. Но се, як сказано — хибна засада, бо наука Церкви стоїть за вдохновенєм цїлого сьв. письма, а після гадки модерних ексеґетів не мали би надприродного характеру всї місця сьв. письма, що подають певні вісти чи то з'обсягу наук природописних, чи історії, астрономії і т. и. В таких случаях могли би бути блуди і похибки, бо вдохновенє відносило би ся тільки до правд релїгійних, моральних, надприродних Звідси, думали вони, сьв. письмо зовсїм не тратить своєї божої поваги, а закиди противників буде можна добре розвязати. Одначе таке толкованє біблїйних трудностий довго не остояло ся, хотяй до сего признавало ся много католицких теольогів, бо сьвятїйший Отець Лев XIII., бачучи його слабі сторони, видав в тій справі 18/XI. 1893 енцикліку „Providentissimus Deus", якою напрям ограничуваня вдохновеня до правд віри і обичайности опрокинув яко незгідний з наукою Церкви і небезпечний для релїгії.

Та помимо сего рішучого виступу папи Льва XIII. проти нових теорий, ексеґетичний рух не зменшив ся, а значно побільшив ся. Зміна настала тільки в тім, що від тепер католики в своїх виводах завсїгди кермували ся енцикліком „Prov. Deus" і змагали до того, щоби доґмат про повне вдохновенє і випливаючу звідси неошибочність остав ненарушений. Держачи ся отже засади, що цїле сьв. письмо вдохновене і неошибочне,

старали ся розвязати трудности иншими способами. Їм не ходило тепер вже о догматичну квестию, тільки о винайденє і означенє правдивих і певних правил, після яких треба би пояснити труднійше зрозумілі місця сьв. письма, щоби не мати ніяких сумнівів що до неошибочности сьв. письма. І так поставлено засаду, що сьв. писателї оповідали біблійні події після позору (secundum apparentiam).

Замітити треба, що в нинішних часах веде ся борба головно про історичні части сьв. письма. Инші части сьв. книг, що подають нам відомости з обсягу природописних наук, зійшли вже з поля борби, хотяй давнійшими часами і сї части, як нині історичні, були предметом не меншого спору між теольоґами а сьвітскими критиками. Нині теольоґи загально держать ся тої гадки, що сьв. писателї, подаючи відомости з области природописних наук, приноровляли ся до свого окруженя і про дані факти чи явища писали так, як в їх часах про се говорили другі; нїкого не вводили в блуд, бо кождий в щоденнім житю міг досьвідчити то, що читав в сьв. письмі. Ми також приноровляємо ся до загального способу висловлюваня ся про природні явища, пр. що сонце кружить довкола землї, хотяй знаємо, що се неправда. Сьв. писателї дїйсно держали ся висше згаданої засади в природописних частях сьв. письма.

Модерні критики хотїли би також місця історичні сьв. письма в подібний спосіб поясняти, значить, що сьв. писателї також історичні події оповідали після позору. Таким чином була би легка справа з історичними частями сьв. письма, бо вони, подібно як природописні квестиї, не ставляли би ніяких трудностий неошибочности вдохновених книг. Ґаґіоґрафи отже писали про історичні події після жерел їм знаних, або після переданя других, або могли опирати ся на власнім досьвіді і писати історию після власного знаня, яке одначе було ограничене, бо сьв. писатель про деякі події не знав нїчо більше від других людий. Так отже многі історичні оповіданя в сьв. письмі моглиб бути тільки позірно правдиві.

Зваживши одначе, що природописні і історичні науки стоять до біблії в цїлком инших відносинах та що між істориєю а природописними науками заходить велика ріжниця навіть що до самого предмету тих наук, приходимо до переконаня, що теория „після позору“ є дуже поверховна і не представляє більшої ваги. Бо природописних питань не богато в сьв. письмі, часто без нїякого відношеня до релїґійної правди, натомість маємо цїлі історичні книги, що як найлїпше лучать ся з обявленєм. Предмет істориї не підпадає безпосередно під наші змисли, як предмет природописний, звідси не можемо сконтролювати історичних подій, а обсервуємо безпосередно природні явища. Єслиб отже історик описав якусь подію „після позору“, то конечно впровадить нас в блуд. Історія народу ізраїльского і історія відкупленя людского роду суть основою християнської релїґії. Єслибисьмо отже прикладали до історичних частий

сьв. письма засаду „після позору“, то заходить велика небезпека, що нарушилибисьмо саму основу Христової науки, яка однак не може основувати ся на позорах.

Инші модерні ексеґети звернули ся в пояснюваню труднїйше зрозумілих місць сьв. письма до теориї виразних і закритих цитатів (citationes explicitae, cit. implicitae). В декотрих именно частях сьв. письма суть наведені уступи з инших письм, але без нїякої згадки о тім, або сьв. писатель виразно говорить, що якийсь уступ не є його власностию, тільки взятий з другого осібного письма. Такі отже уступи дають ся дуже легко пояснити як закриті або виразні цитати, що заховують те саме значінє, яке мали в документах, з котрих їх взято. Ми нинї маємо на се знак наведеня і кождий читач пізнає, що се чужа гадка, а не авторова власність. Але давно було інакше. Сьв. писатель міг мати під рукою письменні або устні жерела і міг цитувати звідти дещо в своїх писанях, про що автор часом виразно говорить, а часом нїчого не споминає. Єсли отже в таких місцях лучить ся поважна трудність, або навіть зовсїм виразна похибка, а ми знаємо, що се цитат, то не можна винувати автора за ошибочність, бо він не ручить за правдивість своїх жерел а тим самим не дає запоруки за їх цитати. Того рода цитати не противлять ся божому вдохновеню, хотяй їх сьв. писатель не апробував. Не треба одначе думати, що критики-ексеґети кожде трудне місце сьв. письма уважають за цитати. Застосованє цитатів в сьв. письмі мусить бути умотивоване певними доказами, так що певно і справедливо можна би приняти, що сьв. автор не говорить в своїм власнім імени. Взагалї теория виразних і закритих цитатів знаходить признанє у католицких теольоґів загально; вимагає ся тільки певности, основности і безперечности арґументів.

Та критики пішли єще дальше в дослїдах ексеґези і виступили в найновійших часах з теориєю лїтературних форм, значить, що вдохновені писателї могли послугувати ся в своїх творах всїми лїтературними формами, яких уживають сьвітські писателї. Приклонники сеї теориї добачують в нїй дуже добру розвязку библійних трудностий. — Сьв. писателї приміром могли уживати многих лїтературних форм як: байки, притчі, епічної поезиї, релїґійної істориї, старинної істориї, народної і родової традициї, свобідного оповіданя і т. д. під божим вдохновенєм. Звідси цїле сьв. письмо є вдохновене, але подібно як оповіданя, маючого притенсию до правди тільки в приближеню, вдохновенє не перетворює в катеґоричне твердженє, так само не дає воно історичної стислости лїтературним формам, котрі чи то по своїй природї, чи в наслїдок заміру автора стислости такої мати не можуть. Єсли отже пізнаємо, в якій лїтературній формі сьв. автор писав своє дїло, тоді дуже легко дійдемо до властивої правди. Після понятя новійших ексеґетів библійна істория не є чистою істориєю на кождім місци сьв. письма і тому треба примінити до історичних оповідань библії історичну критику,

єсли бажаємо дійти до хосенних наслїдків в досліджуваню історичного сенсу. Точне отже означенє лїтературної форми даного старозавітного оповіданя єсть одиноким певним средством до вирівнаня многих історичних трудностий. Звідси, як тільки в вдохновенім історичнім оповіданю заходить поважний сумнїв, повинен ексеґет також поважно застановити ся над питанєм, чи не можна би придїлити оповіданя инакшій лїтературній формі, як стисло історичній. Єсли маємо точне означенє лїтературної форми даної сьв. книги, маємо також докладну і вірну єї правдивість.

Але і ся теория не вільна від сумнївних сторін. Єсли би розходило ся тільки о означенє лїтературних форм, тодї кождий сьвітский чоловік, обізнаний з лїтературними формами, міг би після свого осуду пояснити сьв. письмо, а ми знаємо, що про правдивий змисл сьв. письма тільки одна Церков має право рішати. Із сього отже виходить трудність, що ослабляє значінє сеї теорії.

Запізнавши ся так в коротці з поодинокими напрямами новочасної ексеґези, не від річи буде подати кілька гадок, яке становище маємо заняти супроти біблїйного спору?

Перше всього треба сконстатувати, що сам догмат про вдохновенє і неошибочність сьв. письма остає ненарушений. І так мусить бути, бо догмат має за собою запоруку самого Бога і не може змінити ся або перестати бути догматом. А що в нинїшних часах став ся він предметом загальної дискусиї, то се не повинно нас дивувати, бо подібні випадки лучали ся вже частїйше, а Церков і єї неошибочна наука не тільки нїчого на сїм не потерпіла, але єще віднесла много хісна. Дискусия причинить ся до выясненя і полагодженя спірних точок. Як через подібні дискусиї давнїйшими часами зискалисьмо много ясно определених релїґійних правд, много рішень непомильного уряду Апостольского, пізналисьмо основнїйше науку Христа, подібно і теперішна біблїйна борба принесе нам нові користи. При тім повиннісьмо памятати, що на сторожі стоїть Христова непомильна Церков, що не може помилити ся в справах нашої віри і тому з повним піддапєм ся і довірєм маємо до неї відносити ся. Якеж становище заняла Церков в біблїйній справі? Вона лишає повну свободу своїм вірним в досліджуваню релїґійних квестий, толєрує так напрям традицийний як модерний, бачить тільки на те, щоби хто не спротивив ся догматови вдохновеня і неошибочности. Єслиб отже котрий ексеґет посунув ся за далеко в своїх виводах і став проти науки Церкви, то Церков зараз відкине його висновки і тодї ексеґет з покорою піддасть ся єї рішеню, як то вже нераз лучало ся.

Ми знова маємо держати ся лїтерального сенсу сьв. письма доти, доки не є ясно доказане, що треба підставити инакше значінє як лїтеральне. В нинїшній біблїйній квестиї нема єще нїчого певного, тільки самі теориї, тому не можемо вповнї полягати на висновках новочасної ексеґези, та з другої сторони

повага приклонників єї, що суть щирими католиками і при тім людьми науки, вказує на те, що не маємо перед собою ворогів Церкви та що не треба ворожо проти них виступити. На всякий случай виннісьмо довірє церковній власти, що вона сповнить свій обовязок і в „біблїйнім питаню“ і охоче піддане ся, коли вона видасть авторітетне рішенє.

Від Редакциї. Таке частинне рішенє, апробоване Сьвятїйшим Отцем, видала дня 30. червня м. р. **Римска біблїйна Комісия в справі історичного характеру трох перших роздїлів книги Битія.** Ось воно в переводї на нашу мову.

I. Чи ріжні системи ґеґеґетичні, які видумано на се, щоби відкинути дослівний історичний змисл трох перших роздїлів книги Битія і яких боронить ся нїби-то науковими аргументами, опирають ся на сильній підставі?

Відп.: Нї.

II Чи помимо того, що книга Битія має характер і форму історичної книги, — що три перші єї роздїли вяжуть ся між собою і зі слїдуючими роздїлами в особливший спосіб, — що їх історичне розуминє має за собою численні сьвідоства сьв. письма старого і нового Завіту, згоду сьвятих Отців і традицию переказану нам народом ізраїльским, якого то розуміня все придержувала ся Церква, — чи помимо того вільно учити, що перші три роздїли книги Битія не оповідають о правдивих фактах згідно з предметовою дїйсностию та історичною правдою, лише суть то оповіданя, основані на байках, взятих з мітольоґії і космоґонії старинних народів, лиш автором очищені від всяких полїтеістичних блудів а застосовані до монотеістичної науки; або що суть то алєґорії і символи, які не мають підстави предметової дїйсности, лише висказують релїгійні і фільозофічні правди в історичній формі; або що суть то лєґенди по части історичні, а по части свобідно вигадані для поученя і збудованя читачів?

Відп.: Нї, що до обох частий.

III. А чи вільно піддавати сумнївови дослівне, історичне значінє, коли говорить ся о фактах, висказаних в тих роздїлах, о фактах, котрі відносять ся до підстав християньскої релїґії, а до котрих належить між иншими: сотворенє сьвіта Богом перед віками; осібне сотворенє чоловіка; утворенє першої женщини з першого чоловіка; єдність роду людского; первісна щасливість прародичів в станї справедливости, невинности (intergritatis) і несмертности; заповідь, дана Богом чоловікози, щоб випробувати єго послух; зломанє заповіди Божої, за порадою диявола в видї змія; страта первісної невинности прародичів і обітниця Збавителя?

Відп.: Нї.

IV. Чи при вияснюваню сих місць в трох перших роздїлах, котрі Отцї і Доктори ріжно розуміли, однак нїчо певного і цїл-

ком ясного нам не переказали, чи вільно кождому, піддаючи ся повазї Церкви і узглядняючи анальогію віри, тримати ся і боронити власного, мудро повзятого осуду?

Відп.: Так.

V. Чи всї вискази і звороти, які находять ся в вище сказаних роздїлах, треба завсїгди і конечно брати у властивім значіню так, що нїколи не вільно від него відступити, хотяй би було видно, що вискази суть невластиво ужиті, в значіню метафоричнім або антропоморфічнім і хотяй би властиве значінє перечило розумови або сама конечність змушувала до того, щоби від него відступити?

Відп.: Нї.

VI. Чи принимаючи дослівний, історичний змисл, вільно розумно і з користию, за приміром сьв. Отцїв і самої Церкви вияснювати декотрі місця тих роздїлів в алєґоричнім і пророчім значіню?

Відп.: Так.

VII. Чи належить в викладї тих роздїлів шукати завсїгди висказу, який годив би ся цїлком докладно з висказом науковим, коли сьв. автор, пишучи перший роздїл книги Битія, не мав на цїли в спосіб науковий поучати о будові видимих річей і о цїлім порядку сотворіня, але хотїв радше подати свому народови відомости приступно, відповідно до змислового пониманя і до інтелїґенциї тодїшних людий, на мові, в сїм часї загально уживаній?

Відп.: Нї.

VIII. Чи слово „йом“ день, яке находить ся в першім роздїлї книги Битія, де оповідає ся о шести днях сотворіня, належить брати на означенє дїйсного дня, чи вільно також розуміти через се слово якийнебудь протяг часу, і чи вільно ексєґетам свобідно розвязувати се питанє?

Відп.: Так.

Дня 30. червня 1909. р. сьв. Отець апробував ті відповіди і казав їх оголосити.

Рим 30. червня 1909.

Fulcramus Vigonroux P. S. S. Laurentius Janssens O. S .B.

(Acta Ap. Sed. з дня 15. липня 1909).

БІБЛІОГРАФІЯ.

Право і пасторальна.

Католицка книгарня Moser в стирийскім Градци (Graz) видала друком книжки придатні в душпастирстві. Суть то:

Dr. Griessl — Kirchliche Vorschriften und oesterr. Gesetze und Verordnungen in Ehe-Angelegenheiten. Ціна 2 кор. 40 сот.

Dr. Griessl — Kirchliche Vorschriften und oesterr. Gesetze und Verordnungen in Matriken-Angelegenheiten. Ціна 4 кор.

Тогож автора суть ще: Vorschriften in Militaer Angelegenheiten (ц. 1 к. 80 с.) і Vorschriften in Schulangelegenheiten (ц. 2 кор.); послїдна книжка мабуть найменче нам придатна зі взгляду на відмінне законодавство шкільне в Галичинї, вилучене з рам державного закона. Instruktion für den Seelsorge-Klerus betreffs Eheschliessung ungarisher Staatsbürger in Oesterreich — ц. 1 к. 65 с.

Fr. Kortschak — Strafrechtliches Taschenbuch — Praktischer Kommentar für den Seelsorge-klerus. Ц. 1 к. 80 с.

Повисші книжки можна дістати також в католицкій книгарни: Herder — Wien I, Wollzeile 33.

Нераз трафить ся якась справа дуже важна спірна, якої неможна з підручників права церковного або богословя пастирского докладно і рішучо розсудити, тогди треба подивити ся до спеціяльного підручника, де подані суть спеціяльні закони і текст автентичний. А нинї подостатком есть спорів в метрикальних і супружих справах. — *о. Йосиф Ганкевич* в Краснім на Поділю.

ДОПИСИ.

Про церковні і віроісповідні відносини на Буковинї.

„Від тамошних собратів наших нї вістки нї чутки“. („Нива“ ч. II, ст. 64). В сїм закінченю звістки про „тов. руск. прав. съвящен. на Буковинї“ містить ся гірка правда і справедливий

докір на адресу наших гр. кат. сьвящеників на Буковині. Читаючи від 1907. р. пильнїйше цїнну часопись „Ниву“, я відчував з правдивою прикростию, що про теперішні відносини гр. кат. церкви на Буковині не було до сего часу найменшої згадки. А справ ту стільки нових і важних, що аж просять ся на папір.

Заки хтось зі старших і більше досьвідчених собратів нашого князївства забере голос в наших справах і напише більше на ту тему, заразом докладнїйше і більше науково, я прошу о ласкаве поміщене деяких гадок о теперішних відносинах гр. кат. Церкви і иньших віроісповідань на Буковині.

На питане Сьвітлої Редакциї дуже влучно і на часї поставлене: „чи гр. кат. сьвященики Буковини злучились в яке товариство, чи бодай зносять ся з собою“, приходить щиро сказати: *живемо нез'орґанїзовані*, незлучені в нїяке товариство спільне для нас сьвящеників, а стрічаємось спільно хиба раз на рік на соборі деканальнім, де видять ся кондеканальні кілька (4—5) годин, телеґрафічно вискажуть свої гадки до визначених тематів; на основнїйше обговорене порушених і як раз на часї, пекучих справ не стає часу, бо вечірн. потяг відходить. З другого деканату (суть 2. Черновецкий і Сучавский) деяких сьвящеників кілька лїт не видить ся і зовсїм не знає ся. Зносять ся гр. кат. сьвященики о стілько, що меньше або більше численно з'їздять ся до сусїда на храм з духовною помочию. Припадкову стрічу в Чернівцях не почислить нїхто до товариских зносин. Брак всякої близшої лучности есть сумною стороною нашого житя, на що можна глядїти хиба з жалем і докором. Сьвящеників гр. кат. на Буковині преціньне много: в сучавскім деканатї 8, в черновецкім 14; сусїди найблизше коло себе 3—4 милї, а есть віддалене 10 і 15 миль. Само так маленьке число, а еще більше віддалене, повинні спонукати всїх що до одного оснувати спільне для обох деканатів товариство сьвящеників з осїдком найпрактичнїйшим в Чернівцях.

Есть однак еще одна причина, що впрост диктує сьвященикам сходитись частїйше в роцї спільно в своїм товаристві. На самостійні душпастирскі посади на Буковині майже в половинї приходять дуже молоді, часто новоординовані сьвященики. Коли входять в свої обовязки в місцевостях з рїжнородним населенем і віроісповіданем, що то звичайно на Буковині дуже приязно але і дуже зручно себе поборюють, то справдї кождий почуває себе дивно чужим серед нової, незнаної ему атмосфери; до того необзнакомлений молодий сьвященик з особливими обставинами, а також зі специяльною уставою шкільною і конкуренцийною може нераз здїлати ошибку в парохії, що сейчас хитрий противник використає. Деж почує ся такий сьвященик свобіднїйше, де знайде практичну раду як не в товаристві тих, що пережили в таких самих відносинах? Тож есть надїя, що сего року заложить гр. кат. духовеньство буков. кружок сьв.

ап. Павла в Чернівцях. Спонукати нас до того злученя в однім осередку повинен також рух, поступ і орґанїзация окружаючих нас иньших віроісповідань.

Не проявляюче до недавна особливої сили віроісповіданє протестантске почало в послїдних роках при материяльній і моральній підмозї нїмецкого „Gustav Adolf Verein-y“ неголосну, але пильну і енерґічну орґанїзацию. Що 3-того або 4-того року будуєсь новий собор, основуєсь посада пастора, а де наразї то неможливе, повстає тимчасом в ціли приготованя проповіднича стация (Predigtstation). Дбаючи о будучність, збирають пильно складки на інтернат і бурси (Kinderheim) в Чернівцях і Станиславові, де збирають як найбільше дітий, між котрими лучають ся і покипені чужого віроісп. (гр. католицкі). Позаяк до протестантских громад належать тілько Нїмцї, сильнїйше есть почуте национальне у протестантів, так, що Нїмців рим. католиків прозивають вони декуди „Polaken“. О тім скажу дальше.

Найбільше на Буковинї числом віроісповіданє „православне“ об'являє щораз більший рух і поступ. Духовеньство з обох народностий: Русинів і Румунів лучить ся в осібні орґанїзациї, з'їздить ся на збори в справах станових, бере щораз більше участь в справах громадяньских, просьвітних і економічних. В Чернівцях появились вже „православні служебниці“ для провадженя захоронки, фундованої правосл. Митрополитом, і обслуги шпиталїв. Замість дотеперішних, старих деревляних церков, виглядаючих як стодола, будують ся нові мурованї, о стилю наслїдуючім галицкі гр. кат. церкви. Появляють ся брошури полемічні, вповючі почуте висшости православя, а погорди і ненависти до *„западного віроісповіданя“*, чи то гр. чи рим. католицкого. До гр. кат. Церкви відносить ся православне духовеньство з більшим упередженєм чим до рим. кат., чуючись загроженим через всхідний обряд гр. кат. Церкви, а до того румуньске з причини национальної, а українське уважаючи унїю за дїло насильства і политики польскої над Русинами.

А погляд той скріпляє у православних теперішне вороже, аґресивне, заразом згіршаюче через ту борбу поступованє рим. кат. Церкви на Буковинї. Старші рим. кат. сьвященики удержують віце — хоть не всюди — приязні зносини з гр. кат. духовеньством; молодші, між котрими есть кількох з гр. кат. родичів а иньші Поляки з Прус, суть в більшій части польскі шовінїсти, що працюючи для рим. кат. Церкви, очевидно ціль мають важнїйшу — будувати Польщу, нїж ширити славу Божу через католицку віру. Притім треба щиро признати, що польска інтелїґенция, як старша так академічна і ремісничa, спільно і в костелї і в товариствах підпомагає працю рим. кат. духовеньства і не боїть ся скріпляти вплив духовеньства у народї, бо і нарід відносить ся з повним довірєм до інтелїґенциї. Без пересади можна сказати, що Поляки своєю надзвичайною орґанїзациєю поступили дуже много вперед і захопили під свій национальний

вплив досить Нїмців і Русинів. Знані факти, що за моральним впливом грубших риб Поляків — деякі православні Русини провадять польскі читальні.

Звістна річ, що в Чернівцях дїти нїмецких родин католицких ходячі до польских захоронок — нїмецких здаєсь нема, — учать ся по польски розмови, молитов і пісень; дивують ся родичі і кажуть: „ich verstehe nicht, was das Kind spricht, es ist aber braver geworden“. Де сьвященики рим. кат. суть Нїмці, там повстають і розвивають ся просьвітні і економічні товариства нїмецкі і Нїмці чують ся Нїмцями. Де на посадї суть Поляки, там все чують ся Нїмці покривджені і жалують ся, що для малого числа Поляків більше єсть проповідий польских як по нїмецки, хоть найбільша часть вірних — Нїмці. Зражені тим Нїмці, оказували своє невдоволене тим, що демонстрацийно виходили підчас польскої проповіди, а деякі чекали лиш основання протестантскої експозитури в місци і готові були відступити від рим. кат. Церкви. Успокоїли ся, коли забрано загорілого Поляка, а прийшов иньший, хоть Поляк, але розважнїйший. Молодїж нїмецка мало, або зовсїм не знає пісень церковних, похоронних і коляд. Тому часто трафляєсь, що на похороні Нїмця-Словака співають тілько польскі пісні, а нїмецка молодїж й собі повторяє перекручені, незрозумілі для неї слова. Задлятого і називають Нїмці-протестанти католиків-Нїмців — Polaken. Катехити польскі викладають мимо більшости нїмецких дїтий по польски, лишень на додаток по нїмецки і допроваджують до того, що — як з триюмфом оповідав один катехит — з часом не викладаєсь зовсїм по нїмецки. Де в прилучених селах суть Нїмці, суть що до орґанїзациї крайно занедбані, — хиба що мають Нїмця учителя. Зате де тілько троха Поляків, там є і читальня і каса. Як гриби по дощи, з'явились особливо численні читальні польскі по візитациї архиеп. Більчевского в р. 1906. Як польский клир всюди стараєсь рим. кат. релїґію зробити польскою, пізнати з того, що при візитациї в 1906 всї дїти в Глїбоцї, приступаючі до миропомазаня, були прибрані в білочервоні ленти і з такимиж кокардками на грудях. Крім римокатолицких, ставляли декуда патриотичні польскі ксьондзи (пр. рим.-кат. сотрудник Желєвский в Серетї) до миропомазаня і гр. кат. дїтий, вже раз зовсїм привильно після гр. кат. обряду миропомазаних, — притягнених, научених так від рим. католиків і за то в нагороду прибраних в польскі ленти, кокардки і шапочки з 4 рогами. „Teraz ty już prawdziwy Polak“ — сказав урадований катехит до рускої дитини, миропомазаної неважно другий раз через львівск. польского архиепископа. А коли гр. кат. парох внїс через свій Ординарият скаргу на того катехита до львівск. рим. кат. Митроп. Ординарияту (по руски), то до сего дня не одержав відповіди. Катехит-же зістав відзначений авансом на лїпшу посаду до Черновець. А де конкордия?

Що римо-кат. обряд розширюєсь на Буковинї по найбільшій части кошком гр. кат. обряду, причинюєсь не тілько аґресивна дїяльність рим. кат. клиру і інтелїґенциї, але також і о много більше число рим. кат. сьвящеників (на однім і тім самім просторі на 5—6 римо-кат. припадає 2—3 гр. кат. сьвященики), а що дуже важне, римо-кат. чини — именно: оо. Єзуїти (Поляки) в Чернівцях, оо. Місионарі (Поляки) в Качицї і Тринїтариї (Нїмцї, але вже добре говорять по польски) в Авґустендорф, пов. сторожинецкого. Сьвященики з тих чинів дуже много помагають сьвітскому клирови в душпастирстві, в уряджуваню місий і в школах. Коли часто в деяких богослужебних каплицях в гр. кат. парохії раз або 2 рази на рік відправляють ся богослуженя, бо парох має парох. церков і більше каплиць, то в рим. кат. парохіях відбувають ся богослуженя в каплицях як найчастїйше.

Гр. кат. духовеньство працює тут в своїх бідних і незвичайно розкинених парохіях дуже щиро і ревно; дбає також і о храми Божі: давні церкви украшають ся, нові будують ся величаві (як в Серетї), повстають нові церкви філїяльні без конкуренциї (в послїдних рр. 1907—1910 збудовано 4). Та у тій своїй праци буков. гр. кат. духовеньство здане есть на власні сили. Інтелїґенциї рускої гр. кат. есть, крім Черновець, по містах і селах дуже мало; а ті урядники, які суть, не суть на становисках независимих. З признанем треба піднести, що коли деякі щиро віддані гр. кат. Церкві сьвітскі Русини ставали до помочи парохам прим. при будові церков (п. Серефинович в Радівцях жертвував 10.000 кор. від себе), чи при вихованю шкільної молодїжи і провадженю товариств просьвітно-економічних (як в Чернівцях), там швидко зросла в силу не тілько Церков але також руска народність.

Для скріпленя гр. кат. Церкви потрібні однак конечно суть: 1) орґанїзация гр. кат. клиру буковиньского, 2) побільшене числа сьвящеників, 3) поліпшене биту материяльного гр. кат. і взагалї католицкого духовеньства на Буковинї, бо давнїйше буков. духовеньство мало о 200 кор. більше платнї від галицкого, а тепер, при послїднім підвисценю не узгляднено труднїйшого положеня і потреб кат. особливо гр. кат. духовеньства на Буковинї. Не маючи майже жадних доходів, гр. кат. клир буковиньский побирає ту саму платню, що галицкий. Не дивним проте стане, що перед 5 лїтами чотирох буковиньских парохів, не могучи одержати деинде лїпшої парохії, резиґнували одного року з своїх парохій і перенеслись на сотрудництва та адмінїстрациї в Галичинї.

Для зміцненя становища католицкої Церкви взагалї, так гр. кат. як рим. кат., і для позисканя для неї иновірців конечним есть широ-братне і приязне, обопільне, на справедливости оперте поступоване кат. клиру не тілько на Буковинї але і в Галичинї, бо галицкі від-

носини причиняють ся дуже много до взаїмного роздражненя і будять хиба недовіре иновірців до кат. Церкви.

На закінчене занотую як відрадну новину в буков. гр. кат. Церкві, благословене новопобудованої гр. кат. філіяльної церкви в Ґоґолині, прилученої до парох. церкви в Боянах. Благословеня довершив дня 6. н. ст. лютого 1910 Впр. о. Крилош. і Декан черновецкий, о. К. Костецкий при участи 7 прибувших буков. сьвящеників. Як нарід відчував потребу тої нової церкви і як радував ся благословенем ей, зазначив сам найкрасше тим, що вже о сході сонця приїхала аж до Боян кінна бандерия, прикрашена синьо-жовтими хоругвами, на стрічу виїзджаючому о. Деканови, парохови і духовеньству. Перед церквою, сьвяточно пристроєною, утворила численна сторожа огнева з Боян величавий шпалїр від дверий аж поза прикрашену тріюмфальну браму, удержуючи цїлий час при благословеню і богослуженю взірцевий порядок.

Хоть день був холодний і мрачний, зібрались тисячі народа не тілько з самого села Ґоґолин і з Боян, але також з сусїдних сїл. Хто видїв то одушевлене зібраного народа при проповіди, виголошеній з великим чутем по волоски через о. Герасимюка, пароха з Боян, при взнеслій держаній по руски через о. декана К. Костецкого перед сьв. Літурґією соборною, величаво відправленою при участи 5 сьвящеників, і при другій рускій проповіди, виголошеній по сьв. Літурґії з великим жаром через о. Воляньского зі Сторожинця, хто видїв тисячі рук піднесених при проповіди в гору — при обітници, котру складав весь нарід зі слезами щирої радости в очах: держатись кріпко аж до смерти сьв. католицкої Церкви, то певно щиро утїшить ся, що Господь натхнув ревного пароха з Боян, о. Герасимюка гадкою побудувати ту церковцю, важну не тілько для нашої католицкої віри, але заразом і для руского народа, до того в так важнім місци — коло Новоселиці, граничного місця від Росиї і Румунії! — *о. А. К.*

Відповіди „Ниви“.

До II, 3 (гл. „Нива“ ч. 5, стр. 155)). Відповідь на запит: чи мож при акафістї по послїднім кондаку опустити ікос і кондак первий, є в ч. V „Ниви“ після неміродайного впрочім мого суду за надто рішуча і безглядна, скоро звучить, що т р е б а первий ікос і кондак повторити. Рациональну причину на конечність сего повторення навести годї. В тім дїлї мож би що найбільше сказати: їх повторити належало би, бо така є рубрика, а ей довільно зміняти не слїдує. Иньшого оправданя на повто-

рене читаної вже початкової части акафісту, адже відірваного з цїлости уривку, нема, — хиба слиб долучити на оправдане ще і цїль аскетичну: умучене сьвященика і вірних фізичне, аби піднести духа.

Але ледви чи найде ся хто, що промовляв би за користию такої аскези: і немощна плоть має природні свої права, з якими рахує ся Церков. Возьмім пр. найвисше з усїх богослужень: сьв. Лїтурґію. Як справдї велично-гарні молитви в лїтурґії сьв. Василия, а таки зістали вони заступлені коротшими (сьв. Ів. Златоустого), з практичних зглядів на неміч людску, на скорочене часу, та й то в часах горячої ще віри; довшу же лїтурґію сьв. Василия полишила Церков лише на час заостреної — що так скажу — аскези. А акафіст — се не лїтурґія; а не повторене 1-ого ікоса і кондака — се не пропущене цїлости, лише рубрика, хто знає навіть, ким і в якій цїли введена. Вона мабуть з ряду тих рубрик, про які каже ся совістно бодай: „аще настоятель йзкóлить“ — значить, о скілько покаже ся потреба єї виконати. Именно належить не забути, що при тім додатковім богослуженю відбуває народ богопоклонну дефіляду перед сьв. Тайнами, зглядно перед хрестом на тетраподї; если та дефіляда зі скінченєм 13-ого кондака ще не скінчена, слїдує народови продовжити ще час повторенєм акафісту; слиж сеї единої розумної причини нема, — можна стати ся виновником навіть релїґійної охлялости вірних, умучуючи їх тїлесно без жадного пожитку для душі, аби лише вдоволити мертвій, критично не розваженій рубрицї.

Бо розважім ще і те, коли звичайно править ся акафіст. Нїколи майже яко богослуженє лише едине, а все як додаткове; а найчастїйше тогдї, коли буває ще і утреня і Сл. Божа і проповідь — коли народ вистояв які 3—4 години в церкві. І чи в тім разї є совісно, мучити народ задля нерациональної рубрики о пару мінут довше? — *о. І. Н.*

ВСЯЧИНА.

Важне для достойників, приналежних до „familia pontificia“.

Хотяй між нашими Вп. Читачами, тай взагалї у нашій Церкві таких — на жаль — не богато, та сповіщуємо й тих, що „Gerarchia cattolica“ у сегорічнім випуску оголошує папский

розпорядок, силую котрого усї апост. протонотарії ad instar, папскі пралати, шамбеляни segr. sopranum., шамбеляни segr. di spada e capra sopranum., почесні шамбеляни in abito paonazzo, почесні шамбеляни extra urbem, почесні шамбеляни di spada e capra sopranum., капеляни segr. d'onore, почесні капеляни extra urbem — усї достойники приналежні до тзв. familia pontificia обовязані рік-річно в місяци падолистї подавати докладно місце свого сталого побуту на адр.: Alla Direzione del Bolletino ufficiale della s. Sede. Roma, Palazzo della Cancellaria. Хтоб занехав, перестане тим самим бути уважаним за приналежного до familia pontificia.

До нашого Всч. Духовеньства в справї „Достави".

Як звісно, наша церковна торговля „Достава" перенесла від нового року свою центральну управу зі Станїславова до Львова, полишаючи в попереднім місци на дальше свою головну філїю. Ся институция зістала двигнена самим же духовенством, а то з тою благородною цїлию, щоби достатчати церквам утвари добірні і відповідаючі духови нашого обряду, давати їх по дешевим цїнам, та обертати чистий зиск в користь бідніїших церков.

Ми уважаємо се перенесене нашої институції вельми корисним, бо тут зможе вона не рівно лучше розвинутись і сповнити свою задачу. Тут має вона легку змогу входити в безпосередну звязь з великим сьвітовим промислом і заосмотрюватись его творами, тут находить до своєї розпорядимости визначних артистів з ріжних галузий штуки, а тим самим може й красше відповісти всяким потребам наших церков. І справдї бачимо ми — по деяких переходових недостачах, — так і зростаючий поступ сего підприємства. Завдяки трудам наших духовних, що стоять членами дирекциї і управляючої ради, як і помочи фахових сил, видимо у львівскім складї, що на місце давних простих, звичайних форм виступають що-раз то якісь нові і добірні утвари, виконані з доброго материялу, зі смаком і старанностию, які так і пїняють око кождого видця. Ми самі вступаємо нераз нарочно до львівского складу, щоби з вдоволенем приглядатись ріжним гарним творам, чули часто признаня зі сторони поважних сьвящеників, тай запримічали, як ріжні ориґінальні утвари, уміщені на виставі, звертали увагу навіть чужої львівскої публїки. Ми можемо радувати ся тим поступом церковної штуки, котра причинить ся певно до піднесеня краси і величи нашого сьв. обряду.

Однак, если ми вже здвигнули сю институцию і бажаємо, щоби вона що-раз красше розвивала ся, то й повинні уважати своїм моральним обовязком попирати еї як найбільше. І так повинно цїле наше духовенство полагоджувати всї церковні потреби лиш у своїм складї, тай заставляти до сего й своїх парохіян. Нехай вже раз виключеним буде се, щоби ми тягались

по чужих крамах і запомагали нашим церковним грошем чужих людий. Ось тепер великодний сезон і кожда церква потребувати-ме неодного. Ідїм-же, Братя, лиш до свого огнища! — Дальше повинні ми нашу інституцию піддержувати і вкладовим грошем. Кожде торговельне підприємство стоїть лиш капіталом — і чим більше его має, тим лучше може розвиватись. Як довідуємо ся, бажала би наша „Достава“ розширити свої дїла на деякі нові церковні галузи, однак здержуєсь від того через брак достаточного гроша. Наш клир і церкви повинні сему зарадити і вступати в члени „Достави“ (за удїлами по 20. К. і 1. К. вписового), а що більше, уміщувати в нїй на вкладкових книжочках свої або церковні гроші (на 6%). Під сим зглядом можемо упевнити, що наша інституция стоїть у Львові на добрій основі, веде ся фаховими людьми примірно і дає нам повне убезпечене майна. Вкладаючи туди гріш, не тілько не ризикуємо нїчого, але дістаємо і добрий процент і служимо загальній справі. Тому взиваємо всїх духовних Отців до щирого попираня сеї институциї. Коли будемо ї громадно піддержувати, тогдї і розвине ся вона добре, буде удержувати ще добірнїйші товари, давати їх по дешевим цїнам, тай приносити хосен таки нам самим і нашим бідним церквам і сиротам. Звертаємо увагу на анонс „Достави“, поміщуваний в „Ниві“.

Сьвітскі панї при катехизованю дїтий.

В 1902. р. зголосилось у Відни більше пань до о. Йосифа Пашера з готовістю повторювати з дїтьми науку катихизму і приготовлятн до принятя Найсьвятїйшої Евхаристиї. Очевидно, їх заява знайшла щире признане і по відповіднім приготовленю тих пань до сего завданя, розпочали вони свою красну дїяльність. Науки за призволом властий удїляють вони в пополудневих годинах дїтям, поділеним на ріжні віддїли, відповідно до степеня знаня і відповідно до сего, чи дїти приступають перший раз до сповіди, чи причастия і т. д. Очевидно, що то все відбуваєсь під доглядом катихита, зглядно душпастиря, котрий рішає про час і спосіб науки, про припущене до сповіди, чи причастия і т. д.

В р. 1909 удїляло більше як 29 пань в 8-ох частях Відня науки релїгиї 1.500 дїтям. — Брацтво се Христової науки стоїть під проводом княгинї Фаннї Лїхтенштайн і ґрафинї Котек. Крім научаня займаєсь воно і харитативною дїяльністю. Подібні брацтва засновуєсь в Празї, Трієстї і Бернї. А в нас, чи не дало би ся щось подібного зробити? — *о. М. Л.*

Відозва „Краєвого Шкільного Союза“.

Не чужа патриотичному нашому Духовеньству народна робота, не чужі труди і жертви на тому поли. А вжеж так важна справа, як справа рідної школи для Него не байдужа! Тільки при живім співдїланю всього нашого громадяньства без ріжниці верств, партий і поглядів може бути вона здїйснена, як

говорить понизший, надісланий нам з просьбою о поміщене поклик. І ми містимо єго — і то без всяких поручувань; звісний патриотизм нашого Духовеньства від них нас звільняє. Дай то лиш Боже, щоб дух отої рідної школи у згоді був з Христовим духом, щоб не був ворожий Церкві, та щоб вихованки тої школи не ішли проти свого патриотичного Духовеньства! Та як воно буде — Бог сьвятий знає, — а сьвященики, що належать до управи Краєвого Шкільного Союза, повинні таки о те дбати. —

Земляки й Землячки!

Минули століття, як українсько-руський нарід був сьвіточем народів своєю високою, повною богатого змісту культурою; минули століття, як він став орґанізувати школи тоді, як навіть королї його сусїдів підписати ся не уміли; — за українським народом сьмілі і сьвідомі зусилля князїв, маґнатів, гетманів, брацтв, монастирів, народніх мас — дати народови як найбільше шкіл і низших і висших, плекати і розвивати народню осьвіту і национальну культуру.

По поневоленю полїтичнім, — по обрабованю економічнім, по закріпощеню — на руїнах тої сьвітлої культури почала прозябати культура сусїдних народів, а нарід український пішов назад, бо нині завдяки чужому пановапю виказує застрашаючий процент неписьменних.

Нині українське слово заковане і переслїдуване, — культурні потреби великого народа не заспокоювані, — наша школа здавлена, дїти наші в ярмі.

Стан сей, невимовно грізний для всеї нашої будучности, не може далї тривати. Бо незадовго буде за пізно. Ми, котрі ще могли ратувати наш нарід, а не зробилиб сього, стягнемо на себе вічний жаль і докір будучих поколїнь.

І згадка про колишне сьвітле — минуле і думка про будуче і нинїшний сумний, аж надто сумний, стан нашого шкільництва, каже нам нині забрати голосне слово, щоби закликати наш нарід до як найбільшої активности в справі нашого шкільництва.

Чи потрібуємо широко описувати становище нашої рідної школи в Галичинї? Народна школа, яка ні своїм числом, ні своєю орґанїзациєю потреб народа не заспокоює ані в приближеню, ні одної школи видїлової, ні одної учит. семинарії, ні одної школи реальної, а сьмішно мале число українських ґімназий і кілька катедр на львівському університетї отсе образ нашої публичної, чужим режімом вповнї поневоленої, на ласку і неласку йому виданої школи в Галичинї. На нас тяжать виїмкові, тільки для нас придумані постанови, бо розвиток наших ґімназий залежить від крайно ворожого польского Сойму, а сьвіжий історичний доказ того настрою, се проект нового типу

польсько-руських ґімназий, видвигнених польскою краєвою репрезентациєю в останній сесиї, а для нашого середнього шкільництва впрост вбійчий.

Тенденция шкільництва офіцияльного аж надто нам відома.

А не забуваймо про сильну орґанїзацию шкіл приватних, на які пливуть мілїони. Не забуваймо нї на хвилю про кличі, під якими ті фонди ростуть. Ягайлонська ідея, скрахувавши на всяких унїях, нинї шукає здїйсненя орґанїзованєм приватних шкіл, винародовлюванєм молодого поколїня, підтинанєм в самім коріни нашого национального житя.

А ми? — Ми на те все глухі, сліпі, бездїльні. Без уваги лишали ми голоси, що остерігали суспільність перед сею грізною небезпекою. Треба було аж надто разячих доказів мобілїзациї ворожих сил, треба було, щоби цїла гроза роботи наших сусїдів стала перед самими очима, щоби порушити наше громадянство, дати йому відчути страшне „memento“. Тепер що іно починаємо розуміти превелику вагу школи, що іно тепер починаємо розуміти, що про будучність народа, про успіх усякої нашої праці рішають великі маси сьвідомої молодїжи, а через те і орґанїзация рідної национальної школи стає нашим найбільш пекучим дезідератом, першою і найважнїйшою точкою в програмі нашої народньої роботи. Щасливий зворот вийшов недавно з провінциї, сьвіжий, енерґічний, глибоко відчутий. Гарні початки закладанєм приватних шкіл зроблено. Суспільність наша відчула, що не тільки ми мусимо, але і можемо проти сили поставити силу, проти приватних шкіл польських приватні школи наші, — проти сильної орґанїзациї орґанїзацию ще сильнїйшу, — проти посьвяти посьвяту ще більшу, — проти фондів ще більші фонди.

Центральною орґанїзациєю, котраб уняла в систему нашу роботу над шкільництвом, починаючи від народного аж до вищого, сцентралїзувала нашу до тепер між рїжні товариства роздроблену роботу, надала їй пляновости, сьвідомости напрямів і цїли, а заразом приєднала для неї найширші круги нашого загалу, надала їй силу і енерґію та придбала для неї потрібних засобів, має бути Краєвий шкільний Союз, заложений українськими краєвими інституциями. Його обовязком буде дбати з одного боку про шкільництво публичне, офіцияльне, про як найбільшу фреквенцию нашої молодїжи в наших школах публичних, про опіку для неї і моральну і материяльну, про охорону її від кривд і надужить, про помноженє українських шкіл і можливо повнїйше заспокоєнє пекучих потреб нашого шкільництва покликаними до того чинниками. З другого боку обовязком його буде пильнувати шкільництва у всїх його стадиях, від курсів неграмотних, курсів доповняючих і приготовляючих, шкіл народних і середних аж до справи унїверситетської включно; дбати про можливо широке і всесторонне заспо-

коване потреб нашого народу, запобігти бракам і прогалинам, які існують на сім полї, розбуджувати ініціятиву на місцях і приходити їй в поміч засобами цілого народу, всеї суспільности. Се акция, котру Союз підіймаєть ся вести в тїснім співробітництві з найблизшими їй товариствами, як Тов „Просьвіта“, Тов. Педаґоґічне, Учительска Громада, Наукове Тов. ім. Шевченка, при дружній помочі всїх українських товариств і институций Галичини, при живій співучасти всеї суспільности. Тільки при живім співдїланю всього нашого громадянства без ріжниці верств, партий і поглядів можуть бути здїйсненісї завдання, які бере на себе Союз, а котрі являють ся неминучою потребою хвилї.

Погляньмо на Нїмців, які на поклик Петра Розеґґера за 11 місяців зложили 2 мілїони на орґанїзоване приватних шкіл; на Чехів, які на приватне шкільництво складають рік річно близько мілїон; на Поляків, які на „Towarzystwo szkoły ludowej“ і „Dar grunwal.“ зложили мілїони. Так роблять народи далеко щасливійші від нас, що в своїх руках держать шкільну маґістратуру, яка і без того дбає про розвій їх шкіл і ними щиро опікуєть ся, що мають до своїх услуг і управу краєву і центральне правительство. Але вони не вдоволяють ся тим, зрозумівши всю вагу школи і национально сьвідомого виховання. Вони не жалують ні праці, ні жертв, бо знають, що школа рішає про будучність народу а всяка праця на сім полї, найменша жертва робить сю будучність і кращою і певнїйшою.

А для нас така акция стократ потрібнїйша, стократ конечнїйша. Учім ся від других, щасливійших від нас народів, не жалуймо ні щирої праці ні щедрих жертв. Там, де справа йде про запевнене национального нашого істнованя — найбільша праця, найбільша жертва не за велика, — а велика і важна і найменша праця і найдрібнїйша жертва.

Нехайжеж у відповідь на наш горячий зазив наш нарід і наша суспільність здобуде ся на як найважнїйшу сьвідому цїлий і обовязків орґанїзацийну роботу в цїлім краю.

Нехайжеж увесь нарід без ріжниці на верстви, на партиї, погляди і вік поспішить зі щедрими датками на фонд „Рідна школа“.

Зберім могучий фонд загальний на скріплене істнуючих уже шкіл, на безпроволочне помноженє і успішний розвій наших приватних шкіл. Сили в нас ще досить! Викрешім її з себе з огляду на вагу справи і грозу положеня.

Рідна школа нехай стоїть нам все перед очима, нехай нам не лишає ні хвилї спокою, нехай займає в нашій роботї місце перше, бо вона з усїх найважнїйших справ найважнїйша.

Покажім, що ми вірні висококультурним заповітам наших предків, що ми народ культурний, що може і буде жити в родині культурних народів Европи, а не стане погноєм чужих национальностий.

На се чести і сили в нас хиба ще богато!

Михайло Грушевський — голова. *Др. Іван Брик* — секретар.

Члени тїснїйшого комітету:

Радник Іван Кивелюк містоголова, Др. Іван Раковський II. секретар, відпоручник Наук. Тов. ім. Шевченка, о. Омелян Ваньо, Др. Володимир Охримович і о. Александер Стефанович, відпоручники Народного Комітету, Др. Остап Макарушка, відпоручник Руського Тов. Педаґоґічного.

Члени Союза:

Др. Стефан Федак і проф. Володимир Шухевич, відпоручники Тов. Днїстер, Др. Евген Озаркевич і о. Теоеозий Лежогубський, відпоручники Тов. „Просьвіта“, о. Іван Чапельський і К. Малицька, відпоручники Руського Тов. Педаґоґічного, о. Др. Юрик Стефан, і проф. Василь Білецкий, відпоручники Тов. „Учительська Громада“, Др. Володимир Бачинський, відпор. Народного Комітету, дир. Омелян Саєвич, відпоручник Краєвого Союза ревізийного.

Датки просить ся слати до Тов. „Днїстер“ у Львові, на кн. вкл. ч. 6800. Письма просить ся адресувати „Краєвий Шкільний Союз“ у Львові Ринок ч. 10. „Просьвіта“.

Від Редакциї.

Признаємо, що в наших додатках — як се нам пишуть деякі Вп. Предплатники — панує хаос. За весь той хаос ми — очевидно, не відповідаємо, бо в части вже єго застали; та будемо старати ся єго усунути в сей іменно спосіб, що в сїм роцї не будемо друкувати (в додатках) нїчо нового, а лиш покінчимо всї зачаті річи, як: Сїм голосів, О христ. родинї, О чеснотах. Зі слїдуючим числом „Ниви“ розішлемо конець Сїмох голосів.

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає
о. Олександер Малицкий.
З друкарнї Ставропигийскої під упр. М. Рефця.

Найбільший склад в краю

оригінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,
КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Шинники дарме і оплатно.

Йосиф Іваницкий
механік і спеціяліст
Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ
різьбярсько-столярська і позолотнича
Дмитра Стащишина
у Львові
ул. Шептицьких ч. 15
поручає ся Всч. Духовенству.

Предплачуйте і ширіть
християньску часопись для рускоґо народу
„ОСНОВУ",

що виходить 10. і 25. кождого місяця і коштує річно 3 кор. „Основа" пише про політику, господарство, про справи релїґійні, сусшільні, просьвітні, подає короткі а цїкаві оповідання і богату всячину.

Купуйте також отсї брошурки, що вийшли в бібліотеці „Основи":

1)	Ану виплинь-мо раз на чисту воду	6 сот
2)	Йосифіньский патент	6 сот
3)	Про чернече житє	6 сот
4)	Дещо про суспільне питанє	20 сот.
5)	За що мають соціялісти нашого хлопа	6 сот.
6)	Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7)	Значінє праці в сьвітлї вірн	20 сот
8)	Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"
Львів, пл. св. Юрц. 5.

Читайте Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Жадайте богато илюстрованих цїнників, покликуючись на „Ниву“.

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул. Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчниці“,

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і нікльованє по уміркованій цїнах.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князїв,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників шкільних продає С. Ґерусїньский, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К. 20 с. враз з пересилкою. Гроші посилає ся на адресу:

С. Ґерусїньский — Львів вул. Садівницка ч. 70.

Наша церковна торговля

„ДОСТАВА“

спровадила на сей час нові і добірні утвари церковні: темні фелонові матерії (чорні, фіолетні, багряні) на піст, і сьвітлї величаві на великдень, — всякого рода плащеницї, шалї і суконки (на сьв. Тайни), хоругви (шовкові і вовняні).

Постаралась о ріжні **металеві вироби**: чаші, монстранції, тацки, лїхтарі, канделябри, лямпи і др.

Удержує всякі різьби: кивоти, тетреподи, процесийні образи, крести, статуї.

Замовила певних різьбярів для виготовленя **божих гробів** і **іконостасів** і поручає малярів для виконаня образів.

Приймає чаші до позолоченя і фелони до направи.

Просимо Всеч. Отцїв, що хотять такі річи куповати, щоби **поспішили зараз з замовленями**, бо в послїдних днях перед сьвятами могло би стати ся, що для натовпу гостий не стало би нам деяких лучших утварий або робота не вийшла би як слїд викінчена. А ми бажали би послужити нашим церквам найлучше!

Наші склади: у Львові, ул. Руска ч. 20

в Станїславові, ул. Смольки ч. 1.

З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом **М. Рефця.**

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. VIII. — Р. VII.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ✠ З друкарні Ставропигійского Інституту під зарядом М. Рефця. ✠ 1910.

НИВА

Виходить І-го і 15-го кождого місяця в о'бємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.
Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.
Адреса Редакції і Адмінїстрадиї:
Львів ул. Коперника ч. 3б.

Ч. 8.

ЗМІСТ:

о. Н. Будка: **Приписи і бажаня Церкви а наша практика в справі частого сьв. Причастия** 225
о. Іван Савицкий: **Ернест Гекель і его монїзм** 220
о. Кость Курилло: **Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америцї** 235
Е. Кароль: **Як професор Dr. A. Ruville перейшов на католицизм** 241
Рецензиї: *Альбан Штольц*: **Гомілєтика або наука про те, як проповідати нищим євангелиє** (*о. А. Редкевич*) 246
Дописи: *Інсбручанин*: **З житя наших богословів в Інсбруцї** 247
Зі сьвіта: *Андрій Іщак*: **Два пастирскі листи в справі вихованя молодїжи** 250
Всячина: (Звіт з розвою руських союзних стоваришень заробкових і господарських в королівстві Галичини і Володимириї за 1909 р. і участь сьвященьства. — Звіт тов. „Власна поміч“). 253
Переписка адмінїстрациї 256
Додаток: *о. Платон Карписький*: **Сїм голосів взиваючих грішника до каяня.** (стр. 57—80).

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути слідуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного станоща (критична аналіза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Щурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Поясненя до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Щурат: Поезия в пророка Ісаії, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Щурат: Із студий над почаївским „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 — 1 кор.
6. о. Є. Гузар: Розважаня о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о Є. Гузар: Розважаня о терпіних І. Христа, для шкільних дітий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Воляньский: Апольогетично-соціяльна дїяльність руского душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свенціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Цїни подані разом пересилкою.

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпеченя „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришеняхъ з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цїлею Товариства є **удїлюване кредиту** своїм членам-рільникам **обезпеченим в „Дністрі“ від більше літ.**

Процент від вкладок 4%, без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничі	**К 3,721.068·—**
Удїли членьскі:	К 284.195·—
Позички удїлені:	К 3,471.478·—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

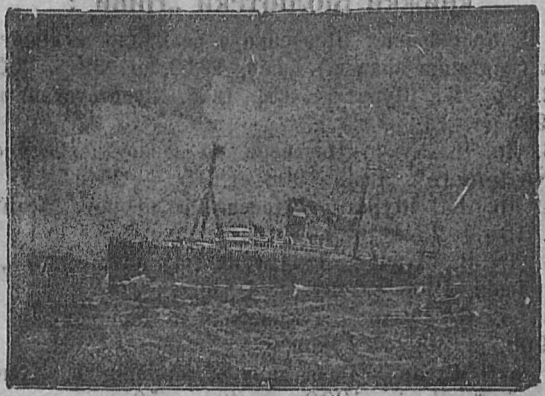

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Ґальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся емігрантами.

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 8. Львів, 15. цьвітня 1910. Рік VII.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

о. Н. Будка.

Приписи і бажаня Церкви а наша практика в справі частого сьв. Причастия.

Відновити всьо в Христї — засада нинїшнього Христового Намісника не була лише проголошена на зискане питомої марки, але розвиває ся видимо і ургуєсь програмово і сьвідомо що раз більше. Пізнанє Ісуса — через відновлені студиї біблїйні і взагалї богословскі, несенє того Пізнаного між народ — через катихизациї і взагалї відповідне пастороване — о тім всїм подумав і по евангельски просто, а практично поручив теперішний Сьвятїйший Отець духовеньству Церкви католицкої до практикованя, щоби всьо відновити во Христї.

Але се всьо — то лише вихідна точка того, хто ту засаду признає. Основна робота в напрямі сповненя дивізи йде доперва по пізнаню Ісуса, по довгих катихизациях о Нїм; живе і найсильнїйше відновленє всього в Ісусї, средство, жерело і знак видимий того відновленя — є найінтимнїйше приставанє з Ісусом у сьв. Причастию. І Сьвятїйший Отець звернув в своїй ревности для Ісуса і проголошеної засади і на се свою здорову а практичну увагу і дав рішенє далеко сягаючої ваги; а таке воно ясне і рішуче, що всякі пересуди і фільозофованя, всї викрути одиниць обоятних для Ісуса, викрути взяті з янзенїзму і йосифінїзму за раз опрокинені. Висказав іменно бажанє, щоби християньский нарід приступав як найча-

стїйше, а навіть що дня до сьв. Причастия із Конґреґацією Собору видав о тім 20/XII 1905 декрет (De quotidiana Eucharistiae sumptione) з девятьма лише параґрафами, але так сильними, що найдовшими трактатами годї більше осягнути, що по сїм мусить устати всяка полеміка писателїв церковних і боязливий скрупулянтизм всякого рода аскетів що до потрібного розположеня до того частого приступуваня до Божого стола.

Провідник лодки Христової показав до огу, цїль і средство до осягненя; на робітників в корабли Христовім черга взятись до дїла.

Рік тому близько (1. і 2. V. 1909) видав наш Впреосьв. о. Митрополит два листи пастирскі до духовеньства і вірних в тій справі, обдумані, ясні і рішучі, як декрет Апостольского Престола; листи, які мають через десять лїт коло Великодня репродукувати ся для пригадки. Вистарчить ті листи прочитати, щоб заохотитись дуже для справи, щоб припис і бажанє Церкви вселеньскої відновленя вірних в Христї через як найчастїйше сьв. Причастиє не були лише приписом і бажанєм, але дійстно були виконувані.

Вже маємо близько рік дотичної практики. Не буду робити огляду, як ті посланія виконувались, бо не маю до того даних; може хто другий, що їх має, се зробить. Я хочу лише тепер коли Великодня, за дуже практичним розпорядженєм епископа Кеплєра з Ротенбурґа до свого духовеньства (mutatis mutandis) подїлитись з оо. Собратями вказівками, як належить старати ся, щоби нарід приступав частїйше, як найчастїйше до сьв. Причастия.

* * *

„Всїм правовірним християнам, без ріжниці стану і обставин житя, є дозволене від тепер часте і навіть щоденне сьв. Причастиє, коли тілько вони находять ся в станї ласки і мають добре, чисте намірене, коли отже причащають ся не зі звичаю, забаганки, або людских зглядів, але йдуть до стола Божого, щоб Богу подобати ся і через тоте божественне лїкарство вилїчитись зі слабостий і похибок, — а при тім відповідно по силам, обставинам і становим занятям старанно приготовляють ся і роблять відтак відповідну подяку за сьв. Причастиє“...

Що за ясні, самозрозумілі, спасенні слова! Кілько то є таких християн, що мають до частого сьв. Причастия всї дані, а не йдуть до Жерела Житя, бо або не розуміють єго, або боять ся, або їх ніхто не осьвідомить, до стола Божого не поведе? Кілько то ласк мимоїде?

Трудности є ще і тепер — найбільші то противні звичаї і застарілі пересуди, але з часом помаленько повиннісьмо їх усунути. Ревно, а розважно треба брати ся до дїла; треба крім звичайних средств пасторованя, добрий примір дати, та обду-

мати надзвичайні способи після обставин, а поза все треба на сю інтенцию молити ся при кождій Службі Божій, щоби всегда ѣдомъ й никогдаже йждиваемый — таки громадою, а не самим душпастирем був Він ѣдомъ. На сеж і є Служба Божа! Хто не попробує всїх средств до того щиро?

I. Надзвичайні средства.

Незвичайна поява в Церкві, що має розпочати новий перйод житя церковного, повинна бути і надзвичайними способами подавана до відома і практики загалу. До сего повинні служити надзвичайні поучування і агітациї словом і дїлом.

1. Агітованє за сьв. Причастием словом. Коли сей папский декрет не має остати мертвою буквою, то треба єго народови в повній основі подати до відома, а значінє єго, далекосяглість і інтенциї все на ново поясняти і то не лише в поодиноких випадках нпр. в сповіди, але публично і в формі методично оброблених поучувань і систематичних циклїв проповідий. Нарід мав довідати ся, що теперішний поважний час, в якім церковну віру зі всїх сторін напастують, а побожности так мало, вимагає особлившої звязи з Христом, що конечне отже є часте сьв. Причастиє. Проповіди повинні бути наперед загально о сьв. Евхаристиї з огляду догматичного, аскетичного та лїтургічного, — відтак о самім частім сьв. Причастию, єго можливости, пожиточности і конечности, — що до него вимагаєсь, як має ся при тім річ зі сповідию, значінє єго на релїгійне, моральне і суспільне житє, наконець закиди, трудности і пересуди. Що до пересудів то треба все і всюди звертати увагу, що сьв. Причастиє не є жадним привілеєм деяких лише вибраних душ, неначе надгородою і признанєм за чесне житє, але що оно є конечною потребою всїх вірних. При практичних аплїкациях треба уважати на ріжнородні занятя і відносини житєві вірних і в любови і терпеливости стреміти хоть до сего, щоби принайменьше нїхто в парохії не вдоволяв ся вже лише великодним сьв. Причастиєм, але щоби завести частїйші загальні сьв. Причастия ріжних брацтв і товариств; а де є звичай причащати ся що місяця або що тижня, щоб там поволеньки допровадити до кількоразового на тиждень, або й щоденного сьв. Причастия.

Того рода ряд проповідий було би відай найлучше урядити в Филипівку в неділї, або в Великий Піст, або кілька неділь перед празником Найсьв. Евхаристиї так, щоб на великі сьвята при кінци таких проповідий можна було з помочию духовною посповідати кого треба і зарядити загальне сьв. Причастиє. Ще лїпше було би урядити тридневну місию нпр. перед празником Найсьв. Евхаристиї з цїлоденною адорациєю, з цїлию розбудити і розширити щоденне сьв. Причастиє. Кожда звичайна

місия народна повинна в нинїшних часах стояти на службі щоденного сьв. Причастия. Розуміє ся, що, де що посїяно, треба того пильнувати, де що зійшло, не можна позволити на знидїнє; треба всяку цьвіточку з того поля доглядати, як милу Серцю Христовому. В тій цїли булоб добре відновляти що року місиї і сьвіжо заохочувати всїх до частїйшого сьв. Причастия. Треба при тім все памятати, що далеко лїпше служить Богу і у Бога більше може один чоловік із села, що з чистою інтенциєю часто причащає ся і добре жиє, як цїла громада людий обоятних, буденних, далеких від Христа. Де би дались зробити реколєкциї для яких брацтв, або станів, для мущин, женщин, інтелїґенциї, робітників і т. д. — то се, розуміє ся, одно з найлїпших средств до відновленя духа, а тим самим до приведеня до частїйшого сьв. Причастия.

Надзвичайні нагоди до поучуваня і заохочуваня до частого сьв. Причастия, належить пильно використати. А таких нагод в протягу року не бракне. І так:

На ріжних зборах брацтв церковних, часом і сьвіцких. Деякі члени таких брацтв люди побожні, але при тім дуже оглядні і розумні, з тактом дадуть ся все обробити на добровільних ревнителїв-апостолів частого сьв. Причастия.

При протоколах і іспитах предбрачних не повинно ся тепер нїколи пропустити напімненя о значінню і спасенности частого сьв. Причастия для сопругів і родини. Треба молодим піддати, щоби собі вибрали деякі сьвята і днї памяткові, в яких би обоє разом приступили до сьв. Причастия. На такі сьвята надають ся: Празники Богородичні і сьв. Йосифа, іменини, річниця шлюбу, день смерти родичів або дїтий. При тім пригадати на звичай побожний, щоби жена перед породами і по подужаню приймала сьв. Тайни.

Навіть в промовах над гробом є нагода пригадувати і заохочувати до частого причащаня. На дві іменно обставини можна ту звернути людям увагу: що сьв. Причастиє є средством охоронним перед нещастєм наглої, непевної, страшної смерти, а також найлїпшим средством помочи усопшим через відпусти, які зискуєсь і жертвуєсь для них. Ту може і найподатливійший є ґрунт, наймякші серця і ту часом є люди, які з засади до Церкви не ходять.

Понад то добре є в тій цїли урядити апостолованє по домах т. зв. пасторованє по домах. Се по містах дуже порадне, а й по селах дасть певні висліди. Пастир добрий крім заходів коло громади, і про одиниці думає і для них обдумує потрібне.

Коли єсьмо при агітациї словом, то годї поминути пригадки, що звичайні душпастирскі поучуваня повинні нинї бути, де лише і о скілько дасть ся, навіяні думкою євхаристийною, отже катихизациї, проповіди і сповіди. Особливо сповіди через дїланє впрост на поодинокі личности можуть ту много помочи.

Як в сповідях служити Евхаристийному Спасителеви душ — кілька заміток:

Сповідаючий душпастир може і повинен:

1. Загальні засади декрету о частім сьв. Причастию примінювати на поодинокі душі і після їх потреб і можности намовляти їх до як найчастїйшого приступуваня до сьв. Тайн.

2. Декому частїйше сьв. Причастиє приписати як обовязок совісти, а серед обставин навіть задати яко покуту.

3. Особам, о яких знає, що жиють стало в станї ласки, поручити часте ходженє до Стола Господнього, як найлїпше средство поступу і витриманя в добрім. При веденю таких душ належить їх чисту інтенцию все контролювати і єї все удосконалювати.

Коли душпастир поставив себе в службу свого Евхаристийного Пана щиро, то, щоби часте сьв. Причастиє не збуденїло скоро, постарає ся о відповідні інтенциї для поодиноких сьв. Причастий своєї громади, просячи приймати сьв. Причастиє на таку а таку інтенцию Церкви, дієцезиї, громади, когось нещасливого. Такі інтенциї найде ся в кождім „Місіонари".

2. Аґітация письмом. Янзенїсти відвели були маси народу від частого сьв. Причастия письмами, часописями. Так само поворот до давного доброго звичаю Церкви повинен мати до помочи свою пресу, свою лїтературу. Евхаристийні брошурки, листки, образки і молитвослови — повинні з'являтись тепер часто і масами бути ширені між народом для пропаганди за частим сьв. Причастиєм. Хто до того спосібний і покликаний, має дуже вдячне поле до висьвідченя прислуги Церкві і Евхаристийному Цареви. Особливо дїтям при першім сьв. Причастию добре є давати того рода образки (порадно є давати трохи більшого формату, до оправи, а малі з відпустами перед і по сьв. Причастию) і книжочки з відповідними дедикациями і дописками, для заохоти до частого приниманя Найсьвятїйших Тайн. Нинї часи, коли всї о всїм читають, — най же і о так важнім дїлї, як відновленє міра через часте сьв. Причастиє буде що читати і читаєсь.

(Конець буде).

о. Іван Савицкий.

Ернест Гекель і єго монїзм.

Наші часи суть заняті думкою еволюцийною. Словом „еволюция“ — думають люди, що розвязана загадка сьвіта і людства. Не говоримо тут, розуміє ся, о теорії еволюції в строгім значіню, що єсть природничо-науковою гіпотезою, при помочи якої старають ся учені пояснити в сьвітї ростиннім і зьвіриннім повставанє нових родів. В тім значіню вузшім не потребує і християньский дослїдник природи тримати ся з далека від теорії еволюції, хотяй фактичний материял не достарчає ще зовсїм доказів розвою поодиноких висшів родів.

Тут розходить ся нам о теорию еволюцийну в ширшім значіню, що обнимає нинї найширші круги і стала ся сьвітоглядом, котрим хочуть людцї пояснити всї появи видимого сьвіта. В тім змислї можна еволюцийну теорию назвати монїстичною, бо вона виходить з заложеня, що сьвіт розвиває ся сам з себе до нинїшного стану за помочию своїх внутрішних сил і законів. Якогось істнуючого єства поза сим видимим сьвітом ся теория не узнає. Навіть чоловік з своїм житєм тїлесним і духовим, релїгійним і етичним єсть уважаний як рівний член сего еволюцийного ряду.

В подробицях розходять ся приклонники сеї монїстичної теорії і то досить далеко. Дарвінїсти добачують причину поступу до висших родів в постепеннім розвою на підставі боротьби за істнованє і природного добору. Иньші кажуть, що роди повставали нагло і скоками, як пр. Kollicker в своїй Heterogoni-ї, Korschinsky і de Vries в своїй теорії „sprungweise Mutation“, і Jäckel в своїй теорії „Metakinesa“. В засадничих однакож поглядах, що сьвіт своїми власними силами дійшов до нинїшнього стану і ще дальше розвиває ся, годять ся всї, а хто станув би на ґрунтї християньскім і важив би ся говорити о особистім Бозї, то наразив би ся на небезпеченьство бути напятнованим чоловіком застарілих поглядів.

Еволюционїсти дїлять ся на три табори. Одні з них придержують ся вигідного агностицизму[1]), що о сьвітї якімсь поза сею вселенною, о Бозї, о безсмертности душі не можна нїчого знати. Ignoramus et ignorabimus. Иньші знов стоять на ґрунтї материялїзму і кажуть, що цїлий нинїшний сьвіт повстав виключно і лише з материї вічної і руху. В незлїчимій

[1]) Przegląg pow. XCVII. і слїд.

скількости істнують атоми материї від вічности; ті атоми відпихають ся і притягають ся взаїмно, посувають ся, скупляють ся і знов розходять ся — і з тих атомів повстав без „думки“ і „волї“ і без „цїли“ той сьвіт, який бачимо перед собою. Трета кляса то пантеїсти — твердять, що сей від віків істнуючий всесьвіт, то одно всеєство обдарене душою. То єство не єсть однакож якесь особисте і сьвідоме, то єство обдарене свого рода несьвідомим думанєм.

Так отже з теориї еволюцийної, чисто природничої повстала теория фільозофічна; бо теория еволюцийна природничо взята мала за предмет 1. розслїдити ряд і порядок, в якім розвивали ся і поступали по собі форми ростинні і зьвірячі від першої появи житя і 2. подати сій еволюциї природні причини. Натомість не єсть і не може бути предметом теориї еволюцийної виясненє початку житя, бо се вже проблєм мішаний, природничо-фільозофічний.

Батьком теориї еволюцийної став Jean Antoine Pierre Monet, Chevalier de Lamark (1744—1829) видавши в р. 1809 свою „Зоольогічну фільозофію“ (Philosophie zoologique), де станувши на становищи, що нїякий рід животин не був сотворений від разу в своїм теперішнім видї, а лише вироджував ся повільно із простїйше збудованих істот, розвинув в одноцїльну систему свої погляди на походженє і розвій живих сотворінь.

В р. 1859 виступив Дарвін (1809—1882) з своєю наукою, де він в своїй „Enstehung der Arten“ надав теориї еволюцийній нову форму, що і дістала опісля назву „дарвінїзму“.

О дарвінїзмї можна чути найріжнороднїйші суди. Одні кажуть, що він вже погребаний, другі що він ще жиє і добре має ся. Одні уважають дарвінїзм за плід атеїзму, а самого Дарвіна за атеїста, иньші знов узнають дарвінїзм за теорию зовсїм можливу до принятя.

Передовсїм треба звернути увагу, що у нас ті два понятя, дарвінїзм і еволюционїзм, суть уважані за рівнозначучі понятя, тимчасом се погляд зовсїм фалшивий. Дарвінїзм не єсть то наука еволюциї, лише єсть одною з ріжних теорий еволюцийних, так що слова „дарвінїзм“ уживає ся в наукових кругах лиш на означенє Дарвіна теориї добору [2]). Слушно сказав Oskar Hertwig 1900 р. „єсли би навіть зметено дарвінїзм, то теория еволюцийна зістала би мимо сего“. Лише пропаґатори моністичних поглядів, з своїм проводирем Геклем на чолї, мішають нарочно ті два понятя, дарвінїзм і еволюционїзм — що їм потрібне до їх цїлий агітацийних, атеїстичних; а Гекель уважає за дарвінїзм раз лиш теорию добору, а раз ідентифікує єго з еволюционїзмом.

---

[2]) Wasmann: Entwickelungstheorie u. Monismus. Innsbruck 1910, ст. 11, 34.

В тих самих цїлях аґітацийних уважають вони дарвінїзм за плід атеїзму, так що Гекель навіть назвав дарвінїзм „Das schwere Geschütz“ в борбі монїзму з християньством. Тимчасом теория еволюцийна і дарвінїзм зовсїм не стоять в суперечности з християньскою наукою про сотворенє сьвіта, противно, можнаб сказати, що єї доповняють в дуже красний спосіб[3]). Вправдї письмо сьв. говорить, що Бог сотворив зьвірята і ростини „після родів їх“ (Gen. I, 11—25) але сего висказу не можна мірити термінольоґією нинїшньою, не суть то роди систематичні але „натуральні“, становлячі якраз ті первісні форми[4]), з котрих розвинули ся всї пізнїйші роди. Кілько могло бути таких форм „натуральних“ первісних, як вони могли виглядати, то суть проблєми біольоґічні, котрі ще довгі лїта будуть чекати на розвязанє. Теория еволюциї годить ся зовсїм добре з понятєм Творця, а навіть красше єго представляє, коли припускає, що Творець сотворив ті сотворіня не незміненими автоматами, лише в станї віртуальнім і дав їм здібність дальшого розвою. Того погляду тримали ся сьв. Августин, сьв. Тома з Аквіну. Вже Knabenbauer перед 30 лїтами не відкидав істнованя первісних форм[5]). Сам навіть Дарвін в своїй теориї не відкидав Творця, а своє дїло: „Die Enstehung der Arten“ закінчив величавою апострофою на честь Бога-Творця: „Es ist wahrhaft eine grossartige Ansicht, das der Schöpfer den Keim des Lebens, das uns umbigt, nur wenigen, oder nur einer einzigen Form eingehaucht hat und dass, während unser Planet, den strengsten Gesetzen der Schwerkraft folgend, sich im Kreise geschwungen, aus so einfachem Anfange sich eine endlose Reihe der schönsten und wundervollsten Formen entwickelt hat und immer noch entwickelt[6]). В однім листї написав Дарвін таке: „я нїколи не був атеїстом, нїколи не перечив істнованє Бога.... після мого переконаня теорию евелюциї можна цїлком погодити з вірою в Бога... Неможливість понятя, щоби той великий предивний сьвіт, з нашими „я“ сьвідомими себе, міг повстати случайно, є по моїй думцї головним аргументом доказуючим істнованє Бога“[7]). Теория Дарвіна не доказує зовсїм нїчого против істнованя Бога, бо принявши навіть, що теория Дарвіна від першого до послїдного реченя єсть правдива — хотяй далеко до сего, бо в сьвітї науковім не хотять абсолютно приняти і відкидають поодинокі єї части, ба, навіть знайшов ся учений професор зоольоґії і порівнуючої анатомії в Erlangen, Albert Fleischmann, передше одушевлений приклонник трансформісму і ученик Гекля, котрий написав ряд

---

[3]) Wasmann: Kampf um das Entwickelungsproblem in Berlin. Herder 1907.
[4]) Reinhold: Der alte und der neue Glaube. Wien 1909. ст. 120.
[5]) Dr. Wais: O transformizmie w Dwutyg. kat. 1907, ст. 224.
[6]) Хотяй в пізнїйших лїтах склонював ся Дарвін більше до аґностицизму, однак сего уступу не зчеркнув в дальших виданях сеї книжки.
[7]) Varigny. Vie de Ch. Darvin в Апольоґії хр. віри Duille de S. Projet ст. 281.

праць, в яких виказує ничтожність доказів на істнованє еволюції, а навіть зовсїм відкидає цїлу теорию еволюційну[8]) — але принявши, що теория Дарвіна правдива, то ще лишає ся питанє, звідки прамаґерия, звідки взяв ся перший орґанїзм[9]), бо як сказано висше, теория еволюційна як теория природнича поясняє лише розвій дальших істот, а не тикає квестиї повстаня першого житя. Теорию еволюційну узнає Єзуїт о. Ер. Васман, як зовсїм згідну з християньским поглядом: „Die Theologie und das gläubige, christliche Gemüt, dürfen ohne Bangen diesen Fortschritten der wissenschaftlichen Entwickelungstheorie entgegensehen“[10]) ба, він навіть був першим, що виступив проти поглядів Fleischmann-a і на підставі двайцятилїтних дослїдів над житєм в гнїздах мурашок і в копцях термітів виказав, що еволюциї в природї заперечити не можна[11]) і признає значінє природному доборови, поставленому Дарвіном „Als Hilffaktor neben anderen viel wichtigeren Faktoren behält auch die Naturlese Darwins heute noch ihre Geltung und wird sie behalten[12]).

Як з повисшого бачимо, погляди на дарвінїзм і трансформізм суть найріжнороднїйші.

На тлї дарвінїзму, який твердив, що всї єства жиючі на земли повстали з кількох або й одної первісної форми, котру сотворив Творець, — а розвинули ся в надслїдок дїланя условин внутрішних і внїшних, опер Гекель свою теорию, якій для лекшого принятя в сьвітї дав назву м о н ї з м. Гекель приготовив ся до свого дїла добре і ужив всїх можливих способів, щоби лише свою теорию переперти і с в о ї погляди зробити поглядами з а ґ а л ь н и м и. Се єму по части й удалось. Так умів справу повести, що монїзм то нинї чи не наймоднїйша теория фільозофічна, яка хоче розвязати квестию початку і основаня сьвіта. Лїтература популярна в тім напрямі розходить ся тисячами видань найріжнороднїйших авторів, єго приклонників, — яких, мимоходом кажучи, тепер славити Бога що раз менше, — а самого Гекля „Welträtsel“ (Volksausgabe) розійшлось до 200.000. Імя самого Гекля стало так популярне, як нїчиє иньше, так що навіть ученики ґімназияльні[13]) зітхають до него, як до якого божища, як се видко з листів учеників ґімназияльних з часу анкети шкільної у Відни, де ученик нарікає, що імя Дарвіна і Гекля „ist verpönt“[14]). На щастє популярність Гекля єсть лише

---

[8]) A. Fleischman. Die Descendenztheorie. Leipzig 1901.

[9]) Kurt Udeis. Hic Häckelismus — hic Christenthum в Bonif. Corresp. 1908, ст. 274.

[10]) Wasmann: Entwickel. u. Mon. ст. 8.

[11]) Wasmann: Die moderne Biologie und die Entwickelungstheorie, Herder 1906.

[12]) Wasmann: Entwick. u. Mon. ст. 15.

[13]) Розумію ученики нїмецкі, бо до нас та „культура“ ще так далеко не зайшла.

[14]) Schülerbriefe über die Mittelschule. Aus der Mittelschulen-enquette der Kultur politischen Gesellschaft in Wien (13/11 1906 — 18/1 1907).

у широких некритичних масах, а не у наукових кругах, як се низше викажемо. Фактом однакож єсть, що монїзм Гекля наробив чимало шкоди в рядах християньских; длятого не вадить близше приглянутись монїзмови і єго авторови. У нас в Галичинї одушевляєсь Геклем з полїських „учених“ Dr. Dybowski, чи не Роман, доцент унїверситету в Кракові, а з наших Др. І. Раковский зачисляє Гекля до найславнїйших зоольогів [15]).

Хтож се Гекель? Dr. Ernest Haeckel був професором зоольогії на унїверзитетї в Iena (1862—1909), тепер на емеритурі. За час своєї професури виховав собі цїлу школу своїх адгерентів, котрі і помагали єму ширити єго теорию монїзму.

Що властиво єсть монїзм, то трудно здефінїювати і нема нїгде ясної дефінїциї, бо монїзм се властиво конґльомерат рїжних теорий фільозофічних, се аґностицизм [16]) і конфузионїзм [17]), який місцями переходить в пантеїзм, атеїзм і все разом. Після Васмана монїзм се нїчо иньшого, лише давна материялїстична теория припадковости [18]). Після Плятого, ученика Гекля, монїзм занимає ся лише правами природи, а про те, що за тими правами єсть, він не журить ся; о сїм нехай собі кождий думає так, як хоче. Другим разом Plate каже [19]): „Monismus bedeutet das Streben nach einer möglichst einheitlichen und einfachen, naturwissenschaftlichen Weltauffassung“. Дефінїция ся обчислена очевидячки на обманенє публики, бож всї поважні мислителї всїх часів і сьв. Августин і сьв. Тома з Аквіну і блаж. Альберт Великий і сучасні мислителї, як Васман, Секкі, в своїх поглядах на природу шукали лише одиничного і простого вияснення з'явищ природних. Отже повисша дефінїция не єсть щира, бо за сею дефінїциєю криє ся цїлий ряд доґматичних припущень — суппозицийї: і так монїсти твердять, що розвій органїчного сьвіта творить одно велике „дерево родове“ (Stammbaum), в котрім висші роди повставали з низших, а низші знов з одної або кілька праклїтин. Монїсти твердять, що цїла природа мусїла розвивати ся після одного і того самого права — а під правом сим розуміють лише чисто механїчне право. Монїзм іде консеквентно далї, що при твореню сьв та дїлало не лише одно право, але що в сьвітї є і лише одна субстанция. Длятого дух і материя, то та сама субстанция, лише иньші „зверхні форми“ — длятого Бог і сьвіт субстанцияльно суть одно. Як бачимо, теория материялїстична, а далї чисто атеїстична.

(Далї буде).

---

[15]) Лїтерат. Наук. Вісник 1909, XLVI, ст. 144.
[16]) Welträtsel (Volksausgabe) ст. 118, 120, 151.
[17]) Wasmann. Der Kampf um das Entwickelungsproblem in Berlin 1907.
[18]) Wasmann. Entwickel. u. Monis. ст. 21.
[19]) Plate. Ultramontane Weltanschauung u. moderne Lebenskunde, Orthodoxie u. Monismus. Jena 1907.

о. Кость Курилло.

Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америці.

(Дальше).

IV.

Що нині угорскі Русини в пів Америці здані на ласку та не-ласку власного хиба інтуіційного чи інстиктового кермованя собою в християньских громадах, яке винесли ще зі старого краю, а яке з кождим днем більше хворіє, мусять завдячити своїм душпастирям за останні два лїта. Не лїпше рівнож із їх „католицким віруванєм“. Більша часть Угро-Русинів має нахил до православа через резолютне мовчанє своїх душпастирів*), а друга частина до штунди і пресбітерянїзму.

Угро-рускі сьвященики опустили цїлковито руки над душевним проводом своїх стад, а всецїло віддали ся дїлам бойкоту супроти нашого Владики. Кличі до тієї боротьби піднесли ті заведені в своїх амбіциях і аспірациях Отці-мальконтенти, котрі стоять у тїсній родинній звязи з одною угро-рускою владичою родиною в старім краю. Під сей злобний прапор дались підпорядкуваги майже усї угро-рускі сьвященики, дїйствуючі в півн Америці. У сей спосіб виробила ся могутна „кліка“, а дуже ворожа Преосьв. Сотерови, зложена з пятьдесятьох сьвящеників, а зареєстрована в „Executive Comitee“, який з'організував ся дня 21. липня 1908. р. з тою хиба цїлию, щоб понизити усе, що галицке, своє, рідне — і перед старокраєвими владиками і тут перед ірляндскими епископами.

Констатую факти на підставі живих і писаних доказів: в угро-руских християньских громадах нарід собі, а сьвященики собі... Душпастир точно сповняє духовні треби, бо за них йдуть багаті доляри, але богослуженя і проповіди в найбільше скороченій формі, на які звичайно не може найти часу, бо кожду свобідну хвилину обертає на агітацию проти „українського біскупа“. Що тиждень, що два — нові збори, засїданя екзекутивних субкомітетів, які мають на цїли щось нове викувати,

*) В році 1909, 1-ого марця угро-руска, католицка громада в Passaic, N. Y. перейшла на православе, покликуючи звісного, ексконїшкованого, а нині схизматицкого сьвященика о. Крохмального на пароха. Їх бувший парох о. Е. Гомічко, кузин Ексцет. Фірцака, прийшов до Порт-Амбой на місце о. Г. Чопея.

вигадати якийсь новий аргумент, щоби потім, оброблений по формі і мірі редактором Ю. Жатковичом, випечатати на шпальтах „Русск. Амер. Вѣстника“, та сею дорогою з найбільшою радостию закомунїкувати єго Угро Русинам. В тій безідейній, братовбійчій боротьбі сердечно допомагає один добродій, іменем „Іоаннъ Угринъ“, з обряду рим. католик, по народности Словак, а „русскій“ з переконаня нині купленого за гроші тов. „Соединеніе“, в котрім тепер засідає яко „председа“. Все, що видумає „кліка“, напише п. Жаткович, а потвердить яко оберпрокуратор над „Executive Comitee“ І. Угрун, пишуть чи переписують усякі схизматицкі Правди, Сьвіти і тим подібні Плятонїяди.

Маю під руками статї печатані в „Magyar Zaszlo“ рим. кат. сьвящеником, необложеним нїякими цензурами, корінним Мадяром о. Ковачом, який безінтересовно станув в оборонї нашого Архиєрея перед сьвітом. Лишень із любови до правди та для добра католицкої Церкви, повитягав він на денне сьвітло злобні видумки угро-руского клиру в Америцї, та збочені віруваня угро-руского народу, за які мусять відповідати самі лишень угро-рускі сьвященики. Статї тії печатані по мадярски, зістали пізнїйше в переводї латиньскім, зладженім самим о. Ковачом, передані Їх Еміненциї Апостольскому Делєгатови в Вашингтонї. Деякі з них варта занотувати для будучого історика, та без зміни в латиньскім переводї, як були подані — подати.

Excerpta e circulari, ab „Executive Comitee of the Ecclesiastico-Laical Cogress“ die 21. Julii 1908 editae:

Punctum 2. Quousque tempus aptum advenerit, de translatione Ecclesiarum, bonorumque ecclesiasticorum, nec minus de Cathedratici solutione neque mentio fiat. Cavendum, ne ecclesiae sine quadam asseveratione ac securitate, incosiderate, transferantur; neque ecclesiae frustra magnas summas solvant.

Punctum 3. Nulla congregatio cum Superiore Ukrainista aliquod pactum ineat, neque subscribat; tali enin modo congregationes nostrae facillime omnia iura sua amittere possunt ac in libera Americae terra Ukrainismi mancipia fieri.

Punctum 4. Si Ordinarius Ukrainista congregationes nostras ad congressum quendam convocaret, ne ibi appareant, nisi ab „Executive Comitee“ essent edocti, quid ibi loqui, postulare aeque ac quo modo se gerere debeant.

Punctum 6. Si aliqua Hungaro-Russa parochia in vacantiam veniret, et Hungaro-Russum pastorem ipsa procurare non posset, nunquam Rmum Eppum Ortynsky adeat, sed „Executive Comitee“.

Із тих кількох точок видко, як далеке є від них добро сьв. Церкви, Христова правда, та нарід їм повірений, як широко дались уняти нїчим не оправданими приватами. Слїдуюче письмо — се так названа „Schade Freude“.

Care Juli: — Fatio nostra succidit. Conventio propositionem, ut Delegati adesse debeant Missae Sacrae per Eppum celebrandae,

abiecit. Scandalum contigit. Salutat te Holozsnyai. — Epistolae inscriptio: Rev. Julius Orosz Hungarian Greek catholic Priest: Homestead, Pa. — Postae signum: Yonkers, May 26, 1908.

Який вигляд „католицких вірувань" в статутї товариства „Соединеніе" і єго органу „Русск. Амер. Вѣстникъ", сьвідчить сей документ:

Proditio Spiritus Catholici in directione ac gubernatione Ephemeridis „Amerikansky Russky Viestnik" dictae.

Ephemerides ista pro emolumento fidei catholicae a societate „Sojedynenije" fundata erat. Ideo regulae eiusdem anno 1904 editae sic modo de hac Ephemeride disponunt:

N. 7. Editor cannot publish anything insulting against the priest or lay members, without submitting the same to the supreme president who has the power of censorship.

N. 9. He must not write anything against the Greek catholic faith.

Praeses supremus alias Director societatis „Sojedynenije" semper sacerdos esse solet. Cui tempore illo regulae sequentem potestetem dederunt.

Should the editor fail to observe the above rules, the supreme president has full power to suspend him. (Quo tempore Praeses supremus adhuc Cornelius Laurisin erat).

In regulis 1906 editis quando Americam panslavistica agitatio implevit, supramemoratae paragraphi quidem remanserunt, attamen, novus Director supremus potestatem editorem suspendendi iam non habuit, qui contra fidem scriberet. In locum autem paragraphi illius nova successit; ad regulas huius Graeci ritus cath. organisationis addita, scilicet:

N. 38. Only such man can be elected as editor of chief who possesses the true Russian spirit. Should he in his writtings or in his privato life, say or do anything conflicting with this rule, he should be tried before the Supreme Supervisors and their dedision is final. (Quo in anno iam Rev. Nicolaus Csopey Director supremus erat).

Regulis elapso anno editis, quo tempore unus de proximis Rmi Dni Eppi Firczak affinibus Director eligebatur, et quidem pro salario SS.300 accipiendo, Director iam nullam vim habet calummias contra sacerdotes propediendi. Aufugo enim Paulo Zsatkovits in nova regula tam ampla potestas est data, quae ei in omnibus manus liberas facit. Vide N. 43. punctum 8. Et mirum: Quia ipsi nunc Hungariam pro auxilio deprecantur contra Rmum Eppum Ortynsky, amplius iam ab editore „Russian" spiritum sicut prius non postulant, — paragraphum vide 38. in pagina 17, — sed nunc iam Greek-catholic and Uhro-Russian spiritum.

Коли о. Ковач напечатав в „Magyar Zaszlo" свої статї, яко грубі докази злоби і безідейности угро-руского сьвященьства в півн. Америці, „Executive Comitee" потягає єго до відвічальности. На свою оборону предкладає о. Ковач слїдуюче письмо, яке є

міродатним і достаточним перед репрезентациєю Риму у Вашінтоні, а для нас у докладї вияснює незрозумілі нам перед тим місця в наших церковних условинах.

L. J. Chr.

Excellentissime ac Reverendissime Domine, Domine Delegate Apostolice:

Ut ea, quae „Magyar Zaszlo" scripserat, denonstrem, argumentationes meas pro articulis meis, sequentibus expono:

Praeprimis seriem illorum graeci ritus catholicorum sacerdotum adiungo nunc temporis in America fungentium, qui cum supramemorato Rmo Dno Eppo Firczak partim vinculo consanguinitatis partim affinitatis coniunguntur.

Secundo — in originali litterae istae invitatoriae adiunguntur, quibus gr. ritus cath. sacerdotes in America nunc fungentes, e dioecesi vero Rmi Dni Eppi Firczak huc venientes, ád Conventum invitantur in Harrisburg, Pa., contra Rmum Eppum Ortynsky celebrandum. Quae litterae in tegumentis epistolaribus Rev. Antonii Kecskes, qui per uxorem suam Rmi Dni Eppi Firczak proximus affinis est, circumittebantur, ut supramemorati sacerdotes de mente Rmi Dni Eppi Firczák privatim certiores reddantur....

Cuius congressus Praeses erat ille Rev. Antonius Kecskes e Bradock Pa., in cuius tegumentis epistolaribus litterae invitatoriae illae mittebantur. Negotiorum oeconomicorum moderator ille Rev. Alexius Holozsnyai erat, qui simili modo sicut Rev. Kecskes, Rmo Dno Eppo Firczák proximus affinis est. Secretarius vero ille Rev. Dr. Theodosius Vaszocsik[1]) erat, qui per familiam Fenczik item proximus Rmo Dno eppo Firczák affinis est. Totus ergo iste seditiosi characteris Congressus unice — ut ex his apparet, — et solummodo per affines Rmi Dni Eppi Firczák organisabatur et dirigebatur[2]).

Tertio — circularem adiungo istam, per quam populus fidelis graeco-catholicus seducitur inflammaturque, ne Rmo Eppo Ortynsky oboediat, neve Eidem cathedraticum solvat, neve ullam ecclesiam ullumque bonum ecclesiasticum in nomen Eius transferat. Imo, non tantum in nomen Illius, sed ne ecclesiae bonaque ecclesiastica in ullum alium Episcopum catholicum transferantur eousque, quousque hoc ab isto „Executive Comitee" ratum habebitur, cuius Praeses non tantum tabernarius quoad negotium, sed quoad ritum non graeco catholici ritus est. Quod documentum hunc in finem adiungo, ut demonstrare queam: post huius motionis vela — culissas — iterum illos sacerdotes stare, qui qua Rmi Dni Eppi Firczák proximi affines, — documento testante — ex Ungvár non tantum consolationem directivamque acceperunt, non tantum seditiosi characteris Congressui Harrisburgensi praefuerunt, sed huic non minus pernitiosae motioni

---

[1]) Засуспендований Преосьв. Ортиньским.

[2]) Із змісту наглядно видко, що ініціятива бойкоту вийшла поручена зі старого краю.

tales proposuerunt duces, qui Ecclesiarum ipsorum primarii sunt curatores et qua tales sub ipsorum vivunt influnxu. Praeses motionis huius scilicet Joannes Uhrin tabernarius, curator primarius est Ecclesiae Rev. Alexii Holzsnyai; aerarii custos vero hic Petrus Dzmura condimentorum negotiator, Ecclesiae Rev. Antonii Kecskes curator primarius est.

Itaque revera non populus fidelis hic turbatur, uti ex his apparet, solummodo Rmi Dni Eppi Firczák affines, in quorum manibus isti homines rustici atque rudes tantumt instrumenta sunt. Joannes Uhrin autem, qui semper qua caput touis huius Gr. ritus cath. —ut dicitur—populi motionis sistitur, cum Slavus natione et Romano catholicus sit, revera: Ruthenus atque graeci ritus catholicus fieri nequit. Cum vero res ita sint, interrogare audeo: quare evenit, ut homo iste rustice rudis ex illorum sacerdotum societate qua fanaticissimus Graeci ritus defensor semper coram mundo se gerat? Revera tabernarius iste ineruditus, non ex ardore fidei Graeci ritus catholicae hic pugnat, sed tantum negotiandi causa.

Quarto—his adiungo originalem Rev. Alexii Holozsnyai epistolam[1]), quae testificat: Dehumilationem eam, cui in Coventione „Sojedynenia" die 28. Maii, 1908. anni, in Yonkers N. J. celebrata, Rmus Eppus Ortynsky expositus erat, per amicos affinesque Rer. Alexii Holozsnyai iam pridem praeparatam esse. In ista enim epistola Rev. Alexius Holozsnyai ipsemet scribit: „Factio nostra succedit." „Conventio propositionem, utrum Delegati adesse debeant Missae Sacrae per Eppum celebrandae, abiecit". „Scandalum" — intellige: Rev Michael Balogh, dux partis Rmo Episcope Ortynsky addictae, non modo vi e Conventione illa eiectus, sed etiam a curatore Rev. Alexii Dudinsky atque a cantore Rev. Dris Theodosii Vaszocsik palam verberatus fuit,-„contigit". Hic sciendum est, cum propositio illa, utrum Delegati adesse debeant Missae Sacrae ab Eppo Ortynsky ibi celebrandae, pro votis exposita fuisset, duo sacerdotes, Rev. Alexius Holozsnyai atque Dr. Theodosius Vaszocsik „contra" dederunt vota sua, — ambo ex affinitate Rmi Dni Eppi Firczák.

Ut vero edoceantur Unguarini, nos documentis respondere posse ad contumelias illas, quas hic Americansky Russky Viestnik Paulo Zsatkowits duce, qui itidem Rmi Dni Eppi Firczák est, contra Eppum Ortynsky modo improbissimo tam saepe publicavit, propter studia affinitatis Firczák promovenda, — nos e permultis missis unam tantum, et quidem mitioris characteris epistolam adiungimus. Quae epistola cum allis hunc in finem mihi mittebatur, e Hungaria et quidem directe e Diocecesi Munkacsensi, ut secreta quaestonis huius post vela—culissas - existentia,hic lucide illuminare queam. Quae ibi describuntur, in Dioecesi Muncacsensi, inde ab annis tractantur. Ast revera, pudet me, exhac parte quoque, illuminare quaestionem istam.

[1]) наведена на ст. 237.

— — — — — — — — — — — —

Cum corruptionen istam ludumque turpissimum hac in re consideramus, magnopere scandalisamur, quod Unguarini pauci tantum adhuc intelligere possunt, quod Episcopatus. in America, Ruthenorum non splendor, sed propter laxismum fidei nonnullorum affinium Rmi Dni Eppi Firczák, t a n t u m C a l v a r i a, verum martyrium durissimumque officium est. Quantus vero laximus in fide catholica unius partis Graeci ritus cath. sacerdotum e diocesi Muncacsensi huc venientium sit, ut ostendam, concede mihi, Excellentissime Domine Delegate, ut unum tantum adducam factum: quod cum ipsi Candidatos ad Episcopatum proposuissent, — uti Excellentiae Vestrae perbene notum, — duos candidatos ex se ipsis proposuerunt:

Rdum Alexium Dzubay scilicet, atque Rdum Cornelium Laurisin, quia Rev. Stephanovich Nicólaus Galitzianus est. Et scisne quid hac in re non tantum scandalum sit, sed etiam opprobrium impudicissimum?

— — — — — — — — — — — —

Revera, Excellentissime Domine Delegate, ubi tale factum accidere potest; — ubi affines Rmi Dni Eppi Firczák, documento testante, non solum sacerdotis verberationem, sed etiam Eppi proprii dehumiliationem praeparare audent; — ubi affines Rmi Dni Eppi Firczák, aperte ad eiusdem nomen provocantes, documento testante, contra Episcopum proprium seditiosi characteris Congressum convocare audent; ubi eorum curatores primarii, documento testante, populum fidelem aperte seducunt, ne praeceptis Concilii Baltimorensis Secundi oboediant, id est, ut neque cathedraticum solvant, neque bona ecclesiastica ad nomen Episcopi sine eorum — intellige ineruditorum tabernariorum — permissione transferant; neque vero ad invitationem Episcopi proprii, iterum sine eorum scitu et instructione appareant; — ubi gr. ritus characteris ephemeridem „Amerikansky Russky Viestnik“ dictam, documento testante, proditoris modo in talis hominis manus transluderunt, qui a quinque annorum incarceratione aufugit, huc in Americam, quia ipse quoque unus est de affinibus Firczák familiae, n u l l u s i b i c a t h o l i c u s s p r i t u s a d e s s e p o t e s t.

— — — — — — — — — — — —

Excellentissime Domine Delegate; Series ista*) clare loquitur ac clarissime nobis ostendit, cur tantum sacerdotes e Dioecesi Rmi Dni Eppi Firczák venientes, amovere ab Episcopatu conantur Rmum

*) Відносить ся до съвящеників, ведучих кампанію проти Преосьв. о. Сотера, спис яких подав у своїм письмі о. Ковач. Всїх їх 42; в письмі вичислені поїменно, враз з зазначенем степеня посвяченя з еп. Фірцаком. Вп. Автор простить, що спис сей пропускаємо. — Ред.

Dnum Eppum Ortynsky, qui non pertinet ad affinitatem eorum, atque quare nullas hic turbas excitant illi sacerdotes, qui huc ex alia Dioecesi Hungariae venerunt. Pugna ergo, inde a tempore adventus Rmi Dni Eppi Ortynsky excitata, non pugna populi fidelis est, sed tantum illius Rmi Dni Eppi Firczák cognatorum affiniumque turbae, quae exclusive suum bonum atque lucrum intendit...

Videant ergo Ecclasiae Nostrae Sacrae Superiores, ne incendium ab illis excitatum, serius nostris quoque fidelibus noceat.

Mc. Keesport Pa, 1909. die 26. Aprilis.

Докази за великі навіть — обійдуть ся без коментарів — самі за себе говорять.

(Конець буде).

Евген Кароль.

Як професор Dr. A. Ruville перейшов на католицизм.

Найновійші часи, часи XIX. та XX. століття, се безперерывна борба сьвіта против церкви. Вправдї не раз уже приходилось цéркві відпирати напади противників, однак нїколи бурба ся не велась з такою заїлостию та з таким завзятєм, як власне в роках сих нещасних століть. Колись боролись против церкви жиди, боролись погани, а нинї борять ся против неї власні єї дїти, котрих вона виховала, вилелїяла, а вони виродні, запаморочені отруєю сьвіта сего, підносять бунт, хотячи убити рідну матїр, та хочуть нерозумні самі затопити сей корабель, що має їх довезти до вічного щастя. І здавалоб ся, що ось туй-туй церков упаде. Однак на велику злість ворогів вона все прямо держить ся та вибиваєсь на верх, а многі найзавзятїйші, а навіть вожди противної фалянги, видячи, що не може лож остоятись правдї, переходять під яснїючий стяг церкви та стають вірними єї синами. І в тих власне часах модерного атеїзму та антирелїгійних переконань не бракує людий, що полюбивши правду, щиро віддались під єї провід, а вона завела їх до безпечного, захистного лона Христової церкви.

Одним з таких навернених синів католицкої церкви є Dr. Albert von Ruville, професор університету в Галлє, котрий історию свого навернення описав в книжці під заголовком: Zurück zur heiligen Kirche, Erlebnisse und Erkenntnisse eines Convertiten v. Dr. Albert von Ruville. 1910. Hermann Walter Verlagsbuchhandlung in Berlin. Книжка ся, як каже сам автор, не є твором теольоґічним, анї навіть научним, лиш подає відбитку того образу католицкої церкви, який представив ся авторови, на підставі єго довголїтних научних дослїдів та студий.

Вихований в протестантизмі, однак в строго позитивній вірі, перейшов Dr. A. Ruville всї стадиї, які звичайно переходять молоді люди, маючи вже з природи нахил до самостійности. Насамперед сумнїви що до подаваної єму науки, потім пантеїстичні, материялїстичні та модернїстичні гадки прошибались по єго голові без порядку і без ясности; при тім всїм однак стояв він на ґрунтї позитивної віри в авторитет, яку заховав з часів строго релїґійного виховання. На закиди против церкви не звертав уваги, бо знав, що не понимає ще як слїд єї науки. До того бракувало єму сильного переконаня що до найголовнїйших християньских правд. Таке переконанє набув він небавом і то в дивний спосіб, бо не з теольоґічних творів, а з твору впрост противного християньскій науцї. Именно, попалось єму в руки дїло Гарнака „Das Wesen des Christentums". Автор сего дїла, проводир протестантских раціоналїстичних теольоґів, хоч хулив против божества Христа та хотїв Єго представити лиш яко чоловіка а не Бога, все таки так виразив ся о прикметах сего надзвичайного чоловіка (Христа), що се заінтриґувало молодого Ruvill-a. І він студиюючи дальше се дїло та читаючи в нїм про незвичайну силу Христа, про Єго євангелиє, котрого нїчо заступити не може, а котре стоїть висше понад права всїх часів, про Єго незвичайні дїла, житє та науку, що мимо тілько віків, до тепер нїчо не стратила на вартости і сьвіжости, справедливо дійшов до сего заключеня, що вже сама поява такого чоловіка на сьвітї мусить були чудом. Те отже пересьвідченє мусїло покермувати єго на дорогу правди та зробити з него віруючого християнина. Вчитуючись дальше в дїла Гарнака, він що раз більше утверджував ся в тій гадці, що християньска віра мусить бути правдивою. Єму видалось се не можливим, щоб євангелиє проголошене тим надзвичайним чоловіком, могло розвинутись в будівлю, в ґрунтї річи фалшиву, а до того єще благословенє, яке спливає на церков, давало єму запоруку, що ся будівля не може бути фалшивою. Християньство отже мусить бути правдиве, бо опираєсь на правдивих підвалинах апостольства. Основні правди християньства стались від тепер для Ruvill-a правдами незбитими, сьвятими. Скоро лиш се сталось, почув він незвичайне благословеньство своїх дїл. Весь почувсь щасливим і — як сам каже в своїй книжці, всьо видалось єму новим; много річий, котрі перед тим здава-

лись бути без значіня, стались тепер для него незвичайно важними. А всї ті досьвідченя переконали єго і вирили глубоко в єго серцю сю правду, що до осягненя супокою душі, правдивого щастя та бодрости в зношеню прикростий житя, конечна є віра в доґматичні правди. Єще і тепер не перестав він читати лїберально-теольоґічних письм, однак сумнїви не могли вже тепер єго за собою потягнути, а єсли де приходили неясні місця, то вже знав, як собі їх пояснити.

Так став Ruville віруючим християнином, посїдав кріпку віру в основні християньскі правди, продумував лиш над тим, щоб після теперішних своїх переконань уладити своє житє. В нїм зродилась жажда почитаня Христа-Бога. Тому частїйше почав відвідувати Божі місця — мимо того, що многі з окруженя дуже накидувались на него за таку ревність. Однак богослуженя протестантскі не могли єго вдоволити. Навіть сама лїтурґія, котру все уважав за найголовнїйшу річ, не могла вдоволити теперішних єго чувств, заспокоїти єго бажань. Скомплїкована з ріжного рода молитов та чтений, котрі хоч з окрема взяті мають дуже велику вартість, однак зложені в таку цїлість цїлком не причиняють ся до піднесеня духа, — замутила лиш єго чувства і він, як сам каже, завидував католикам їх високо розвиненого культу та ранїшної служби-божої, котру раз за границею мав нагоду почути. Вправдї має протестантска церков і тайни, однак з становища протестантскої науки Ruville нїяк не міг зрозуміти їх значіня. Особливо в тайнї вечері (Евхаристиї), крім побожної памятки не добачував він нич більше; нїчим не ріжнилась вона від звичайної, щоденної молитви, не було в нїй нїчого, щоб могло стїснити відносини чоловіка до Христа. Взагалї, цїлий протестантизм, в котрім він виховав ся та ще до тепер позіставав, не робив на нїм вражіня правдивої, в повнім того слова значіню, християньскої віри. Самі ісповідники протестантизму не дуже були ревні та віддані своїй релїґиї. Вони становили піскувату підвалину, на котрій хиба лиш провізорично щось будувати можна, а зверхники, до котрих належало вести народ та збивати ложну науку, не оказували великої енерґиї в борбі против того, що могло повести на манівці цовірене їм стадо.

Те все однак не могло вирвати з серця Ruvill-a віри в Христа і Єго апостолів. Він все стояв кріпко на загально-християньскім становищи, а до протестантів зачислявсь лиш тому, що не знав ще як слїд католицкої церкви. Не було в нїм церковної партийности. Ісус Христос ставсь предметом єго думок і бажань, єго душа стреміла лиш до того, щоб могла як найбільшу честь Єму віддавати — все одно, чи се буде в церкві лютераньскій, чи реформаторскій чи анґліканьскій. Він все бажав лиш одного, належати до такої церкви, в котрій би найбільшу почесть віддавано Христу. І такою видалась єму католицка церков. Вона бо почитає не лиш самого Христа, але і тих, котрих Він полюбив, а через те оказує більшу почесть

для него самого. І певно не був би довше надумував ся, щоб перейти на католицизм, єслиб не наука про папство та єго непомильність, про транссубстанцияцию та инше, не була єго відстрашила від сего. Він як чоловік на скрісь перенятий правдою, не хотів і не міг рішатись під впливом перших вражінь, першого уподобаня, лиш хотів всьо основно пізнати і провірити і тогдї допервa сьміло, без найменшого сумніву і ваганя перейти на дорогу правди. Поки що, він все стояв при своїх переконанях, борячись з ріжного рода сумнівами що до католицкої церкви. Аж вкінци приглянувшись близше протестантскій вірі, що лишена опіки і оборони від всякого рода вільнодумних впливів, сталась посередною поміж християньством а поганьством, прийшов до того переконаня, що християньскі основні науки мусять мати одну точку опертя, одну покровительку, одну основу, не зависиму ні від держави ні від народних стремлінь. Такою точкою, такою покровителькою, такою основою могло буги лиш папство. О тім говорить само сьв. письмо, де каже ся, що Ісус Христос вибрав сьв. Петра на голову церкви. Що за мудрість, що за всевідучість! Ісус Христос предвиджуючи, що проголошена ним наука не зможе остатись без провідника, без точки опору, без твердої основи, установив провід і начальство, що має єї боронити перед всякими нападами. Ruville сьвято був переконаний, що папство є тою основою, не міг лиш собі пояснити многих доґм та напрямів, котрі воно витворило, а котрі, після єго думки, навіть для образованих умів були непонятні. І се власне було то, що єго здержувало від католицизму мимо того, що чим раз більше і більше поривала єго за собою струя католицких правд.

Аж в 1908. р. попалась єму в руки книжка професора Рейнгольда під заголовком „Der alte und neue Glaube“ і вона то пояснила єму те, чого доси не розумів. Читаючи єї, витворив він собі вірний образ католицкої церкви, пізнав, що до тепер не понимав як слїд єї науки. Неодно видалось єму тепер иншим, а навіть впрост противним, як він собі перше представляв. Він пізнав, що учителї, пастори та теольоґи, котрим він завдячував своє знане, католицизму зовсїм не розуміли. Тепер він бачив, як нерозумні і не совістні, хоч може і несьвідомі, суть їх закиди против католицкої церкви та єї науки. Він пізнав, що такі науки, як о сьв. Тройцї, о загробовім житю, о воскресеню, лиш в осьвітленю католицкої науки можна справедливо поняти; а культ Марії, почитанє сьв. образів і мощей, стали єму тепер цїлком ясні і зрозумілі. І так як він сам каже: „мій корабель звернув ся до правди, котра мене до тепер лиш силою тягнула“.

Однак єще і тепер не думав Ruville про офіцияльний перехід на католицизм. Єще і тепер лишилось для него дещо незрозумілим; крім того носився і з гадкою, усмирити та погодити противеньства і ворожнечі поміж вірними ріжних ісповідань. А се, після єго думки, найлекше мож доконати обосторонним розумінєм основних правд. Щоби тим основнїйше піз-

нати католицизм, став частїйше зноситись з католиками, між иншими із своїми кревними католицкого віроісповіданя. Часто заходив з ними в релїгійні диспути, в котрих нїколи не приходило зі сторони католиків прихвалюване або притягане єго на свою сторону. Тим часом гадка переходу сама все виразнїйше, все нагальнїйше на него напирала не даючи єму спокою. Лиш один єще був камінь, який конче бажав Ruville єще перед переходом усунути, а тим каменем було се, що він не вірив в транссубстанцияцию, а радше так собі представляв науку про переміну, що єго розум нїяк не міг з тим згодитись. Відбувши подорож, підчас котрої відвідав професора Рейгольда та не мало від него научив ся, став знов щиро студиювати письма католицких авторів. Насамперед читав Гефелього „Die grosse Conziliengeschichte“ — і хоч книжка ся попровадила єго крок дальше, однак не осягнув єще вершка, не позбув ся ще сумнїву про транссубстанцияцию. Сего доконала книжка Möller-a „Die Symbolik“. Скоро лиш Ruville прочитав сю книжку, сейчас стала єму ясною цїла та взнесла та незглубима наука про тую сущну переміну, він пізнав, що як раз ту, в тій науці, душа цїлої католицкої віри. Він пізнав і увірив кріпко непонятне чудо пресьв. Евхаристиї, а тим самим усунув камінь, що стояв єму на перешкоді в переході на католицизм. Тепер він вже анї на хвильку не завагавсь, жадна відстрашуюча гадка, жаден сумнїв не важився сколотити та перемінити теперішних єго намірів. Студиював лиш для доповненя катехизм, переходячи з найбільшою увагою роздїл за роздїлом і все тепер йшло в парі з єго чувством. При читаню катехизму одно реченє в особливший спосіб єго заняло. Було се реченє, де говорить ся, що сей єсть погублений на віки, котрий пізнавши католицку церков і єї науку, мимо того не хоче до неї належати. Се реченє видалось Ruvill-еви незвичайно важним і справедливим — що більше, частию католицкої віри і цїлком слушно, бо Ісус Христос основав лиш одну церков, поза котрою нема спасеня. До неї мають горнути ся всї вірні слуги Христові, вона бо лиш одинока єсть кораблем, що перевозить до пристани вічного щастя; хто на нїм не хоче спасатись, той мусить загинути. Се зрозумів Ruville і вже довше не отягав ся. Єго воля була за сильна, переконанє за сьвяте, бажанє за горяче, щоб міг довше отягатись. Він доконав сего, до чого тягнула єго правда, до чого стреміла єго воля. По короткій науці конвертитів, перейшов Ruville на католицизм і сьв. причастием сполучив ся з Христом, котрого так дуже полюбив.

РЕЦЕНЗИЇ.

Альбан Штольц, **Гомілєтика або наука про те, як проповідати нищим евангеліє.** Після II. видання Др. Я. Шмітта з нїмецкого перевів о. Апольон Сїмович, пар. і кат. при ц. к. ґімн. в Кіцмани. Накладом Епископского Ординаріяту в Станиславові. 1910.

В нас така мала своя богословска лїтература, що кожду нову книжку з сего обсягу науки витаємо з великою радостию, хочби се був лише перевід з чужої мови на нашу. То сьвідчить про се, що наше сьвященьство відчуває потребу богословскої лїтератури, що воно займає ся нею. Ось перед нами нова книжка: Гомілєтика, яка заповнює люку, що нераз і неодному давала ся відчувати. Чому? Просто тому, що з теориї проповідництва мало що знали і знають наші сьвященики; недавно доперва звернуло ся на се більшу увагу так на університетї, як і по духовних семинарах, щоби кандидатів до сьвященичого стану лучше підготовити до сего так важного їх завданя. Але і сї, що учать і сї що учать ся, відчували брак руского підручника а головно брак практичного підручника, з якого вони могли би навчити ся, як, коли і що проповідати простому народови; бож головно з простим народом має до діла величезна більшість нашого сьвященьства. Таким практичним підручником є саме названа книжка, як се сам автор зазначує на стор. 7. А може скаже дехто, що его не треба вже вчити, як і що він має проповідати, бо він се вже сам з власного досьвіду знає. Признаю, що досьвід в проповідництві много помагає, — але по довгім досьвіді не все ще знає ся точно, що і як треба проповідати; і по довгім досьвіді лишають ся блуди, які необхідно домагають ся поправи, а яких сам проповідник не пізнасть, бо еґоїзм не позволить ему себе самого „по так довгім досьвіді“ скритикувати, а другі собратя з куртуазиї, або таки також з несьвідомости скажуть лише: „дуже гарно“. Проте кождому придасть ся такий підручник: молодому, щоби не робив нераз і дуже великих блудів в проповідництві, і старому, щоби мав мірило вартости своїх проповідий. Були і Ціцерони і Демостени і Хризостоми, але всї вони, крім вродженого талану, мали глубоке теоретичне образованє з обсягу реторики чи проповідництва. Тому нехай не буде нїкому „якось нїяково“ взяти сю книжку до рук, та бодай в вільних хвилях прочитати собі дещо з неї — не лише в свій хосен, але також і то головно в хосен громади, якій він проповідає. А знайде в сїй книжцї кождий дуже много добрих, для кождого сьвященика придатних заміток на тему проповідництва. Сего вже з гори кождий

може бути певний, бо ради та норми подає не хто иньший, як Штольц, славний зі свого популярного проповідництва та знання душі простолюдина.

Книжка не подає норм — правил, поділів і віддїлів і т. д. з цїлою купою технїчних виразів — ні, ві читає ся так приємно і з таким занятем, як кождий иньший твір Штольца. Кождий розділ книжки є важний для читачів — се неначе коротко зібрана пасторальна, — а мотивом до придержування ся ві приписів і рад є велике, сьвяте завдане кождого сьвященика: засївати слово Боже в серцях простого, збаламученого люду. На се вказують майже всї розділи. Пр.: розділ, де говорить про о с о б у проповідника, про его значінє в громадї, про підготованє до проповідництва і т. д. Крім сих, найважнїйшими є розділи, де говорить ся про вибір предмету з огляду на особливші потреби громади; про поученє розуму, загріванє серця, настроєнє волї; головно розділи про популярність проповіди. Не станемо розводити ся над поодинокими розділами, бо се значило би написати, а радше переписати цїлу Гомілєтику. Зазначимо лише, що всї вказівки зовсїм можна примінити в наших обставинах, до нашого народу. Сам пов. перекладчик поробив деякі свої дуже влучні уваги, шкода лише, що не зазначив виразнїйше, що се его уваги. Хто знає, як се трудно добре перевести книжку з чужої мови на нашу, сей мусить признати велику заслугу пов. перекладчикови, тим більше, що бесїда є чисто народна, без нїяких домішок чужих слів. Маємо надію, що в виду таких прикмет книжки, вона скоро розійде ся і знайде ся в кождій парохіяльній бібліотеці. Крім сего нехай нам вільно буде і се піднести, що сам Преосьв. Ординарият не жалував грошей на се, щоби побільшити нашу богословску літературу. Се дуже радісний прояв і велика заохота для тих, що могли би дещо написати, та не роблять сего, бо не мають накладчика. — *о. А. Редке ич.*

ДОПИСИ.

З житя наших богословів в Інсбруцї.

Безперечно найдальше на захід висуненою кольонїєю наших богословів є Інсбрук, де на сьвітовім богословскім факультетї та в інтернаціональнім конвіктї ОО. Тов. Ісусового, австрийскої провінциї, студиює і перебуває 18 молодих українських богословів. Громадка, як бачимо, досить спора! Щож притягає їх

в таку далеку чужину? Ми зазначили вже, що тут є славний богословский факультет та інтернациональний конвікт. Для інформації — передовсїм тих, які бажалиб удатись на студиї в альпейске місто, подаємо отсї стрічки.

Богословский інсбруцкий факультет обсаджений є 10-ма професорами та 5-ма приватними доцентами. Усї вони суть люди, які займають в науцї почетне місце та збогачують єї щорічно новими публїкациями. Згадаю лише імена Нольдіна, Гуртера і Бідерляка, яких моральну (появилось вже 8 видань), доґматику (в 40.000 прим. друкована) і суспільні твори можнайти часто в галицких парохияльних бібліотеках. Студиї починають ся слуханєм фільозофії схоластичної (1 рік). Двох професорів в 10 год. тижнево викладають диялєктику, метафізику, критику, фільозофію натуральну, теольоґію натуральну та психольоґію. Крім сего є ще 2 год. фільозофічних диспут та 1 год. фільоз. апольоґ. семинаря.

По вислуханю фільозофії можзаписатись на доґматику і то або велику, якої повний курс треває 4 роки, або малу 3-річну. Велику доґматику викладає 2 професорів, кождий по 5 год. тижднево; крім сего 2 год. диспут і 1 год. доґмат. семинар. Мала доґматика 5 год. тижд. і 2 год. доґмат. семинар. Побіч сего бере ся дволїтні курси обіймаючі інтродукциї до Нового і Старого Завіта, ексеґези обох Завітів, моральну (двох професорів рівночасно), суспільне питанє, історию церкви (3 год.), штуки церковної (1 год.), церковно-істор. семинар (1 год.), істория доґм (1 год.) та канонїчне право. Крім сего однорічні або піврічні курси гомілєтики, катехитики, єврейского, сирийского і арабского языків, гомілєтичний та біблїйно-патристичний семинар. Хто проте хоче серйозно студиювати, має знамениту нагоду. Пять бібліотек (унїверситетска, професорів, схоластиків, конвікторів та біблїйно-патристичного семинаря), та підручні бібліотеки доґматичного, історичного, фільозофічного семинаря та суспільного кружка спричиняють, що усякі средства до наукової працї є під рукою.

Не даром проте богословский факультет величає ся більшим числом слухачів бо аж 388, із сего 62 сьвящеників; а суть сесї слухачі з 78 дисцезий та 7 монашких чинів.

Тїсно з богословским факультетом звязаний є конвікт для богословців. Тут під проводом одного однїського реґенса та двох префектів проживає 277 богословців всяких народів і провінций. Чиста вавилоньска вежа языків, а мимо сего згода і любов панує! І так маємо тут богослоців з 78 дисцезий Европи, Америки і Австралії та з 17 монастирів. Австрийців з сего є лише 99; решта с. є 178 є піддані чужих держав. З турецким Альбанцем пристає тут вольний Американець, живий Італієць розмовляє з флеґматичним Баварцем, Австралієць перший раз в житю бачить снїг. Се все вражіня, які лишають ся на цїле

житє незабутою згадкою, та які щоби відчути, треба самому пережити. А над усїм тим конґльомератом рас і язиків уносить ся тихий ангел мира і любви із девізою конвікту на чолї: „Cor unum, et anima una“.

Побіч знаменитого аскетичного вихованя, дає конвікт нагоду конверзації на ріжних язиках, нагоду пізнаня людий та пожитя з ними. Принц і син зарібника, ґраф і син селяньскій — усї тут в згоді і приязни. Близкість великих міст і гарних місцевостий, як Боденьского і Ахенського озера, Мерану, Монахії, Венеції і Риму дає нагоду легким коштом в часї великодних і залених сьвят пізнати сесї славні місцевосци.

Русинів, як я згадав, є 18; з сего 3 сьвящеників і 3 братів ч. сьв. В. В., 2 з перемискої епархії, а позісталі з львівскої. Для піддержаня житя товариского і народного оснували вони ще торік укр. гомілетичний кружок, який сего року зреорґанїзований і статутом заосмотрений, успішно розвиває ся. Засїданя відбувають ся що 2 тиждні. Голосить ся на них реферати і проповіди. Крім сего при кружку є дві секциї. Одна сьпівацка, яка має на ціли плекати наш сьпів церковний і народний, щоби час від часу сьпівати Службу Божу для тутейших жовнїрів Русинів, або сьпівати наші пісні на концертах і комерсах, в конвікті уряджуваних. Перший раз виступив наш хор з колядками на Сьвятий вечер. В місцевій „Korrespondenz des Priestergebetsverein“ 1910, ч. 2 стр. 58. пише ся про сей виступ, як сьлїдує: „Bei der „coenula major“ tat sich die slawische Nation durch regen Sangeseifer (бо і Поляки також сьпівали свої коляди) hervor; wohl aber den grössten Beifall fanden die Lieder der Herren Ruthenen“. Секция сьпівацка урядила також один концерт.

Друга секция бібліотечна має на ціли з'орґанїзувати бібліотечку для тутейшої, рускої військової залоги (до 300 люда), щоби забезпечити їх перед язвою польонїзациї, яка через місцеву бібліотеку Tow. szk. lud. і тут їм грозить. Духовні функциї населеня для отсих жовнїрів сповняє один із тут студиюючих Отців Василиян.

Щоби не відчужувати ся від нашого обряду і народности, служить нам підручна бібліотека ім. Митр. Андрея Шептицкого, яка обіймає численні підручники літурґічні та книги церковні. Для тих, що хочуть спеціялїзувати ся в орієнтальних літурґіках, може знаменито прислужити ся літурґічний відділ бібліотеки библ.-патристичного семинаря та конвікторскої бібліотеки. Літурґічні твори, там находячі ся, дарував в переважній скількости бувший посол до першої державної Думи, потім конвіктор, а тепер професор в катол. саратівскім семинари, о. Сипягін (конвертит).

В недовгім часї, бо за 1—2 роки, почне ся будова нового богословского конвікту для 300 богословців в гарній і здоровій дїльниці Інсбрука при Saggen-gasse. Для Русинів є зарезерво-

вана в плянах руска каплиця, яка мати ме 5 m. ширини, 7 m. довжини, 3·60 m. височини. Там, де має стати престол і сьвятилище, є спеціяльне півкулисте вглубленє. З усїх сторін Altkonwiktor-и шлють датки на будову нового конвікту; не забувають і наші. Добре було би, щоби хоч прикрашенє, помальованє і уряджене нашої рускої каплиці перейняли на себе Русини-Altkonwiktor-и. Каплиця в гарнім византийскім стилю, з одноярусним іконостасиком, звертала би увагу чужих націй на наш церковний стиль і уряджена, богатьом давала би одинокий раз в житю бачити восточну церковцю та ширила би перекопанє, що і у восточних є можлива чиста, принадна капличка.

Для бажаючих бути прийнятим в тутешний богословский конвікт радимо удатись до P. Regens-a Hofmann-a, Innsbruck Sill-gasse 6. (Theol. Konwikt). Місячне повне удержанє коштує 80 кор. Лим частина Русинів має дієцезальні стипендиї, прочі суть на власнім коштї. Виїзджати найлїпше є або від I. р, або по II. р, або по IV. р. у Львові. — *Інсбручанин.*

ЗІ СЬВІТА.

Два пастирскі листи в справі вихованя молодїжи.

(Конець).

II. Соборний лист іспаньских епископів про школи, писаний, як вже було згадано, з нагоди випадків в Барцельонї в формі меморияду до президента мінїстрів, визначаєсь більш науковим тоном. Лист сей каже нам застановитись над двома головними питанями, а саме: чи можлива є школа невтральна і чи істнує мораль без релїґії. На рядї примірів доказуєсь абсурдність і неможливість розвязаня першого і другого питаня в практичнім житю, а в дальшім тягу виказуєсь наслїдки вихованя в невтральних школах, констатуєсь на підставі статистичних даних заєдний приріст малих проступників, цїлковитий занепад ідейних поривів і брак пожертвованя житя на війні в оборонї вітчини, зате цвите анархізм, якого дозрілі плоди виявились в формі послїдних сумних випадків в Барцельонї.

Передаймо вкоротцї хід думок сего цїнного листу.

На вступі заявляють іспаньскі епископи, що уважають своїм необходимим обовязком і доказом патриотизму звернути увагу ряду на наслїдки, які потяглоб за собою поновне отворенє невтральних шкіл. Тому висказують своє бажанє, щоби ряд в жадній мірі не прихилив ся до просьби тих, що бажають собі отво-

реня невтральних шкіл, замкнених зверхними властями з нагоди несподіваних випадків в Барцельонї.

Що до першого питаня, чи можлива є школа невтральна, читаємо ось що: коли сї школи заховують релїґійну невтральність, то суть вони з конечности безрелїґійні. В вихованю і науцї справджує ся слово Христа: Йже нѣсть со мною на мѧ ѣсть. Коли в школї нїчого не згадуєсь про релїґію, думають ученики, що ідеї вщіплювані в них родичами або духовними суть ненаукові, а через те саме не мають нїякої вартости і неможуть служити поза тїсним кругом родинним за норму житя. Саме в найелементарнїйших річах стрічає ся питаня, що входять в обсяг релїґії і які треба пояснити в згоді або незгоді з релїґією. Невірующий учитель не може, хотяй би навіть хотїв, довго бути зглядом учеників невтральним, а ученики, які видять в нїм висше єство, що заслугує на поважанє, будуть по короткім часї подїлювати єго погорду для кождої позитивної релїґії. Невтральність сьвітских шкіл є порожним звуком, покришкою, що не допускає жадного нагляду, засїдкою для батьків родини, щоби вони без ваганя посилали свої дїти до тих шкіл. Скрізь стрічає ся се, що в Франциї шкільний інспектор Декер-Ґробель посьмів написати до своїх учителїв: „Сьвітска школа є воєнною машиною проти католицизму. Сьвітска школа має на цїли виховати вольнодумцїв. Вона не сповнила би надії, які ми на неї покладаєм, наколи би задержувала поважну невтральність. Сьвітска школа є тим млином, в котрий іде дитина християньских родичів, щоб вийти ренеґатом“.

Що до другого питаня, чи можлива мораль без релїґії, стоять іспаньскі епископи на сїм становищи, що учити про мораль без релїґії значить будувати дім без фундаментів. Тому що чоловік є більше склонний до злого нїж до доброго, потрібує віри в вічну надгороду і в вічну кару, щоби витревати на тїсній дорозї обовязку і ходити по твердих стежках чесноти. Коли дитина не навчить ся шанувати авторитет божий, то даремний труд навчити єї поважати якийсь иньший авторитет, хотяй би се коштувало не знать кілько жертв получених з самовідреченєм. Учені, котрих годї підозрівати о партийність з тої простої причини, що вони давно стратили віру, нарікають на даремність зусиль виховати молодїж в обичайности без науки і методу великої учительки, Церкви. Ми їх поминем, бо вони суть занадто добре звісні зі своєї учености, а факти голоснїйше і виразнїйше говорять нїж слова. Вони доказують нам, що наука далеко не те саме, що вихованє і що обвантажувати розум ріжними відомостями, не дбаючи про образованє волї, виглядає так, як дати духово хорому в руки меч, що є тим небезпечнїйший, чим острійший.

Статистика доказує, що число молодих проступників в Франциї з кождим днем збільшаєсь, підчас коли число дорослих проступників позістає те саме. Сей приріст іде в парі з роз-

ширюванєм съвітскої науки, котрій совістні і неупереджені обсерватори приписують скорий приріст проступництва. В Італії виказав криміналіст Гарофальо, що зростаюче серед італійскої молодїжи проступництво належить головно приписати сему, що італійска шкільна програма в протиставленю до виховуючого методу анґльо-саскої раси не знає науки релїґії. В Японії, де невтральна школа моглаб мати кращі вигляди як в Іспанії тому, що дїти належать до ріжних віроісповідань, наслїдувано через якийсь час европейску моду усуваня науки релїґії, яку заступлено загальною моралию. Однак сумні наслїдки сего модного вихованя спонукали ряд впровадити обовязкову конфесийну науку, будь буддийску будь християньску, щоб викорінити лихо.

Коли таких овочів дочекались учителї, що не були ворожо успособлені до віри, але старали ся здоровим розумом знайти найчистїйшу мораль, то які овочі видадуть съвітскі школи подібні до іспаньских, в яких не лишень опрокидуєсь, але висьміваєсь поняте Бога, зверхности, совісти, чесноти і обовязку. З невтральних шкіл провадить дорога просто до атеїзму, а звідси лиш один крок до социяліэму. Вебель проголосив в державній раді, що хто є на економічнім поли социяліетом а на политичнім републіканцем, той на релїґійнім поли мусить бути атеїстом. В нїмецких краях тріюмфує социяліэм там, де найбільше занедбана наука релїґії. Коли запитаєм, що дало побіду нїмецкому войскови над французским, то треба відповісти: релїґійне вихованє. Се боролось — як говорив один з нїмецких мінїстрів — вихованє нїмецкого народу з вихованєм французского, значить нїмецке войско стануло напротив некарних полків, які не знали, що боязнь божа, напротив людий, що не шанують ні Бога ні цїсаря. Хто думає, що з сим житєм все кінчить ся, той з тяжкою лиш бідою положить житє за вітчину, котра єму по смерти на нїщо не придасть ся.

Виказуючи на найновійшім примірі липневих вандальских сцен в Барцельонї правдивість твердженя, що вихованє немисливе без релїґії, приходять іспаньскі епископи до заключеня, що однакові причини потягають за собою однакові наслїдки. Велику отвічальність брав би на себе президент мінїстрів, наколиб на нїщо не зважаючи, позволив знов на отворенє шкіл, в яких виховувана молодїж приготовлювалаб съвіжий акт революції, але вже не виключно проти монастирів, в яких, як переконано ся, нема гроший.

Лист іспаньских епископів кінчить ся пригадкою, що в Іспанії католицка релїґія має поки що єще право публичности запоручене §. 11. іспаньскої конституції. Наука релїґії в школах є також забезпечена двома параґрафами конкордату і осібним правом, якого §. 295. і 296. нормує в специяльний спосіб

з'обовязаня обняті конкордатом. На підставі тих виводів очікують іспаньскі епископи користного полагодженя справи. — *Андрій Іщак.*

ВСЯЧИНА.

„Звіт з розвою руських союзних стоваришень заробкових і господарських в королівстві Галичини і Володимирії за 1909 р.“ і участь сьвященьства.

Коли приглянемось теперішному нашому рухови економічному і порівнаємо его з тим, що було тому рік, два, 5, 10 літ взад, побачимо кольосальний поступ. Серце радуєсь, бачучи що та ідея спілкового руху що раз то ширшає, знаходить між масами нашими що раз то більше розуміня і згуртованя. Перед нашими очима маємо звіт Ревізийного Союза за 1909 р., якого ціллю є перепроваджувати ревізию і шконтра в товариствах, котрі ему підлягають, та заразом поучувати і удїляти ріжних вказівок що до доброго веденя товариств. Коли в р. 1904 повстав сей Ревіз. Союз, належало до него всего 70 стоваришень, а нині числить він 304, з чого на 1909 р. припадає аж 79 стоваришень. Всїми справами Ревіз. Союза управляє Рада, що складаєсь з голови і 12 членів; канцеляриєю, тов-а завідує іменований директор і заразом старший ревізор, а до помочи має 3 ревізорів, помічника канцелярийного редактора „Економіста“ і „Самопомочи“ і помічника до адмінїстрациї. За той рік перевів персонал Ревіз. Союза 168 ревізий і 13 шконтр, видав статистику за 1908 р., зладив для товариств, в котрих члени дирекциї не фахові, 120 білянсів, а крім стало оголошуваних вказівок в „Економістї“ вів ж и в у кореспонденцию у всїх напрямах з стоваришенями і се треба з признанєм зазначити для дирекциї— тим більше, що тих кореспонденций виказує дневник впливу 3084 чисел, а кожда кореспонденция була совісно скоро і ясно полагоджена.

Розміщенє стоваришень по 11 округам торговельних судів було таке:

Округ:	чисто-кредитові:		иньші		разом:
Бережани	22	+	5	=	27
Золочів	19	+	2	=	21
Коломия	10	+	7	=	17
Львів	29	+	12	=	41
Новий Санч	1	+	—	=	1
Перемишль	30	+	8	=	38
Самбір	14	+	2	=	16
Станиславів	27	+	14	=	41
Стрий	11	+	8	=	19
Сянік	4	+	3	=	7
Тернопіль	62	+	14	=	76
разом	229	+	75	=	304.

Для нас цікава участь сьвященьства в дїяльности тих стоваришень. І так в 229 стов. кред. було 103 сьвящеників головами Ради надзираючої. В 106 стор. кр. належало до Дирекції 125 сьвящеників [в 90 стов. по одному, в 13 с. à 2, в 3 с. á 3]. В стовар. некредит. було головами Р. Н. 27 сьвящеників, а до дирекції належало 21 сьвящен. в 16 товариствах [в 11-ох був 1, в 4-ох 2, в 1-ім 4]. В Радї Союза Ревізийного був 1 сьвященник, а крім того було ще 9 сьвящеників ревізорами упрошеними—на загальне число 29.

Як бачимо з того звіту, руске сьвященьство відграє в дїяльности тих стоваришень чималу ролю, а заслуга его тим більша, що звичайно директорами на початку, коли товариство не в силї ще як слїд винагородити праці тим, що займають ся веденєм тих спілок, — суть сьвященики по найбільшій части безплатно з патрийотизму, а коли вже товариство розвине ся, що вже може і заплатити за труд, то тогди звичайно в богато случаях вже сьвященник з дирекції уступає, а его містце займає сьвітский. І що на се скажуть ті крикуни з „Громадського Голосу“, „Зэмлї і Волї“ і т. д.? Чи вони оцїнять ту працю — по найбільшій части, як зазначив я в горі, безплатну? Нї! — *о. М. Л.*

Звіт тов. „Власна поміч“. (надісланє)

До відомости П. Т. Духовеньства.

Управа кредитового товариства „Власна Поміч“ в Станиславові, подає отсим до прилюдної відомости рахункове замкненє за рік 1909.

Товариство розпочало свою дїяльність з днем 5./3. 1909. До кінця грудня 1909 приступило до товариства 65 членів з 260 удїлами, що рівнає ся сумі: 67.000 кор. числячи після статута оден удїл на 260 кор. Всї члени, статутом приписані удїлові

вплати, вносили точно до каси товариства і вплатили з того титулу по конець року 1909: 11.072 кор.

Позичок уділено в сім часі 30 членам на загальну суму: 58.500 кор. Всі довжники платили точно так, що не було ніяких залеглостий.

Фонди резервові зросли за сей короткий час до поважної суми: 1.335·50 кор.

Вкладок ощадности вложено в році 1909 на суму: 97.190·83 кор. В тім часі піднято 27.152 56 кор. Лишило ся отже на рік 1910: 70.038 27 кор.

Від вкладок платить наше товариство 5% з піврічною капіталїзациєю.

Довгів Власна Поміч не затягала ніяких, оперує лише власними капіталами. Чистий зиск за рік 1909 виносить: 371·33 кор. котрий після ухвали загальних Зборів з дня 1./2. 1910 розділено так, що із 300 кор. утворено пресовий фонд, а 71·33 кор. полишено яко податкову резерву.

Загальний касовий оборот з кінцем 1909 року виносив: 273.989·68 кор.

Рахунок білянсу представляє ся так:

Стан довжний:				Стан чинний:		
Кор.	сот.			Кор.	сот.	
1.021	—	з рахунку резервного фонда	з рахунку каси готівка з 31./12. 909.	5.073	34	
286	50	з рахунку фонда спец. резер.	з рахунку позичок	58.500	—	
12 576	—	з рахунку уділів	з рахунку інвентаря і друк.	1.135	26	
70.038	27	з рахунку вкладок щаднич.	з рахунку льокацій	19.584	50	
371	33	з рахунку зисків і страт.				
84.293	10		Разом:	84.293	10	

Позаяк Власна Поміч для обезпеченя позичок жадає застави асекурацийних поліс, тому навязала зносини з найбільшим і найдешевшим асекурацийним товариством „Victoria“ в Берлїні і переймила на себе за умовленою провізиєю посередництво в справах житєвих обезпечень. Лиш не много съвященників зрозуміли вагу клича: „свій до свого“ і місто обезпечувати ся через яких аґентів та набивати їм кишені, звернули ся до Власної Помочи о посередництво всего: 23. А мимо того Власна Поміч узискала з посередництва: 1700 кор. Які великаньскі суми збирали би ся що року на загальні цїли, наколиб не 23, а бодай 100 съвящеників найшло ся таких, котріби не у приватних аґентів, а в своїм власнім Товаристві обезпечували ся. Якби... та годї, може ми коли до сего прийдемо.

Тих 1.700 кор. узисканих з посередництва при обезпеченях, призначила Управа до пресового фонду, котрий тим чином зріс до висоти: 2.000 кор. а з которого відсотки будуть обертати ся на преміоване і видаване брошур, письм і газет в цїли оборони християнъско-католицкої моралї і съвітогляду.

Подаючи сей короткій звіт за перший час своєї дїяльности, Управа Власної Помочи звертає ся отсим з горячим покликом до Всч. П. Т Отців: Всечесні Отцї і Братя! Положім собі на серцю Власну Поміч, бо то наше станове товариство. Дбаймо иро его розвій, бо его зріст, то скріпленє нашої сили, то двигненє вперед справи Божої, котрій служимо. Тому най не буде між нами анї одного, котрий би, потребуючи чи то кредиту чи обезпечити ся, поминув своє власне товариство а пішов до других, може й ворогів. — В єдности сила!

Переписка Адміністрації.

Вс. о. М. Левиц. Книжів. п. Рожнят. запл. за 1910. — о. Пр. Гук Порхова п. Золот. потік запл. за 1910. — о. Т. Банах Желдець п. Туринка нам прийде еще за 1909, 8 К. — о М. Раковск. Букачів. запл. за 1909 і ½1910. — о. О. Левицк. Іван. п. Жидачів запл. за ½1910. — о. К. Куз. Радимно запл. за 1909 а не 1910. — о. К. Медицк. Оберт. рахунки годять ся. — о. С. Матков. Боспр. п. Коцюбинч. запл. за 1909 8. К. а 2. К. на 1910 р. — о. Т. Пиндус Зелена п. Гримал. запл. за II. півр. 1909 а не за I. 1910. — о. В. Левиц. Іваник. п. Лисець запл. за 1909 р. а не 1910. Гроші на „Основу“ доручено де потреба. — о. Н. Малец. Остібіж. п. Корчів ad Угн. запл. за II. півр. 1909.

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає
о. Олександер Малицкий.
З друкарнї Ставропигийскої під упр. М. Рефця.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

Найбільший склад в краю

оригінальних машин до шитя, тафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

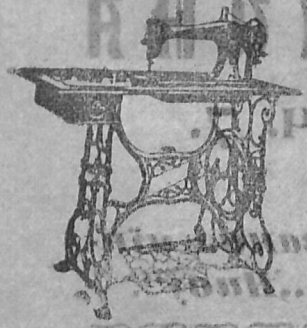

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,

КУРС ТАФТУ БЕЗПЛАТНО.

Цінники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий

механік і спеціяліст

Львів, Ґотель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярсько-столярська і позолотнича

Дмитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духовеньству.

Предплачуйте і ширіть

християньску часопись для руского народу

„О С Н О В У",

що виходить 10. і 25. кождого місяця і коштує річно 3 кор. „О с н о в а" пише про політику, господарство, про справи релїґійні, суспільні, просьвітні, подає короткі а цїкаві оповідання і богату всячину.

Купуйте також отсї брошурки, що вийшли в бібліотеці „О с н о в и":

1)	Ану виплиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2)	Йосифіньский патент	6 сот.
3)	Про чернець житє	6 сот.
4)	Дещо про суспільне питанє	20 сот.
5)	За що мають соціяльсти нашого хлопа	6 сот.
6)	Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7)	Значінє праці в сьвітлї віри	20 сот.
8)	Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Жадайте богато илюстрованих цїнників, покликуючись на „Ниву".

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул. Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчницї",

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і кльованє по уміркованих цїнах.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князїв,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників шкільних продає **С. Ґерусїньский**, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К. 20 с. враз з пересилкою. Гроші посилає ся на адресу:

С. Ґерусїньский — Львів вул. Садівницка ч. 79.

Наша церковна торговля

„ДОСТАВА“

спровадила на сей час нові і добірні утвари церковні: темні фелонові матерії (чорні, фіолетні, багряні) на піст, і сьвітлї величаві на великдень, — всякого рода плащениці, шалї і суконки (на сьв. Тайни), хоругви (шовкові і вовняні).

Постаралась о ріжні **металеві вироби**: чаші, монстранції, тацки, лїхтарі, канделябри, лямпи і др.

Удержує всякі різьби: кивоти, тетреподи, процесийні образи, крести, статуї.

Замовила певних різьбярів для виготовленя **божих гробів і іконостасів** і поручає малярів для виконаня образів.

Приймає чаші до позолоченя і фелони до направи.

Просимо Всеч. Отцїв, що хотять такі річи куповати, щоби **поспішили зараз з замовленями,** бо в послїдних днях перед сьвятами могло би стати ся, що для натовпу гостий не стало би нам деяких лучших утварий або робота не вийшла би як слїд викінчена. А ми бажали би послужити нашим церквам найлучше!

Наші склади: у Львові, ул. Руска ч. 20

в Станїславові, ул. Смольки ч. 1.

З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом **М. Рефця.**

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. IX. — Р. VII.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ✠ З друкарні Ставропигійского Інституту під зарядом М. Рефця. ✠ 1910.

НИВА

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця в о'бємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го. Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакциї і Адмінїстрадиї:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 9.

ЗМІСТ:

о. Др. О. Боцян: **Воскресенє Слова** 257

о. Іван Савицкий: **Ернест Гекель і его монїзм** 260

о. Н. Будка: **Приписи і бажаня Церкви а наша практика в справі частого сьв. Причастия** 268

о. Др. Д. Яремко: **Про відносини духовеньства до народного учительства** 272

Бібліоґрафія: *о. Др. О. Боцян*: **Наші проповідники в заграничній критиці** 276

Дописи: *Осип С.*: **Хто сїє вітер?** 279

До Впр. ОО. Катехитів: *о. Михайло Лада*: В справі реферату для „Leogeselschaft“ 283

Всячина: (Нові приписи що до катехитичних іспитів. — Як то східно-галицкі польскі сьвященики заховують „конкордию“. — Загальні збори народних учителїв). 284

Надіслані книжки. 278

Редакция і Адмінїстрация „Нови“.

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути слїдуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного становища (критична аналїза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Щурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Пояснення до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Щурат: Поезия в пророка Ісаії, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Щурат: Із студий над почаївским „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 1 кор.
6. о. Є. Гузар: Розважаня о терпіннях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о Є. Гузар: Розважаня о терпіннях І. Христа, для шкільних дітий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Воляньский: Апольоґетично-соціяльна дїяльність рускогo душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свєнціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Ціни подані разом пересилкою.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788. **„ДНЇСТЕР“** Конто Щадниці почтовой 25.261.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будинків, збіжа і знарядів господарских від шкід огневих під користними услівями,
числить умірковані премії за обезпеченя,
ліквідує шкоди **безпроволочно** по пожарі,
удїляє обезпеченим членам з річної надвижки **звороти.**
За р. 1909 припадає на користь членів звороти 10%.
Поліси „Дністра приймає при позичках **Банк краєвий** у Львові і в Чернівцях, Галицка Каса Ощадности, Руска Щадниця і иньші каси ощадности.
Через „Дністер“ можна асекурувати ся **на жите** в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформації до обезпечень удїляють аґенції „Дністра“.
Зголошеня письменних господарів о аґенцію приймають ся тілько з таких громад, где ще не робить иньший аґент „Дністра“.
Фонди „Дністра“ $^{31}/_{12}$ 1909 виносять:
Фонд резервовий і резерва премій К 2,146.977, иньші фонди К 594.687, разом **К 2,741.624.**
Канцелярії Товариства отворені для сторін **від год. 8 — 2.**

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 9. Львів, 1. мая 1910. Рік VII.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

Воскресене Слова.

И Слово плоть бысть, и вселисѧ къ нам и видѣхомъ славу его, яко единороднаго отъ Отца. (Іо. 1, 14).

Дидактична сторона всякого празничного богослуженя находить кульмінацийну точку у літургічнім євангелию. Вдохновенне Слово Боже божим блеском окружає всї молитви і пісні і зливає у собі всї ідеї празничного богослуженя, щоби на тім божім тлї піднести душу до безпосереднього зближеня ся з Христом, осередком всякого богослуженя. Так дїлає Церква сьв. у кождий празник. Годило би ся проте, щоби богослуженє і звеличенє найбільшого празника у церкві, Воскресеня Христового, сю ідею віддало в як найвеличавійший спосіб. Годило би ся, щоби факт воскресеня Христового, основа нашої віри і нашого євангелия, був темою пасхальних євангелий.

Тимчасом на пасхальній утрени не читає ся анї одного з одинайцяти воскресних євангелий, а літургійне євангелиє першого і другого сьвітлого дня Пасхи не оповідає про подію Христового воскресеня, але викладає високу науку о Бозї Слові, яка становить прольог до євангелия Иоана і початок рядових читань.

Само собою насуває ся питанє, чому наша церква в день так великого сьвята не читає так природно вижиданого, історичного оповіданя о воскресеню Христовім, — а місто него поклала читанє науки о Бозї-Слові із прольога сьв. Иоана?

Розвиток і уклад всякої празничної служби, єї читань, молитов, пісний і обрядів є випливом одної внутреної сили

і жерела: богословскої основи історичної події. Богослуженє без богословя було би случайним сплетенєм думок без внутрішної основи і цїли. З другої знова сторони богословє празника є в силї вияснити нам неодно загадочне питанє обрядового характеру.

Для дослїдженя ідейно-богословскої основи згаданої особливости пасхальної служби важна річ звернути увагу на євангельске оповіданє про воскресенє Христове. Євангелисти подрібно описують всї події, які попередили і послїдували за воскресенєм Христовим, а про сам факт воскресеня вони дають лишень коротке сьвідоцтво ангельским словом: „воскрес“ [1]).

Але не оповідають, яким історичним процесом, в яких поодиноких фазах довершило ся се чудо ожитя Христа і повстаня єго з гробу. Вони про него згадують лишень коротко і абстрактно як про факт, вже довершений тайно і без сьвідків. Всї другі чуда Свої Ісус Христос дїлав явно, на очах всїх, або, по крайній мірі, перед деякими сьвідками, як чудо Свого Переображеня. А Єго воскресенє відбуло ся досьвіта, без сьвідків-очевидцїв, з виїмком сторожів, але і ті „отъ страха єго сотрясошася и быша яко мертви“ (Мт. 28, 4). Чудо воскресеня Христового носить на собі печать повної таємничости. Но через то єще дїйсність самого факту воскресеня нїяк не ослабляє ся: ученики Христові не видїли Єго воскресеня, но вони видїли воскресшого Господа і мали змогу переконати ся про Єго воскресенє, так що повним правом могли називати себе сьвідками воскресеня. (Дїян. 2, 32).

Укритє воскресеня Христового перед взором сьвідків-очевидцїв обясняє ся тим, що воно має значінє не якого зверхного доказу, знамени, так як другі чуда, але носить на собі характер догмату, релїгійної тайни віри, маючої пряме відношенє до економії нашого спасеня в Христї. Подібні факти в істориї Божого провидїня годить ся принимати вірою а не оглядапєм. (Ио. 20, 29). [2])

Так чудо воскресеня Христового вже в самім євангелию має в порівнаню до других чудес наскрізь догматичний характер. Се догматичне значінє воскресеня Христового вже сьв. Атаназий Вел. вияснює в своїм „Слові о воплоченю Слова і Єго приходї до нас в тїлї“ [3]) в звязи з воплоченєм Єго як Сина Божого. Воскресенє Христове входило в плян Божого провидїня о спасеню людий і тільки силою Свого воскресеня Він являє ся нашим Спасителем. Бо Єго воскресенє є не лишень вінцем і довершенєм нашого відкупленя, зверхним сьвідоцтвом побіди

---

[1]) Мт. 28, 6: воста бо. Мр. 16, 6: воста, 9: воскресъ же. Лк. 24, 6 воста. Ио 21, 14 воставъ изъ мертвыхъ.

[2]) И. Николинъ, Чудо воскресенія Іисуса Христа. „Душепол. Чтеніе“ 1905, IV, ст. 616.

[3]) S. Athanasii Opera omnia, ed. congr. Sti Mauri Parisiis 1698 том I, ст. 47—97, гл. 26—32.

житя над смертию, але воно відкриває перед нами саму суть нашого відродженя і обнови в Христї. Апостол учить: „Аще ли же Духъ воскресившаго Іисуса отъ мертвыхъ живетъ въ васъ, воздвигій Христа изъ мертвыхъ, оживотворитъ и мертвенная тѣлеса ваша живущимъ Духомъ єго въ васъ“ (Римл. 8, 11). Так воскресенє Христове означає обновленє людскої природи, переображенє смертного, плотского чоловіка в духовного. В тім змислї воскресший Христос являє ся новим Адамом в протиставленю до першого.

Таке велике значінє може мати воскресенє Христове лишень тогдї, коли воскресший Христос єсть Богочоловіком. Людска природа, принята Ним до єдности Божої іпостаси, осьвятила ся і прославила ся, дійшла до висшої степени гідности так, що стала ся нетлїнною в Христї. „З тої хвилї, як він — говорить сьв. Иоан Дамаскин — наслїдком висшости своєї сили воскрес, обдарувавши безсмертністю приняте від нас тїло, ми дїйсно стали безсмертними“.

Так значінє і сила воскресеня Богочоловіка понятні лишень в сьвітлї правди Єго богочоловіцтва[4]).

Воплоченє же Божого Слова і воскресенє Богочоловіка суть одною тайно-недосягненою і надприродною появою, великою тайною віри. Лишень сам божий первообраз чоловіка, Бог-Слово міг бути правдивим Спасителем людства, принявши тїло і ставши Богочоловіком. З другої знова сторони Богочоловік, підчинивши себе насильній смерти, не міг стати добичию зіпсутя, не воскреснути, не мати всеї власти на небі і на земли, не перебувати з людьми до кінця віків. Так богословска звязь межи богочоловіцтвом а воскресенєм Христа конечна і ясна. Воплочений Бог-Слово не міг стати добичию смерти, не воскреснути. А навпаки: воскреснути міг лишень Єдинородний Син і Воплочений Бог-Слово[5]).

Оттак доходимо до відповіди на питанє в горі поставлене. З богословскої точки погляду можна ось яким чином вияснити брак богослужебного євангельского читаня з історичним оповіданєм в день посьвячений великій памяти воскресеня Христового.

Як євангелисти, так і наша сьв. Церква бачить у воскресеню Христовім не подію історичну, але т а й н у в і р и, якої довершенє в области земного і історичного бутя стало ся завдяки личному самодїланю божого Существа в іпостаси Слова, Сина Божого, Богочоловіка. Ся поза- і поверх-історична тайна є з одної сторони с л а в о ю в о п л о ч е н о г о Б о г а-С л о в а, а з другої о с н о в о ю н а ш о ї в і р и, осередком всего євангелия. Яко тайна вона дасть ся поняти лишень на своїй

---

[4]) Николинъ, l. c. стр. 48.

[5]) М. Муретовъ, Богъ-Слово и воскресеніе Христово, „Душепол. Чтеніе“ 1903, IV, ст. 651 і 673.

основі, на воплоченю Слова. А прольоґ євангелия Йоанового викладає саме сю високу науку о богочоловіцтві Спасителя. Тому то єго і читає ся на Пасху.

„Праздниковъ праздникъ и торжество торжествъ“ є празником нашої віри християньскої. А пасхальне євангеліє Слова є євангелієм нашої віри!

„Аще же Хрістосъ не воста, тще убо проповѣданіе наше, тща же и вѣра ваша... Нынѣ же Хрістосъ воста отъ мертвыхъ, начатокъ умершимъ бысть“. (I Кор. 15, 14. 20).

свящ. Др. О. Боцян.

о. Іван Савицкий.

Ернест Гекель і єго монїзм.

(Дальше).

Щоби близше пізнати сю теорию, треба перейти що важнїйші єї точки. Мірилом до сего послужить нам Гекель в своїх письмах. З помежи численних єго праць[20]), в котрих боронить свого монїзму, найславнїйші стали єго „Die Welträtsel“ — вийшли першим разом р. 1899; а Volksausgabe в р. 1903. Книжка ся єсть в найменшій части природничо-науковою, бо на 473 сторін заледви на 74 сторонах трактують ся в нїй проблєми природничі, решта — то фільозофія природи і теольоґія повна догматизмів. Який з Гекля фільозоф, коли він зоольоґ — а теольоґію свою черпає не з жерел глубоко наукових нїмецких, а з якогось памфлєту анґлїйского лїтерата Saladina: „Jehovas gesammelte Werke“. Але послухаймо змісту Welträtsel в коротці.

Нема нїякого Бога, нема духової безсмертної душі — душа у Гекля то раз субстанция, раз психоплязма, то знов понятє

---

[20]) Крім наведених в тягу розправи: Generalle Morphologie der Organismen 1866; Ueber die Enstehung und den Stammbaum des Menschengeschlechtes 1870; Die Naturanschauung von Darwin, Goethe, Lamark 1882. Die Lebenswunder 1904; Der Kampf um den Entwickelungsgedanken 1905.

коллєктивне, то знов фізиольоґічна абстракция, — нема обявленої релїґії, нема будучого житя, нема свобідної волї; всесьвіт з своїми природними, незмінними правами треває від віків — тимсамим нема чудес, бо узнаючи вічність і незмінність тих прав, відкидаєсь рішучо всякі в тих правах виломи — чуда; сьвіт орґанічний повстав з неорґанічного через самородство; все у сьвітї відбуває ся на підставі прав механічних, доцільности нема навіть у істот жиючих, нема також ріжниці сущної між чоловіком а зьвірятем, бо єсть „фактом історичним", що чоловік вийшов з малпи.

Коли порівнаємо той моністм з теїзмом, то в теїзмі маємо лише одну загадку — понятє сотвореня, котре єсть зовсїм узасаднене, а моністм ставляє нам рівночасно цїлий ряд загадок, — спімнїм хочби вічність материї, початок руху, спосіб пояснюваня доцільности в сьвітї, появленє житя.

Переходити всїх тез моністму з окрема не будемо, бо се річи загально знані, але задержимо ся при родоводї чоловіка[21]). — Гекель каже, що чоловік се правдиве звіря хребтове, чотироножне, ссуче, космате, правдива малпа вузконоса, правдива чоловік-малпа [22]). Походженє чоловіка від малпи єсть для Гекля фактом історичним і будує родовід чоловіка від найнизших єстеств. Від 40 лїт конструував Гекель „родовід чоловіка", а робив се що раз докладнїйше і специяльнїйше. В Generelle Morphologie (1866) вичислив 10 предків чоловіка з межи хребтовців, а в своїй Anthropogenie, Entwickelungsgeschichte des Menschen (1874) вичисляє вже 22 предків, а в р. 1898 в своїм відчитї [23]) в Cambridge начислив вже 30 степенїв розвою чоловіка і назвав се шумно „Progonotaxis hominis".

Передовсїм треба зазначити, що Гекель поповняє великий блуд чи фалш, що всї свої виводи як і погляд на походженє чоловіка від малпи, називає історичним фактом, — а тимчасом о історичнім фактї абсолютно не може бути і мови, бо позаяк чоловік виступає на аренї тутешного житя яко епіґон і лише з викопуваних решток колись жиючого сьвіта і з порівнаня тихже з орґанїзмами теперішними може давно минулу історию житя на земли лише з трудностию відгадувати, „so ist es klar, das die ganze Entwickelungstheorie keine Erfahrungswissenschaft sein kann, sondern nur ein Gebäude von Hypothesen, die im eizelnen, wie in ihrer Allgemeinheit nur Wahrscheinlichkeit beanspruchen können. Von einer „historischen Tatsache" der Abstammung von diesen oder jenen hypothetischen Vorfahren zu reden, ist daher nur eine Täuschung des unkundigen Publikums"[24]).

---

[21]) Wassmann: Alte u. neue Forschungen Haeckels über das Menschenproblem в Stimmen a. M. L. LXXVI, 2. 3. 4.

[22]) Haeckel: Welträtsel, роздїл 2.

[23]) Haeckel: Ueber unsere gegenwärtige Kenntniss vom Ursprung der Menschen 1898.

[24]) Wasmann: Entwick. u. Mon. ст. 4.

В теорії еволюції нема доводів певних, стислих, лише менше або більше правдоподібні, котрі уповажняють до ставленя не тези, лише гіпотези або теорії, — тимчасом Гекель уважає свої виводи на походженє чоловіка за „historische Tatsache“ [25]). В тім родоводї чоловіка фігурують яко предки в прямій лїнії просто видумані форми: Archiprimas, Archipithecus, Prothylobates і Pithecanthropus alalus, а як безпосередний предок Homo stupidus — і то всьо подає Гекель як історичний факт. Коли в р. 1891 Eugéne Dubois знайшов на Яві малполюда, названого Pithecanthropus erectus, утїшив ся Гекель дуже, що знайдено фактичного предка чоловіка, — але тимчасом Вірхов, а опісля і иньші дослїдники виказали, що ся чашка і кість ліктева і один черенний зуб, о які розходилось при сїм відкритю, належать до чистої малпи. Місце Pithecanthrop-a erect-a заняв в р. 1901 Homo primigenius, відкритий в околицях Рену через дослїдника Schwalb-a. З сего знов скористав Гекель і в новім своїм письмі „Progonotaxis hominis“, виданім з нагоди отвореня нового філєтичного музею в Єнї р. 1908, помістив на місци нашого безпосереднього предка „Homo stupidus“ — „Homo primigenius“ яко предка. Тим разом Гекель з утїхою знов поспішив ся, бо дослїдники виказали, що неандертальска чашка, Homo primigenius — се не предок чоловіка, лише що се була колись така палєолїтична раса людска, тип неандертальский — а і нинї подібні чашки можна подибати у людий в Австралії.

Родовід чоловіка, поставлений Геклем, збиває яко опертий на фантазиї геольоґ при ц. к. геольоґічнім закладї у Відни Dr. Waagen, син славного палєонтольоґа Вільгельма Ваагена [26]). „Історичні факти“ Гекля минають ся отже зовсїм з правдою. Впрочім проф. Branco сказав на 5. інтернациональнім зоольоґічнім конґресї в Берлїнї р. 1901: Die Paläontologie kennt bis her keine „Ahnen“ des Menschen; та мимо сего Гекель обстає при своїм, що чоловік се говоряча малпа.

Як задивляє ся Гекель на християньскі догми? Христос у Гекля се „fantasiereicher Schwärmer“; в своїй великодушности називає Ісуса „edel“, але уважає, що Христос стоїть „tief unter dem Niveau der klassischen Kulturbildung“ (Weltr. ст. 360). Сьв. Павло мав після Гекля більше знаня сьвіта і практичного змислу від Ісуса. Біблія се „мішанина ріжних добрих і злих частий“ (ст. 327). Пречисту Дїву уважають після него католики за „четверте Божество“, а Сьвятих повинні би католики почитати яко „untergeordnete Gottheiten“ (ст. 321). А коли перечитати, в який богохульний спосіб трактує рождество Христове (ст. 375—380), можна мати понятє о станї душевнім сего модерного пророка нової релїґії. Вінцем всего, се погляд Гекля на християньского

---

[25]) Haeckel: Welträtsel 1899 ст. 97.

[26]) Waagen: Die Entwickelungslehre und die Tatsachen der Paläontologie, München 1909. Verlag „Natur u. Kultur“ ст. 28.

Бога; після него Бог се „ein gasförmiges Wirbeltier“. Сей висказ так єму подобав ся, що не питаючи, що се навіть льоґічний нонсенс, повторив єго кілька разів: перший раз в „Generelle Morphologie“ 1866, опісля два рази в „Der Monismus als Band zwischen Religion und Wissenschaft“ 1893, а в „Welträtsel“ знов два рази ст. 15 і 333.

З теориї отже еволюцийної дарвінїзму, котрі зовсїм не стоять в суперечности з вірою в Бога, випровадив Гекель свою теорию і зробив з неї найогидпїйшу пропаґаторку атеїзму.

Що Геклеви не ходило о поважне розвязанє квестиї повстаня сьвіта і житя, лише що за ціль свого житя поставив собі борбу з християньским сьвітоглядом, видко з сего, що не жахаєсь нїяких способів, які би єму були лише помічними в єго замірах. До своєї теориї втягає всякі можливі проблєми фільозофічні, виходить дуже часто поза обсяг свого знаня, не жахаєсь навіть фалшованя науки, чіпає ся нечесної і найбрудпїйшої методи, коби лише свої погляди переперти; проте слушно називає єго Dennert не мужем науки, дослїдником природи, а пророком нового сьвітогляду і фанатичним основателем нової релїґиї[27]). В наслїдок своєї фатальної методи стратив зовсїм на повазї чоловіка науки, а всї поваги наукові відкидають єго яко фалшівника науки — о чім низше — так, що в кругах наукових „славний зоольоґ“ Гекель не істнує; з катедри унїверситетскої уступив Гекель окритий ганьбою, з пятном „eines Fälschers der Wissenschaft“.

Метода Гекля єсть передовсїм в засадї фалшива, бо у всїх наукових дослїдах метода мусить бути індуктивна, з даних фактів висновувати ґіпотези, — а Гекель тримає ся методи якраз противної, бо дедуктивної; він ставить ґіпотезу, а доперва опісля оглядаєсь за фактами, щоби сю ґіпотезу підперти. При тім Гекель накопичує заєдно величезну скількість сьміло пофалшованого природничо наукового материялу, так що читаюча публика не може нїяк з'орієнтуватись, а він опісля сьміло витягає консеквенциї. Сю єго методу скритикував філь. E. Hartmann († 1905) так: „В працях наукових признає проблєматичність своїх ґіпотез, а в письмах популярних подає їх яко аксиоми строгої науки, а навіть як історичні факти і баламутить тим незвичайно читачів“ [28]). Як сьміло він се робить, зрадив єго висше згаданий Dybowski, що виказав, що рід карпа, названого через Гекля Carpio kolarii, се зовсїм не новий рід, а лише бастард звичайного карпа і карася [29]). А Гекель такий скорий в своїх виводах, що зробив вже з него новий рід, коли тимчасом бастард навіть між родами морфольоґічно найбільше зближеними лишаєсь без потомків, або плідність єго устає по кількох поколїнях —

[27]) Dr. E. Dennert: Wahrheit über Haeckel. Halle 1909, ст. 141.
[28]) E. Hartmann: Das Problem des Lebens. 1906.
[29]) Kosmos XXXIV 5—6, ст. 508.

бастард проте не зміняє роду, або бодай зміна не є тревалою; о сім Гекель міг дізнатись з якого-небудь лєксикону, єсли вже єго відомости не вистарчали.

Ще красше з'ілюструє нам загонистість Гекля історія „Bathybius-a Haeckelii".

Вже від найдавнїйших часів пояснювано появу житя на сїй земли самородством. Через самородство або гетерогенїю розумієсь витвір орґанїчного осібняка без родичів, то єсть єства обдареного житєм. Сю квестию розбирано з ріжних становищ. Одні шукали в нїй розвязки питаня чисто наукового, а другі то є монїсти хотять вияснити початок житя без Бога, самим лише дїланєм сил механїчних, конечних, що містять ся в материї. Довгий час розбивали ся дослїдники над тим, щоби можність самородства доказати безпосередним дослїдом над орґанїчним атомом. І по довгих трудностях удало ся вкінци одному професорови зробити відкритє, котре наповнило материялїстів, а особливо Гекля, великою радостию, що таки розвязано квестию появи першого житя. Іменно проф. Huxley звернув в р. 1868 увагу учених на якусь масу живих протоплязм, рід монер [30]), липкий шлям ґаляретоватий, який по єго гадцї міг би бути початковим і загальним первнем всяких живучих орґанїзмів. Huxley дав сїй масї на честь Гекля, назву Bathybius (той, що жиє в глубинї) Haeckelii. Два роки пізнїйше сам Гекель розслїдив той шлям і потвердив здогади Huxley-a, ба навіть їх розширив і доповнив, описав докладно сего Bathybuis-a, помістив в „Jenaische Zeitschrift" 1870 р. фотоґрафію єго і на сторонї 517. тїшить ся, що „факт", що жиюча протоплязма в незлїчимій скількости покриває найбільші глубини морскі, побуджає єго до численних „рефлєксий", о чім можна би томи писати. — Якаж дальша історія сего „факту"? В р. 1879 на з'їздї британйского товариства в Sheffield'ї той самий проф. Huxley сказав: „болїю над тим, але мушу визнати, що Bathybius є собі звичайним ґаляретоватим осадом сірчану вапна, який осїдаючи потягнув за собою дещо орґанїчної материї". — А щож на се Гекель? В р. 1884 пише Гекель: „Was den Bathybius betrifft, so ist dessen angezweifelte Existenz jetzt für das Entwickelungsprinzip gleichgültig geworden".

Така то отже та наукова метода славного зоольоґа. Таких фактів можна би навести ще кілька, котрі характеризують методу Гекля, як то він натягає факти. Коли Геклеви і сего було за мало, він взяв ся ще радикальнїйше до роботи — іменно почав науку таки прямо фалшувати. Тогдї виступили люди доброї волї в оборонї правди, хотяй через се наразили ся на

[30]) Монера се, після Гекля, найпростїйші орґанїзми, які зможемо собі представити, се тїла безобразні, дуже малих розмірів, переважно мікроскопійні, без будови, без орґанів (Haeckel, Anthropogenie 1874).

ріжні неприємности і здескредитували Гекля зовсїм. Именно закинено Геклеви сфалшованє образків ембрионів.

Ще в. р. 1868 старав ся Гекель в „Natürliche Schöpfungsgeschichte“ виказати, що яєчка чоловіка, малпи і пса нїчим не ріжнять ся між собою, отже й мають спільне походженє. В тій цїли додав образки, нїби фотографічні побільшеня сих яєчок, а в другім ряді помістив знов ембриони пса, когута і черепахи. На нещастє Гекля швайцарский зоольог з Базилеї, Rütimeyer сейчас того самого року 1868 виказав, що ті три образки відбиті зістали одною і тою самою клішою, що Гекель один і той самий образець повторив три рази яко зародок чоловіка, малпи і пса. Мимо сего в пяти слїдуючих виданях Гекель ті ілюстрациї полишив, аж Wilhelm His, професор анатомії в Липску, виказав знова р. 1875. фалшованє фактів [31]). В р. 1908 стрінув Гекля ще більший шкандал, именно знаменитий ембриольог Dr. Brass оголосив брошуру: „Das Affenproblem, Prof. E. Haeckels neueste gefälschte Embryonenbilder“. Leipzig 1908., в якій закинув Геклеви, що єсть ошустом, що, щоби поперти свою теорию еволюцийну, друкує зовсїм безцеремонно ряд позитивно пофалшованих відбитків ембрионів чоловіка і малпи, именно змінив образець ембриона хвостатої малпи на ембриона безхвостої малпи і положив під тим зовсїм иньшу назву, малпи найбільше подібної до чоловіка; чоловіка представив з 44 кругами хребтовими, а чоловік всего на всего має 33—35 кручів. Очевидне ошуство! Сконстатованє Brassa потвердив в р. 1909. в „Deutsche Medicinische Wochenschrift“ проф. Keibel з Фрайбургу. — Навіть однодумцї Гекля, атакуючи Brassa за таке безцеремонне відкритє, закидують Геклеви в знаній „заяві 46 зоольогів“, поміщеній в повизший: „Deutsche Medicinische Wochenschrift“: „dass sie zwar die von Haeckel in einigen Fällen geübte Art des Schematisierens nicht gutheissen...“.

Щож на те все Гекель? Видко, що вже занадто був притиснений до муру, бо в статї: „Fälschungen der Wissenschaft“, оголошеній в социялїстичній „Berliner Volkszeitung“ з дня 29. грудня 1908, пише: „Um dem ganzen wüsten Streite ein Ende zu machen, will ich nur gleich mit dem reuemütigen Geständniss beginnen, dass ein kleiner Teil meiner zahlreichen Embryonenbilder wirklich (im Sinne von Dr. Brass) gefälscht sind... man wird bei Herstellung einer zusammenhängenden Entwickelungskette gezwungen, die Lücken durch Hypothesen auszufüllen...“ дальше пише: „nun würde ich mich für „gerichtet und vernichtet“ halten müssen, wenn ich nicht den Trost hätte, neben mir auf der Anklagebank Hunderte von Mitschuldigen zu sehen, darunter viele der zuver-

---

[31]) His: Unsere Körperform und das physologische Problem in Entstehung Leipzig 1875.

lässigsten Beobachter und der angesehensten Biologen". Боронить себе тим, що і другі так роблять.

Така се отже науковість сего „славного" зоольога, котрий своєю методою через довгі лїта веде борбу з християньством; себе добив, так що всї поваги наукові, представителї всїх пільнаук, входячих в обсяг сьвітогляду Гекля, виступили отверто і зганили дилєтантизм „прокока" з Єни, кождий в імени свого фахового знаня. Для цїкавости і певности перейдемо їх кількох по черзї.

З фільозофів Павльзен († 1908) з Берлїна пише: „Ich habe mit brennerder Scham dieses Buch — мова о Welträtsel — gelesen, mit Schand über den Stand der allgemeinen Bildung und der philosophischen Bildung unseres Volkes. Dass ein solches Buch möglich war, das ist schmerzlich". [32]) А як трактує Гекель католицкі справи, се добре характеризує той сам Павльзен: „Katholizismus und Papstum wirkt auf unseren Philosophen, wie auf ein anderes Geschöpf das rote Tuch; wenn er auf diese Dinge kommt, erfolgt regelmässig ein kleiner Anfall von Tobsucht" [33]). Далї пише Павльзен... „dessen Philosophie eigentlich aus Negationen besteht", нема Бога, нема душі, нема віри, нема фільозофії крім механїчної фізики; те саме закидає ботанїк Hansen: „Die Philosophie wesentlich negativer Natur ist" [34]). Фільозоф монїст Adikes з Тübingen пише: „Für so manches, was ein jeder, der mit philosophischem Denken nur einigermessen bewandert ist, als Binsenwahrheiten betrachtet, geht Haeckel jedes Verständniss ab" [35]). A. L. Busse з Halle каже: „яку вартість мають Welträtsel, достаточно виказали Павльзен і Adickes, я зрікаю ся щось більше додавати".[36])

Послухаймо тепер зоольгів і природознавців. Проф. Brandt пише: „Характеристичне для способу войованя Гекля єсть, що в першій мірі старає ся противника осьмішити і представити его яко „dumm". А щоби діпняти своєї цїли, не перебирає в средствах". [37]) Проф. Гензен з Kiel пише: „etwas Unfruchtbares und Öderes als sein Monismus war doch kaum zu denken". [38]) Проф. зоольогії і порівнавчої анатомії в Wirzburg K. Semper пише в отвертім листї ще в р. 1877: „мій пане Гекель, дїйсно подивляю штуку, з якою Ви нападаєте на всяку догму, а преціньвпоюєте в свою авдіторию догми недоказані і часто неможливі до доказаня і з ґрунту фалшиві... Подивляю віртуозність Вашу, з якою потрафите провадити публику на спорохнявілім мотузку мнимо наукових дослїдів". Ба, навіть бувші ученики Гекля як

---

[32]) Fr. Paulsen: Philosophia militans 1901. ст. 187.
[33]) Ibidem ст. 175.
[34]) Dr. Adolf Hansen: Grenzen der Religion u. Naturwissenschaft. Giessen 1908 ст. 6.
[35]) E. Adikes: Kant contra Haeckel 1906 ст. 4.
[36]) Busse: Geist u. Körper 1903 ст. 14.
[37]) Brandt: Haeckels Ansichten über Planktoexpedition Kiel 1891.
[38]) Hensen: Die Planktoexpedition u. Haeckels Darwinismus 1892.

Hamann і Fleischmann висказують ся проти него. Перший, бувший асистент Гекля, зоольог, скритикував цілий дарвінізм, а позаяк мусів прийти і на Гекля, проте пише: „обовязком кождого, хто знає які круги читають книжки Гекля, хто знає, кілько необчислимої шкоди наробили ті книжки читачам через подаване простих домислів за факти — єсть виступати проти них рішучо [39]). А другий, професор з Erlangen пише: „Гекля догматичні виводи затерли границю між певним знанєм а непевним припущенєм“.[40]) Против Гекля висказує ся дуже рішучо згаданий висше Hansen [41]). — З протестантских природознавців найбільше причиняєсь до здескредитованя Гекля Dr. Dennert, професор в Godesberg над Реном, котрий видав богато брошур в тім напрямі, з між котрих певно найбільше несимпатична для Гекля „Die Wahrheit über E Haeckel“.[42]) Проф. ботаніки J. Reinke з Kiel напятнував Гекля публично на засіданю в прускій палаті панів 10. мая 1907, що: „через брак критицизму виелімінував себе Гекель зі збору поважних природників, а лишає ся лише Гекель фанатик... о науці і науковости не може бути і мови“ [43]). В віденьскій „Zeit“ помістив проф. ботаніки Dr. Julius Wiesner таке: „проблєми о повстаню живучої субстанції, першої живучої істоти, розвою від найнизших орґанізмів аж до чоловіка (Гекель) spielend, richtiger gesagt ohne Rücksichtsnahme auf die tatsächliche Verhältnisse [44]). Які суть відомости Гекля з обсягу фізики, котрі він втягнув до своїх виводів, оцінив професор фізики в Петербурзі О. Д. Хвользон, іменно, що Гекель загально узнані наукові дефініції перекручує і фалшує, як то лише єму потрібне, і взагалі у него брак відомостий підставових з фізики і хемії, длятого, каже Хвользон, переступає Гекель 12 заповідь: Du solst nie über Dinge schreiben, die du nicht verstehst! [45]) Що закид Хвользона слушний, до сего признав ся сам Гекель: „Признаю, що по найбільшій части в науках природничих маю лише загальні відомости, яких нині жадає ся, що скінчив гімназию і здобув образованє університетске“ [46]). Англійский професор університету в Birmingham, один з найповажнійших фізиків Lodge, пише: „я постановив собі при моїй критиці бути чемним і зрікаю ся виводи Гекля схарактеризувати так, якби я яко фізик се повинен зробити“.[47])

---

[39]) Hamann: Entwickelungslehre u. Darwinismus Jena 1892.

[40]) Fleischmann: Die Descendenztheorie. Leipzig 1901.

[41]) Hansen: Haeckels Welträtsel u. Kerdens Weltanschauung Giessen 1907. Grenzen der Religion und Naturwissenschaft Giessen 1908.

[42]) Брошура має 180 сторін, коштує всего 90 сот.

[43]) Bonifitius-Correspondenz 1908 ст. 115.

[44]) Zeit, 4. марця 1908.

[45]) Chwolson: Hegel, Haeckel, Kossuth u. das 12 Gebot. Braunschweig 1906.

[46]) Haeckel: Monismus u. Naturgesetz. Flugschrift des deutschen Monistenbundes. Bracksrede in W. 1906 ст. 15.

[47]) Нїм. переклад Oliver Lodge: Leben u. Materie. Berlin 1908. Curtius.

Теольоґічні виводи Гекля, бо і до сих бере ся, скритикували два протестантскі теольоґи як найстроґійше, проф. Гарнак з Берлїна і професор протестантскої істориї церковної Loofs з Halle, котрий каже: „Тепер думаю, що виказавєм, що Гекель нормальної наукової совісти не має... Вже XVII. уступ (Welträtsel) доказує, що проф. Гекель до виясненя найвисших квєстий, які заняли духа людского, не посїдає анї потрібного знаня, анї потрібного такту, анї потрібної совісности“.[48])

(Конець буде).

о. Н. Будка.

Приписи і бажаня Церкви а наша практика в справі частого сьв. Причастия.

(Конець).

II. Душпастирска практика.

По при слово і письмо за пропаґандою частого сьв. Причастия треба ще для вироблення єму горожаньства сталого впливу душпастира в цїлій єго душпастирскій дїяльности*).

1. Загально: Всї богослови пасторальні подають тут як перше, особливше средство на ширенє частого сьв. Причастия брацтва церковні, бо такі брацтва, о скілько мають статути, мають в них припис, що члени повинні приступати частїйше до сьв. Тайн і означено коли. Брацтва мають в певних днях повні відпусти для членів, коли приступають до сьв. Причастия і то є дуже великою підоймою до частого ходженя до Трапези Господньої і взаґалї церковного житя. Належить отже, де є брацтва — їх оживити думкою евхаристийною, де нема — заложити, бо то є найпевнїйша дорога до виповненя

*) Треба однак пасторальну модерну мати, не стародавну — урядову. Модерне пастороване полягає на особистім контактї душпастира з душами в катехизациях, в школї, в брацтвах церковних (отже їх веденю), в пастороваю на одиницї — загально на засадї: душпастир є для громадян, а не ма відворот.

[48]) Loofs. Anti-Haeckel 1900 ст. 5.

декрету „De quotidiana Euchristiae sumptione“. В першій мірі мають ту значінє наші братства: „Найсьвятїйших Тайн“, досить розповсюднені. Їх би належало тепер наперед висунути, поділити на ґрупи: старших, молодших, мужчин, женщин і з ґрупами становo в напрямі частого сьв. Причастия членів працювати. Добре було би, коли би наші Впреосьв. Ординарияти вистарали ся у Римі для того брацтва о як найбільше відпустів. Не менче пропаґують часте сьв. Причастиє нові у нас, але дуже живі і корисні братства: „Апостольства молитви“ і „Найсьв. Серця Христового“. Члени тих брацтв, селяни звичайно бодай раз що тижня — в неділю (або в пятницю, декуди в четвер) причащають ся. Їх можна легко і до частїйшого сьв. Причастия привести через се, що учить ся їх цїнити відпусти, які зискують через сьвяте Причастиє і ті відпусти для усопших жертвувати. Хто з нас не має когось, кого щиро любить, але не має єго між живими? Для любленого всьо зробить ся, тим більше, що ту і акт любови до Ісуса і до любленого ближнього проявляє ся.

Бесїди о відпустах і задосить учиненю є рівнож дуже доброю дорогою до заохоти до частїйшого сьв. Причастия. Наш нарід ходить і їздить з привички і побожности на відпусти. Ті масові збори людий з околиць треба би також як найчастїйше використувати для аґітаций за частим сьв. Причастиєм і по своїх сельских церквах.

Особлившим способом ширеня частїйшого сьв. Причастия є ширенє заохоти до приниманя сьв. Тайн в загалї, особливо Тайни покути. Як радити собі зі сповідями? Се є в тій справі рішаюче, найважнїйше. Радять собі душпастирі в тій трудній справі так:

Від часу до часу уряджують надзвичайні днї до сповіди з прошеними сторонними душпастирами до помочи. Два-три днї нпр. перед великим сьвятом є така ґенеральна сповідь котрогось брацтва, чи стану, посповідані приступають до сьв. Причастия з тим, що в сьвято ще раз всї приступлять. Такі днї є дуже практичні — люди скоро сповідають ся, не потребують довго чекати і часами неодин таки лише перед чужим добре висповідає ся, маючи встид перед своїм.

При тім треба би що дня правити Службу Божу, щоб дати людям можність частїйше до сьв. Причастия приступати. А перед Службою Божою повинно ся дати тому, хто хоче, нагоду до сповіди. Не так, щоб пенїтент сам просив, бо нераз то, що не сьміє просити, є причиною, що не йде до сповіди взагалї; але так, щоб душпастир сам в означенім часї і місци був в сповідальници якийсь час, чи є хто до сповіди, чи нема. Найлїпше є читати молитвослов (утреню) в сповідальници, або коло неї, та робити приготованє до Служби Божої. Через се буде такий душпастир для своєї громади не лише

гарним приміром молитви та ревности, але також вічним упоминанєм і заохотою до частого приниманя сьв. Тайн. Де і коли треба, нпр. в жнива або для робітників по містах все, випадало би то всьо дуже рано, досьвіта зробити. Перші християни з живою вірою, яких обслуговували душпастирі, о яких каже ся, що осьвячували в деревяних чашах, але сами були золоті, — вертали досьвіта, коли місто ще спало, темними улицями міста по сьв. Причастию з катакомб до дому, щоби покріплені духовою пищою забиратись до денної роботи. У нас борби і потреби такі самі, чиж не моглаб і практика бути така сама, де єї потреба?

Тимчасом можна старати ся при що раз більшім зрості фреквенції до сьв. Евхаристиї о зменчуванє — розуміє ся, дуже оглядно — сповідий т. нзв. з побожности. Папа Пій X. пояснив се сам 14/II. 1906. р. кажучи, що тоті, які частійше в тижни причащають ся, зискують всї відпусти без (до тепер) приписаної до зисканя повного відпусту тижневої сповіди. Можна отже зовсїм сьміло позволити кому будь що дня причащати ся, хотяй сповідає ся лише що 2 тижнї. Розуміє ся, супонуєсь тут стан ласки і чисту інтенцию і се, що потолковано людям, що гріхів буденних може чоловік позбути ся і поза сповідию ріжними средствами, а передівсїм через щиро-покаяннє принятє сьв. Евхаристиї. На дальше відсуванє сповіди як 14 днїв годї би позволити з огляду на небезпеченьство ляксизму, поверховности, переціїнюваня себе і на се, що зисканє повного відпусту сталоб ся сумнївне.

2. В поодиноких случаях: Нема сумнїву, що дуже важний вплив на практику причащаня має перше і дальші сьв. Причастия дїтий в школї. Тому рішила Конґреґация декретом з 15/IX. 1906., що вже і дїти можуть приступати частїйше до сьв. Причастия (reprobata praxi contraria alicubi vigente). Молодїж сего подвійно потребує — щоб удержатись в чистотї обичаїв і невинности, а також щоб за вчасу узброюватись і набирати сили до борби житєвої, а з другого боку, щоб для старших були дїти потягаючим приміром. Корисно можуть і дїти причащати ся часто; їх чисті, невинні серця — се дуже мила оселя для шукаючого по серцях пристановища Спасителя, а розсїянє і поверховність дїточа дадуть ся усувати наглядом старших. Кождий катихит повинен призвичаювати дїтий до слуханя щоденно Служби Божої, та духового сьв. Причастия; тим виробить в серцях їх жадобу дїйстного причащаня. Так само досконало помагають в тім посїщеня Найсьв. Тайн. Катихит, що приготовляє дїти до першого сьв. Причастия, добре зробить, як поведе їх і всї дїти (з остатної години) до церкви на посїщенє і разом помолять ся.

З особлившою парадою і урочистостию повинно уряджувати ся перші сьв. Причастия дїтий. В школї довго на се приготовляти як на щось дуже а дуже важного, дома просити родичів, щоб дали дїтям сего дня і чисте

і нове убранє і сами, щоб хоть на пів сьвяткували, тїшучись щастєм дитини, щоб дали навіть лїпше їсти по тім, — цїла родина повинна обходити се родинне сьвято і йти до церкви з дїтьми. А в церкві проповідь до дїтий простенька, щира і коротка, а єї конець (як один говорив): „Я знаю, дїтоньки, один день, ще красший, як день першого сьв. Причастия... а то є день другого, а красший, як другого, є день третого вашого сьв. Причастия"..., заохочуючи тим їх до частого уживаня поживи душевної. На другий день можна всї дїти знов повести до сьв. Причастия, особливо як то є сьвято або неділя. Два днї сьвяточні по собі, то два днї сьв. Причастия. В школах належить кілька разів в році уряджувати загальні сповіди і Причастия, як також для молодежи позашкільної напр. в тиждень по школї.

На молодцїв і дївчат дорастаючих і старших треба і дасть ся впливати в тім згляді лише через брацтва молодцїв і дївчат, брацво хору, або прикраси церковної. Для них установити кілька днїв загального сьв. Причастия — таких, які би вони за свої все уважали (Прч. Дїви, сьв. Йосифа). Де є Сестри в селї, мають дївчата з їх сторони потягаючий примір.

Хто вандрує, еміґрує, повинен дома приняти на пращанє і шасливу дорогу сьв. Причастиє і де в дорозї може, також.

І хорих не забув декрет. Тут є часте сьв. Причастиє найлїпшим лїком для душі і тїла хорого. Хорі, що лежать довше як місяць без надії на подужанє, можуть після того декрету два рази на місяць причащати ся навіть, як не суть вже натщо. Слабо хорі, що не можуть бути без їди або лїкарства, а хочуть частїйше причащатись, можуть се також дістати. Тяжко то ходити по хорих з Найсьв. Тайнами, але ся ревність душпастира потягне певно і прочих з родини до сьв. Причастия, які можуть се жертвувати Богу за подужанє хорого.

Старцї, що без наріканя і проклонів проводять старість, можуть бути дуже легко зискані до частого сьв. Причастия. Вистарчить на се одноразова станова проповідь.

* * *

Всї ті средства, розуміє ся, лише тогдї принесуть овочі і будуть могли бути ужитими, коли душпастир сам ревно почитає Ісуса в Найсьв. Евхаристиї, причину і центр свого істнованя яко сьвященника, сам дає примір добрий словом і дїлом. Торжественна, точна відправа, приготованє і подяка — перед і по Службі Божій, — гідне, будуюче роздїлюванє сьв. Причастия, посїщеня, чистота олтаря, риз і церкви — всьо то люди видять і люблять і тим будують ся (або руйнують ся). Лише теплий може других загріти, зимний і теплого озябить. Найлїпшим средством а заразом знаком по-

читаня і служеня євхаристийному Первосьвященникови є — поза сповненєм обовязків в церкві — посїщеня, підчас дня, принагідно і в міру потреб, і адорації*). Добре було би для обговорюваня нашої практики і методики в справі веденя суспільности нашої до частїйшого сьв. Причастия мати на соборчиках сталу точку і одним від других учити ся і заохочувати ся, бо що тут є потрібне — передовсїм зі сторони сьвященників, то одностайна практика всїх душпастирів.

Стала, спокійна а сьвідома цїли, терпеливо і розважно все вперед поступаюча і не жахаюча ся трудів ревність мусить з часом у всїх станах і віках побільшити число причащаючих ся частїйше і що раз частїйше і виробити в громадї частому сьв. Причастию стале право горожаньства, як необходимій потребі житя наших часів.

о. Др. Д. Яремко.

Про відносини духовеньства до народного учительства.

Се належить до основних, програмових засад видавництва „Ниви“, щоби розводити дискусию на тему ріжнородних відносин духовеньства і в сей спосіб причиняти ся до як найлучшого уладнаня тих відносин. Відносини духовеньства до ріжних партий і до собратиї з відмінними партийними пересьвідченями, відносини парохів до сотрудників, до дяків і т. п. — отсе теми, які вже нераз були обговорювані в „Ниві“, а рішаючим зглядом при їх обговорюваню був очевидно згляд на добро Церкви.

Одною з найважнїйших квестий серед ріжнородних відносин нашого духовеньства се квестия єго відносин до народного учительства. Она все була актуальною і пекучою і тому нераз була порушена в „Ниві“, та, на жаль, не викликала ширшої дискусиї і пішла в забутє.

Послїдними часами стало замітним загальне заінтересованє рідною школою серед нашої суспільности. Заложено вже центральну орґанїзацию, котра має уняти в систему цїлу нашу ро-

*) Priesteranbetungsverein з Боцен в Тиролю числить з Австриї, Нїмеччини і Швайцариї коло 90.000 адоруючих сьвященників. Показна militia adorans! Прегарний вид для неба і землї! Орґаном сего товариства є часопись „Eucharistia“ для членів: (лише) сьвященників і богословів. Коштує 2 К. Там є все докладно реґістрована і обговорювана євхаристийна література. — о. Н. Б.

боту над шкільництвом, починаючи від народного; Краєвий Шкільний Союз звернув ся з горячим зазивом до цїлого народу: „Рідна школа нехай стоїть нам все перед очима, нехай нам не лишає ні хвилї спокою, нехай займає в нашій роботї місце перше, бо вона з усїх найважнїйших справ найважнїйша".

Нема сумнїву, що цїла наша суспільність у відповідь на сей горячий зазив Союза займе ся щиро рідною школою; займе ся нею і наше духовеньство, та при тім не належить забувати, що рідна школа немислима без рідного учительства. Ми не маємо єще рідної школи, ми доперва думаємо о єї здвигненю, та ми повинні нашими думками і старанєм обняти і рідне учительство, що серед невідрадних обставин в офіцияльній, публичній школї народній працює з цїлим пожертвованєм для рускої дїтвори. „Дїти наші в ярмі" кличе до нас Союз, та в рівній мірі сї слова дадуть ся сказати і про наше народне учительство і сї слова давали і дають ся нераз чути на зборах, вічах, в соймі і парляментї. Займати ся долею нашого рідного, народного учительства — се один з найголовнїйших обовязків рускої суспільности а передовсїм духовеньства, бо з долею-недолею рідного учительства тїсно звязана доля-недоля рідної шкільної дїтвори. Тимто поклик Союза в справі рідної школи дає нам привід, щоби наново піднести квестию відносин нашого духовеньства до народного учительства. В системі нашої плянованої роботи над народним шкільництвом одно з головних місць належить признати для дїяльної помочи народному учительству, а сей суспільний обовязок повинно передовсїм зрозуміти, прияти на себе і єго сповнити наше духовеньство. Духовеньство становить серед рускої суспільности силу першорядної, рішаючої ваги; воно проте є в спроможности більше чим хто небудь иньший дати фактичну поміч народному учительству. Воно повинно скорше чим хто небудь иньший се здїлати, бож єго лучить з учительством спільний ґрунт і спільні обовязки праці над релїґійно-моральним вихованєм рускої дїтвори. Не належить також переочувати, що учительство орґанїзує ся і вже тепер при помочи своїх орґанїзаций являє ся поважним суспільно-культурним фактором; звязь з ним духовеньства, тїсні зносини і згідна праця: коротко, як найбільша солїдарність учительства і духовеньства була би користною не лишень для інтересів нашого загального національно-культурного розвитку але також для нашої Церкви. Та пожадана солїдарність учительства з духовеньством сама не зродить ся і єї треба нам здобути і то не самими симпатиями для національно-культурних змагань нашого учительства, не самим співчутєм для єго незавидної долї, не самим признанєм для єго повної посьвяченя праці і для єго сьмілої борби за рідну мову і школу, — але дїяльною помочию в потребах учительства і попертєм в єго змаганях і в єго борбі, коротко: дїлами належить нам здобувати сю пожадану солїдарність учительства.

Щоби наша дїяльність в користь учительства і поміч в їх потребах і змаганях була успішною, потреба нам докладно пізнати і зрозуміти ті потреби і змаганя, а таке докладне пізнанє і зрозуміне є можливе лише при найтїснїйшім контактї з учительством. Розуміє ся туть не лише контакт і порозуміне якогось комітету учительства і духовеньства але головно контакт кождого пароха з місцевим учительством. Щоби се порозуміне осягнути, не треба для місцевого душпастиря шукати якихсь незвичайних способів; потреба лишень сповняти точно свої обовязки зглядом школи і зглядом шкільної дїтвори, зн. совісно сповняти обовязок науки релїгії і то не лишень на науцї щоденній але і доповняючій. Таке совісне сповнюванє своїх обовязків через душпастиря причинить ся до піднесеня поваги єго і цїлого стану в очах учительства, бо не треба забувати, що нїщо так не підкопує сеї поваги, як легковаженє і занедбуванє своїх завдань. З другої сторони сьвященик, що правильно буде удїляти науку релїгії в школї, сам научить ся належито цїнити працю учительства, він буде мусїв відносити ся з правдивим поважанєм до самого учительства. Але не лише взаїмної пошани научить школа народна учительство і духовеньство, сповняюче совісно свої обовязки; вона причинить ся до навязаня тїсних зносин товариских, бо нїщо так не лучить людий, як спільна праця і спільна цїль. Так отже на спільнім шкільнім ґрунтї, при нагодї совісної працї над вихованєм дїтвори, повстане взаїмне поважанє, а передовсїм духовеньство научить ся поважати і цїнити стан учительский. Недостача сего належитого поважаня болюче вражає учительство і звідси походять єго докори і жалї на сьвященьство за се, що воно легковажить і невідповідно поводить ся з учительством (гл. у „Всячинї"). Нїгде правди подїти, — ті докори і жалї народного учительства в великій части є зовсїм оправдані, бо справдї легковаженє учительства із сторони духовеньства не є спорадичне. Не входимо в основні досліди над причинами сего легковаженя, та годї не завважати, що найважнїйшою причиною є традиция і призвичаєнє. Именно старше духовеньство памятає єще часи дякоучителїв і мимоволї відносить ся до теперішних учителїв так само, як до давнїйших; до такого поведеня воно привикло, а кожде призвичаєнє се така перепона, що єї не легко побороти. Безперечно, що в многих случаях і иньші причини впливають на душпастиря і єго відчужують від рідного учительства, однак головною причиною є традицийне упередженє і призвичаєнє, яке захопило значну часть духовеньства. Проти сего традицийного трактованя учительства мусимо рішучо виступити і єго поборювати, а найлучшим способом є сей, щоби духовеньство сповнювало совісно свої шкільні обовязки. За сим духовеньство повинно уживати всїх способів, щоби як найбільше зближити ся до учительства і щоби позбути ся і усувати все, щонебудь дїлить оба ті учительскі стани —

духовний і сьвіцкий, бо повна згода між ними є постулятом християньскої педагогії: „Der Zusammenschluss des weltlichen und des geistlichen Lehrstandes ist geboten, auszuführen ist er von beiden Seiten: seitens des weltlichen durch energische Zurückweisung aller trennenden Tendenzen, seitens des geistlichen durch Eingehen auf die aufwärtsführenden Interessen der weltlichen Lehrerschaft". Так говорить найбільший педагог нинїшної доби, проф. др. Отто Вільманн (Die sociale Aufgabe des Lehrstandes).

Поправа взаємин між духовеньством а рідним учительством є нашим головним, та неодиноким обовязком. Ми мусимо старати ся по нашим силам попирати національно культурні змаганя учительства у всякий можливий спосіб і при всїх нагодах: в шкільних радах місцевих, окружних і краєвій, зн. всюди там, де духовеньство має голос, вплив і значінє, воно повинно помагати рідному учительству і хоронити єго від покривдженя.

Звертаємо увагу на одно важне право, з котрого наше духовеньство, на жаль, не користає; іменно кождому душпастиреви-катехитови прислугує право являти ся на окружних конференциях учительских. Вже самою своєю появою на сих конференциях додасть наше духовеньство відваги рідному учительству до сьмілої оборони своїх прав.

Крім сего на соборчиках деканальних духовеньство повинно брати в дискусию поправу відносин до учительства.

Наші делєґати і комісарі в справах шкільних повинні також більше інтересувати ся долею рідного учительства і на спільних нарадах обговорювати способи поправи єго відносин. Дуже богато може духовеньство помочи через вступленє в члени вспомагаючі учительского т-ва „Взаїмна поміч". — Тому, що Хв. Редакция каже менї числити ся з недостачею місця в сїм числї „Ниви", тому годї вичисляти і основно обговорити всї можливі способи, якими духовеньство може і повинно поправити свої взаємини з учительством. Та сказане вже вистарчає, щоби розвинула ся дискусия на порушену тему і щоби духовеньство взяло собі до серця поправу своїх відносин до учительства.

Нїхто не заперечить, що поправа сих відносин є пекучою потребою для самого духовеньства і принесе єму кориснїйші услівя праці над релїґійно-культурним розвитком парохиї чи громади. Одиници, хочби она як була спосібна і інтелїґентна, з трудом приходить успішно повести якусь орґанізацийну працю, трудно проте приходить се одному парохови, а єще труднїйше, єсли він знайде в своїй праці перепони із сторони иньших впливових одиниць в селї, найгірше, єсли із сторони учительства. Противно, при згоді і порозуминю з учительством всяка праця піде скорше і лекше, бо сьвященик буде міг подїлити ся працею з учительством чи то в читальни чи в касах і пр. і зискає більше часу для повненя своїх душпастирских обовязків. — Годїм ся і лучім ся!

БІБЛІОГРАФІЯ.

Наші проповідники в заграничній критиці.*)

Сьогочасні українські проповідники в Галичині.

I.

Найвизначнїйшим і найбільше плодовитим українським богословом, проповідником в Галичині є, безуслівно, *д-р о. Иоан Бартошевский*, проф. пастирского богословя і педаґоґіки у львівскім університеті. Тому поважаному пастиреви, вже 27 лїт двигаючому тягар професорства, приналежить чи мало ріжних богословских творів, межи якими „Проповіди“ занимають одно з почетних місць, так по скількости, як і по якости. Д-р І. Бартошевский є автором ось яких проповідий:

1). Проповіди праздничні для сельского народа. Друге вид. Львів 1901 р. стр. 261. Ціна 2 руб.

2). Нові проповіди праздничні. Львів 1906 стр. 189. Ціна 1 р. 25 коп.

3). Проповіди недїльні для сельского народа. Друге вид. Львів 1900 стр. 415 Ціна 2 руб.

4). Науки на місяць май о Пр. Дїві Марії. Львів 1905. Ціна 1 р. 50 коп. стр. 140.

5). Проповіди о страстях і смерти Господа Ісуса Христа. Львів 1904 стр. 79. Ціна 70 коп.

6). Проповіди похоронні Львів. 1904. Стр. 375. Ціна 2 руб.

Як бачите, не мало!... Але чи вони знані у нас?

Ледви, чи так. А тимчасом проповіди о. Бартошевского, дїйсно, заслугують на найповажнїйшу увагу і їх розповсюдненя у нас було би незвичайно корисним. Простота і легкість викладу, щире чуте, братне, повне любови поученє і пересторога грішника, щоб і жив згідно з вимогами Божого Закона і слїдкував за стопами великих дїячів християньства, при основнім, науковім обзнакомленю ся з Сьв. Письмом і творами сьв. Вітців, як

*) В падолистї мин. року був у наших часописях поклик, щоби проповідники і автори реліґійно-моральних книжок післали свої виданя на адресу о. Иосифа Крижановского (Київска ґуб. Гор. Сквира с. Лаврик) для рецензиї в часописи „Духовная Бесѣда“ і познакомленя сею дорогою російских і українських сьвящеників з нашою духовною літературою. Оскільки сей зазив найшов у нас послух і чи всї наші проповідники дали про себе знати, нам не відомо. На днях в видавництві *„Духовная Бесѣда*, вѣро-проповѣдническій и религіозно-нравственый журналъ“ Новолочь, Київской ґуб. II, 1910, 5 май, ст. 373—376 появила ся реценая проповідий Вп. о. Проф. Д-ра І. Бартошевского і о. Дзеровича, яку яко для нас інтересну, подаємо в перекладї для читачів „Ниви“. — О. Д-р О. Б.

також припоровлене наук до понятности сельских случаїв, — дїлають проповіди Бартошевского невичерпаним жерелом „води живої“ і краєугольним каменем української проповідничої літератури.

Оттакі то „проповіди праздничні, недїльні“ і др. „Проповіди же похоронні“, то чудний богословской трактат, який повинен викликувати заінтересоване і у випробованих богословів і зі сторони т. зв. „атеістів“, — тому, що сей і той стоїть однако на порозї таємної вічної, перед нерозгаданою, але жадаючою відповіди, загадкою людского бутя...

В однокровній з нами Галичинї проповіди д-ра Бартошевского уже давно завоювали сердешні симпатиї читателїв і слухачів, чого доказом многочисленні відозви і похвали, одержані автором від своїх співбратів і колишних учеників. Деякі їз сих похвал — і то в виїмках — я позволю собі за ласкавим дозволем о. Професора, привести ось тут для характеристики. „Проповідями всесьвітлїйшого о. Професора я користував ся, будучи еще питомцем, користую ся ними і тепер. Вони, пише о. Вол. Довгович, подобали ся менї завдяки своїй популярности, природній основі змісту і легкому стилеви, роз'ясняючому і представляючому слухачам розуминє самої „сути“. Другий сьвященик, „вдячний ученик“ о. Константин Карачевский пише ляконїчно: „Всї проповіди о. Професора в практицї оказують ся для народа знаменитими“. Третий виражає ось що: „Проповіди о. Професора, то моя права рука. Без них я не зробив би ані кроку. Вони служать для мене великою полекшою при ріжнородних богослуженях, ними я користую ся майже що дня“ (о. Теофіль Дурбак). Приведених коротких характеристик зовсїм достаточно для сего, щоби поняти, що представляє собою д-р І. Бартошевский, яко проповідник. І такий духовний бесїдник, визначний оратор, зовсїм не знаний у нас... Но проснїть ся, пастирі-проповідники, наспіла вже пора!...

II.

Сьвящ. о. Юлїян Дзерович, проф. релїгії у стрийскій гімназиї, автор „Проповідий катехитичних — О вірі“ т. І-ий (Перемишль, 1903. Стр. 293. Ціна 2 руб. = 4 корони) і проповідий богородичних „Цариця Мая, Мария“ (Жовква 1906 стр. 290. Ціна 2 руб. 15 коп.

Кромі Проповідий катехитичних і богородичних „Цариця Мая, Мария“ до о. Дзеровича належать еще ось які книги: „Як то Русь ходила слїдами Данила“ (Жовква 1907) і „Як у сьвітї жити“ (Тернопіль 1906) і „О плеканю релїгійности“.

Віддаючи справедливість „Проповідям катехитичним — О вірі“, написаним, до того сказати, з повним і основним знанем предмету, і поручаючи їх яко підручник нашому духовенству, я задержу ся більше подрібно при „Царицї Мая, Марії“.

Дїва Мария, та незвичайна межи женами, все, по всї часи і епохи, притягала до себе увагу артистів слова, долота і кисти,

заєдно була ідеалом женщини-матери і якби якими чарами притягала і притягає серця міліонів понижених і оскорблених. Тому то і нема дивоти, що о. Дзеровичови забажало ся зі своєї сторони положити у стіп Владичиці свій скромний дарунок, доказ синівского переданя... Правда, при складаню свого твору, автор широко користав з нїмецкої і польскої марійскої літератури, — но він пересяклий духом нашої православної віри... (? Пер.) І ми сильно можемо гордити ся ним перед сусїдами. Далеко богатша гомілетична література не має в собі щось рівного творови о. Дзеровича.

Виложивши основно достоїньства Марії, Єї материнь дбалість і поміч, способи почитаня Богородиці, віддавши Єї похвалу, іллюструючи свої науки примірами з історії полудневої Руси і др. сторін, шановний автор з'умів начеркнути гідний образ Царицї неба і землї. Від хвилї Благовіщеня до славного Успеня, серед ріжних обставин земного житя, стоїть Она, Мария, перед нами повна неземної величи і простоти, повна любови і терпіня, повна материньскої запопадливости і заступництва за рід християньскій.

Працюючи над своїм твором, автор наглядно у всякий відділ, у всяку сторону вкладав свою душу, а читач (а також і слухач) не може не чути сего, не може проникати ся тими думками, які висказує проповідник, бо щиро сказане слово завсїгди найде відповідний відклик у слухача Мовби для більшої гармонії межи змістом а виглядом, проповіди „Царица Мая, Мария“ видані гарно, артистично. Наші пастирі прочитають їх з більшим хісном в своїм родиннім кружку і могуть широко користати з „Наук на місяць май“ в богородичні празники.

Кромі згаданого твору з іменем о. Ю. Дзеровича, яко одного з редакторів, тїсно звязаний проповідничий журнал „Руський Амвон“, що виходив в Галичинї через 6 лїт і дав 7 томів проповідий ріжних авторів. „Завдяки совісному редаґованю Руський Амвон може служити, — пише о. М. Яцкевич в Богословскім Вістнику“ (1901, ст. 251—255) — дуже корисним проповідничим підручником для нашого клира тому, що проповіди виложені систематично, слїдують в порядку праздників, а головно виходили рівночасно так, що всякий священик міг з них свобідно користати“. Порівнуючи Р. Амвон з подібними виданями нїмецкими або польскими, автор замітки приходить до заключеня, що Р. Амвон, не уступаючи їм, має однакову з ними вартість, а в деяких случаях навіть перевисшає їх.

Вс. Крижановский.

ДОПИСИ.

Хто сїє вітер?

На се питанє маємо ясну відповідь з образків суспільних в Солотвиньщинї. Хто знає Солотвиньщину, то мусить зі мною згодити ся, що то країна темноти, всяких над'ужить і безправя. Нарід бідний, непросьвічений мов та слабонька билина подає ся на всї подуви вітру. Не дивно, що в сїй країнї Др. Трильовский, хоть цїлком ту незнаний, міг мати шанси при виборах до парляменту. Не слїдно ту жадної роботи анї на поли церковнім, анї економічнім. Школи також занедбані і жадного хісна не приносять. Зате кубанярство і підкупство тут процвитає. Майстрами на тім інструментї суть жиди. Не дивниця, що в сїй країнї майже в кождій громадї засїдає в радї громадскій половина жидів. Жиди тїшать ся в сїй країнї надзвичайною опікою і всїх „шпіців". От, вибух був в Жураках рільний страйк проти кількох жидів, властителїв більшої посїлости і сейчас з'явив ся в селї цїлий постерунок жандармериї і нуже знущати ся над бідними людьми. Писало ся вже о тім много в часописях, але без хісна. Безправя як дїяли ся, так дїють ся дальше. Если би хто хотїв яке-таке поняте мати з сеї цїлої панорами над'ужить і безправя, то нехай буде ласкав заглянути в господарку виділу повітового сеї країни. Дїяли ся там такі над'ужитя, що минувшого року розвязано цїлий той виділ повітовий і дано рядового комісаря. Недавно відбули ся нові вибори а взгл. номінациї до тої ради повітової, але так чудацко, що самі віти ввійшли до ради повітової, а до виділу повибирано з тих вітів анальфабетів, щоби були манекінами до дальшої взірцевої ґосподарки сеї закутини.

Серед такої атмосфери в найновійшім часї повіяв сильний вітер з під крил наших опікунів на отсю забуту країну. Ото від якогось часу зачав ся в цїлій Солотвиньщинї сильний рух польонїзацийний. Дивне, що вітер сей найсильнїйше дує з ц. к. суду солотвиньского і зі шкіл в Солотвиньщинї. Польский Нептун уподобав собі замешкати в сих институциях, які нарід здвигнув і утримує своєю кервавицею, і звідси дує так сильно, що готов сї институциї звалити. От, придивім ся, хто і яким способом польонїзує з поконвіку руских Підгірян.

Першим піонїром в сїм ремеслї есть чистої крови Поляк, учитель Тайхманн. Виробляв він ріжні дивиса в сїй своїй штуцї на попередній своїй посадї в Старунї, де провадив формальну борбу з місцевим парохом, о чім много вже писало ся в наших чисописях. Сего року дістав він вже цїлком самостійну фортецу — Заріче коло Солотвини, де може свобідно пописувати ся в своїм покликаню. Фортеца та лежить в дуже добірнім місци.

Поблизько наоколо чотири села, а тут зараз під боком в Солотвині цїлий штаб єму на услуги, після єго стратеґічних плянів. Будучи в Старунї просьвітителем, вичитав він в архівах тамтейшої школи на Краснї, що Старуня з поблизькими Жураками то оселя давної, королївскої-надворної польскої шляхти. Обурило єго навіть то, що кількох Русинів назвало поблизьке село Жураками, бо в архівах стоїть „Дзюраки“...

Маючи такі жерела в руках, постановив він всї свої фізичні і інтелектуальні сили з'ужити на спольонїзованє сеї гайдамацкої оселї. Випровадив армату великого калїбру Круна на узгірє заріцке, звернув дула єї на Дзюраки-Старунї, а польский Нептун зі своїх безпечних солотвиньских убікацій знай не жалує вітру на єго дула — і туй-туй Дзюраки-Старунї будуть збомбардовані як теперішна осада бунтівників і гайдамаків, а на місци тих жити муть самі польскі гербовцї.

І щастє дописало п. Тайхманови і в помічниках і в пособіях. Ото начальник повітового суду в Солотвинї стає зі своєю подругою і з цїлим штабом своїх канцелїстів в перші боєві ряди під команду нашого просьвітителя. Ба, знайшов ся навіть охотничий фельдкурат до так важної, завзятої борби — в особі кс. Й. Я. Треба знати, що сей новий пробощ Солотвини не аби яка собі незначна особа. Цїла Солотвиньщина струхлїла на єго появу. Біда тілько, що спізнив ся ввійти до ради повітової, а може навіть до виділу, бо сила то не аби яка. „Ja tu wszystko do góry korzeniem powywracam!“ — заповідає своїм парохіянам. Стало ся недавно, що польский Нептун за сильно на Жураки подув і вивернув до гори корінем руску фіґуру коло школи. Надходить на то сей пробощ і пописує ся своєю силою. Люди хотять закопати фіґуру знова на своїм місци, але він не позволяє. Нищить статую Христа і каже, що то вже не годить ся єї закопувати...

Робота польонїзацийна в Дзюраках-Старунї розпочинає ся тепер такой на добре. Ото 31 жовтня м. р. впадає та цїла фалянґа до Журак на заложенє польскої читальнї товариства „szkoły ludowej“. Штука вповнї їм удає ся, бо начальник громади Журак Іван Матлюк віддавна вже пси вішає на читальню „Просьвіти“ в Жураках. Ба, сей віт вписує ся навіть сам до нової сеї читальнї польскої, хоть він з прадїда Русин, а навіть має інавґурацийну бесїду до громади на зборах сеї читальнї і заохочує громаду, щоби тримала з лацїнниками і до сеї читальнї приставала. За се своє дїло зістає опісля сей віт вибраний через п. старосту до ради повітової, ба навіть до виділу повітового — хоть бідака темний анальфабет, але за то має громадским секретаром мудрого жидка!

Тепер доперва вийшло на яв, чому то сей війт розпочав пекольну борбу з місцевим сьвященником в Жураках, щирим народовцем, котрий хотїв взяти в свої руки читальню і запровадити лад в громадї для добра дочасного і вічного своїх паро-

хіян. Тепер ясно стало, звідки вітер повіяв і хто сіє вітер. Сей начальник громади для приподобаня ся своїм властям постановив за всяку ціну позбути ся з села сего сьвященика. Насамперед в діявольский спосіб доскулює сьвященикови (н. пр. займив з цминтаря коло церкви гуси сьвященика, тримав у себе цілий тиждень, повибивав їм очи, зморив і врешті на приказ ц. к. старости і загальне обурене громади випустив по 8 днях), забороняє людям у сьвященика робити, служити, ба навіть до Служби Божої послужити. Намовляє людий сьвященика до суду скаржити, сам навіть зі своїм жидком пише позви в імени цілком несьвідомих людий; встримує сьвященикови фасунок суровиці, коло хати каже виробяти галабурди, крики і иньші пакости, на згадку яких аж кров в жилах стинає ся. Сьвященик о своїх кривдах доносить до п. к. Староства, але п. староста з того собі еще і покепковує .. А начальник далі пакостить та воює. Висилає навіть депутації до Єпископскої Консисторії з зажаленями на сьвященика, пише сам в імени цілої громади цілком неправдиві, змислені очерненя на сьвященика і заявляє, що если Консисторія не забере его сейчас, то ціла громада переходить на латиньске, а то есть тілько „pium desiderium“ цілої повисше згаданої фалянґи.

Для будучих сих Поляків постановлено в Жураках побудувати костел. Завязує ся ad hoc комітет під проводом начальника суду солотвиньского: преціньі такий пан презес ц. к. суду все може. Він посилає свого канцеліста п. Касторого до Журак, щоби постарав ся там о ухвалу ради громадскої жертвувати громадску площу під будову сего костела. В каламутній воді добре рибу ловити. Згаданий канцеліст від табулї приходить до Журак, нараджує ся з вітом і скликує радних до коршми, щоби пояснити їм розказ презеса. По довгій нараді в коршмі виходять всї до уряду громадского і одноголосно ухвалюють дати спорий кавалок громадскої толоки межи Жураками і Старунею під будову костела. Громада Жураки бідна, ціла задовжена, не есть навіть в силї побудувати помешканя для свого сьвященика, — але дивне, що на костел безінтересовно дала так велику площу, бо коли навіть згаданий комітет хотїв заплатити ту площу, то громадска рада на то не згодила ся, але ухвалила даром дати.

Характеристичне і то, що новий парох Солотвини привіз з собою величезний капітал на польонізацию. А й сам він по княжому жие, та ще й при кождій нагоді кождого гостить і обдаровує так, що всї аж дивують ся. Цілої своєї форси уживає до помноженя свого стада. Майже що другий день заїздить до Журак, відбуває з журацким війтом конференциї, возить его своїм повозом до Солотвини і всїма силами старає ся мати его по своїй сторонї. А щоби мати принаду на селян, закладає у себе в Солотвинї райфайзенку і голосить, що тілько Полякам буде грошї розпожичати.

То була би лапка на старших, але і для малих дїтий знайшов принаду. В Жураках есть дві школи, дїтий учащаючих до

школи до дві сотки, а межи тими тілько кількоро латинників. Новий сей латиньский парох старає ся поробити з Русинів Поляків і добирає таких способів. На свою годину релїґії затримує не тілько Русинів, але і Жидів. Привозить з собою много книжочок, образців і цукерків і тими ласощами робить з Русинів Поляків. Латинникам роздає кантички, образки а жидикам цукерки, а если котре з руских дїтий скаже, що оно Поляк, то ту дитину зараз гойно обдаровує і звагорича робить в катальоґу шкільнім поправку обряду дотичної дитини.

Щоби ся праця видавала є ще більше овочів, то дотепний сей парох прибрав собі до помочи еще дві пані з Солотвини. Ото дня 18. грудня м. р. привозить з собою на годину релїґії до школи в Жураках радчиню С., жену начальника суду з Солотвини і п. Г., доньку аптикаря з Солотвини і при їх помочи польонїзує шкільну дїтвору. Названі пані промовляють до дїтий, заохочують, що на Різдво справять ялинку (Boże drzewko) тілько для почьских дїтий. Польскі дїти дістануть при ялинцї красні подарки: дївчатка — сукенки, хусточки, хлопцї — шапочки etc. На сю заяву повстала в клясї чиста панїка. Дїти одно наперед другого рве ся до запису на польске. Пані похвалюють такі дїти, обдаровують яблоками, цукерками, а кс. Я. списує всїх зголосивших ся і закликає, щоби учили ся польского катехізму.

Так опікують ся нині чужі нашим бідним народом. Правда, нам не вільно проти закона щось подібного робити, але їм все вільно. І так пані ті приходять до управителя шкіл в Жураках (Русина) і заявляють ему, що они мають з Ради шкільної краєвої позволене удїляти в школї науки для анальфабетів що середи і пятниці. Приїздить отже дня 2. марта с. р. радчиня зі Солотвини з п. сендзїною Р. в цїли удїлювання тої науки. Застають в школї дїти з І-го і ІІ-го степеня науки і заявляють учителеви, що власне ті дїти суть тими анальфабетами. Учитель опускає клясу, а згадані пані обіймають науку. Дня 4. марта с. р. повтаряє ся то само! Учитель боїть ся зразити собі менерів, уступає і мовчить, а що на се ц. к. Рада шкільна краєва?!

Про ріжні „хлопскі балї“ — як пр. з 30. сїчня с. р. в Жураках, уладжувані за гроші з „ґрунвальдского дару“ на заманене нашого хлопа — і не згадую. Але про ревність польского пароха Солотвини таки на закінчене ще згадаю. Він потрафить навіть без оповідий дати шлюб рускому женихови з Журак! Если який Поляк женить ся з рускою дївчиною або відворотно, то сейчас жадає він від противної сторони переходу на польске а взгл. на латиньский обряд. Сам власноручно пише до ц. к. Староства зголошене дотичної особи і справа скінчена — дає таким шлюб без взгляду на Конкордию. Їм все вільно!... — *Осип С.*

До Впр. ОО. Катехитів.

З катехитичних кругів пишуть нам:

Катехитична секция австр. товариства Льва — „Leogeselschaft“ пригадує, що мимо того, що еще 1909. р. в вересни оголошено (в „Christlich-pedagogische Blätter“ № 9, стр. 247) „Programm der literarischen Vorarbeiten für den katholischen Kongres“, де між иньшими є тема 5: „Stand des elementaren Religionsunterrichtes für das ruthenische Sprachgebiet Österreichs-Ungarn“, до сего часу однак не знайшов ся до сеї справи жаден референт. Згадана секция просить проте, щоби сей, що зволить підіймитись опрацьованя сеї теми, повідомив секцию [адр. Wien I, Bäckerstrasse №. 8]. Речинець до присиланя праць був визначений до 1/VII 1910.

Близші дані (подаю се після проґрами): „Es sollen nicht hauptsächlich die Mängel erörtet, sondern ein möglichst klares Bild gegeben werden, wie der Religionsunterricht ertheilt wird, welche Anstalten für denselben getrofen sind. Dazu könnten besprochen werden: die gebräuchliche Methode, die meist gebrauchten Hilfsbücher (mit Kennzeichnung ihrer Anlage), Anschauungsmittel, katechetische Zeitschriften, Vereinnigungen, Konferenzen, Kurse, die katechetische Ausbildung der Theologen (Professor, Stunden Zahl, Hospitationen), Inspection des Religionsunterrichtes“. — Що до об'єму: „Die einzelne Abhandlung gehe womöglich nicht über den Raum eines Kursvortrages hinaus; für manche wird ein geringerer Raum genügen“, — Розумієсь, що ту бесїда в першій мірі що до праць загального змісту ріжних прочих тем, які входять в проґраму, а сеся, о якій я згадую, може бути коротка.

Пишу се тому, бо не знаю, що властиво за причина сьому, чи про се нїчого не знали, чи може таки так не хоче ся, що не знайшов ся нї один, щоби заінтересував ся сею справою, та вволив волю просячих. А сеж по трохи і соромно булоб, якби про нас там і згадки не було. Повинні би тим занятись львовяни, бо і під рукою статистичні дати і прочі потрібні інформациї на місци мають, чого на провінциї не стає. Тому поруште сю справу конче, але скоро, поки час, навіть може таки і в „Ниві“, а крім сего займіть ся самі тим, сли можна, або таки упросїть кого, щоби конче ту тему обробив, на спільній якійсь конференциї перечитав, по переведеній дискусиї евентуально справив і відослав до Відня до друку.

Розумієсь, треба писати по одній сторонї і читким письмом.

Проґрамове, вже вище наведене Erläuterung каже, щоби не виказувати браків, але подати образ, як тепер справа стоїть. Я гадаю, що мимо того, може референт зазначити на вступі коротко нашу історию, хто ми є, і доперва тогди перейти до властивої річи. Сесю нагоду можна би дуже добре використати

і для нашої национальної справи. Рівнож згадати-б треба про обсаджуване руских катехитур та про нехіть креованя посад осібних катехитів (Коломия, Станїславів і т. п.), що аж в парляментї вношено інтерпеляциї в сїй справі. Сего не поминути мовчки, бо ту власне буває перетяжене працї. Ординарият має звіти деканів, там є подана скількість годин в тижни, се можна-б зазначити і т. д.

Займіть ся тим щиро, бо стидно би було, якби мимо пригадки нїхто сего не обробив. Я сам гадав се зробити, але щож, не маю даних, тай і не уважаю себе за такого знатока тих справ. — *о. Михайло Лада.*

ВСЯЧИНА.

Нові приписи що до катехитичних іспитів.

Впреосьв. Митроп. Ординарият оголосив в ч. 3. „Льв. апар. Вѣдомост-ий“ з 25. марця с. р слїдуючі приписи що до іспитів на катехитів середних шкіл і учительских семинарий:

1. Всї сьвященики, бажаючі убігати ся о посаду катехита в згаданих школах, мусять зложити на се окремий іспит. Кромі іспиту буде вимагати ся від кандидатів: укінченя студий ґімназияльних і унїверситетских з добрим успіхом, замилуваня до педаґоґічного званя, загального образованя і всїх прикмет, потрібних душпастирови-педаґоґови.

2. До іспиту буде допущений кождий сьвященик, котрий предложить письменну працю стисло наукову, або й популярну в об'ємі бодай одного аркуша друку (випечатану, або лише пригожу до друку), яка була би в звязи з душпастирско-педаґоґічною працею катехита середних шкіл. (Кандидатови вільно предложити крім того всякі инші готові працї з якої небудь области).

4. Предметами іспиту є:

а) Апольоґетика. Поручають ся як підручники до точного перестудиованя апольоґії: Геттінґера (5 томів), Шанца (3 томи), Вайса (5 томів).

б) Фільозофія. Кандидат повинен обзнакомити ся з теольогією натуральною, з моральною фільозофією пр. Катрайна і з новійшими напрямами фільозофічними.

в) Доґматика: в об'ємі унїверситетских студий, а трактати о Церкві і о вірі основнїйше.

г) Моральна: в об'ємі унїверсит. студий з особлившим узглядненем трактатів de jure et justitia.

д) Исторія Церкви. Кандидат мусить основно знати історію руско-кат. церкви, а проче після університетских викладів.

е) Сьв. письмо. Кандидат мусить виказати ся знанєм історії біблійної Ст. і Нов. Завіту, а крім того з коментаром перестудиовати хоть кілька глав з котрої небудь книги пророчої, а з Нового Завіта хоть одну книгу по можности в грецкім тексті.

ж) Літурґіка. Належить звернути увагу на науку про стилї — особливо византийский в архітектурі і малярстві.

з) Патристика. Кандидат маєв виказати ся лєктурою кількох, довільно вибраних творів сьв. Отцїв Церкви і уміти здати справу з прочитаного.

и) Написанє і виголошенє ексорти.

5. На посаду катехита середних шкіл і учит. семинарий можуть подавати ся лише ті уквалїфіковані кандидати, яких сам Митр. Ординарият письмом завізве до того. — До поданя треба залучити: сьвідоцтва з висшої ґімназиї, сьвідоцтво зрілости, абсолюторию богословских студий, висше згадану письменну працю і виказ лєктури, про яку бесїда в уст. 4.

Як то східно-галицкі польскі сьвященики заховують „конкордию?“

Отсе вже в друге уживаємо сего заголовку у всячинї сегорічної „Ниви“ — і то цїлком не тому, щоб він нам так дуже сподобав ся. Борони Боже! Єслиб воно так було, то не вийшлоб і одно число нашої часописи без него: стілько у нас дотичного материялу!... Спонукує нас до порушеня сеї дразливої справи не що иньше, як формальний конкурс, розписаний „Gazet-ою kościeln-ою“ на наше духовеньство. „Prosimy zresztą bardzo szan. Współbracі, żeby raczyli uwiadomiać nas w krótkości o każdym fakcie naruszenia konkordyi ze strony ruskiej“ — так кінчить вона в ч. 15 с. р. свої уваги над нашою новинкою під повисшим заголовком (гл. „Нива“ ч. 2) — очевидно, не маючи що сказати на оборону обжалованого о систематичне насилуванє конкордиї польского духовеньства. Ми в щасливійшім — на жаль — положеню і без розписуваня подібних конкурсів, можемо служити доказами — документами! Возьмім пр. сей, із самого Станїславова-града, де то приготовлює ся місце (і паству!) для будучого польского епископа.

„Wierzetelny odpis (леґалїзований у ц. к. нотара Адама Прус Студзїньского):

„Imperium: Austriae. Regnum: Galiciae Districtus: Stanislaopoliensis. Archidioecesis: Leopoliensis. Parochia: Stanislaopoliensis. — Testimonium Baptismi. — Ex parte Officii parochialis r. l. Ecclesiae praeposit sub tit. Imm. Conc. B. V. M. notum testatumque fit, in libris metricalibus hujus Ecclesiae tom. 48 pag. 26 reperiri sequentia: nomen: Bronislaus, religio: rom. cathol., sexus: musculini, thori: legitimi, parentes et conditio: Kostecki Ioannes c. r. emeritus custos, Claudia f. Basilii Korobelski et Rosaliae Forgacz natae і т. д. anno domini millesimo octingentesimo nonagesimo

secundo (1892) die 5-a Februarii natus, 14-a c. m. baptisatus est. Bp. R. Alexander Mardarowicz, m. p. — Vi licentiae a Praep. circul. Stanislaop. dtt. ad 28/10 1808 n. 42.965 mutavit rit. gr. in lat. — Quas testimoniales manu propria subscribo i т. д. Stanislaopoli, die 28 octobris 1908". (підпис нечеткий).

Впр. о. І. Ґ., присилаючи нам ласкаво сей документ, пише: „...Документ особливої „льояльности" польского клиру зглядом Апост. Столиці! Finis coronat opus — так і в сій славетній метриці, в котрій нарочно опущено миропомазане, щоб затерти слїд гр. кат. обряду охрещеного, найважнїйше се, що приходить на самім кінци. Признаю ся, що я obstupui, як побачив се, бо рїжне може бачити, але такого легковаженя не вже декрету конкордиї, але глузованя з Апост. Столиці через польского сьвященика нїхто певно не сподївав би ся — в урядованю і то на публичнім, правнім документї: Vi licentiae (sic!) a praeposit. Circuli Stanislaopoliensis datto 28/10 1908 n. 42.965 mutavit ritum graecum in latinum! Се хиба „урядовий" доказ, що мав слушність ks. Karol Procyk — як се відомо з „Ниви", — коли писав, що „tak się robi zawsze i wszędzie". Справа булаб навіть сьмішна, якби не була заразом сумна, що такий „gorliwy katolik", як ks. Płaskiewicz в Станїславові, потребував до зміни обряду свого пупіля позволеня Староства, а Риму цїлком нї. Сю метрику прошу менї звернути, бо вона як урядовий акт піде до Риму. Біда лиш в тім, що тяжко спонукати наші власти до однодушної апеляциї в тій справі до Риму, бо апеляция одного не має такої ваги, а в додатку може тому одному наробити неприємностий, а в кінци і зразити"...

Справдї, час би подумати о такій апеляциї, бо наші najserdeczniejsi o иньшій вже промишляють: „Według naszego przekonania konkordya okazała się szkodliwą, więc należałoby prosić o jej zniesenie" (Gaz. кość. у згаданім числї) — чим найлїпший дають доказ на се, що фактично давно вже собі єї знесли!

Загальні збори Товариств народних учителїв.

В часї ферий польских сьвят великодних відбув ся з'їзд і наради делеґатів товариств учительских, розсїяних по цїлім краю. Централею товариств народних учителїв є тов. „Взаїмна поміч" галиц. і бук. учителїв і учительок, яка має в Галичинї і на Буковинї 60 віддїлів окружних, котрі числять разом до 2.000 членів. Учителї народні мають: 1) осібний комітет, який занимає ся справами политичними, 2) товариство, яке занимає ся справами учительства народного, 3) товариство кредитове, яке принимає вкладки щадничі і удїляє пожички, 4) в минувшім роцї доперва засноване тов. „Видавнича Спілка", яка видає становий орґан „Прапор" і має на будуче видавати книжки потрібні учительству або дїтям. Тож і наради учительства відбували ся через три днї. Першого вечера з'їхались делеґати з цїлого краю в цїли обговореня справ политичних. На сї наради прибули також декотрі посли, як: Др. К. Левицкий, М. Петрицкий

Др. Макух, рад. Кивелюк і С. Вітик. Головою зборів вибрано п. Михайла Петрицкого. Опісля відчитано реферат, в якім були порушені найважнїйші справи учительства народного, а найголовнїйшою точкою сего реферату було відношене преси послів і взагалї інтелїґенциї до учительства і его інтересів. — Що до послів, то они дїйсно, о скільки їх сил, боронять дуже ревно справи шкільництва народного а також і особистих справ учительских. Референтом справ учительских в соймі був Др. Макух, який задав собі дуже богато працї, щоби обзнакомити ся з всїми законами краєвими і державними, які нормують права учителїв і розвій народного шкільництва. Др. Макух подав учительству звіт з дїяльности послів соймових і їх програму на будуче. Крім сего подав учительству богато вказівок, як треба робити на будуче, аби виборoти собі красшу долю.

Що до другої точки а іменно відношеня суспільности до учительства, то підношено загально зі всїх майже повітів цїлого краю, що духовеньство москвофільске дуже ворожо відносить ся до учительства і то не тілько не підпирає учительства народного, але ему як раз найбільше шкодить своїми денунціяціями до висших властий, через що пожите і відносини межи учителем а сьвященіком є прямо неможливі і дуже деморалїзуючо впливають на нарід. Лучає ся так, що як учитель так сьвященик мають в селї своїх сторонників, котрі старають ся себе взаїмно знищити. Серед таких відносин праця для добра народу не приносить нїякого хісна, а найбільше тратять на тім повага Церкви і школи а найчастїйше найбільше зискує корчма, бо люди місто до читалень, де сїють роздор, ідуть до корчем, де при келишку і шклянцї годять ся. Позаяк учительство руске жие переважно по селах, бо по містах жиють лише вибрані одиниці, тож і найголовнїйше обговорювано відносини межи учителем а сьвященіком. Підношено случаї, що в селї є сьвященик і учитель Українцї. Нема однак межи ними згідливого пожитя, бо учитель чує завсїгди жаль до сьвященика, що він уважає себе завсїгди в селї за щось висшого і ту свою висшість дає учителеви відчувати. Се є случаї на жаль, дуже часті і правдиві. Чи подібні відносини є добрі і здорові, над сим повинні би застановити ся так сьвященики як і учителї.

Не лїпше від духовеньства відносить ся і инша часть інтелїґенциї до учительства, все їм здає ся, що учитель народний то щось гіршого. Они не цїнять его після его працї, — так він виховує молоде поколїнє, він подає ему перші відомости, і кладе перші основи до его дальшого житя, яким є тепер учитель, таким будуть опісля ті сини народу, котрих він виховав. Суспільність цїнить его після сего, як ему к р а й п л а т и т ь, що він жие і працює серед найгірших обставин, як найбільший нуждар. З поступом часу мусять і ті сумні відносини змінитись на лїпші, як се дїється в Нїмеччинї і инших краях західної Европи, а се є конечним так для добра народу як і цїлої нашої суспільности.

На зборах учительских обговорювано еще богато справ загальної натури, як славяньского союза учительского, який засновано в минувшім роцї, в сїм роцї порішено приступити до основаня союза учительского всїх австрийских країв. На сїм скінчено наради першого дня а другого і третого дня обговорювано справи розвою товариств учительских орґанїзацийного і кредитового. Оба Товариства розвивають ся дуже гарно і протягом кількох лїт згуртували коло себе майже цїле українське учительство. — *С. Герусїньский.*

Надіслані книжки (котрих рецензії в „Нивї“ не появлять ся):

Сердцамъ Іисуса и Маріи. Пѣснопѣнія употребляемыя на добавочныхъ богослуженіяхъ въ римско-католической церкви. Музыка Чеслава Сосновскаго. С.-Петербургъ 1910. Цѣна 20 коп.

О Мати Божа, мати єдина... Пісня до Прч. Дїви Марії на хор мішаний. Слова і музику уложив сьвящ. Зенон М. Кирилович. Коломия 1910. Цїна 10 сот; 10 прим. 80 сот.

Редакция і Адмінїстрация „Нивы“

желають усїм своїм Вп. Предплатникам веселих сьвят Воскресеня Христового.

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

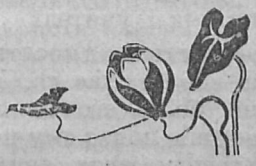

Вібліотека наукового товариства імени Шевченка

Видав „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідав
о. Олександер Малицкий.
З друкарнї Ставропигийскої під упр. М. Рефця.

Найбільший склад в краю

ориґінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

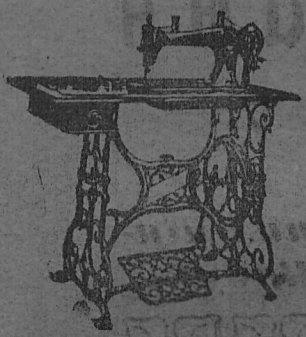

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,
КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Цінники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий

механік і спеціяліст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярсько-столярська і позолотнича

Дмитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Вся. Духовеньству.

Предплачуйте і ширіть

християньску часопись для рускаго народу

„ОСНОВУ",

що виходить 10. і 25. кождого місяця й коштує річно 3 кор. „Основа" пише про політику, господарство, про справи релїґійні, суспільні, просьвітні, подає короткі а цікаві оповіданя і богату всячину.

Купуйте також отсї брошурки, що вийшли в бібліотеці „Основи":

1)	Ану виплиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2)	Йосифіньский патент	6 сот.
3)	Про чернече житє	6 сот.
4)	Дещо про суспільне питанє	20 сот.
5)	За що маютъ соціялісти нашого хлопа	6 сот.
6)	Як товарищ ратував товаришку	10 сот.
7)	Значінє працї в сьвітлї вири	20 сот.
8)	Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Жадайте богато илюстрованих цїнників, покликуючись на „Ниву".

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул. Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчниці",

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і нїкльованє по умірковацїнах.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князїв,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників шкільних продає **С. Ґерусїньский**, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К. 20 с. враз з пересилкою. Грошi посилає ся на адресу:

С. Ґерусїньский — Львів вул. Садівницка ч. 79.

Наша церковна торговля

„ДОСТАВА“

спровадила на сей час нові і добірні утвари церковні: темні фелонові матерії (чорні, фіолетні, багряні) на піст, і сьвітлї величаві на великдень, — всякого рода плащениці, шалї і суконки (на сьв. Тайни), хоругви (шовкові і вовняні).

Постаралась о ріжні **металеві вироби**: чаші, монстранциї, тацки, лїхтарі, канделябри, лямпи і др.

Удержує всякі різьби: кивоти, тетреподи, процесийні образи, крести, статуї.

Замовила певних різьбярів для виготовленя **божих гробів** і **іконостасів** і поручає малярів для виконаня образів.

Приймає чаші до позолоченя і фелони до направи.

Просимо Всеч. Отців, що хотять такі річи куповати, щоби **поспішили зараз з замовленями**, бо в послїдних днях перед сьвятами могло би стати ся, що для натовпу гостий не стало би нам деяких лучших утварий або робота не вийшла би як слїд викінчена. А ми бажали би послужити нашим церквам найлучше!

Наші склади: у Львові, ул. Руска ч. 20
в Станїславові, ул. Смольки ч. 1.

З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом М. Рефця.

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. X. — Р. VII.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ✿ З друкарні Ставропигійского Інституту під зарядом М. Рефця. ✿ 1910.

НИВА

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця в о'бємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го. Предплата виносить: Річно 8 К. Півріччо 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрадії:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 10.

ЗМІСТ:

Пастирске посланє нашого Впреосьв. Епископату до Всч. Духовеньства в справі схизматицкої аґітациї 289

о. Іван Савицкий: **Ернест Геккель і єго монїзм** 295

о. М. Дерлиця: **Церковна рахунковість** 300

о. Кость Курилло: **Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америцї** 305

Рецензиї: *І. Кревецкий:* **Галичина в другій половинї XVIII. ст.** (*о. Йос. Ганк.*) 310

Дописи: *Львівский гр. кат. сьвященик:* **Під нинїшну хвилю** 312

Зі сьвіта: *Ом. Ґорчиньский:* **Папский біблїйний Інститут в Римі** 314

Всячина: (Заряджєня наших Впреосьв. Епископів для усуненя схизматицкої небезпеки і скіпленя Унії. — Жертволюбивість руского духовенства.) 318

Додаток: **О християнській родинї** (конець).

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути слїдуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з реліґійно етичного станоща (критична аналїза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Щурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Поясненя до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Щурат: Поезия в пророка Ісаії, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Щурат: Із студий над почаївским „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 1 кор.
6. о. Є. Гузар: Розважаня о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о Є. Гузар: Розважаня о терпінях І. Христа, для шкільних дїтий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Воляньский: Апольоґетично-социяльна дїяльність рускогo душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свенціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Цїни подані разом пересилкою.

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпеченя „Днїстер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришеных з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цїлею Товариства **є удїлюване кредиту** своїм членам-рільникам **обезпеченим в „Днїстрі“ від більше пїт.**

Процент від вкладок 4%, без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекциї Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч. 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничї	**К 3,721.068·—**
Удїли членьскі:	К 284.195·—
Позички удїленї:	К 3,471.478·

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

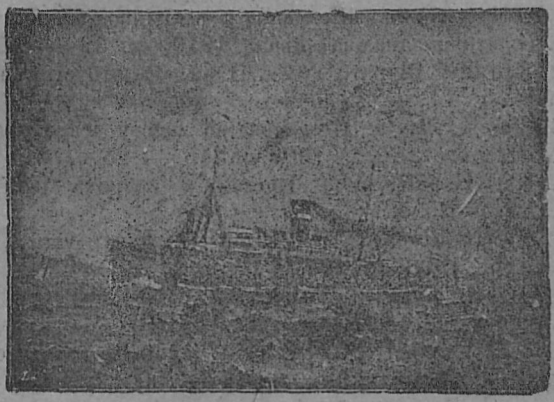

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Ґальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся еміґрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 10. Львів, 15. мая 1910. Рік VII.

Пастирске послане нашого Впреосьв. Епископату до Всч. Духовеньства в справі схизматицкої аґітації.

Нераз покликуємо ся ми на слова, які пророк один з Намісників Христових, вказуючи нам на схід*). З'єднаня того відлученого сходу для себе вижидає від „своїх“ Русинів у сих словах Апост. Столиця. Нераз ми на них з гордостию покликуємо ся, бо дорожимо ними, бо зживаємо ся з ними. Дорожимо і зживаємо ся з тим великим післаництвом, яке слова ті на нас вложили, бо дорога і рідна нам сама справа з'єдиненя. І як не має вона бути нам дорогою і рідною, коли вона осьвячена мученичою кров'ю наших братів?! Так, справа з'єдиненя — наша, так як наші ті подвижники, що кров свою сьвяту за неї проляли. З посеред нас вони вийшли і за нашу справу пострадали.

Та піддержувані чужими, противники з'єдиненя не перевелись у нас і доси. І нині, може явнійше та безличнійше як коли-небудь, нипають вони поміж нашим, вірним Апост. Престолови народом, оклевечуючи ненависну їм унію та сьвятих єї героїв. Ослонені ніби то патриотизмом та ревностию о чистоту обряду, баламутять несьвідомих і легковірних, щоб збаламученим тим лекше видерти з серця католицизм і тим скорше повести туди, куди звертають ся їх власні, нераз за гроші куплені, політичні аспірації.

*) Знані слова папи Урбана VIII. до епископа Методия Терлецкого, представителя Русинів, висказані 25. марця 1629: „O mei Rutheni, per vos ego Orientem spero convertendum“.

Фактом є, що частина нас, гр. кат. сьвящеників, ті аспірації подїляє. Фактом є також, що частина нас, гр. кат. сьвящеників, читає зі згаданими людцями одну і ту саму пресу, працює з ними в одних і тих самих товариствах. І щож дивного, що вказуючи в „Ниві“ на небезпечну роботу тих епігонів, побратимців колишних мучителїв з'єдиненя, старали ся ми остеречи ту частину наших собратів, щоб були обережнїйші, щоб відокремились від тих вовків, нераз і без овечих шкір, та в виду грізної вже небезпеки станули з нами до живійшої оборони повіреного нам стада і кат. Церкви, котрої всї ми слугами? Та вчинок наш викликав небажані і неожидані наслїдки: став ся причиною сумного поміж нами, пастирями, роздору...

І відозвались до нас батьківским, та авторитетним голосом наші Архиєреї. Взивають нас до злуки зі собою та до спільної оборони загроженого у нас з'єдиненя, подаючи як могутне средство, поширенє і укріпленє між нашим народом культу сьв. Йосафата, мученика за туюж справу. Нехай-же Їх голос, продиктований печаливостию о добро наше і нашої Церкви, вінчаєсь красшими успіхами. Нехай з'єднає нас, нехай збере нас в один ряд — під прапором нашого великого Сьвященомученика! А Всевишний нехай натхне нас Єго ревностию й одушевленєм до борби за сьвяту, за рідну нам справу.

*

* *

„Схизматицка агітация, — говорять наші Архипастирі у спільнім своїм посланию — яка баламутить понятя нашого народа, а в Америцї многих довела до відступства, приневолює нас в тій справі забрати голос, щоб Вам, Всч. Отцї, звернути увагу на то небезпеченьство і предприняти міри відповідні до остереженя наших вірних перед тою, тим небезпечнїйшою пропаґандою, що видає ся простим людям непротивною вірі і непротивною Церкві, а може лучити ся навіть з якою формою побожности і патриотизму“ (стр. 3, 4).

Ширителї тої небезпечної пропаґанди добре нам знані: „Думаємо, що кождий з Вас, Всч. Отцї, мав нагоду обсервувати той будь що будь характеристичний симптом в нашій суспільности молодого чоловіка, котрий з патриотизму всерусского бажав би бути православним, бо єму видає ся, що русский чоловік повинен бути православним. Підпорядкованє віри национальности, а в слїд за тим обоятність на то, що єсть сутию віри, бранє форми за річ, все то найдемо в тім типі“ (стр. 18).

Пособляє їм, отим „всерусским патриотам“, у їх злозатїйній роботї нинїшний дух часу: „в понятях і в бажанях і в способі говореня і в судженю о річах якийсь лїбералїзм“... (стр. 17) — „переживаємо часи хоробливого, не нормально розвиненого националїзму“... (стр. 18) і невідрадні наші домашні відносини: „прапор партийний, националїзм троха пересадний, брак крити-

цизму на то, що з дня на день читаємо, неясні традиції і єще менше ясні бажаня, апотеозованє відступників, всьо то разом складає ся на ситуацию" (стр. 17).

А використовують вони до злобного свого дїла і наші слабости людскі: „в кождім чоловіцї єсть все много самолюбія і формалїстики, котра не цїнить досить духа і річи, а за много цїнить внїшну форму"... (стр. 18) і ту обставину, що: „нашим людям подобає ся нераз щось з устрою чи звичаю чи обрядів церкви синодальної"... (стр. 10), а навіть такі — здавалоб ся — невинні річи, як подвійне (в лїтурґ. книгах і в житю) у нас значінє слова п р а в о с л а в н и й, над'уживаючи сю неясність до уладжуваня паломництв до закордонних, православних місцевостий: „така неясність (непояснена народови) справляла би, що могли би удавати ся і дальші єще проби веденя наших людий на паломництва до Почаєва і Київа" (стр. 16, 17).

Та головним чинником схизматицкої у нас пропаганди є — річ зрозуміла — преса і видавництва: „до розширеня тої опінії раз-враз причиняє ся преса"... (стр. 10) „письма впрост противні католицкому духови, котрі ширять схизму, часом прямо радять людям переходити на православє"... (стр. 11).

На одно (не назване) з таких письм посланиє ударяє особливо: „Недавно єще, ледви перед кількома місяцями розійшла ся по наших селах книжка, з жаждою читана через наших вірних, а принята через духовеньство без достаточної осторожности, в котрій Унїя представлена в тім сьвітлї, в якім буває представлена у найскрайнїйших ворогів католицкої Церкви. Найзнаменитші епископи нашої Церкви суть там представленї в сьвітлї неправдивім, з становиска ворожого для них і для справи, котрої були представителями, а що найгірше, сьв. сьвященномученик Йосафат, слава і окраса нашої Церкви, єсть обкинений мерзенними клеветами. Епископи, котрі принимали унїю суть названі відступниками від православя" (стр. 6, 7). (Все те приходить в „Календарі Русского Слова", на який звернула „Нива" увагу в ч. II, с. р. стр. 35, 36).

„Під впливом таких і подібних письм, — продовжає посланиє — котрих на жаль досить находить ся, наш селянин привикне думати, що „нашою вірою" — то віра просто православна, що „наша Церков", а церков державна в Росиї — то одно і то само, що поміж нами а відлученими восточних обрядів нема жадної ріжниці. Научить ся легковажити наших Сьвятих і болотом кидати на то всьо, за що наші дїди і прадїди проливали мученичу кров" (стр. 7).

І дїйсно, можуть ликувати несовісні пропаґатори, бо в нас — у многих, заражених руссофільством сторонах — до того воно вже доходить, а в Америцї — на порядку дневнім, як констатує се й посланиє — раз на вступі, а ще яснїйше на стр. 18: „Послїдні часи поставили нас перед фактами, супроти

котрих мусимо заняти без порівнаня яснїйше становище, як доси було потрібне. В Галичинї зачала ся на цїлій лїнії пропаганда, котра би дїйсно могла стати, єсли вже ним не єсть, правдивим грізним небезпеченьством; а з другої сторони відступство многих наших вірних в Америцї відкриває перед нашими очима слабі сторони в християньскім вихованю наших вірних, на які деякі з нас не звертали достаточної бачности"...

*

* *

Так представлена в посланию схизматицка аґітация; а щож духовеньство, що, будь що будь, відповідає таки бодай в части за постоянність у вірі свого стада?

Читаючи уважно посланиє, дехто з нас найде у нїм для себе не один і не легкий докір..., та для загалу свого духовеньства висказуютъ Владики в виду православної пропаганди повне довірє: „До духовеньства нашої церковної провінциї маємо повне довірє. Знаємо, що кождий з Вас дорожить вірою, яку торжественно заприсяг в день рукоположеня" (стр. 4). „Не могли-бисьмо нїколи припускати, щоб в нашім духовеньстві знайшов ся чоловік упавший так низько, щоби толєрувати пропаганду схизми з симпатиї до неї, беручи в оборону, принимаючи або сприяючи тим, котрі блудну, католицкій вірі противну науку розширяють. Хиба не був би до того степеня неуком, щоб не знати, що таке поступованє само собою вистарчало би на стягненє на єго душу кару церковної екскомунїки без рішеня жадного церковного суду" (стр. 11).

Тому певні, що весь загал духовеньства стане враз з Ними до оборони загроженого в нас з'єдиненя, Владики промовляють: „Ми свій обовязок сповнимо і знаємо певно, що і Ви, Всч. Отцї, єго сповните, що станете по нашій сторонї, що разом поконаємо противника" (стр. 6).

*

* *

Якіж подають средства і що заряджують наші Впреосьв. Архипастирі, щоб нам грозу православя усунути, противника побороти?

Візвавши нас до залишеня шкідливих спорів і роздорів та до взаїмної любови, бо: „як же злим приміром для вірних суть спори ненависти поміж сьвященикаме? Нїколи нїхто з наших противників не зробить нам і нашому народови тої кривди, яку ми самі єму здїлаємо, даючи примір не християньского духа, бо християньский дух, се дух любови ближнього"... (стр. 16), домагають ся від нас в імя свого уряду передовсїм ревної

праці католицких сьвящеників: „домагаємо ся від Вас сповненя всїх обовязків католицких сьвящеників, а маємо право і обовязок того домагати ся — і не без оумѣ жєзлх нєсилих“... (стр. 5), звертаючи ту нашу працю в сторону грозячої небезпеки: „в першій лїнії єсть кождий сьвященик обовязаний старанно і часто осьвідомляти своїх вірних о Унії, котру наші вірні мусять конечно научити ся уважати за то, чим єсть, за єдину правдиву нашу руску віру, віру наших дїдів і прадїдів“... (стр. 16), бо брак сего вельми шкідливий і небезпечний: „мусимо собі здати ясну справу з шкідливости і небезпеченьства затираня ся в очах наших вірних ріжниці науки нашої Церкви а науки церкви правительственної в Росиї“ (стр. 17) *).

Та найуспішнїйшим средством осьвідомленя в католицизмі і усуненя схизматицкої зарази буде розповсюдненє культу сьв. сьвященномученика Йосафата, у нас — на жаль — так занедбане... „Чому приписати, що на три тисячі наших церквей не знати, чи одна посьвячена Єго сьвятій і славній памяти, що наші вірні так мало о нїм знають, що Єго імя славнїйше у Чехів, Поляків, Французів, чим у нас, для котрих єсть найбільшою славою? Чи сего забутя не дїлить бодай в укритих і не сьміло висказаних гадках справа, для котрої кров проляв? Чи унїя не уходить часом за річ чужу, накинену нам?... (стр. 8, 9).

Се не повинно бути: „Сего року зі взгляду на безличну напасть на сьв. сьвященномученика, ми епископи так на зневаженє Сьвятого постановили відповісти: Сами зачинаємо і вас всїх заохочуємо до енергічної праці над розширенєм культу сьв. Йосафата. Коли за 13. лїт будемо обходити за ласкою Божою в цїлій нашій церковній провінциї тристалїтний ювилей хвилї Єго славної і сьвятої смерти, нехай вже не буде в нашій церковній провінциї найменшої каплиці, де би не було Єго сьвятої ікони, нехай в кождім селї по хатах находить ся по кільканайцять примірників Єго житя, нехай то житє буде вже оброблене по кілька разів в популярних книжках і брошурках більшого і меншого об'єму, нехай почитають Єго і всї дїти шкільні і дорастаюча молодїж і старці над гробом, нехай Єго сьвяте імя Йосафат стане ся так популярним, так улюбленим у нашого народа, щоби не було хати, де би одна дитина так не називала ся“ (стр. 12, 14, 15).

„Таке збільшенє почитаня сьв. Йосафата — каже посланиє дальше — принесе нам великий хосен, то почитанє стане тим способом у нас тим, чим повинно бути: прапором нашої праці, знаком того духа, яким ми всї до одного повинні бути оживлені“ (стр. 15). „Від смерти нашого великого і сьвятого мученика Йосафата — кличуть Архиєреї — аж до наших майже

*) Подрібні заряджења пастирского листу в тій справі подаємо у всячинї нинїшної „Нивы“. — Ред.

часів не переставала проливати ся кров мучеників за єдність сьв. Церкви, за вірність Апостольскому Престолови, а памятка тих мучеників повинна бути для нас всїх і для цїлого народа сьвятою. Хто єї безчестить, то хиба нашим ворогом і зрадником нашої сьвятої справи" (стр. 7). Так отже культ сьв. Йосафата має стати у нас і пробним каменем, знаком щирости наших вірно-католицких почувань: „Не можемо перед Вами, Всч. Отцї, таїти, що не могли-бисьмо уважати за сьвященика оживленого добрим духом чоловіка, котрий би як раз сьв. Йосафата не почитав або не солїдаризував ся цїлковито з тим нашим програмом" (стр. 15).

*

* *

Справдї, програма ясна, рішуча, одинока; — точно переведена, може зазначити ся в нашім житю епохою. Та чи переведе ся вона точно в житє у тих наших заколотах, у тих роздорах, у тих наших розбіжних, нераз цїлком противних стремлїнях, що заволодїли нинї над нами, що захопили навіть нас, духовеньство?

Епископи предвиджують, що: „знайдуть ся може люди, котрі припишуть се наше письмо цїлям полїтичним, а тим самим дадуть єще один доказ, що ми дїйсно палець на рану положили"... (стр. 4), але звертаючи очи свої на духовеньство, Вони спокійні: „Ми свій обовязок сповнимо і знаємо певно, що і Ви, Всч. Отцї, єго сповните"... (стр. 6). „Ви самі сьвідками, що від Вас нїколи не домагаємо ся нїчого, крім сповненя Ваших сьвященичих обовязків. Ви добре знаєте, що в наших очах сей добрим сьвящеником, котрий добре проповідає, катехизує, сповідає, хто побожно молитвослов відчитує і о піднесенє народа дбає, а не той, хто до сеї або тої партиї належить. Ми не знаємо жадної партиї поміж Вами і жадного подїлу в духовеньстві не узнаємо. В наших очах сьвященики становлять одно лишень тїло, котре повинно бути оживлене одним духом" (стр. 5).

„Надіємо ся в Бозї, — кінчить проте посланиє — що коли всї Всч. Отцї з добре знаною нам ревностию і дбалостию о добро народа, солїдарно возьмете ся до праці в сказанім напрямі, легко Вам буде утвердити в народї привязанє і любов до сьв. Унії... А так приготовимо себе і нарід до сповненя післанництва, яке Боже провидїнє дало нашому народови утвержденя і розширеня церковної єдности" (стр. 21).*)

О. М.

*) Рівночасно з отаким паст. посланиєм до духовеньства появило ся на днях й соборне посланиє наших Впреосьв. Епископів „до вірних своїх

о. Іван Савицкий.

Ернест Гекель і єго монїзм.

(Конець).

Думаю, що досить наведено цитатів з ріжних праць сьвіточів науки, котрі відсудили Гекля зовїм від права зачислятись між учених. Повизші цитати наглядно показують нам, яка вартість сего чоловіка. — Вартало би ще послухати, як Гекель реаґує на ті всї закиди. Часом притиснений до муру признає ся до промаху — що єму однакож дуже рідко случаєсь — частїйше волїє бути упертим,[49]) ба, навіть нападає в брутальний спосіб своїх противників, не перебирає в словах, не щадить епітетів. Найзнатнїйших ембриольоґів як His, Kölliker, Rütimeyer називає „eine Gesellschaft von Schriftgelehrten und Pharisäern“, „bornierte Forscher“; Хвользонови за єго критику каже: „той дурень зарозумілий гадає, що єсть найбільшим фізиком“[50]), Hamann-a „Entvickelungslehre u. Darwinismus“ називає „нужденною базґраниною (Maschwerk) дарвіньского ренеґата“[51]). У Гетого, за се, що він, будучи еволюционїстом, не станув на пунктї гекелївского монїзму, видить, „bodenlosen Unsim“, oberflächliche Kentnisse“,[52]) хотяй дуже часто цитує в своїх письмах Гетого для попертя своєї теориї. На Вірхова каже: „Вірхов не знає, як він мало сьвідомий єсть в морфольоґії,[53])“ і так в безконечність. Отже нїколи не приводить річевих доказів, а ті напади на противників то суть лише, так сказатиб, акти розпуки чоловіка, що топить ся в бездоннім мори ганьби і неслави.

Питаємо ся тепер, чим жеж властиво з'умів Гекель мимо своєї сумнївної наукової вартости з'єднати собі такий розголос загальний; що за причина, що єго „Welträtsel“ се „модерне евангелиє“, як котрийсь з єго приверженців називає, розходить

епархий“. Викладає ся у нїм популярно єдність церковну; представляє ся, що Русь приняла християньство в часах, коли та єдність не була ще розірвана; пригадує ся, що найкрасші сини Руси за ту єдність притерпіли мучеництво; накликує ся вірних, щоб і нинї за неї постояли і перестерігає ся їх перед фалшивими учителями, що їх баламутять, та подає ся вказівки, як тих фалшивих учителїв пізнати.

[49]) Rambacher: Die Wunder von Lourdes u. der Gottesleugner E. Haeckel. Eine interessante Correspondenz mit Haeckel in Gena, Donauwörth 1907.

[50]) Haeckel: Moniom. u. Naturgesetz.

[51]) Haeckel: Der Monis. als Band zur Relig. u. Wissensch. 1893 ст. 39.

[52]) Haeckel: Ziele u. Wege der heutigen Entwickelungsgeschichte 1875 ст. 45.

[53]) Haeckel: Freie Wissenschaft u. freie Lehre 1878 ст. 27.

ся сотками тисячів, чим незвичайно тїшить ся сам Гекель: „Коли нїмецкого виданя „Welträtsel“ розійшло ся 200.000 примірників, а англїйского перекладу майже стілько само, а крім сего з тузинь ріжних иньших перекладів понесли монїстичні сьвітогляди в широкий сьвіт, то можу сьміло приняти, що більше як мілїон образованих читачів через се були побуджені до поважного роздумуваня над чоловіком і душею, над сьвітом і Богом“[54]). Тїшить ся Гекель незвичайним покупом своїх „Welträtsel“, але забуває, що число читачів певної книжки ще зовсїм не єсть доказом єї основности, а сьвідчить радше о вартости і смаку публики. Коли би лише число читаючих було міродатне, то автори кримінальних романів і иньших брудних письм могли би сьміло сказати, що їх погляди найлїпші.

Незвичайне розширенє „Welträtsel“ треба собі пояснити безперечно лише на тлї етичнім, т. є на тлї непогамованого стремлїня до остаточного позбутя ся викидів совісти, котрі як найстислїйше лучать ся з вірою в Бога, в безсмертність душі і свободу людскої волї. Ті самі обставини сприяють принятю ся взагалї монїзму, бо він позваляє на житє свобідне, бо єсли єсьмо кревняками малп і їх кузинами, то чомуж не малибисьмо жити так як малпи, або иньші бестиї? Обовязки, права, встидливість і моральність суть в сїй теорії марними словами, пустими фразами[55]). Впрочім, Гекель не числить на признанє своєї теорії у кругах поважних наукових, бо не має вона нїякої реальної вартости, — а числить лише на широкі круги, до чого сам признає ся, бо у вступнім слові до першого виданя „Welträtsel“ каже: „Die vorligenden Studien über monistische Philosophie sind für die denkenden, ehrlich die Wahrheit suchenden Gebildeten aller Stände bestimmt; а за те в пізнїйшім виданю на стор. 92 пише: „Da die neuen, in der „Generellen Morphologie“ nidergelegten Anschauungen trotz ihrer streng wissenschftlichen Fassung bei den sachkundigen Fachgenossen sehr wenig Beachtung und noch weniger Beifall fanden, verssuchte ich den wichtigsten Teil derselben in einem kleineren, mehr populär gehaltenem Werke einem grösseren gebildeten Leserkreise zugänglich zu machen[56]).

Єсть і друга причина розголосу сего „славного“ ученого.

Гекель іменно не єсть спокійним мужем науки, лише фанатичним пророком нової релїгії „monistische Menschlichkeitsreligion“, на основі атеїстичній і социялїстичній; єсть вільнодумцем першої міри. Єго монїзм стоїть в тїснїй звязи зі з'організованими вільномулярами і вільнодумцями. Інтенциї монїзму попирають

---

[54]) Haeckel: Monis. u. Naturgezetz 1906 ст. 34.

[55]) Kurt Udeis в Bomfatius Corresp. 1909 ст. 23.

[56]) Оба підчеркненя мої. — І. С.

вільномулярскі журнали, як „Frankfurter-Freidenker“, Wiener-Freidenker“. В Липску виходить вільномулярский двотижднев-ник: „Freie Glocken“; видаваний Артуром Тайхманом (певно жид) „zur Förderung der monistischen Vernunftreligion“, а в даль-шій консеквенції до ширеня всїх кличів атеістичних, роздїлу Церкви і держави, реформи супружа[57]). Сам Гекель бере дуже ак-тивну участь в вільнодумних агітаціях і—був на вільнодумнім інтер-національнім конґресї в Римі р. 1904 і отворив єго бомбастичною привітною промовою; при тій спосібности намовляв бувшого французкого президента мінїстрів Комба (Combes) до перепро-вадженя у Франції цїлковитого роздїлу Церкви і держави[58]), — заповів ся на такий самий конґрес до Праги в р. 1907, на якім між иньшими був „невинно“ страчений Fr. Ferrer з Іспанії, — а коли Гекель з якихсь невідомих причин не прибув на конґрес, то ческа вольнодумна „Bohemia“ з дня 13. вересня 1907. жалу-вала за Геклем, що не явив ся на конґресї, який — мимоходом кажучи — скінчився фіяском, — але за се був на конґресї „од-номишленник“ Гекля, ґенеральний секретар „союза моністів“ Dr Schmidt з Єни[59]). Гекель належить до інтернационального комітету вільнодумців, що має бути дїяльним аж до нового конґресу вільнодумного інтернационального, маючого бути скли-каним в р. 1913.[60]).

Для ще успішнїйшого пропаґованя монїстичних поглядів заложено дня 11. сїчня 1907. під почесним предсїдательством Гекля союз моністів „Deutscher Monistenbund“. В розісланій тогди відозві сказано: „Die ständig wachsende Gefahr, mit der Ultramontanismus und (prot.) Orthodoxie unser gesammtes, wissen-schaftliches, kulturelles und politisches Leben bedrohen, kann nur abgewendet werden, wenn den Mächten der Vergangenheit... eine neuzeitliche Weltanschauung entgegengestellt wird... Die Weltan-schauung kann nur eine monistische sein, eine solche, die einig und allein die Herrschaft der freien Vernunft anerkennt, dagegen den Glauben an die veralteten Dogmen und Offenbarungen ver-wirft“[61]). Відозва каже, що до сего союза повинні приступити моністи всїх покроїв[62]).

Цїль сего союза моністів, після висказу самого Гекля в „Berliner Volkszeitung“ з дня 29. грудня 1908. р., єсть культиво-

---

[57]) Bonif.-Corresp. 1908. ст. 200.

[58]) Der Freidenker-Kongress in Prag в Bonif. Corresp. 1907. ст. 267.

[59]) Freidenkertum в Bonif. Corresp. 1907. ст. 235.

[60]) Freidenkertum в Bonif. Corresp. 1909 ст. 105.

[61]) Freidenker (Frankfurt) 1906. ст. 29.

[62]) Цїкаво, що сю відозву підписали пастори протестантскі Dr Alb. Kalthoff і Fr. Stendel і прот. проповідник Osk. Mauritz з Бреми (Monimus-Freimaurerei-Luthertum“ в Bonif. Corresp. 1907. ст. 40). Крок сих пасторів викликав загальне здивоване і комісия сечату для справ церковних протест. візвала повисших пасторів до виступленя з союза. Пастори сї по довшій апольоґії союза виступили з него, застерігли собі однакож засад-ниче треване в своїх поглядах (Przeg. pow. 1907, XCIV, ст. 259). — Про-

ванє і ширенє монїстичних поглядів, котрі відкидають всяке так зване об'явленє, всяку віру в чуда і в надприродні страшила (Geisterspuk), а найважнїйшим своїм жаданєм ставляє Monistenbund „eine von kirchlichen Dogmen unabhängige sittliche Erziehung der Jugend“ (Freidenker 1906 ст. 69.[63]). В квестиї осьвідомлюваня полового молодїжи суть гекелїянїсти за осьвідомлюваньом і за „сексуальною наукою“ „sexueller Unterricht“, а релїгію хотять заступити антропольогією[64]). Так отжеж монїзм, се — говорячи мовою Гекля „ein schweres Geschütz“ проти сьвітоглядови християньскому і вже богато шкоди наробив Церкві, бо богато особливо тих незрячих душ зрушив в їх поглядах, а гдеякі може і зовсїм відобрав від Церкви.

А чи єсть яка акция зарадча проти сего шкідника? На щастє єсть! Підносять ся раз у раз голоси осуджуючі то монїзм, то самого Гекля — і тих голосів щораз більше. Се голоси представителїв ріжних наук — як визше наведено. До них зачислимо ще одного чоловіка; а наводимо єго тут нарочно осібно, бо він, хто знає, чи не найбільше причинив ся до висьвітленя теориї монїзму і до здискредитованя самого Гекля. Сим чоловіком то Єзуїт о. Єрих Васман. Уродив ся в Меранї р. 1859, висьвячений 1888. р. мешкає в Люксенбургу. Від 1884. р. занимає ся студиованєм способу житя мурашок і термітів і їх гостий, то єсть хрущів, годованих чи живучих в їх гніздах, і на сїм поли єсть і зістане на довго великою повагою, як мірмекольог. Крім сего звернув на себе Васман загальну увагу і сим, що хотяй католицкий сьвященик, станув однак отверто по сторонї еволюционїстів, то єсть сих природників, що не узнають беззглядної сталости родів, але думають, що живучі тепер роди зьвірят розвинули ся з віками з иньших родів.[64]). Васман станув на становищу еволюционїста і заявив ся за монїзмом — очевидно — правдивим, християньским монїзмом:[65]) один нескінчений Бог, з якого творчої сили повстав цїлий сьвіт: один Бог — одна правда,[66]) — а звернув ся цїлим апаратом свого знаня проти монїзму Гекля. В тій цїли положив богато труду, іменно мав в Берлїнї р. 1907. в лютім 13, 14, і 17. три відчити при численній авдиториї, а 18. лютого відбула ся публична диспута (назв. берлїньска дисп.). На тих відчитах піддав

тестантскиї пастор Weichelt мав 11. і 18. марця 1907. р., отже в великім постї в „Katharinenkirche“ в Zwickau виклад о житю Гекля і Толстоя. (Bonif. Corr. 1909. ст. 109). „Schöne Seelen finden sich“ — хоч Гекель і протестантів ошукує (Bonif. Corresp. 1907. ст. 147). — I. С.

[63]) Bonif. Corresp. 1907. ст. 40.

[64]) Christlich-pedagogische Blätter 1906. ст. 121.

[64]) E. Wasmann S. J. Die moderne Biologie und die Entwickelungstheorie. Herder 1906. опр. 9·20 марок. — Дуже цїнна річ. — I. С.

[65]) Wasmann: Entwickelungstheorie u. Monismus ст. 79.

[66]) Dr Reihold: Der alte u. der neue Glaube ст. 59.

основній критиці Гекля і єго монїзм.[67]). Другим разом мав знов подібні три відчити в Інсбруцї 14, 16, і 18. жовтня 1909. р. — видані опісля брошурою: Etwickelungstheorie u. Monismus. Insbruck 1910. Крім сего видав богато праць з обсягу наук природничо-наукових, в яких боронить християньского сьвітогляду.[68]). Розуміє ся, що на се не міг дивити ся холодно Гекель, длятого називає Васмана раз бистрим ентомольоґом, то знов обкидає єго ріжними образливими словами, то відмовляє єму свободи в досліджуваню, бо він звязаний — каже — догмами християньскими і длятого радив свого часу Васманови, щоби пішов слїдом апостати, бувшого свого товариша, Єзуїта Hoensbroech-a і виступив з закону.

Крім тих відорваних і осібно стоячих голосів, осуджуючих Гекля і монїзм, єсть ще в Нїмеччинї і плянова акция. Именно поважні природознавцї нїмецкі заложили при кінци 1907. р. товариство і назвали єго в честь славного астронома Кеплєра (1571—1630) „Kepplerbund“, з осїдком у Франкфуртї над Меном. Членів мало се товариство в р. 1909 висше 5000 — за півтора року свого існованя. В головнім зарядї було минувшого року 29 членів, з чого лише один „духовний“ — протестантский пастор, прочі члени то самі сьвітскі люди. Після 2. § має товариство за ціль: die Ergründung und den Dienst der Wahrheit. Товариство єсть сего погляду, що правда містить в собі г а р м о н ї ю фактів природничо-наукових з фільозофічним знанєм і з р е л ї ґ і й н и м и д о с ь в і д ч е н я м и.[69]). Так заявляє куратория сего товариства в письмі, стилїзованім до Гекля у відповіди на єго статю „Fälschungen der Wissenschaft“ в „Berliner Volkszeitung“. — Товариство „Kepplerbund“ має свій орґан „Unsere Welt“ — співробітниками сего журналу суть по найбільшій части професори унїверситету в числї звиж 60 природників, а крім сего товариство видає природописну колєкцию: „Naturwissenschaftliche Zeitfragen“, де отверто виступає в оборонї віри в Бога. Єще дальше в тім напрямі іде заложене в Монахії товариство для наук природничих і психольоґії, „Gesellschaft für Naturwissenschaften und Psychologie“. Товариство се гуртує учених о широкій славі науковій, а між ними находять ся

---

[67]) Wasmann. Der Kampf um das Entwickelungsproblem in Berlin, Herder 1907. — Коштує 2·80 марок; єсть то докладне справоздане з відчитів і диспути в Берлїнї; книжка незвичайно інтересна — на разї вичерпана; Гердер приготовляє нове видане. — І. С.

[68]) Wasmann: Instinkt u. Intelligenz im Tierreich. Herder 1905. опр. 4·80 мар.; Der Trichterwickler. Münster 1884. кош. 3·60 мар.; Die zusammengesetzen Nester u. gemischten Kolonien der Ameisen. Münster 4. мар.; Zur neueren Geschichte der Entwickelungslehre in Deutschland. Münster 1·50 м.; Vergleichende Studien über das Seelenleben der Ameisen u. der höheren Tiere. Freiburg 1900 2·— м.; Die psychischen Fähigkeiten der Ameisen. Stuttgart 1909. кош. 9·60 м. — І. С.

[69]) Підчеркненє моє — І. С.

многі представителї католицкої Церкви. Цїлию сего товариства є плекати науку природи і доказати, що єї висліди дуже добре дадуть ся погодити зі становищем віруючого християнина. Орґаном товариства єсть ілюстрований двотижднєвник „Natur u. Kultur“ під редакциєю Dr Völler-a, видаваний в Монахіюм. Задачию сего двотижднєвника єсть обзнакомлюванє ширших верств інтеліґентних з результатами природничих дослїдів, в міру їх значіня і звязи з нинїшним культурним житєм. В однім з зошитів сего видавництва обговорює о. прал. Д-р Ґутберлєт під заг. „Der moderne Monismus“ ріжні системи моністичні і піддавши їх критиці, зазначує, що правдивим монїзмом, се лише монїзм християньский. Подібне товариство істнує в Швайцарії: „Benzigers Naturwissenschaftliche Bibliothek“. Супроти сего, що незвичайно росте загальне заінтересованє науками природничими, кождий оцїнить вартість і вагу таких видавництв, що постановили собі за цїль очистити правду з ріжних ложних теорий, а надати усему кольорит християньский. Можемо проте мати надїю, що і монїзм разом з Геклєм перейдуть і підуть в забутє, як перейшли вже сотки подібних теорий.

о. М. Дерлиця.

Церковна рахунковість.

Дотепер не маємо правильної, церковної рахунковости. Львівский Собор з 1905. р. ухвалив правила дотично тої справи, але вони мають значінє більше загальне, рамове, так що держачись правил Собора, можна провадити церковну рахунковість довільно, відповідно до індивідуального розуміня. І певно так воно є, що майже при кождій церкві уживає ся инших книг рахункових, зглядно звичайних нотаток; що переводить ся вирахунки на инший лад, бо при кождій церкві можуть бути якісь инші фонди.

При такім станї найперше не може бути доброї рахунковости в загальнім значіню; не може бути доброї контролї, бо ледви котрий о. декан зможе присвоїти собі тілько способів рахунковости, кілько має церков під своєю владою. Опісля не може

бути доброї господарности в уживаню церковних доходів, бо пр. тяжко устеречи ся похопности пристроювати стареньку, нищу церковцю, чим тілько вдасть ся, аби вона виглядала на Божий дім; вона пристроєна відсуває гадку і заходи дбати о фонди на нову церкву, — тим часом в такій церкві всї украшеня дуже скоро нищать ся, їх треба скоро відновлювати і за таким підуть всї доходи.

Добра господарність в церковній рахунковости приспорює доходів, побуджує парохіян до жертволюбивости, що присьвідчили би ті оо. добродії, які без конкуренций переводили будови коштовних церков. Можна би повинаходити ще богато инших недогідностий з неправильної і богато користий з правильної церковної рахунковости, але звичайне спостереженє, що лїпша правильна рахунковість, як неправильна, достаточно може спонукати до виправильненя нашої церковної рахунковости.

Так отсим осьміляю ся розпочати розважаня над тою справою — з бажанєм, щоби на підставі уваг і докладів досьвідних церковних рахмістрів і економістів повстала якась інструкция, яка враз із постановами Льв. Собора з 1905. р. найперше виправильнилаб, опісля вказувала церковній рахунковости певну пляновість на будуче. За підклад до прилюдної дискусиї можна взяти в загальнім погляді: 1. заряд; 2. книговодство; 3. контроля; 4. звіт.

1. Церковну рахунковість провадить заряд церковного маєтку, зложений із сьвященика і двох старших братів (провізорів), по мисли рішень Льв. Собора §§. 161 до 173.

2. Книговодство повинно бути всюди однакове, на підставі книг одного затвердженого укладу. При такім оо. контрольори і змінюючі ся оо. настоятелї все почували би ся, мовляв, дома. Льв. Собор в §. 174. говорить тілько про точність рахункових книг, значить можна уживати звичайних нотаток; тай нема відповідних книжок.

3. Контролю переводить о. декан після §. 181. Льв. Собора. Через анальогію — церковну рахунковість о. декана контролюють о. протопресвітер, останнього-ж Ординарият.

Два старші брати після §. 162 є членами заряду церковного маєтку, проте і церковної рахунковости. Після §. 173. вони в совісти і перед правом відповідають за правильне завідуванє церковним маєтком; через то належало би виразно признати їм право вглядати в рухункові книги, які з уряду провадить сьвященик.

4. Про річний звіт з церковної рахунковости Льв. Собор нїчо не постановив, але й не заказав; проте він може бути і не бути. Повинен би бути річний звіт. Парохіяни завважують церковні доходи, розходи не конче, бо деяких розходів зовсїм не знають, а деяких знаних не завважають через людску сла-

бість. При річних звітах можливість підозріня зменшила би ся, а проста злоба була би відразу підорвана. Також при річних звітах мусїла би бути бесїда з парохіянами про господарність, про жерела доходів церковних; в разї недостачі доходів парохіяни або самі піддали би гадку, або радо згодили би ся утворити якесь жерело доходів. Очевидно, беру в рахубу той психольогічний випадок, що парохіяни, які повинні удержувати Церкву, відчували би свою участь в заряді церковними фондами і більше почували би свою повинність дбати про церковні доходи. Хто переводив річний звіт з церковних рахунків, завважив то певнїсїнько.

До подрібнїйшого обговореня возьмім дотичні рахункові книжки. Льв. Собор при §. 174. подає взірцї рахункових книжок і спосіб їх веденя. Так повинно бути дві книжки: „1. Книга, в котрій єсть подрібно описаний маєток корінний з означенєм річного доходу з поодиноких предметів, становлячих той маєток. В тій самій книжцї в дальшім відступі мають вписувати ся всї доходи з корінного капіталу і видатки“. Властиво є се вже дві книжки: перша інвентар корінного маєтку і фундаций, друга книжка касова доходів і видатків із списаного корінного маєтку і фундаций; вони тілько зшиті в одну книжку. „2. Книга друга доходів несталих і розходів церковних“ і т. д. По правдїж, вона є трета. Можна догадувати ся, що воно так стало ся при скорочуваню дотичного реферату.

Із §. 178. треба вносити, що повинна бути ще четверта книга, як головна книга касова, до якої треба переносити хоч півріч ні суми приходів і розходів з двох попередних книжок касових і зазначувати в нїй кождого півроку обчислений зарядом стан каси головної т. є готівку і єї згідність з книгами рахунковими. Можна також перенести півріч ні суми приходів і розходів несталих до касової книжки корінного маєтку і фундаций, як до головнїйшої, і там виконати приписи §. 178. При послїднім способі можна обійти ся без четвертої книги; зате може не бути доброго перегляду і розріжненя між доходами сталими і несталими, о що референтови розходило ся.

Церковна рахунковість повинна бути можливо найпростїйша і вигідна, бо від того залежить у великій мірі правильність. Тимчасом 3 або 4 книжки, з перенотовуванєм позиций може робити замішанє, тим більше, що сьвященик в недїлї і сьвята при і по працї в церкві не все може бути рахунково розположений. Можна би рахунковість перенести на будний день а часом навіть конечно, пр. пообчислювати і пописати квіти на належитість від купонів. Після §. 175. всякі грамоти переховує ся в церкві, в касї замкненій трома ключами, та як сьвященик забуде, а ще скорше як не мати-ме часу взяти потрібні грамоти, то на буддню не легко роздобуде обох старших братів. Можна догадувати ся, що й рахункові книжки повинні бути у церкві. В тім зглядї Льв. Собор за строгий. В церквах з малими оборо-

тами грошевими можна устави Собора виповнити, але де є ріжні фонди і більші обороти грошеві, там сьвященики мусять ратувати ся своїми власними способами. Я чув, що по містах сьвященики упрошують собі податкових урядників до веденя церковних рахунків. Вони певно не рахують в церкві.

Що до рахункових книжок, то може був би простїйший спосіб, як би справдї було дві книги: 1. інвентар, або книга фондів і инших приходів; 2. книга касова, грошевих оборотів із фондів.

В І-шій книзї був би описаний корінний маєток церкви після взірця А, §. 174. У відступі кількох чистих листів були би фундациї після взірця Б, §. 174. І так дальше все у відступі відповідного числа чистих листів знаходив би ся якийсь фонд, з якого церква мала би доходи, або грошеві обороти. Так мали би в тій книзї осібний рахунок ощадности церковної каси, так само фонд на будову церкви.

При сїй нагодї належало би рішити, чи треба збирати фонди на будову церкви, чи нї — зі згляду на уставу конкуренційну і повинність патрона давати приписану пайку, а також з огляду на §. 164. Льв. Собора.

З практики загально відома річ, що конкуренция має відємні наслїдки для парохіян, для сьвященика, для церкви, а деколи і для самої віри. Дальше церква є дім Божий; але нею користують ся парохіяни. Як не збирати фондів на будову церкви з року на рік, то многі поколїня користують ся не своєю церквою, а через то дальші потомки будуть мусїли поносити непомірні кошти на будову церкви. Висновок може бути тілько такий, що при кождій церкві треба збирати фонд на будову нової церкви, хоч би церква була що й но побудована. Був би то рід амортизациї будинку, легкий до переведеня, бо церкви трівають довгі лїта, затим % амортизациї міг би бути дуже малий і єго покривало би ся з приходів сталих і несталих. Так фонд будови церкви наростав би із % амортизаційного, власних %, специяльних додатків пр. від патрона і инших осіб. Після потреби можна би переносити на той фонд всї надвижки з доходів церковних, або утворити специяльне жерело доходу на ту цїль, що й дотепер практикує ся в богато церквах. Можна старати ся й о відповідну зміну конкуренційної устави.

В І. книзї мав би свій осібний рахунок фонд на окрасу церкви, на удержанє каплицї придорожної, позичкової каси при церкві і т. п., бо фондатори можуть бути ріжні.

ІІ. книга касова. Уклад єї міг би бути такий: подвійна пагінация, лїва сторона приходи, права розходи. Кожда сторона має 10 передїлок:

1. число порядкове
2. дата

3. предмет
4. число рахунку
5. доходи сталі — в розходах: звичайні
6. „ несталі — „ надзвичайні
7. „ инші
8. ощадности
9. разом
10. увага.

Переділки: 1, 2, 3, 9, 10, не потребують поясненя. У переділці 4. вписує ся сторону 1. книжки, на якій знаходить ся фонд, із якого вплинув дохід до каси або з каси видало ся на нього. Переділка 5. відповідала би §. 174. уст. 2. Льв. Собора в приходах, а переділка 6. уст. 3. того §. Переділка 5. в приходах мала би контрольне значінє, і то кілько побрано доходів з корінного маєтку і фундаций. Переділка 6. в розходах мала би таке саме значінє: чи були надзвичайні видатки і чи відповідають §. 171 2. — §. 172. 5. У переділці 7. вписувало би ся датки на справленє образа, чаші, на фонд будови церкви і инші датки, що не стають поки що власностию церкви, тільки є під єї зарядом. В розходах так само. Переділка 8. в розходах пригадувала би, що касові запаси належить умістити на ощадности, а в приходах показувала би, кілько винято з ощадностий і чому. Поза то можна без тих переділок обійти ся, вписуючи ощадности в приходах і розходах в переділці 7.

Річне замкненє касової книги було би: зсумувати поодинокі переділки, провірити правдивість сум перехрестним рахунком, відняти від себе 9. переділку („разом“) і припадаючу решту перенести на слїдуючий рік, як касову решту, до відносної 9. переділки. В інструкциї повинні бути взірці, як переводити поєдинчі обороти грошеві через книги. Контролї і річний звіт повинні бути нотовані в касовій книзї.

Можна ще якось заострити контролю, натомість зробити свобіднїйшою саму рахунковість: именно, щоби книги, грамоти, гроші головної каси знаходили ся в мешканю сьвященика. Так будуть вони безпечнїйші перед злодїєм, бо через замиканє гроший в церкві можливе нагромадженє більшої готівки, що може спокусити злодушника. Сьвященик, маючи гроші під руками, повинен пр. кождї 5 К. вложити на щадницю, коли каса ощадности є в місци, а коли нї, то пр. кождї 20 К. Коли гроші замкнені в церкві, то сьвященик мусить покривати наглі видатки церковні своїми грішми; то саме було би, як гроші були би на щадниці. При контролї сьвященик справедливо може виправдати ся з того, чому не відослав гроший на щадницю, бо коли були в церкві старші брати, він немав часу, коли він мав час, не було котрогось старшого брата, або ключа. Маючи гроші під руками і касову готівку, він не мав би оправданя.

Так при точно веденій рахунковости, контролї, річних звітах ледво можливе яке надужитє. Преціньь всякі фонди вінку-

льовані, хоч спосіб вінкуляції книжочки на тимчасові надвижки каси мені не конче ясний. Можна ще поручити, щоби доходи церковні (§. 174. 3. і §. 177.) записував у церкві старший брат а сьвященик потверджував у тій самій нотатці кожде перенесенє гроший до головної каси.

Хто провадить церковну касу позичкову, повинен провадити єї віддїльно від церковної рахунковости.

о. Кость Курилло.

Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америці.

(Конець).

V.

Загалом, хто лишень трохи розглянеть ся по Америці, то мусить вже прийти до пересьвідченя, що в житю нашім християньско-громадяньскім чогось нам дуже недостає, що Церква наша мала би гарнїйшу будуччину, а громадяньство охотнїйше і сердечнїйше гуртовалось би біля Неї — єсли би справа тутешнїх парохіяльних шкіл уже раз на серйо була трактована. Вправдї порушувано квестию шкіл на шпальтах америк. „Свободи“, навіть предовгі писано на сю тему статї (зимовою порою мин. року), але із одної сторони є се голос вопіючого у пустини, а із другої переладований зміст закроював більше на шарлятаньство та на байку „купити одїж для тієї дитини, що має доперва вродити ся“.

Правду сказавши, квестия органїзациї парохіяльних шкіл по нинїшний день спить і то сном блаженних. А преціньсерйозно думаючи, мусимо дійти до заключеня, що без тих шкіл обійтись не мож, що без них впрочім не треба буде нї наших церков, нї сьвященикiв, нї тих псевдовчителїв а зглядно дяків, які спорадично тут або там нїби навчають дїтвору, але якби за напасть. Правда в очи хоча коле, але є завсїгди правдою: сьвя-

щеньство тутешне цїлковито про школи не дбає, нї не інтересує ся тією, яка є, дочкою сьв. Церкви. Як виховаємо дїти, таких будемо мати парохіян; а позаяк ми їх не виховали, не будемо й мати словесного стада та і не можемо мати претенсиї до сего... Ми-ж збільшаємо число протестантів, індиферентів! *Поспитає ся хтось, у який спосіб?..* *Цїлком природно: дїти* ходять до взірцево уладжених публичних шкіл американьских, отримують даром шкільні книжки, зошити, олівцї, пера... (що як раз дуже симпатично дїлає тут на нашу еміґрацию), а позаяк тії усї школи ведені є в дусї індиферентнім або протестантскім, будемо дїти мати такими як раз самими. Доложім до сего ще й те, що дїтвора научившись поправно по анґлїйски говорити і писати, зі стидом уживає — і то хиба лишень до своїх родичів — матерної мови. Усюди впрочім американьска конверзация. А що буде зі слїдуючим поколїнєм? Вони навіть не будуть знати, що їх дїди були Русинами; а віра, Церква будуть для них непонятні і непотрібні софізмати.

Дивна лишень річ, що були і є сьвященики, що занимались усякими орґанїзациями народними, суспільними, економічними, — а про орґанїзацию шкіл завсїгди мовчали. Длячого?... не знати.

Возьмім на примір наших сусїдів Поляків. До рук попала менї американьска часопись „Sun“, в якій я вичитав, що польский сьвященик Антін Лєхерт з кількома иншими сьвящениками закладає висшу польску школу ім. Иоана Кантого в Вашинґтонї, D. C., значить ся, що заходить потреба і конечність такої школи, хоча подібні є вже в Detroit, Chicago, Milwaukee, Stevens, Point, Pittsburgh та кілька ще в инших містах; — значить далї, що низші школи добре ведені і є їх велика скількість, єслп є стільки висших наукових закладів. В парохіяльних низших школах (переважно усї нинї з правом публичним) кромі сьвящеників, фахових вчителїв і учительок, є звиж 800 СС. Фелїцияпок, які сповняють учительску місию, та в дїйсности взірцево і на американьскі методи ведуть школи, та у докладї вщіпляють в дитяче серце любов Бога, Церкви та народу.

А в нас тих кілька „дяківских шкіл“ дїйсна пародия!...

Ідїм далї. У Айришів нинї велика сила і міць католицкого духа і вони на свою хвалу заволодїють із усякою певностию цїлою Америкою. Длячого? Бо подбали про школи — і то школи парохіяльні. В їх християньско-католицких громадах дїйсний мир Божий, наших „троблїв“ вони не знають, бо сьвященьство з'уміло виховати суспільність в ідеї Ісуса, та й Христос на кождім кроцї із ними.

Деякі мої короткі предложеня на сю тему подав я в моїх „Письмах із Америки“, длятого не хочу вже їх на сїм місци другий раз повтаряти.

Додаток.

Адресар руск. кат. священиків, дїйствуючих в пів. Америці в 1909. р.

Reight Rev. Soter, Stephen Ortynsky, Greec-Catholic Biskop of U. S. A. 815 N. Franklin Street. Philadelphia, Pa.

1. Rev. Artimowich Emil, P. O. Box 29. Str. Clair, Pa.
2. „ Balogh Michael, 712 Carson, Str. Pittsburg, Pa.
3. „ Balogh Valentine, P O. Box 191, Whiting Ind.
4. „ Barańsky Emil, P. O. Box 124 Alden Station, Pa.
5. „ Bartish Emil, 442, Second Str. Sovt Troy, N. Y.
6. „ Bendàsh Michael, 425, So. Irving Str. Scranton, Pa.
7. „ Bilansky Lucas, 816, N. Franclin Str. Philadelphia, Pa.
8. „ Biszaha Michael, Lawk Run, Pa.
9. „ Burik Emil, 2036. Scoville Ave, S. E. Cleveland, O.
10. „ Car Julian, 104, S. Wilbur Ave, Syracuse, N. Y.
11. „ Chomiak Demetrius, 1215, Dolman, Str St. Louis, Mo.
12. „ Csopey Nicholas, 670, N. Main, Str. Willkes Barre, Pa.
13. „ Csornyák Orest, 2779, Ambler, Str. S. E. Cleveland, O.
14. „ Csurgovics John, 63, Wood Str. Lorain, O.
15. „ Csaplinsky Joseph, 145, Ontario Str. Cohoes, N. Y.
16. „ Danilovitcs John, Patton, Pa.
17. „ Danylovitcs Miron, P. O. Box 71, New Alexandria, Pa.
18. „ Dmytriw Nestor, II. May Str. Ausonia, Con.
19. „ Dobrotwor Demetrius, 25, Chestnut Str. Yonkers, N. Y.
20. „ Dorozynsky John, Allentown, Pa.
21. „ Dudinszky Alexander, P. O. Box 206, Toronto, O.
22. „ Dudinszky Alexius, Conemaygh, Pa.
23. „ Dwulit Theodore, P. O. 708. Cranville, N. Y.
24. „ Dzubay Alexander, Leisering, Pa.
25. „ Fekula John, 203, Clinton, Str. Binghanton, N. Y.
26. „ Gojdics Elias, P. O. Box 543, South Fork, Pa.
27. „ Gorzó Valentine, 410, Sixt Ave, Mc-Keesport, Pa.
28. „ Gribovszky Cornelius, Mc-Kees-Rocks, Pa.
29. „ Gulovics Stephen, P. O. Box 84, Bradenville, Pa.
30. „ Hamulya Joseph, 8, Sterling Str. Allegheny, Pa.
31. „ Holosnyay Alexius, 913, Dixon Str. Homestead, Pa.
32. „ Homicskó Eugen, 44, Division Str. Perth Amboy N. Y.
33. „ Hrabar John, Philadelphia, Pa (дїйст. засуспендований).
34. „ Hrywniak Basilius, P O. Box 375, Olyphant, Pa.
35. „ Jaczkowics Michael, 215, Fourth. Str. Scranton, Pa.
36. „ Jakimowics Hilarion, 329, E, 20, Str. New Jork, N. Y.
37. „ Janiczky Ireneus, 96, First, Str. Passaic, N. Y.
38. „ Janiczky Stephen, Mc-Adoo, Pa
39. „ Kaminszky Acacius, Mc-Ado, Pa. (без юрисдикції дїйствує).
40. „ Kaminszky Andrew, St. Clair, Pa.
41. „ Kecskes Anthony, P. O. Box 344, Braddock, Pa.

42. Rev. Keshelak Peter, 720, Leonard Str. Brooklyn, N. Y.
43. „ Konstankewitch John, 227, N. Shamokin Str. Shamokin, [Pa.
44. „ Korotnoki John, 1931, W. Passyunk Ave, Philadelphia, [Pa.
45. „ Kosszey Alexander, 432, Olivia Str. Donora, Pa (дїй- [ствує без юрисдикциї).
46. „ Kovacs J. OSBM, 1111, N. W. Center Str. Cleveland, O.
47. „ Kowaliczky Victor, P. O. Box 255, Barnesboro, Pa.
48. „ Krasicky Emmanuel, 98, Cecotte Str. Detroit, Mich.
49. „ Kubek Emil, 619. W. Mahanoy Ave, Mahanoy City, Pa.
50. „ Kulczycky Gregor, P. O. Box 21. Mac-Kees Rocks, Pa.
51. „ Kuryllo Constantine, 5 Hall Ave, Perth Amboy, N. Y.*)
52. „ Kuziw Elias, P. O. Box 129, Coalridge, Pa.
53. „ Ladomérszky Theodore, P. O. Box 67, Jessup, Pa.
54. „ Laurisin Cornelius, 210, Grand Str. Trenton, N. Y.
55. „ Lewicky Leo, Shenaudoah, Pa.
56. „ Luczeczko Peter, P. O. Box 2, Northampton, Pa.
57. „ Lukacs John, 402, Spruce Str. Bridgeport, Con.
58. „ Lupis Sylvester, P. O. Box 482, South Sharon, Pa.
59. „ Lysiak Michael, 20, Turner Str. Plymouth, Pa.
60. „ Makar Stephen, 13, Sharlton Str. Newark, N. Y.
61. „ Martyak Gabriel, P. O. Box 41, Lausford, Pa.
62. „ Mankowics Paul, Clymer, Pa.
63. „ Martyák Nicholaus, P. O. Box 362, Harleton, Pa.
64. „ Matyaczko Ireneus, Clairton, Pa.
65. „ Mhley Anthony, 714, Second Ave, Lindsey Stration, Pa.
66. „ Medveczky Alexius, P. O. Box 301, Youngstown, O.
67. „ Mihalyi Emil, Pleasant-City, O.
68. „ Mirossay Victor, 62, Ash Str. Yonkers, N. Y.
69. „ Mitro Michael. P O. Box 73 Coyne, Pa.
70. „ Molcsanyi Nicholaus, 321, Chestnut Str. Kingston, Pa.
71. „ Obuszkiewycz Theophan, P. O. Box 478, Olyphant, Pa.
72. „ Obuszkiewycz Vladymir, P. O. Box 166, Simpson, Pa.
73. „ Pascouta John, Rankin, Pa. (дїйств. засуспендований).
74. „ Papp Orest, 801—805, Tifth Ave, Mc-Keesport, Pa.
75. „ Pasztelyi Julius, Tranger, Pa.
76. „ Paulack Alexander, 821, N. Franclin Str. Philadelphia, [Pa.
77. „ Pelensky Alexius, P. O. Box 182, Ramey, Pa
78. „ Petrasowich Eugen, 217, Liberty Str. Allentown, Pa.
79. „ Petrowsky Vladimir, 9241, Chaucey Str. Burnside Chi- [cago Ills.
80. „ Pidhorecky Nicholas, 329 E 20, Str. New York, City.
81. „ Polyanszky Stephen, Monessen, Pa. (дїйств. без юрис- [дикциї).

*) Нинї: 835 Schoumaker Ave. Monessen, Pa.

82. Rev. Poniatyshyn Peter, 411, Washington Ave, Elizabeth, [N. Y.
83. „ Prystay Alexius, 235, Railroad Ave, Scranton, Pa.
84. „ Roskowits Constantine 333, Ninth Str. Homestead, Pa.
85. „ Rotko Alexander, P. O. Box 1091, Carnegie, Pa.
86. „ Sembratowycz Leo, 89, Howell Str. Buffalo, N. Y.
87. „ Seregéllyi Emil, Charleroi, Pa.
88. „ Sosztek John, P. O. Box 4. Mont Clare, Pa.
89. „ Spolitakewycz Vladymir, 346, West Ave, Mt. Carmel, Pa.
90. „ Stech Vladymir, 2214, Third Str. Minneapolis, Minn.
91. „ Stefanowycz Nicholaus, 109, Seventh Str. Pittsburg, Pa.
92. „ Struminsky Michael, 49, Daniel Str. Woonsocket, R. I.
93. „ Strutynsky Nicholaus, 06. Bickerdicke Str. Chicago, Ills.
94. „ Suba Victor, Harleton, Pa.
95. „ Szabados Nicholas, 413, Power Str. Johnstown, Pa.
96. „ Szabo John, Duguesne, Pa. (дїйств. без юрисдикциї).
97. „ Szabo Thomas, 210, E. 22 nd, Str. Bayonne City, N. Y.
98. „ Sztaurovszky Paul, 717, Arctic Str. Bridgeport, Conn.
99. „ Szteczowics Nicholas, P. O. Box 17, New Salem Pa
100. „ Tutkovics Bartholomeus, P. O. Box 664, Freeland, Pa.
101. „ Ulitsky Alexander, 76, Grand Str, Jersey-City, N. Y.
102. „ Vajda Alexius, 420, Spruce Str. Bridgeport, Conn.
103. „ Vaszovcsik Theodosius 354 Meyron Str. Pittsburgh, Pa. [дїйств. без юрисдикциї.]
104. „ Velihorsky John, P. o. Box 503, Minersville, Pa.
105. „ Volensky Nestor, Sykesville, Pa.
106. „ Volkay Miron, 8. N. James Str. Peekskill, N. Y.
107. „ Volkay Eugen, 2118, W. 51. Str. Chicago Ill. (дїйств. [без юрисдикциї.)
108. „ Volosin Basil, P O. Box 126, Windber, Pa.
109. „ Volynec Roman, 2412, Fourth Ave, Waterliet, N. Y.
110. „ Wasylewycz Thimotheus P. O. Box 128, Luzerne, Pa.
111. „ Waszczyszyn Stephen. 835, Shoemaker Ave, Monessen, Pa.
112. „ Zacerkownyj Basil, Route 9, Box 8, Butler, Pa.
113. „ Zacharko John, P. O. Box 2, Ford-City, Pa.
114. „ Zalitacz Roman, 505, Main Str. New Brittain, Conn.
115. „ Zaklynsky A. (адреса не знана, дїйствує без юрис- [дикциї).
116. „ Wolański J. Manchester, Mas.

Із тих припадає на епархию

Клир із Галичини

Львівску	21
Перемиску . . .	20
Станїславівску .	5
Скрентоньску . .	1*)
Монахи з Еп. Львів.	3
	50.

*) Рукополл. для епархії в Seranton. Pa.

Клир з угорскої Руси.	Пряшівску	23
	Мункачівску	39
	Крижовацку	1
	Скрентоньску . . .	1*)
	Піцбурску	1**)
	Монахи з Еп. угро-руских	1
		66

Разом усїх дїйствуючих в північній Америцї 116 руск. кат. сьвящеників.

		безженних, вдівців,	жонатих,	монахів
Клир з Галичини.	З Епар. Львівскої . .	7 5	5	3
	„ „ Перемискої .	6 2	12	—
	„ „ Станїславівскої	2 2	1	—
	„ „ Скрентонскої	1 —	—	—
Клир з Епарх. угро-руских		2 15	48	1

Дїйствують без юрисдикциї . . . 7
Обложених церковн. карами . . . 2

РЕЦЕНЗИЇ.

Наш молодий історик п. Іван Кревецкий писав до тепер моноґрафії дотичачі істориї Галичини з першої половини XIX. столїтя, головно-же року 1848. Тепер звернув ся до істориї Галичини з другої половини XVIII. столїтя — працею поміщеною в Записках наук. тов. ім. Шевченка, котра також вийшла осібною відбиткою. Назва сеї працї: Галичина в другій половинї XVIII. ст. — Огляд нових видань — подав Іван Кревецкий. В книжцї тій (ст. 62 великої вісїмки) подає п. І. Кревецкий справозданє і критику за 4 книжки дотичачі стану Галичини в перших роках австрийского панованя. Перші дві книжки написані через проф. кс. д-ра Хотковского з Кракова; одна, за котру торік писав я в „Нивї“, есть „Historya polityczna kościoła w Galicyi za rządów Maryi Teresy“, а друга (давнїйше видана) „Historya polityczna dawnych klasztorów panieńskich w Galicyi 1773—1848“. Третя праця наукова, то д-ра

*) Рукоп. для Епар. в Scranton, Pa.
**) Рукоп. для Епар. в Pittsburgh, Pa.

Токажа (Tokarz) „Galicya w początkach ery Józefińskiej w świetle ankiety urzędowej z r. 1773“. Четверта праця наукова Влад. Шумовского „Galicya pod względem medycznym za Jędrz. Krupińskiego, pierwszego protomedyka, 1773—1784“.

Слушно робить п. І. Кревецкий закид, що кс. др. Хотковский користывший з римских, віденьских, краківских і львівских архівів урядових і приватних, не користав з руских архівів капітульних і василіянських. Не одно твердженє і задивлюваньє кс. прапата, некористне для руского обряду, було би вийшло користнїйше! Возьмім нпр. справу митр. Володковича і еписк. Біляньского, котрих дуже боронить кс. Хотковский. А преціньь митр. Володковича навіть Рим не боронив, а еп. Біляньский запропастив зібрані попередником капітали і некрасно оправдував ся, що спонукало митр. Смоґоржевского (заграничного) до написаня прикрого листу, подиктованого жалем за ґрішми, зібраними від бідних церквей і бідних съвящеників на загально-церковні цїли рускі, а протраченими легко через еп. Біляньского. Стараня о рускі капітули, спір межи чорним і білим духовеньством, низький стан науки у руского съвященьства суть в книжцї кс. д-ра Хотковского досить сторонньчо представлені, як то фактично і критично констатує талановитий наш історик п. Іван Кревецкий. Рускі Владики, особенно Лев Шептицкий, старали ся у Відни, щоби руский клир не був систематично понижуваний. Преціньь ще за Польщі 1619 (Bartoszewicz — Rys dziejów kościoła ruskiego) стало ся так, що лат. суфраґан вижші чести відбирав як руск. кат. митрополит! А на славнім соймі чотиролїтнім 1790 (Kalinka — Sejm czteroletni, — т. 2. ч. 2. §. 151) признано, що руский митрополит засяде в соймі низше лат. епископів! А чиж соймова конституция з р. 1762 (brzydka ustawa, як пише Калїнка) „о поповичах“ не була пониженєм руского клиру? Протектором Василиян а противником руских капітул і Л. Шептицкого був лат. архиеп. львівский Сераковский; свою анїмозию показав Сер. до Шеп., посуджуючи Шеп. о конщахти з Москвою, коли тут перед 1772 стояли роснйскі вийска (Żywot Sierakowskiego через Мавр. Дїдушицкого).

Книжка д-ра Токажа описує Галичину з перших часів Австриї під зглядом населеня, податків, шкіл, аґрарних і суспільних відносин, уряджења адмінїстрациї; до певного степеня есть то опис стану Галичини з перших часів Йосифиньских. З книжки д-ра Токажа як і Шумовского констатує п. І. Кревецкий, що змаганя австр. правительства, коли заняло Галичину по подїлї Польщі, були дбалі, правительство дбало о піднесенє Галичини, котру застало занедбаною; упадає проте конклюзия кс. Калїнки, що стан Галичини перед 1772 був дуже добрий („Galicya і Kraków pod panowanien austryackiem — видане мабуть около 1850 і свого часу заборонене в Австриї) і доперва через систематичний визиск австр. правительства зачав упадати. Слушно каже п. І. Кревецкий, що хоч австр. господарка не

була вільна від хиб і недостач, то в порівнаню зі станом перед 1772 була великим кроком наперед у розвою нашого краю.

Кінчу тих кілька моїх скромних уваг і маю милу надїю, що наш історик п. І. Кревецкий обдарує наше письменьство історією Галичини за Австриї, від р. 1772—1848, хочби в кількканайцяти моноґрафіях. Се була би і мила і вдячна праця, а вияснила би неодні ще незнані сьвітови річи з нашої бувальщини. — *о. Йос. Ганк. в Краснім на Поділю.*

ДОПИСИ.

Під нинїшну хвилю.*)

Руский клир не грішив ніколи надмірною солїдарностию і в найважнїйших нераз церковних справах ішов розбіжними дорогами. Спільність національна і територіяльна, спільність віроісповідна і обрядова, ба, навіть широко розвинені звязи родинні, не були нераз в силї удержати нашого духовеньства в сякій-такій єдности. Що се мусїло відбитись вельми некорисно і на Церкві і на справах народних, річ зовсїм ясна.

Та вже такого роздвоєня, такої незгоди та ворожнечі між нами, як сегодня, доси мабуть єще не було. На наших очах починає розпадати ся руский клир на два просто ворожі собі табори. Коли воно так дальше піде, коли ми вузко-партийних інтересів не підчинемо під інтерес Церкви і повіреного нам народа — то же нас не дуже приманчива будучність.

Оливи до огню доляла найсьвіжійша часописна полеміка в справі схизмофільского руху в Галичинї. Полеміку почала „Нива“. Після сего посипались обильно статї по руских часописях з одного і другого боку. А й сегодня єще ту справу живо обговорюють деякі часописи, сегодня єще над сею справою дискутують деякі деканати.

Міг би дехто сказати: „Є рух серед руского клиру, а наслїдком сего руху неодно прояснить ся, неодно скристалїзує ся і він може вийти лише на добро Церкві і нашій суспільности“.

Правда, відповімо на се, що рух єсть, але правда й те, що такий рух мусить принести не добро, а шкоду і нашій Церкві і нашим вірним. Де духовеньство одного народа, одної віри, одного обряду і одної епархії стає проти себе, там про

*) Поміщене сеї, переданої нам, дописи у „Ниві“ нехай буде доказом, що не зла воля і не злі наміри кермували нами, коли містили ми ославлену і окричану статю „Православні затїї в Галичинї“. — Ред.

якусь успішну християньску працю над народом не може бути й бесіди.

Розумієсь, що полемика сама собою се річ не зла. Тільки та полемика повинна бути поважна і справедлива, повинна руководити ся любовию і вирозумілостию.

Також проти підношуваня фактів в тій полеміці не може бути жадного закиду. Треба лише уважати на те, щоби ті факти були доказаними, щоби вони були справді фактами.

Друга річ, на яку треба сильно уважати в полеміці, се те, щоби не ґенералізувати закидів чи підозрінь. Сей спосіб борби, уживаний так радо ворогами Церкви супроти духовеньства, є сам в собі нечесний, отже сьвященик не повинен ним послугуватись Закид треба адресувати лише до того, до кого він відносить ся.

Колиж переглянемо дотеперішну полеміку щоденної преси дотично схизмофільского руху в Галичині, то не можемо не сконстатувати, що в ній прогрішилась немало одна і друга сторона. Полемісти, нераз дуже загонисті, наводили вперед проти своїх братів факти може певні, але не зовсім доказані. Відтак грішили тим, що можливо й доказані факти приписували не дотичним одиницям, а загалови. Третим прогрішенєм полемістів було витяганє несмачних справ личних і взагалї таких, що з полемікою не мали нїчо спільного. Вкінци грішили полемісти й тим, що в полеміці уживали слів надто крепких, невідповідних, часто просто неприличних.

Так дальше не повинно бути.

Надіємось, що після першого роздражненя наше духовеньство зрефлектуєсь і зрозуміє шкідливість такого взаїмного поборюваня себе, зрозуміє, що через те ослаблює в народі своє значінє і повагу, а тим самим ослаблює повагу і вплив Церкви. Від католицкого духовеньства можна чей сподіватись більше, як від кого иншого, взаїмної любови, толеранциї і вирозумілости. Де ходить о справу віри і Церкви, там повинні замовкнути всї пристрасти партийні і національні.

Лишім отже ту нелицюючу нам часописну полеміку, лишім те взаїмне підозріванє себе і обвинувачуванє. Честь другого брата-сьвященика повинна бути для кождого з нас дорогою і шанованою. Досить поборюваня духовеньства з боку ворожих Церкві елементів; не затягаймось добровільно в ряди своїх власних противників.

Коли побачимо якийсь промах по сторонї нашого собрата, звернїм на се єму увагу, але з любовию, лагідностию, вирозумілостию, так, щоби єго поправити, а не, щоби єго подразнити, або й — може не хотячи — зразити, обидити. Щира, лагідна і з любовию зроблена увага не полишить ся без успіху; в кождім разї більше зробить, як увага напастлива, що викликує часто лише упір і утверджує в блудї.

Вишукуймо між собою принципи, які би нас лучили, єднали, а не роз'єднювали, дез'орґанїзували. От, появилось спільне посланіє наших Епископів; у нїм вказали Вони нам, у чім саме нам лучитись, у чім соперничати. Тож послухаймо наших Архипастирів: заперестаньмо ворогувати одні на других, єднаймо ся і солїдаризуймо ся, а енерґію наших сил з'уживаймо на хосен нашої католицкої Церкви і нашого бідного й баламученого народа, а не на обопільні обвинувачування та пусту й понижаючу полеміку. — *Львівскій гр. кат. сьвященик.*

ЗІ СЬВІТА.

Папский біблїйний Інститут в Римі.

Думаю, що не від річи буде подати читачам „Ниви“ докладнїйші відомости про заведене наукове, о якого повстаню була вже мова в однім з попередних чисел [1]). Від часу, коли наступило отворене Інституту через папский рескрипт з 7/V 1909 р. „Vinea electa“ [2]), минув як раз рік, за той час отже могла розвинути ся дїяльність його на стільки, щоби можна єї осудити. Про те можу подати докладнїйші інформациї, бо власне сам директор Інститута Др. Фонк, вибираючи ся в довшу подорож наукову по Европі, загостив на пару днїв і до Інсбрука і при тій нагоді мав інформацийний реферат про Інститут, якого є провідником.

Царство Боже „подобно єстъ зерну горушну, єже пріемъ человѣкъ, вверже въ вертоградъ свой: и возрасте и бисть древо велїе...“ [3]) Ті слова дадуть ся цїлковито примінити до Інститута. Повстав він з малих початків, бо з вищого курсу біблїйного, який був при григориянськім університетї в Римі; нинї розріс ся він до розмірів независимої, поважної інституциї наукової. З зерна, киненого ґеніяльним Папою Львом XIII., виросло нинї могуче дерево, з якого овочів користати ме Церков цїлого сьвіта через довгий ряд поколїнь. Як зазначив я перед хвилею, плян основаня біблїйного Інститута повстав в голові знаного під назвою „lumen de coelo“ Папи Льва XIII. Не судило ся Йому однак перевести ту ідею в дїло. Голос Божий покликав Його

---

[1]) Ом. Савчин: Науковий рух богосл. в Італії. „Нива“ 1910. ч. 1. стор. 29.

[2]) Acta Apostolicae Sedis № 10, 1909.

[3]) Лука, 13, 19.

перед престол вічної Справедливости; виконати пляни Льва XIII. мав Його наслїдник, теперішний Сьвятий Отець. — Бог призначив Папу Пія X. до переведеня тої реформи бібліїйних наук з тої причини, що власне за Його часів основане такого Інститута стало ся конечностию зі взгляду на особливші небезпеченьства, які грозять Церкві зі сторони протестантских модерністів і бібліїстів. „Ни бо волею бистъ когда человѣкомъ пророчество, но отъ святаго Духа просвѣщаєми глаголаша святіи Божіи человѣцы“ [4]) — се норма, після якої мірить Церков сьв. правди, містячі ся в книгах сьв. Письма. Вороги Церкви піднесли нині кличі впрост противні, чим причиняють ся до підкопаня поваги сьв. Письма, Церкви, до руйнованя основ віри.

Зрозумів то добре теперішний Папа. Він зрозумів небезпеку і тому зібрав всю свою енерґію, щоби зарадити злому як найскорше, щоби дістати ся до кореня лиха і там розпочати ґрунтовну санацию. Вперед мусїв виступити авторитетно проти розширених вже блудів. Енцикліка „Pascendi dominici gregis“ мала то власне на ціли. Опісля пішли рядом ріжні дальші ореченя Апостольскої Столиці і конґреґаций і се виповнило перші кроки панованя теперішнього Папи.

Такі рішеня Риму були міродатними для людий віруючих, для людий доброї волї, але зовсім не вистарчили они на усуненє ворогів, для яких рішеня Римского трибуналу суть безпредметові, бо они не мають віри в Боже післанництво Папи. На ворогів треба було иньшого оружа, такого, яким они послугують ся, доказів, опертих виключно на розумі, на істориї, а бракувало власне людий уоружених тою збруєю. Тому бракови мав зарадити Інститут.

Повстанє Інституту.

В лютім попереднього року покликав Папа Пій X. д-ра Фонка, який вже тоді був дїяльний в висшім курсї бібліїйнім ґриґорияньского всеучилища, до Себе на авдиенцию і при тій нагоді заявив йому, що має в пропозициї заложити бібліїйний Інститут і віддати його др. Фонкови до проводу. Вправдї малу має надію — так говорив Сьвятїйший Отець — на переведенє тої гадки точно після проґрами, яку Собі виробив, але уповає на поміч Серця Христового, під якого покров віддає Інститут і тому приступає до його отвореня. І дїйсно, в три місяцї пізнїйше зробив се рескриптом з дня 7/V 1909 „Vinea electa“.

На авдиенциї заявив дальше Папа д-рови Фонкови, що дає йому власть незалежну і таки впрост заявив, що не бажає

---

[4]) II. Петра 1, 21.

Собі нїяких комісий, бо тодї би доперва погребано цїле дїло. Що до материяльної сторони то заявив, що кождої хвилї служить приватною касою. Пізнїйше побачимо, що се не було потрібне; радше, що директор не потребував користати з того добродійства.

Завдяки енерґічним заходам д-ра Фонка Інститут, повсталий за понукою Папи, стоїть нинї на вижинї майже Інститута фільозоф. в Льованнї. А подібно, як тамтой заклад завдячує своє істноване Папі Льву XIII., а орґанїзацию д-рови Мегсіег-ови, так і бібліїйний Інститут завдячує своє повстане і дїяльність Сьвятїйшому Отцю Пієви X. і д-рови Фонкови.

„Глаголъ... Господенъ пребиваетъ во вѣки“.[5]) Хр. приобіцяв, що если щось зробить ся в Його імени, там Він буде, а тим самим дасть Свою поміч; тої обітницї додержав і в справі бібліїйного Інститута.

Орґанїзация Інституту.

Ми бачили висше, що Папа забирав ся до отвореня Інститута досить недовірчиво; передовсїм не мав надії на велику скількість слухачів, без яких неможливий науковий заклад. Обави ті оказали ся безпідставними; на велику радість Папи і сьвіта католицкого записало ся при торжественнім отвореню Інститута в падолистї 1909 р. **116** слухачів з 50 дисцезий, а 20 націй. Що стягнуло таке поважне число слухачів до Інститута? Нач иньшого, як письмо Папи „Vinea electa“, де власно була подана проґрама дїяльности Інститута. З порядку річий отже будемо старати ся подати на підставі того Папского письма і на підставі проґрами, оголошеної вже самим Інститутом, головні точки проґрами дїяльности Інститута і його орґанїзациї.[6]) — Наперед отже перейдїм проґраму, подану Столицею Апостольскою, а опісля проґраму, подану Інститутом; в той спосіб будемо могли осудити, чи та програма відповідає ідеї, яку мав Пій X. при закладаню Інститута.

На вступі рескрипту „Vinea electa“ звертає Сьвятїйший Отець увагу на важність сьв. Письма, о чім вже згадував передтим в письмі з 23. лютого 1909 „Scripturae sanctae“, і на небезпеченьства, на які наражені ті католики, котрі мусять студиовати науки бібліїйні на чужих некатолицких університетах, задля браку подібних католицких закладів. Сю небезпеку усунути має власне бібліїйний Інститут, він має стати осередком науковим, в якім подавати ся ме методично основне знане наук бібліїйних

---

[5]) I. Петра 1, 25.

[6]) Рескрипт „Vinea electa“ Acta Apost. Sedis № 10. — Act. Apost. Sedis № 13, п. з. „Acta Pontificii Instituti Biblici“. — Пор. Der Katholick, Zeitschrift für katholische Wissenschaft und Kirchliches Leben, Mainz 1909 Bd. XL. ст. 52 слїд. 238. слїд.

і иньших наук, які суть в звязи з науками біблїйними. Дальше подає орґанїзацийний шемат Інститута.

Студиям в Інституті можуть віддавати ся сьвященики, так сьвітскі як і монахи. По укінченю їх мають або яко професори, або яко писателї розголошувати ідеї Інститута і пропагувати публично і приватно по цїлім сьвіті. — Средствами до осягненя тої цїли — пише дальше Сьвятїйший Отець — будуть викладі і вправи практичні з наук біблїйних загально взятих, (з тої части студий будуть здавати іспити перед біблїйною комісиєю в Римі), дальше викладі з вправами практичними з квестий партикулярних: як толкувати сьв. Письмо (герменевтика), з квестий інтродукциї, археольоґії, істориї, ґеоґрафії і т. п. До тої самої цїли стреміти муть і конференциї публичні, які в популярно-научний спосіб старати ся муть запізнати ширші верстви з тою галузею знаня.

Дальшим средством має бути, після письма „Vinea electa“, бібльотека, музей і цикль власних видавництв Інститута. — Інститут залежний безпосередно від Апостольскої Столиці, заряд спочиває в руках директора, іменованого одного з трех кандидатів, поданих ґенераломо рдену Єзуїтів; колеґіюм професорів також з ордену Єзуїтів — становити ме раду, яка дбати ме о добро Інститута. Нормою студий і заряду будуть рішеня Апостольскої Столиці і біблїйної комісиї. Професорів номінувати має право ґенерал Єзуїтів, роз. за згодою Папи. — Головною цїлею Інститута, як бачимо з висше поданого, є дати членам своїм основне знане біблїйних наук. Се було би неможливе, якби не розділено широкого терену біблїйного знаня на поодинокі фахи. Всюди мусить ся рахувати з слабосильностию нашого ума, який не може обняти нараз всесторонно даного предмету. Се можна зробити доперва з часом, частями Се мав на взгляді Інститут і тому відповідно до того уложена і оголошена проґрама його дїяльности в 13-ім числї „Acta Apost. Sedis“.

Передовсїм подані услівя принятя. Отже з хвилею, коли вступає в Інститут, мусить передовсїм кождий подати документи приналежности до даного краю, посьвідченя відбутих студий теольоґічних і сьвячень, а евентуально посьвідчене, що має степень д-ра теольоґії. Лиш слухачі з докторатом можуть бути допущеними до іспитів перед біблїйною комісиєю. Слухачами звичайними суть лиш д-ри (alumni) і укінчені богослови (auditores), прочі можуть бути лиш ґістьми (hospites). — Наука удїляє ся безплатно, слухачі платять лишь за мешкане і удержане. Дальше поданий роздїл студий: до осягненя степеня так званого „prolytatus“ треба дворічних студий, до „лявреату“ треба їх 3 рока. — Дальше поданий спис викладів для 2-річного курсу,[7])

[7]) Порівн.: Acta Apost. Sedis № 13.: Метода студиованя сьв. П. по 3. вправи що року; загальне введене в сьв. П.; спеціяльне введене в сьв. Письмо; інтерпретация тексту; біблїйна теольоґія (вибрані квестиї теольоґічні з Ст. і Н. З.); історія бібл.; біблїйна ґеоґрафія; біблїйна археольоґія (долучені вправи

подані теми публичних конференций (о яких була згадка в письмі „Vinea electa“), які будуть получені все з образами сьвітляними[8]). В кінци подано до відомости, що Інститут буде видавати під власною фірмою. Отже а) Commentationes Pontificii Ins tituti Biblici річно 4 зошити з змістом біблїйно-науковим. в) Scripti Pontif. Inst. Bibl., добровільні твори членів Інститута. Відповідно до змісту поділені будуть на три ґрупи:

1) науково-теоретичні
2) „ практичні
3) „ популярні.

Поданий також термін початку викладів (5/XI 1909) і терміни іспитів перед Комісиею біблїйною, именно 15, 16, 18 падол. 1909 і при кінци червня 1910.

В той спосіб відповів Інститут зовсїм надіям, які на нього покладали Папа і католицизм.

(Конець буде).

ВСЯЧИНА.

Заряджења наших Впреосьв. Епископів для усуненя схизматицкої небезпеки і скріпленя Унії.

У спільнім своїм посланию до духовеньства в справі схизматицкої аґітациї (гл. передовиця нин. „Нивы“) розпоряджують наші Владики слїдуюче:

1. В селах, з котрих нарід еміґрує до Америки, заохотять Всч. Отцї людий до складаня перед виїздом приреченя, що витревають в нашій католицкій вірі і в католицкій Церкві аж до смерти. Се приреченє будуть відбирати Всч. Отцї в неділю,

---

о палеоґрафії грецкій, латиньскій, семіцкій і о „папірусах“ грецких і арамейских); біблїйна фільольоґія (на разї висший курс язика гебр. і грецкого н. з.) — що року має бути курс иньшого язика; вкінци історія еґзеґези від часів жидівских до нині.

[8]) Теми, які мав порушати Інститут в конференциях, суть ось ті:

1) Відношеня суспільні в Палестині, які причиняють ся до осьвітленя житя Христа.

2) Трудности проти неомылочности сьв. Письма з наук природних.

3) Даремні з'усиля фалшивих наук проти правд Євангелия. — Тему другу обробив вже д-р Фонк і виголосив в трех конференциях в найбільшій сали Риму, при дуже численній публицї доброволї. Конференциї ті принято з одушевленєм.

в часі богослуженя, в присутности зібраних вірних, поясняючи людям причину торжества. При тій нагоді поучать людий о небезпеченьстві відступленя від віри і церковної єдности з Престолом Римским і як тяжким есть такий гріх.

2. Всч. Отці Декани не залишать з нагоди візитациї деканальної пересьвідчити ся, чи і о скілько се наше розпорядженє виконане. Зазначать рівнож в справозданях, які книжки противні вірі находять ся в читальни, а в данім случаю, чи і які міри предприняв о. парох в цїли перестереженя своїх вірних, зглядно якого способу придержує ся в сповненю того обовязку і як запобігає небезпеченьствам, що грозять повіреному єго опіці стаду.

3. В случаю, если би декан спостеріг, що в якім селї ширить ся схизматицка пропаґанда, донесе в осібних справозданях о тім до Ординаряту.

4. На соборчиках, яко богословскі розправи, будуть Всч. о. декани давати темати відносячі ся до єдности церковної, до ріжниць заходячих між відлученими церквами а нашою Церквою, як не менше до способів поборюваня ворожої нашій Церкві пропаґанди.

5. Всч. оо. парохи будуть що року пересилати до Ординарияту спис тих, що вийшли до Америки, з означенєм тих, котрі приречене вірности для своєї Церкви зложили.

6. В брацтвах тверезости і сьв. Тайн зміняє ся статути о стілько, що кождий член есть обовязаний складади приречене, що витреває в єдности церковній аж до смертп. Всїх Всч. оо. парохів і деканів в совісти під сьв. послухом канонїчним обовязуємо до стислого і совісного виповненя тих наших розпоряджень.

7. Повернувших з Америки еміґрантів мають ся оо парохи випитати, чи і в якій церкві виповняли свої практики релїґійні, а если би при сїй нагоді пересьвідчили ся, що між їх вірними суть такі, що відступили від католицкої віри — чи то в Америцї чи де инде, донесуть о тім до Ординарияту. (стр. 19, 20, 21).

Крім сих заряджонь читаємо в посланию:

Єсть обовязком духовеньства перестерігати людий перед сповідию у сьвященика з Римскою Церквою незлученого. Всї вірні повинні знати, що се від давних лїт гріх задержаний у всїх наших епархіях (стр. 17).

А вже есть нашим безвзглядним обовязком наших людий учити і в школї і в церкві на проповідях і катехизациях недїльних і сьвяточних о правдивій вірі і о ріжницях, які заходять поміж нашою католицкою вірою а государственним православєм в Росиї (стр. 10).

Зі взгляду-ж на культ сьв. Йосафата:

Єсть без сумнїву обовязком кождого сьвященика пересьвідчити ся, чи припадком сеї злої книжки (з напастями на Сьвященомученика) в єго селї нема. А если знайдуть ся люди, котрі єї читали, буде сьвященик в совісти обовязаний що найменше одну проповідь сказати о сьв. Йосафатї, на котрій не

залишить заохотити людий до почитаня і любови того нашого великого Сьвятого, поучити людий о Єго чеснотах і о Єго великих для нашої Церкви заслугах і постарає ся, щоби в церкві була Єго сьвята ікона (стр 12, 4).

Притім розпоряджаємо, що сьвященики при конкурсових іспитах мають знати добре біоґрафію сьв. Йосафата (стр. 15).

Жертволюбивість рускоґо духовеньства.

В VIII. числї с. р. „Ниви“ було згадано про працю нашого духовеньства і то по найбільшій части безкористовну в наших товариствах економічних. Але не лише працю свою жертвують сї чорноризцї, що своїми реверендами — як нераз мож вичитати в патрийотичних поступових ґазетах — заслонюють сонце, але й призбирану лепту несуть радо на жертвенник вітчини. Ті самі сьвященики, котрі в порівнаню з колишними своїми шкільними та університетскими товаришами ледви мають minimum existentiae а й з того ще ложити мусять на вихованє своїх дїтий в школї в містї, ті самі сьвященики, котрі в разї своєї смерти лишають жінку і дїти на поталу судьби, яка милосерній шою оказуєсь для вдів і сиріт по всяких возьних, листоносах, ті самі — кажу — сьвященики послїдний крейцар відіймають собі від уст, щоби жертвувати для добра загалу, не сподіючись від того загалу, а бодай великої єго части за сю жертволюбивість такої „грубої“ подяки... Згадати лиш за сецесийний фонд, з хати, закупленої з того гроша користає і теперішна молодіж, а яка подяка? Яке признанє для тих сьвящеників, які найбільше причинились до сего фонду будь то своїми жертвами, будь то тим, що занялись збиранєм тих жертв і в других?.... Резолюция академиків на вічу: „Нам не треба попів“. Сумне, але правдиве. — Нема анї одної институциї, де би наше духовеньство не прийшло єї в поміч. От, таке товариство педаґоґічне — яку львину часть жертв зложило там сьвященьство! Рахунок звітовий каже, що з облїґаций було приходу 47.298·15 К. Коли від сего відчислимо 2.300 К, котрі зложили ріжні товариства, то лишаєсь округла квота 45.000 К, як жертва (з облїґаций) цїлої рускої суспільности; а коли перейдемо спис тих жертводавців, побачимо що майже $^1/_4$ часть з того (10.556 К) зложили ті бідні рускі сьвященики — не числячи поодиноких жертв. Жертвували на річ загалу з кривдою може і своїх найблизших, бо коли глянемо на жертви до фонду вдовичо-сиротиньского в тім часї, то побачимо значну діспропорцию. Грошї ті, призначені головно на вихованє молодїжи, нехай-жеж і та молодіж, що користає з тих фондів, зрозуміє і оцїнить ту жерви любивість, доброту серця та любов тих сьвящеників, та й колись нехай не важить ся кинути каменем на тих, що собі відняли від уст хлїб, щоби єго єї подати. Поживемо, побачимо. — *о. М. Л.*

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає
о. Олександер Малицкий.
З друкарнї Ставропитийскої під упр. М. Рефця.

Найбільший склад в краю

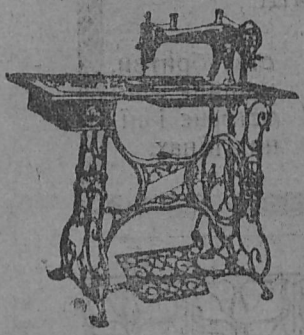

ориґінальних машин до шитя, гафту, до кравецтва і шитя шкір, також панчошкових машин.

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,

КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Ціннники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий

механік і спеціяліст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярсько-столярська і позолотнича

Дмитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духовеньству.

Предплачуйте і ширіть

християньску часопись для руского народу

„ОСНОВУ",

що виходить 10. і 25. кождого місяця і коштує річно 3 кор. „Основа" пише про політику, господарство, про справи релїґійні, суспільні, просьвітні, подає короткі а цікаві оповіданя і богату всячину.

Купуйте також отсї брошурки, що вийшли в бібліотеці „Основи":

1)	Ану виплиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2)	Йосифіньский патент	6 сот.
3)	Про чернече житє	6 сот.
4)	Дещо про суспільне питанє	20 сот.
5)	За що мають соціяліcти нашого хлопа	6 сот.
6)	Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7)	Значінє праці в сьвітлї вірн	20 сот
8)	Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"

Львів, пл. св. Юра, 5.

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул. Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчниці“,

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і нїкльованє по умірковaних цїнах.

Для клиру!

В житю людий, як дїтий так і старших, бувають красні хвилї, котрі остають їм памятні на цїле житє. Сї хвилї повинни ми старатись утревалити в їх тямцї і тим способом піддержати в них того релїгійного духа, який їх тодї огортав.

Такими моментами суть для дїтий перші приниманя сьв. Тайн. В других краях в той звичай, що сей акт відбуває ся з більшим торжеством, тай роздають ся причастникам відповідні образочки. Той добрий звичай повинни і ми удержати. — Другі важні хвилї для дїтий суть річні закінченя шкільної науки, котрі ось тепер наближають ся. І тут повинни ми сповнити наше посланництво і обдарити дїтвору хоч би маленькими релїгійними образками, котрі загріють сї до дальшої науки і скріплять релїгійні чувства. — Але і для цїлої суспільности, для молодших і старших, лучають ся не менше памятні моменти, як прим. канонїчні візитациї архиереїв. Настрій народа бував тодї піднесений. І таку хвилю годилось би удержати в милій згадцї через роздане сьв. образочків, осьвячених архиереєм.

Сю потребу відчула наша сьвященича „Достава“ і постарадась о спеціяльні образцї, заосмотрені (для перших причастників і для архиерейских гостин) в відповідні пропамятні написи і молитовки.

Най отже Всч. Отцї користають з сего видавництва. Видаток не величкий, котрий можна покрити (відповідно до цїни) або з церковної скарбони, або з шкільного буджету, або таки дарами народа. А труд нагородить ся в душах вірних сторицею.

Ми вдячні управі нашої „Достави“, що звернули свою увагу і всю сторону церковного житя. Не зробили они сего для дрібного зиску, але для сповненя вищої ідеї. Дай Боже, щоби она піддала і приспорила нам ще не одно, що в житю церкви потрібне.

Сьвященик.

Оповіщенє.

Знані суть нашому Всч. Духовеньству товариство сьв. ап. Павла і єго видавництва. Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся преціньсьвященики, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширенє християньскої ідеї лежить на серци так, що й нї труду, нї гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленями.

1.	Від атеїзму до анархізму	0.60 К.
2.	Наука о найсьвят. Тайнї Евхаристиї . . .	0·20 К.
3.	Наука о сьв. Тайнї покаяня	0·20 К.
4.	Дра Франка: Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0·30 К.
5.	Duilhe de Saint Projet, Наукова апольоґія христ. ври ч. I—II	1·75 К.
6.	Косса-Мормайстер. Перші основи Економії . .	0·75 К.
7.	Чоловік а зьвірина	0·30 К.
8.	О Службі Божій	0·20 К.
9.	Волод. Соловєв, Росия і вселеньска церков . .	0·50 К.
10.	Боротьба Дрепера з вірою	0·40 К.
11.	Оставте дїтей приходите ко мнї Ч. I. і II. . .	0·40 К.
12.	сьвящ. Т. Лежогубский — Теория розвою а человік	0·30 К.

З дрібної бібліотеки для народу:

1.	Хто є Христос	0·04 К.
2.	Хорог людства	0·04 К.
3.	Вільна школа	0·04 К.
4.	Про чернече житє	0·06 К.

Цїни враз з пересилкою!

Адреса: Львів, ул. Коперника ч. 36.

З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом **М. Рефця.**

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. XI. — Р. VII.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ З друкарні Ставропигійского Інституту під зарядом М. Рефця. 1910.

НИВА

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця в о'бємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.
Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адмінїстрадиї:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 11.

ЗМІСТ:

о. М. Галущиньский. Ч. С. В. В.: **Як поминати вірних на Великім Вході** 321

Д-р. В. Щурат: **Маріинський культ на українських землях давної польської держави** 325

о. Н. Плсецкий: **О недогодах конкуренційного закона і як би їм зарадити** 330

о. Ник. Садовский: **Хто є ворогом католицкого сьвітогляду?** 334

Бібліоґрафія: *о. Др. О. Боцян*: **Житєписи сьв. сьвященомученика Йосафата** 338

Дописи: *А.*: **В справі економічної орґанізациї.**
А.: **В справі вдовичо-сирітского фонду Стан. Єп.** 344

Зі сьвіта: *Ом. Ґорчиньский*: **Папский бібліїйний Інститут в Римі** 346

Всячина: (Надзв. загальні збори членів тов. „Доставa". — Насну гору. В справі Маріїньского конґресу в Сольногородї). 350

В Адмінїстрації „НИВИ“ можна набути слїдуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного станоща (критична аналїза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Щурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Поясненя до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Щурат: Поезия в пророка Ісаії, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Щурат: Із студий над почаївским „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 1 кор.
6. о. Є. Гузар: Розважаня о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о Є. Гузар: Розважаня о терпінях І. Христа, для шкільних дїтий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Воляньский: Апольоґетично-соціяльна дїяльність рускогo душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свєнціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Цїни подані разом пересилкою.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788. **„ДНЇСТЕР“** Конто Щадниці почтової 25,261.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будинків, збіжа і знарядів господарских від шкід огневих під користними услівями,

числить умірковані премії за обезпеченя,

ліквідує шкоди **безпровопочно** по пожарі,

уділяє обезпеченим членам з річної надвижки **звороти.**

За р. 1909 припадає на користь членів зворот 10%.

Позиси „Днїстра приймає при позичках **Банк краєвий** у Львові і в Чернівцях, Галицка Каса Ощадности, Руска Щадниця і иньші каси ощадности.

Через „Днїстер“ можна асекурувати ся **на жите** в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Іформациї до обезпечень уділяють аґенциї „Днїстра“.

Зголошеня письменних господарів о аґенцию приймають ся тілько з таких громад, где ще не робить иньший аґент „Днїстра“.

Фонди „Днїстра“ $^{31}/_{12}$ 1909 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 2,146.977, иньші фонди К 594.687, разом **К 2,741.624.**

Канцелярії Товариства отворені для сторін **від год. 8 — 2.**

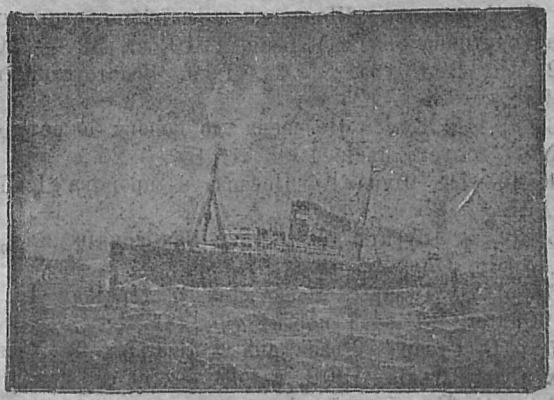

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 11. Львів, 1. червня 1910. Рік VII.

Бібліотека наукового товариства імени ШЕВЧЕНКА

о. М. Галущиньский, Ч. С. В. В.

Як поминати вірних на Великім Вході?*)

В послїдних днях виринула у нас майже нечайно квестия, чи в поминаню вірних на В. Вході лишити слово „православних“, чи нї і як сему зарадити. Відома річ, що нинї під словом православний розуміємо християнина, що жиє в розлуцї від Церкви католицкої та відчахнений є від єдности з головою Церкви, Намісником Христовим, якому Б. Спаситель повірив паству та керму вселеньскої Церкви. Що більше, навіть самі схизматики, щоб виріжнити ся від католиків, звуть себе православними і то в противеньстві до імени католицкого. Значить ся: „ex usu“ (полишаю на боцї етимольогію слова) слово православний означає не-католика, схизматика.

А однак в нашім богослуженю часто приходить слово православний. Як се пояснити, та що робити? Коли з сеї причини закидають нам православє, ми боронимо ся етимольогією слова та церковною практикою, яка слово православний утотожнила з правовірним. Тимчасом православні і люди злої волї покористовуючи ся сим словом, відтягають наш народ від католицкої Церкви.

Не буду розбирати та аналїзувати всї тексти нашого богослуженя лїтургічного, де приходить слово: православний.

*) Міститимо отсю статю, але зазначуємо, що й для відмінних поглядів і заключень відступимо в „Ниві“ місце. — Ред.

Возьму лишень поминанє вірних на В. Входї та вказавши хоч кількома словами історичний розвій В. Входу, перейду до новійшого пониманя вірних.

1) Під „Великим Входом“ розуміємо перенесенє евхаристийних дарів з проскомидійника на вівтар при рицитованю та сьпіві відповідних молитов. Розвинув ся він зі звичаю християнського приносити дари, призначені для справованя Евхаристиї. Приготованє принесених дарів відбувало ся на жертвеннику, віддїльнім від вівтара, дари були осьвячувані на вівтари; — звідси зродила ся конечність переносити дари перед консекрациєю з проскомидійника на вівтар. А що се дїло конечности, то і В. Вход початково не був скомпліkованим та не визначав ся торжественностию. Складав ся з двох частий: з акту перенесеня дарів і молитви. Акт перенесеня в старинї сповняли або самі диякони або разом з сьвященіками (Const. Ap. 8. кн. Dyon. Areg. De eccl. hierarchia II; гл.: Православная енциклопедія А. Лопухина, Петроградъ, III, арт. Входъ въ алтарь; Порядокъ общественнаго и частнаго богослуженія въ древней Россіи до XVI. вѣка. Н. Одинцова, С.-Петербургъ, 1881, стр. 117). О молитві входній хоч названі жерела згадують, однак не подають єї змісту (гл. Енциклопедія прав. стр. 1068). Була се молитва предложеня, що знаходить ся нинї по В. Входї: про се згадують памятники лїтургічні VII. і IX. вв. (гл. Goar. Euchologion, Venetiis, 1730, стр. 86; Енциклопедія пр. стр. 1068). Від VI. в. до складових частий входних належить пісньХерувимска (Goar. стр. 113. та Енциклопедія стр. 1068), підчас котрої вже від IX. віку сьвященик читав молитву: „Никтоже достоинъ“ (Енциклопедія стр. 1068). Пізнїйші віки дають щораз то нові молитви (А. Сергѣй Муретовъ: Послѣдованіе проскомидіи, великаго входа и причащенiе въ Славяно-русскихъ служебникахъ XII—XIV. вв. Москва, 1897, стр. 29—36; Goar. стр. 58, 59, 80, 87; Одинцовъ, стр. 63, 96, 123), але так, що кождий примірник є відмінний один від другого.

В XIII. віцї вже стрічаємо дияльог дияконів і сьвященика, який читаємо і в нинїшних Служебниках (гл Енциклопедія, стр. 1069). Опісля Великий Вход відбував ся або при відрицитованю: „Возьмите врата, князи ваша...“ чи иньшої молитви, або переносили дари мовчки (гл. Енциклопедія стр. 1070). Доперва в XVI. та XVII. віках порядкують в Москві та Києві В. Вход та входні молитви.

2) Поминанє вірних на В. Входї, чи взагалї всїх присутних, від князя, єпископа почавши, а скінчивши на простих мірянах, формувалось ось так. В 11, 12, 13 віках (з виїмкою дияльогу диякона і сьвященика від 13. віку) нема жадного поминаня (Муретовъ стр. 129—131; Одинцовъ, стр. 63, 97, 123, 127). Доперва в XIV. віцї, коли митр. Кипріян зачав впроваджувати на Руси лїтургію впорядковану патр. Конст. Фільотейом, зачинають поминати вірних, однак лишень короткими словами, як се нинї Греки роблять: „Да помянетъ Господь Богъ всѣхъ васъ

въ царствіи своемъ" (Одинцовъ стр. 131). Многі однак на Руси не робили в XIV. в. жадного поминаня (Одинцовъ, стр. 133 сл).

В XV. в. форма поминаня стає більш скомпліkованою, довшою, хоча в многих Служебниках тогочасних задержана є коротка форма поминаня (Одинцовъ стр. 220, 221; Муретовъ, стр. 32 сл.; А. Дмитріескій, Богослуженіе въ Русской церкви въ XVI. вѣцѣ, I, Казань, 1884, стр. 113, 117).

Однак за весь той час, себто XVII. в. (а властиво до другої половини XVI. в., бо не маю під руками Служебника, виданого Мамоничом в Вільні р. 1582.) при поминаню вірних нїгде не стрічаємо слова „православныхъ" чи „ὀρθοδόξων" і то не тілько в славяньских Служебниках, але і грецких, так католиками як православними виданих. (Що до славяньских лїтургій, гл. Одинцовъ, стр. 131, 220, 221; Муретовъ, стр. 32 сл.; Дмитріевскій, стр. 113, 117; що до грецких лїтургій гл. Goar. 58 сл., 84; А. Дмитріевскій: Описаніе литургическихъ рукописей, хранящихъ ся въ Библіотекахъ православного востока, II, *Εὐχολόγια*, Кіевъ, 1901, який описав 162 евхольоґіїв, стр. 610, 822, 959 і passim.) „Во время великого выхода (в 16. віці) воздухъ лежалъ на правомъ плечѣ діякона, который въ правой рукѣ держалъ кадило. При выходѣ изъ алтаря въ храмъ, произносилась формула поминовенія: Да помянетъ Господь Богъ всѣхъ васъ въ царствіи своемъ!.. Въ описываемое время начинаетъ входить въ практику формула поминовенія болѣе сложная, чѣмъ первая и болѣе близкая къ нинѣшней. По выходѣ же произносится обыкновновенная формула поминовенія. Въ новой формулѣ упоминаются обитель, грады, веси, живущіе въ нихъ христіяне, архіепископъ, царь, его домъ и отецъ духовный" (Дмитріевскій Богослуженіе въ Русской церкви XVI. вѣкѣ, стр. 113). „Исходя и глаголетъ тихо: Помяни, Господи, обитель сію или градъ сей и всякаго (кіе) города и страны вѣрная христіяне, живущая въ нихъ. Помяни Господи, благочестивыхъ князей нашихъ и все воинство. Помяни Господи, епископа нашего и весь священническій чинъ. Помяни Господи, отца нашего, и всѣхъ, яже о Христѣ братій нашихъ". Єгда же пріидетъ на среди церкви, здѣ взглашаетъ: „Да помянетъ, Господь Богъ: и всѣхъ васъ въ царствіи своемъ" (Одинцовъ, стр. 222).

Не мають сего терміну (православныхъ) славяньскі Служебники Венецкі з р. 1554, 1570 і Служебник, виданий в Стратинї 1604. Що більше, навіть Служебник, виданий в Москві (початок 17. в) та Служебник старообрядців, як кінцева картка вказує, виданий при царі Алексею, не мають слова „православныхъ". (Оба Служебники переховані в Нац. Музею ім. Митр. Андрея гр. Шепт. під ч, 189, 199).

Колиж звернемо ся до грецких Служебників, так каѓолицких як православних, то слова „православних" в них не знайдемо. Рїжниця між ними є хиба та, що одні мають *ὑμῶν*, а другі *ἡμῶν*. (Гл. Дмитріевскій, *Εὐχολόγια* стр. 610 і 822 *ὑμῶν*, стр. 959.

ἡμῶν; Венецкий, 1746 стр. 11, 27 не має жадного поминаня; Венецкий же 1752, стр. 47. ось так має: „*Πάντων ὑμῶν μνησθείη Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ Βασιλείᾳ αὐτοῦ*“; Євхольогіон Римский Венедикта XIV. з 1754, який повинен буги нормою при поправлюваню Служебників, має: стр. 46 „*Πάντων ἡμῶν μνησθείη Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ Βασιλείᾳ αὐτοῦ*“; Венецкий з 1775. стр. 26, має: „*μνησθείη Κύριος ὁ Θεὸς πάντων ἡμῶν ἐν Βασιλείᾳ αὐτοῦ...*“). Що більше, навіть новійші Служебники православних Греків немають слова „православних“, але поминають: „*πάντων ἡμῶν μνησθείη Κύριος*“ (A. Maltzew, Liturgikon, Berlin, 1902, стр. 115, nota).

Стрічаємо ся із словом православних в Служебнику, виданім Мамоничами в Вільнї 1617. На мою думку, вже і в першім виданю, 1582 р., зробили се Мамоничі, та на жаль у Львові не міг я дістати сего виданя. Зробили се Мамоничі з бажаня піднесеня віри православної та заманїфестованя своєї релїґїї (гл. М. Грушевский, Історія України Руси, VI, стр. 412—444). Зробили те саме і в Москві та Києві, щоб тою дорогою зазначити своє „православіе“ в противеньстві до „відступників“ Унїятів.

Унїяти же, не маючи своїх Служебників, уживали і по злуцї з Римом Служебників православних. А навіть коли вже самі зачали видавати та поправляти Служебники, позаяк слово „православныхъ“ етимольоґічно означає правовірних, і на дальше задержали його в лїтурґічнім богослуженю.

3) З тої причини ще і нині католицкі сьвященики, хотяй з болем серця, на В. Входї уживають слова „православныхъ“, хоч се дуже гіршить вірних, що дорожать католицкою вірою та за нїщо не хотїли би зґадити її.

Яким же способом сему лиху зарадити? Що до моєї приватної гадки, думаю, що наші сьвященики католицкі в теперішних обставинах не можуть уживати слова „православныхъ“ при В. Входї, а то з слїдуючих причин: *α*) слово „православный“ на В. Входї, як се слїдує із статії, має пятно а к а т о л и ц к е, с х и з м а т и ц к е: ввели єго православні, бажаючи виріжнити свою віру від католицкої; *β*) народ, якого одиноким бажанєм є остати ся на всегда вірними католиками, гіршить ся сим словом: а звідси колїзия між правом природним а правом позитивним людским; *γ*) о слові „православныхъ“ на Вел. Входї можна те саме сказати, що думають католики-Нїмці о слові: евангелїк.

Однак, щоби усунути колїзию між правом природним (згіршенє) а приписом лїтурґічним (уживанє слова: православныхъ), власть церковна повинна або замінити слово православныхъ на католицких, або йдучи за практикою церковною до XVI. віку, поминати вірних, як се робили предки наші: „Д а п о м я н е т ъ, Г о с п о д ь Б о г ъ в с ѣ х ъ в а с ъ в ъ ц а р с т в і и с в о е м ъ...“

Д-р В. Щурат.

Маріинський культ на українських землях давної польської держави.

Вже в Маріинськім культї княжої доби на Україні попри релїгійнім мотиві грав важну ролю также мотив полїтично-ривалїзаційний. Поява Влахернської Богородиці в київській Печерській Лаврі вяжеть ся з вимовними леґендами, які між иншим підчеркують раз-по-раз сьвятість єї так, щоб вона являла ся не меншою від сьвятости свого прототипу в Царгороді. Мотив пливе не тілько з національної амбіциї, як і в того Ілярйона, що храм сьв. Софії ставить на рівні з таким же храмом Царгорода, не тільки амбіция була задушевним мотивом. Коли він говорив про церкву дивну і славну всїм окружним сторонам, якої не знайдеть ся на цїлій півночи Европи, то таке привязуване серць до нової сьвятости рівнало ся хиба відвязуваню їх від сьвятости Царгорода. А що воно було рівночасно й відтинанем одної дороги полїтичним впливам Царгорода на Київ, того вже легко доміркувати ся. Таким еманципованем Києва з залежности від Царгорода було й защіплюване культу Влахернської Богородиці в Києві.

Не довго полїтичний центр української землї був для неї єдиним центром Маріїнського культу. Скорій полїтичній децентралїзації українських земель з їхнім стремлїнем до автономії у всїх можливих напрямах житя, до повної незалежности від Києва, відповідали й нові центри релїгійного культу. І коли ми пригадаємо собі, що кн. Андрій Боголюбський, оставляючи Київ, забрав з собою в свою Суздальщину батькову ікону Богородиці, котру мав намалювати евангелист Лука, коли пригадаємо собі й леґенди звязані з тим забранем, то нам представить ся не тільки мінїятура перенесеня Влахеpоської Богородиці до Києва, але й цїль єї. Ріжниця буде в тім, що в царгородсько-київськім транспортї грала ролю імітация, підчас коли в київсько суздальськім транспортї грає ролю вже щось в родї — крадежи. Кождий так робить, як йому легше. З найлегшою роботою зустрінемось пізнїйше.

Численні центри культу Богородиці на Україні в XVI—XVIII. в в. покликала до житя передовсїм та сама причина, якій завдячуєть ся під конець XVI. й на початку XVII. в. піднесене нашої Церкви з часового упадку. І піднесене Церкви і рівночасне оживлене Маріїнського культу в ріжних центрах нашої землї були відповідю на пониженє нашої віри зі сто-

рони Польщі, А що „руська“ віра в Польщи все була ідентифікована з „руською“ національностю, то й така відповідь виходила поважною манїфестациєю релїгійно-національною. В такій манїфестациї не було вже місця для давної ривалїзациї українських центрів Маріинського культу поміж собою. Єсли вони й ривалїзували, то вже всї разом з такими-ж польськими центрами. І така ривалїзация була довше ніж через два віки одною з прояв тяжкої розправи України з Польщею. Кождий наш центр Маріинського культу в тій розправі вважав ся воєнним постерунком, а опанованє такого постерунка через Поляків було ослабленєм нашої сили. Бо опанувати центр Маріинського культу значило тілько, що загорнути цїлу область приналежну тому центрови під свої могучі впливи, промостити вигідний шлях всякому душехватству. Де опанованє центра було труднїйше, там знову помагала крадїж. Бо центр Маріинського культу був там, де була чудотворна ікона Богородиці. Викраденє української ікони і перенесенє на польський терен рівнало ся знищеню українського центра Маріинського культу, а сотвореню польського, який при несьвідомости нашого простонародя міг мати неменьшу атракційну силу. Таке практиковалось. Але такі практики спонукували пошкодованих сьвідомих Українців до здвигненя нових кріпостий оборони загроженої позициї. І се було другою причиною твореня нових центрів Маріинського культу, якого й характер згодом що раз то більше специфікував ся. З манїфестаційного він став ся демонстраційним. Не перестаючи бути релїгійно наийональним, став ся антіпольським.

Як легко було релїгійно-національному характерови Маріинського культу надати антіпольську закраску, так єще легше прийшлось єму стати й специяньо антішляхотським. Не для того, що Польща і шляхта були неначе синонїмами. А тому, що та польска шляхта, котра згірдним своїм відношенєм до „руської“ віри спричинила посередно оживленє Маріинського культу на Україні, сама рівночасно була майже ворожо настроєна для того-ж культу. Той ворожий настрій для Маріинського культу на Руси, що досить сильно проявив ся серед польської шляхти в половині XVI. в., йшов у неї в парі з тогдішним нахилом до реформованих антікатолицьких віроісповідань в дусї наук Лютра, Кальвіна, Соціна і т. п. А був той нахил до антікатолицьких наук тільки в части виразом шляхотської химери, що радо манїфестувала на кождім кроцї, навіть в обсягу релїгії, упривилейовану необмеженість своєї „золотої свободи“.[1]) В більшій мірі була то знову одна з форм оборони конкретних шляхотських інтересів. Вважаючи релїгію такою інституциєю, що входить в обсяг привилеїв шляхотського стану, шляхта боронила перед католицькою Церквою не реформованих віро-

[1]) A. Brückner: Różnowiercy polscy. Warszawa, 1905, ст. 9.

ісповідань, а своїх „свобод", — своїх віроісповідних свобод перед церковною інквізицією, свого судівництва перед судівництвом єпископів, своїх доходів перед церковними оплатами[2]). Більше з бути і для інтересу, ніж з переконаня, в шляхотських рядах реліґійних реформаторів ставали такі вельможі, як Ґурки, Томицькі, Лєщиньскі, Олесницкі, Зборовскі, Фирлеї, Стадницкі, Мишковскі, Радивили; такі шляхтичі-ієрархи, як свояк примаса, гнїзненський парох Ян Лаский, а навіть єпископи Андрій Зебжидовский, Ян Дрогоєвский і Яків Уханский; врешті такі вчені і писателї, як Яків Пшилуский, Андрій Фрич Моджевский, Микола Рей і Станислав Оржеховский[3]). Маючи в Польщи перевагу, та антікатолицька шляхта 1555. р. соймовою ухвалою запоручила всїм релїґійним сектам повну свободу, творячи з Польщі пожаданий захист не лиш для своїх, але і для сторонських ріжновірців[4]), а передовсїм санкцйонуючи свій шляхотський закон: „cuius regio, illius religio", в виду якого віра підданих, н. пр. „руська" віра, була поставлена низше якої-небудь шляхотської секти. Чи-ж не зрозуміле буде в виду того, що Маріинський культ на Україні, ставши раз формою реакциї против пониженя „руської" Церкви зі сторони Польщі, мусїв прибрати й специяльно антішляхотський характер, коли всевладним елєментом тої Польщі була шляхта і коли та шляхта явилась покровителькою ворожих Маріинському культови релїґійних сект не лиш в Польщи але і на Україні? Чим відважнїйше під покровом шляхти виступали против Маріинського культу такі арияни, як Ст. Лютомирский (Confessio, 1556) і М. Кровицкий (Apologia, 1560), або такі юдаїсти, як Симеон Будний, тим торжественнїйше правовірна Україна піднимала понижуваний культ на що-раз то висші степенї поваги і популярности. І чим завзятїйше представителї польських сект з'огиджували почитанє чудотворних ікон Богородиці, називаючи н. пр. ченстоховську ікону пекольною дошкою і вимислом чорта[5]), тим більше тих чудотворних ікон виринало на Україні, тим сильнїйше тут ширив ся культ їх, культ глубоко релїґійний, але з виразними закрасками часу — антіпольською і антішляхотською. Суспільно-національний характер культу популярного на Україні був плодом часу. Найвиразнїйше він кристалїзував ся, коли причини, що його викликували, осягали найбільшу силу, т. є. коли впливам польсько шляхотського релїґійного руху улягали й королї Жиґмонт Авґуст, Генрик і Стефан Баторий[6]).

Начеркнена характеристика Маріинського культу серед нашої суспільности в XVI—XVIII. в. могла-б видатись висса-

---

[2]) Kazimierz Górzycki: Zarys społecznej historyi państwa polskiego. Lwów, 1901, ст. 219.
[3]) Idem, ст. 199—200 і 204
[4]) Idem, ст. 205; A. Brückner: op. cit., ст. 144.
[5]) A. Brückner: op. cit. ст. 116.
[6]) K. Górzycki: op. cit. ст. 223.

ною з пальця, єслиб за нею не було сьвідоцтва фактів. Дасть нам тих фактів споро короткий історичний огляд чудотворних ікон Богородиці на Україні.

З оживленєм Маріинського культу мусїла ожити передовсїм традиційна слава чудотворних ікон з княжої доби. Много з них, правда, серед змін часу запропастилось, між ними й опоетизована ікона Пирогоща. Иньші, мов метеори заблисши над українською землею в XIII. і XIV. в., попали ся дуже рано в руки Полякам. До таких належать передовсїм нинїшна Домінїканська у Львові і Ченстоховська, котрих походженє через довгі віки було до того степеня безсумнїве, що Поляки й доси не зважились заперечувати його. Подаючи історию львівської Домінїканської ікони, вони без обиняків признають, що мала вона бути шлюбним даром для Києва від Володимирової жени Анни, а діставшись через Галич з кн. Львом до Львова, оставала в каплици сьв. Івана під опікою Василиян аж до 1260. р. В тім році перейшла в посїданє Домінїкан [7]). Подібне скоїлось коло 1382. р. з Белзькою іконою Богородиці, яку кн. Володислав Опольський забрав з Белза і примістив аж у Ченстохові [8]). Ікона з Белза стала брилянтом польської корони. Але память українського походженя єї довго була жива у нас. І лиш тою памятю походженя ченстоховської ікони вияснюєть ся популярність єї копій на Україні в XV—XVIII. в., вияснюєть ся і той пієтизм для неї в многих наших писателїв XVII. в., між иньшими в Лазаря Барановича, що в своїм творі п. з. „Apoll. Chrześciański“ (1670) прославив єї окремим стихом. Але що пропало, те пропало. За те києво-печерська і чернигівська ікона засяли новим поражаючим блиском.

Які факти причинювались до розширеня культу києво-печерської Богородиці серед запорожського козацтва, се вже відомо. Запорожський культ не оставав без впливу й на оживленє культу києво-печерської Богородиці на Руси. Крім продовжателїв „Патерика“, єї славу голосив цїлий ряд писателїв. А писаня Афан. Калнофойського (*Τερατούργια*, 1638), И. Галятовського (Ключь разумѣнія, 1659, Небо Новое, 1677), Лазаря Барановича (Najjaśniejsza nieba i ziemi carica, 1683) і многих иньших популяризували культ славної ікони в найдальших закутинах української землї.

Богородиця чернигівського Іліинського монастиря мусїла мати за собою теж традиційну славу, скоро в XVII—XVIII. в. звеличують Єї не меньше, нїж києво печерську, такі писателї, як Галятовський, (Скарбница, 1675; Небо Новое, 1677), Дмитро Туптало Ростовський (Руно орошенное, 1680), Л. Баранович

---

[7]) Al. Fridrich: Historye cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce. Tom II. Kraków, 1904, ст. 236.

[8]) Василь Чернецкій: Лѣтописнѣ матеріялы до исторіи мѣста Сокаля Львовъ, 1891, ст. 12—13.

(Najjaśniejsza nieba i ziemi carica, 1683), В. Крижанович (Руно орошенное, 1702) і Іван Максимович (Богородице Дѣво, 1707). По оповіданям їх чудотворна ікона Богородиці 1662. р. сама перед грабителями Татарами оборонила ся, послїпивши їх, а над горем української землї через вісїм днів мов жива явно проливала сльози.

З великого числа инъших чудотворних ікон Богородиці о першенство могли-б спорити дві галицькі: зарваницька і жидачівська.

Походженє зарваницької Богородиці хотїла-б місцева традиция звязати з княжою добою і хочби лиш посередно з Києвом. Виразом того побожного бажаня є дві народні леґенди. В одній кажеть ся, що зарваницька Богородиця явилась над криничкою черцеви, який аж над Стрипу загнав ся, втїкаючи з Києва перед Татарами. По словам другої леґенди зарваницька Богородиця за буту покарала галицького князя, а коли він смирив ся, помилувала його [9]). Однак ті леґенди остати мусять лиш леґендами, таксамо як і етимологічний переказ про основанє Зарваниці черцями з Сербії, як і доказуванє глубокої давнини Зарваниці при помочи актів, що на них покликують ся о. Копертинський і кс. Фридрих [10]). В актах латинської парохиї в Золотниках я знайшов 1898. року важну для істориї Зарваниці копію ерекційного акту, зладжену 1714. р. і підписану львівським архієпископом Миколаєм Кросновським. Але той акт зовсїм не сьвідчить про єствованє Зарваниці вже в XII. чи XIII. в. В нїм „Michael Haeres in Złotniki" записує золотницькій парохиї два лани і ставок „cum campis iacentibus penes viam in Zarwanicze, penes ripam piscinae à Zarwanicze... infra Octawas Assumptionis Beatae Virginis Mariae Anno Domini Quadringentesimo quinquagesimo Nono Praesentibus testibus honorabilibus ac Nobilibus Svantoslao Plebano Trembowliensi Petro Dobyczowski Jacobo et Simone Zarwanicki Haeredibus". Чи єствувала Зарваниця раньше XV. в. та чи в XVI. в. була там вже й чудотворна ікона Богородиці, — на сї питаня нема певної відповіди. Можливе і одно і друге. Можливе і те, що ікона Богородиці була первістно в опіці черців, скоро старе зарваницьке приходство зве народ і доси „кляштором". Зберегалась ікона Богородиці по народній традициї зразу в церковци над чудотворною криничкою, де 1893. р. здвигнено каплицю, пізнїйше в деревляній церкві серед села. Коли та церква згоріла, вимуровано 1754. р. нову з того каміня, що лишило ся після знищеного турецьким набігом замку в Полїсюках. Знищенє-ж того замку, по словам записаної мною народної леґенди, спричинила сама

---

[9]) В. Щурат: Зарваниця. Перемишль, 1902, ст. 4—7.

[10]) А. Копертинський: Памятка зъ Зарваницѣ. Перемышль, 1896. ст. 9; Al. Fridrich: op. cit, ст. 319.

зарваницька Богородиця тому, що він був захистом недовірків (— чи не Ариян?).

Жидачівська ікона, по сьвідоцтву уміщеної на нїй написи намальована 1406. р. Дві леґенди звязані з нею. По словам одної вона явила ся на груши, відки забрано єї до костела, щоб єї „sposobami Ruś nie wzięła“. Та помимо того, що костел замкнено і поставлено варту, ікона явила ся в друге на груши, де мабуть і побудовано церкву з келиями для семи черців [11]). Так каже одна леґенда. І єсли є вона глухою луною давної борби о посїданє ікони, то про другу леґенду можна-б сказати, що вона виплила вже пізнїйше з польського жерела з цїлию затушованя першої. Та друга леґенда оповідає, що ікону зловили на ріцї Стрию рибалки і примістили в провізоричній набережнїй капличцї, відки пізнїйше перенесено єї до жидачівської церкви [12]). Срібні корони і золочені шати, що прикрашують ікону від 1772. р. є жертвою Каєтана Шептицького. Запропащена книга чудес жидачівської Богородиці, записуваних від 1750. р. мала заголовок: „Руно орошенное Пречистой Дѣвы Маріи, чудодѣйственная благодати роса отъ чудотворнаго ея образа истѣкающая въ Жидачевѣ“.

(Дальше буде).

о. Л. Пясецкий.

О недогодах конкуренційного закона і як би їм зарадити.*)

Одною з найбільших журб нашого парохіяльного духовеньства єсть то неустанне поборюванє перешкод в справі консервациї, направи і здвигненя нових будинків ерекциональних дотичної парохії — як і самої Церкви — і їх огородженя, так,

[11]) А Петрушевичъ: Свободная галичско-русская лѣтопись. Львовъ, 1887, під роком 1757.

[12]) Al. Fridrich op. cit., ст. 334.

*) Впр. о. К. Селецкий, присилаючи нам ласкаво сей еляборат, пише: Закон конкуренційний в такім видї, як тепер представляє ся, вже давно повинен бути усунений. Се дивовижна аномалїя в австрійскім законодавстві. Комітет парохіяльний, котрого члени переважно стоять на низь-

що многі з нас з'уживають в тім напрямі богато енергії — часом успішно, а часом з меншим успіхом, а що найважнїйше, зражають ся до своїх парохіян, а ті знов до них. З того виходить, що і душпастирска їх дїяльність стає природним способом вельми утрудненою.

Хто з нас мав нагоду заниматись сими справами, особливо по обнятю парохії, де через довший протяг часу нїчого або дуже мало в тім напрямі було здїлано, міг би много оповісти, яких способів він уживав, які трудности поборював, аби хоть яко тако упорядкувати будинки, щоби будьто в помешканю міг замешкати будьто зачати господарку в будинках цїлком зруйнованих і цїли неодвітних, а котрі то суть конечною підставою, аби господарюючий сьвященик міг мати хоч яку-таку користь зі свого господарства в теперішних так тяжких для кождого господаря часах. Бо що поможе найлучша воля, старанність і знане, єсли будинки неодвітні, не даючі пр. в зимовій порі захисту перед зимном, так що худоба мерзне в стайнях і хлївах, а пожиток з паші лише на о рітє єї марнує ся, місто щоби господареви дати відповідну материяльну користь. Так само річ має ся, коли до будинків затїкає, коли нема на подвірю огородженя, так що неодному господарка з'остогидне по многих неудачах і не лишає ся єму нїчо другого, як за що небудь поля винаймити.

Покликаними чинниками до удержаня в порядку будунків ерекціональних і їх приналежности суть у нас після у с т а в и к р а є в о ї з д н я 15. с е р п н я 1866 р. [В. з. к. ч. 28.] так звані Комітети парохіяльні. Інституция та, як кождий з нас може признати, була би хосенною, єсли би до Комітету такого нале-

---

кім степени інтелїґенциї, мав ухвалювати тягар, який так громаду, як і комітетових буде пригнетати. Се природне, що люди раді би тягару позбути ся, а не добровільно накладати его на себе. Парох уважає таку а таку реставрацию, або будову, як необходимо потрібну. Комітетові, серед котрих находить ся звичайно (!) жид, властитель більшої посїлости і бере участь в нарадах та верховодить межи опозиціонїстами, — силують ся справу з порядку дневного усунути, або звести всьо до найменших розмірів, щоби не доносити великих коштів. Ось кість незгоди межи парохом і его дїтьми духовними! — Остаточно ухвалено чи направу плебанії, чи стодоли. Стали збирати конкуренційні датки. Зойк і крик в цїлім селї і наріканя контрибуентів, а на кого? Та вжеж на отця духовного, чому такий тягар звалив на всю громаду. Для малькотентів — бо деж їх нинї нема? — есть ту хороше поле до попису! І найлучший душпастар тратить на довгий час довіре у своїх парохіян. Чим же він провинив ся? Ото тим, що не хотїв, щоби в стодолї збіже замокло, або щоби криша на плебанії не провалила ся і людий не поубивала.

Як аномалії зарадити, висказано в отсїм рефератї, котрий предложив Всч. о. Пясецкий, парох Реклинця, на соборчику деканальнім Белзкім, що відбув ся в липни мин. року.

Справа ся есть для нас в нинїшних обставинах пекуча. Можна надїяти ся, що Всч. Духовеньство не перейде над нею до порядку дневного, тілько посредством „Ниви“ здїлає свої уваги і спостереженя, як би лиху адзарити. — *о. І. Селецкий.*

жали всюди люди прихильні добрій справі, вирозумілі і понимали як треба свої обовязки. На жаль однак в многих громадах членами Комітету зі сторони парохіян суть вибрані одиниці — часто противні сьвященикови, яких більшість громадян вибирає длятого, що суть сьмілі, не перебираючі много в словах, отже аби „стояли за громадою", а ті звичайно, коли ще мають за собою неприхильного для сьвященика колятора, або коли такий потрафить їх за собою потягнути, — суть противні всяким новостям бо таке „не бувало", а єсли вже на що пристануть, то усувають ся потім від всякої, хочби моральної помочи у виконаню ухвалених робіт і доведеня їх до кінця, так що сьвященикови нїчо не остає, як самому або часом при помочи війта (який тогди висловляє ся, що на то є „комітети") або провізора старатись о зібранє відповідних фондів і о виконанє робіт як: закупити материяли, їх доставити, згодити майстра, занятись виплатою і т. п.

А вже найтяжше приходить ся парохови зібрати фонди, без яких преціньнїчого не можна почати, анї виконати. До придбаня фондів уживаємо в практиці дві дороги а ті суть; 1) законне переведенє конкуренційної розправи або 2) добровільна конкуренция парохіян.

Законне переведенє конкуренції єсть дуже утяжливе, а коли лучить ся, що парох не має попертя у можних сьвіта сего, то треває воно роками — на шкоду ерекції і на тим більшу гризоту інтересованого пароха. Поминувши клопіт з добутєм потрібної ухвали комітету, вимагає закон, аби вперед постарати ся о пляни і кошториси маючих ся виконати будов, репараций а навіть і огородженя, які то пляни і кошториси потягають за собою значний видаток [як знаю, з досьвіду жадають тепершні авторизовані будівничі висше 200 К, відповідно до будов], на який нема ще покритя; дальше, уплату приїзду комісаря правительственного для переведеня розправи, на що часто сам парох мусить затягати позичку, аби справу дальше повести. Ще коли розходить ся о будову нової церкви, помешканя, або важнїйших будинків господарских, яких потреба будови довший час була предвиджуваною, то замовленє плянів і кошторисів єсть оправданим а навіт конечним. Але бувають того рода перебудови, будови і репарациї, як на прим. пересипанє можливого еще будинку, покритя дахів, направа огороджень, брам, дверий, направа печий, кухні, асекурация церкви, будинків ерекциональних і т. п., котрі майже щорічно суть необходимо потрібні, а котрих кошти не виносять так великі суми і виконанє їх не терпить проволоки, — тогди конечність стараня ся о такі пляни і кошториси являє ся лишень непотрібним побільшенєм коштів, не говорячи вже о тім, як то тяжко знайти фаховця аби тії-же на час за умірену цїну виготовив.

Вправдї краєвий закон, о якім висше було згадано, постановляє, що наперед належить ужити на цїль маючих ся почи-

нити видатків на направу чи то будову ерекціональних будинків — фондів, якими розпоряджає церковна скарбона, отже на такі менші видатки може би в декотрій церкві фонди найшли ся, — однак думаю, а певно і Впр. ОО. Собратя зі мною в тім годять ся, що зменшуванє ощадностий наших, по найбільшій части бідних церков на тую ціль не єсть вказаним, бо воно зовсім не годить ся з наміренєм жертвуючих і дотеперішним звичаям противить ся, винявши вже хиба найконечнїйші случаї, які часом мали, або можуть мати місце. Длятого з того жерела майже нїколи користати ми не повинні.

Так зване добровільне зложенє коштів парохіянами на такі ціли, як то в многих парохіях має місце, було би може найпростїйшим способом і найскорше ведучим до ціли; має воно однак свій недостаток в тім, що власти такої акциї не то що не попирають, але навіть суть їй противні — з обави перед мнимими над'ужитями. Многі знов з парохіян, дізнавши ся, що вложеного на них датку [репартициї] не вільно від них примусово стягнути, не складають єго, а вслїд за тим не узбирує ся в ціости потрібного для задуманих робіт фонду, вкінци настає невдоволенє і між тими котрі добровільно і охотно свою частку уплатили.

В який спосіб тому лиху можна би запобічи? Я підчас мого побуту на попередній посадї, де перебудовував я всї будинки ерекціональні на зовсім иншім місци, близше церкви, радив собі в той спосіб, що удавало ся менї по попереднім порозуміню з маршалком повіта наклонити громадску раду до вставлюваня на тую ціль в протягу яких 6 лїт невелику квоту до громадского буджету, почім гроші зібрані в уряді податковім зверхність громадска побирала і доручувала парохіяльному Комітетови. Се однак не всюди дасть ся перевести, бо наші видїли повітові дуже неохочі в таких справах.

Щоби запроєктувати якусь основну і практичну зміну конкуренційного закона, то думаю, що проєкт одиниці, або і цїлого одного деканату єсть може за мало вичерпуючий а може і не для всїх відповідний. Тому пожаданою річию було би, аби в тій ціли зібрала ся більша анкета, яка би зріло застановила ся над тою справою, не залищаючи при тім засягнути поради прихильних нашому станови правників. Тогди доперва ухвалило би духовеньство на соборчиках, чи на яких загальних зборах потрібні резолюциї і з ними звернуло би ся до законодатних тїл.

Хто мав би дати ініциятиву такій анкетї і єї скликати, над сим зволять Впр. Отцї застановити ся і висказати свою гадку.

Належало би стреміти до того, аби ц. к. правительство:

1) Змінило склад дотеперішного Комітету церковного в той спосіб, щоби до него вмісто вибираних до тепер через всїх мешканців віроісповідної громади, належав оден член з поміж ради громадскої, тоюж Радою вибраний а до нашого обряду приналежачий — найрадше начальник громади, єсли єсть

нашого обряду, а кромі того двох кождочасних провізорів церкви, котрі звичайно з потребами церкви і ерекциї найлучше з поміж громадян суть обзнакомлені, а при тім для церкви і пароха прихильно розположені.

2) Аби законне переведенє конкуренційної розправи було тогди вимагане, коли розходить ся о будову церкви, помешканя і нових будинків економічних, бо тогди конечні суть значнїйші фонди, і тогди нехай би були вимагані пляни і кошториси.

3) Щоби ц. к. правительство зарядило в кождій парохії відповідно до потреб єї ерекциї утворенє постійного зелїзного фонду в висотї 5.000—10.000 кор. адмінїстрованого Комітетом парохіяльним а контрольованого ц. к. правительством, з котрого відсоток мали би покривати ся всї висше згадані поменші видатки, без потреби перепроваджуваня розправи конкуренційної і получених з нею коштів і клопотів.

Се було би може найвигіднїйшим, на довший протяг часу вистарчаючим уреґульованєм наших дотеперішних відносин в тім взглядї, а парохіяни наші навіть не відчули би сего діймаючо, єсли би зложенє такого фонду наступило яко додаток до податків, в буджети громад вкладаний в протягу довшого ряду лїт, відповідно до обставин материяльних дотичної громади.

о. Ник. Садовський.

Хто є ворогом католицкого сьвітогляду?

Сучасний учений сьвіт, проголосивши вельми гарні кличі: „наука і поступ“, скорим та великаньским кроком на полю всякого знаня йде наперед. І так. На полю абстрактної фільозофії проголошують ся нові теориї та системи. На полю астрономії, ґеольоґії і природних наук повстають щораз то нові ґіпотези. На полю техніки появляють ся нечувані та невидані винаходи, що в подив впроваджують цїле людство. На полю письменьства бачимо такі твори, що в них перепроваджуєть ся аналіза чи синтеза ріжних психольоґічних проблємів, але на зовсїм новітний спосіб. На полю полїтики, дипльомациї обдумують ся нові середники до гнобленя та давленя слабших. На полю социяльних відносин подають ся нові проєкти по-

ліпшеня людскої долї... І так дійсно на кождому полю повстають нові теорії, нові системи, нові сьвітогляди.

Тож нїчо дивного, що і на релїґійному полю також почути можна нову науку. Одначе та новітна наука на полю релїґії не є така, щоби она вказувала або домагалась розвитку, поглубленя і скріпленя релїґійного житя, але навпаки, она є не тільки обоятна та рівнодушна до всякої віри, але є навіть ворожа всякій вірі та бажає єї усунути. Безрелїґійність, а навіть протирелїґійність — се третий клич сучасних вільнодумних поступовців.

До сих, що поставили собі за ціль свого житя нищити всяку віру, а найпаче католицку, належать ріжного калїбру модерні вчені, що називають себе вільними духами або вільнодумцями. Они-то — проголосивши клич „безрелїґійність!“ — усїх сил докладають, щоб християньский сьвітогляд знищити. Тому то роблять они християньскому сьвітоглядови ріжні закиди, а се: що він вяже людского духа, що є забобонний, пережитий, вспятний, що суперечить основам науки, нерозумний, що він шкідливий, злочинний, непотрібний і т. д.

Така їхня наука з'єднює їм богато приклонників і то так, що вже нинї в декотрих державах удало ся їм віднести хвилеву побіду над християньским сьвітоглядом н. пр. у Франції, де християньску релїґію з усїх шкіл усунено, слово „Бог“ як щось злочинного з підручників шкільних вимазано, молитву „Отче наш“ заборонено. Нелучше дїєть ся і в декотрих місцевостях Італії, де при нагоді убитя Феррера всї хрести в одному містї поломано та на сьміте викинено.

Сей протирелїґійний дух взагалї, а протихристияньский та протикатолицкий в особенности, ширять вільнодумцї по всїх краях старого та нового сьвіта; тож нїчо дивного, що він вже є і у нас. Пересьвідчити ся о тім може кождий, наколи зверне увагу на твори наших модерних письменників, на нашу пресу, вкінци на торічні резолюції наших академіків.

Якаж причина сього, що сей вільнодумний протихристияньский дух так ширить ся?

На нашу гадку, причин є богато. Та ми звернемо отут увагу на що иньше, іменно на два найголовнїйші та найтяжші закиди, які сучасні вільнодумцї роблять катол. сьвітоглядови, а се: перший закид, що католицкий сьвітогляд є протинауковий; а другий, що він є злочинний. Сими двома закидами вільнодумцї воюють, ними католицкий сьвітогляд атакують, поборюють, щоби, побідивши його, свою науку проголосити як науку одиноко розумну та для людства хосенну і спасенну.

Думаємо, що не буде зайвою річию застановити ся над сим, чи сї два закиди є слушні чи нї. Навпаки, гадаємо, що для образованого чоловіка є конечно потрібно пізнати докази pro і contra, щоб міг наглядно переконати ся, чи католицкий

сьвітогляд в своїх основних правдах є протинауковий і злочинний. А наколи покажеть ся, що катол. сьвітогляд суперечить основам науки та що він є шкідливий, тогдї справдї треба його нищити; а сли переконаємось, що він не є протинауковий та злочинний, то кождий образований чоловік в імя правди, науки і справедливости повинен його боронити, ширити пропагувати, та усїх сил ужити, щоб його винести на найвисший пєдесталь.

*

Передусїм мусимо відповісти на питанє: що становить суть кождого сьвітогляду?

З усїх питань та проблємів, які насувають ся на ум думаючому чоловікови, сї два найважнїйші, а се:

1) що є чоловік?
2) яке його призначенє?

Сї два питаня тому так важні, що они найбільше обходять кождого чоловіка; они на силу насувають ся чоловікови; они розвязують загадку житя; они становлять квінтесенцию кождого сьвітогляду, позаяк після сього, як хто собі в теориї відповість на сї питаня, після того в практицї житя буде поступати і відповідно до сього уложить собі власний погляд на житє та на весь сьвіт.

Правда, що і бажаня, які має чоловік, домагають ся відповіди на актуальні та також досить важні питаня: чи є щастє у сьвітї? в чім лежить оно? у кого оно є? як його здобути?... Правда, що і почуваня серця придавленого щоденними злиднями насувають не менше важні питаня: звідки походить зло? яка його причина? як його усунути? і т. д. То одначе всї ті бажаня та почуваня з усїма своїми проблємами: добра і зла, щастя і нещастя, будуть тільки тогдї розумно і влучно розвязані і заспокоєні, коли інтелєкт чоловіка матиме розумну та правдиву відповідь на згадані два кардинальні запити: що є чоловік і який сенс його житя?

Сї питаня — як сказалисьмо — на силу насуваюгь ся на ум чоловікови і з зелїзною конечностю домагають ся відповіди та доброї розвязки. Хто бажав би про се переконатись, най загляне в нутро своєї душі, най приглянеть ся своєму житю, а найде богато, вельми богато таких хвилин житя, в котрих ставив собі такі запити, шукав відповіди а навіть нераз непокоїв ся — ба, навіть відбирав собі неоден житє, коли розвязки доброї знайти не міг.

Не уміти відповісти на сї питаня булоб для образованого чоловіка соромом. Адже знати всї абсурдні системи фільозофічні — як то о собі фільозоф сказати може; знати, що дїєть ся на Марсї, або коли і о котрій годинї і хвилї появить ся зьвізда Геллїя — як то астроном знає; знати, що тому 3.000 лїт дїялось в Египтї, як Египтяни жили, яких косметиків уживали — як то історик-египтольог знає; знати, кілько лїт живе

морский зьвір в Тихім океанї, або які роди павуків, або яка ріжниця між запаленєм легких у жаби а у хруща — як то природники знають; знати такі і тим подібні речі, а не знати про себе самого нїчо, або мало що, не знати: що чоловік є? яка його ціль? се справді не аби який сором.

Мало! Ми скажемо, що се не тільки сором, але навіть правдиве та дїйсне нещастє, терпінє і мука! Адже жити, а не знати, на що жити? не знати, як жити? чи жити так безідейно і рівнодушно, чи для якихсь ідей взнеслих? чи жити так, щоб для других жертвуватись і посьвятитись, чи щоби їх мучити та мордувати? чому так жити а не інакше? Се значило би не жити, а радше мучитись самому і мучити других.

Тому то — повтаряємо — кождий образований чоловік повинен старатись мати розумну та добру відповідь на сї два питаня, котрі — як висше сказалисьмо — становлять квінтесенцию кождого сявітогляду. Тому то й ми поставимо сї два питаня ріжним ученим людям ріжних засад і переконань і послухаємо їх відповіди, щоб відтак пізнати, котра з них розумна, *правдива та добра**).

*

Зачнім від материялїстів. Материялїсти — Vogt, Moleschott, Büchner, Häckel — на питанє: що є чоловік? відповідають, що чоловік се склад ріжних атомів, якби якась штучна машина, якийсь гарно скомбінований механїчно хемічний апарат. А на друге питанє: який сенс його житя? кажуть, що ціль житя є, щоб сї всї атоми, які входять в склад органїзму чоловіка, через ріжні хемічні сполученя після фізиольогічних та больогічних законів перемінювались та перетворювались і чоловіка при житю удержували.

Ідеалїсти або спіритуалїсти — Ляйбнїц, Berkelay, Кант, Вундт — учать, що чоловік як фізичний органїзм не істнує, що се тільки привид-ілюзия; материї в дїйсности нема, а тільки дух. А заданєм чоловіка-духа є розвиток, еволюция його.

Песимісти — Шопенгавер, Гартман — думають, що чоловік се нуждар; а призначенє його біда, горе і нужда.

Оптимісти — Ляйбнїц — учать знов противне, що чоловік се найщасливійше сотворінє, а призначенєм його щастє.

Позитивісти — Comte, Lettre, John Stuart Mill, Spencer — кажуть, що чоловікови не треба знати, яка ціль його житя.

Оккультисти та спіритисти, яких тепер повно по великих містах, отверто признають ся, що не знають, анї що чоловік є, анї яка його ціль. Після них, чоловік се загадка, найбільший сфінкс.

Социяльїсти знов запевнюють, що чоловік то робуча сила, а призначенє його робити і працювати.

---

*) Гляди: „Нива“ 1909, стор. 694. „Синтеза сьвітоглядів“ — о. Н. Садовского.

У сучасних природників — деяких тільки,— чоловік то ссуче зьвіря, на двох ногах, з двома руками, що відзначуєть ся подиву гідними чинностями мозку, та підлягає тим самим законам природним, що й инші органічні твори. Призначенє-ж його не инше, як те, що у кождої зьвірини, себто повне корито.

Вільнодумці, для котрих ідеалом є свобода думки, в відповіди на сї два питаня держать ся дійсно свободи і то так, що кождий з них має иншу відповідь.

Такі то ріжні відповіди на сї два питаня дають сучасні вчені — а кождий з них в ім'я науки і знаня!

(Дальше буде).

БІБЛІОГРАФІЯ.

Житєписи сьв. сьвященомученика Йос фата.

Для скріпленя католицкої віри в нашім народї і привязаня єго до своєї сьв. церкви наш Високопреосьвященний Єпископат у послїднім спільнім посланію поручив нашому духовенству збільшене і енергічне ширене культу сьв. Йосафата,

„Коли за 13 лїт будемо обходити за ласкою Божою в цїлій нашій церковній провінциї тристалїтний ювилей хвилї Єго славної і сьвятої смерти, нехай вже не буде в нашій церковній провінциї найменьшої каплицї, де би не було Єго сьвятої ікони, нехай в кождім селї по хатах находить ся по кільканайцять примірників Єго житя, нехай то житє буде вже оброблене по кілька разів в популярних книжках і брошурах більшого і меньшого обєму, нехай прочитають Єго і всї дїти шкільні і дорастаюча молодїж і старцї над гробом, нехай Єго сьвяте імя Йосафат стане ся так популярним, так улюбленим у нашого народа, щоби не було хати, де би одна дитина так не називала ся“... „При сїй нагодї розпоряджаємо, що сьвященики при іспитах конкурсових мають знати добре біографію сьв. Йосафата, о чім іспитователї мають обовязок пересьвідчити ся“. (Посланіе ст. 14 і 15).

Отже маємо обовязок і самі добре пізнати і народови дати житєпись сьвятого Сьвященомученика.

До сего часу ось які вийшли окремі біографії сьвятого Йосафата.

1. Cursus vitae et certamen martyrii, B. Josaphat Kuncevicii, Archiepiscopi Polocen., Episcopi Vitepscen. et Miscislavien. Ord. D. Basilii Magni.

Calamo Jacobi Susza, Episcopi Chelmen. et Belzen. cum S. R. E. Uniti Ord. eiusdem adumbratum. Romae, ex typographia Varesii. 1665. XX+152 ст. 8°.

Книга написана і видана в Римі через нашого епископа 40 лїт по смерти мученика, для промовованя Єго канонїзациї; а зладжена она совісно на основі актів полоцкого процесу з р. 1637, звітів Пропаґанди і авдиторів Роти і біоґрафій сьвятого, написаних попереднїйше через Єзуіта Станислава Косїньского, духовника сьв. Йосафата (1665); руского володимирского епископа Йоахима Мороховского (1624); Антонія Джерарді (Gerardi) 1643 (Ad lectorem ст. X). Хоч сей твір не зображує з належною пластикою особи і дїла героя, а претенсийний і монотонний стиль нераз томить читача, однак ся книжка має велике значінє яко перша поважна житєпись, написана руским епископом на основі автентичних жерел із многими личними споминами. Книжка видана гарно, посьвячена Паві Александрови VII., подає в передмові до читача огляд жерел, декрет С. Собору Обрядів з 14 грудня 1642 р. в справі беатифікациї і канонїзациї св. Йосафата і індульт Св. О. Урбана VIII. на служенє літурґії і читанє служби сьвятого Мученика. Межи передмовою а житєписію є вставлений гарний сталеритний образець сьвятого, представляючи єго в мантиї, з руками зложеними на груди, голова нахилена на право, лице en face, очи піднесені до гори. Над головою: по лївій руцї слова послїднього зітхненя: „O Deus meus“ і топір вбитий в чоло; з правої сторони летучий ангел в правій руцї держить мітру, а лївою накладає на голову лавровий вінець. Ціла особа окружена в мандорлю з пальмової і лаврової галузки. Під образцем латиньский гексаметр: Russia me genuit, fovi Lituania, Mitra Polockum, maduit sanguine Vidbla (Вітебск) meo

Уклад і зміст книжки слїдуючий: Глава 1. Народженє, хлопячі лїта і мірский стан сьв. Йосафата. 2. Монаший стан. 3. Стан архиепископа. 4. Мучеництво і події після мучеництва. 5. Почитанє і чуда бл. Йосафата. При кінци (ст. 137—51) додана похвальна пісня в честь сьвятого і поетична житєпись Єго.

Ся нинї дуже рідка книжка (є в Національнім Музею ім. митр. А. Шептицкого Ч. інв. 6909) дочекала ся другого видання:

Editio nova, emendatior et auctior curante Joanne Martinov, Presb. S. J. Parisiis, Victor Palme, 1865. XVI+231 ст. (5 fr. тепер зниж 3 фр.). Се нове видане містить в собі від ст. 141 обширний додаток, який обнимає кромі попередно згаданих двох декретів єще 10 листів в справі мучеництва і беатифікациї сьв. Йосафата (ст. 163—195), бесїду похвальну в честь сьвятого держану 1624 р. в римській колеґії через вихованця грецкої колеґії Тому Ксенікефуля, деякі історичні поясненя про особи і місцевости, та історичний і топоґрафічний виказ.

Листи беатифікацийні О. Мартінов взяв із кн. Appendix ad Specimen ecclesiae ruthenicae Ігнатия Кульчиньского Ч. С. В. В.

(Рим 1734 ст. 70 - 82; передруку почаївского р. 1759 ст. 117—38), а звідтам також бесіду Ксенїкефуля (ст. Рим. 60 69. Поч. 99—116). Звіт же авдитор'в Роти відпечатаний з книги Папи Венедикта XIV. De servorum Dei beatific. et beatorum canonizatione, lib. III, App. III. pars 3 et 4.

2. Згаданий О. Ігнатий Кульчиньский ґенеральний прокуратор Василіяньского Чина і ректор колеґії СС. Серґія і Вакха в Римі написав після біоґрафії еп. Суші коротку житєпись сьв. Йосафата в книжочці: Il diaspro prodigioso di tre colori, ovvero narrazione istorica delle tre imagini miraculose della B. V. Maria. Roma 1732 (Чудесний яспіс троєцьвітний, або історичне оповідане про три чудотворні образи П. Д. Марії). Ся книжочка складає ся з чотирох частий, а друга з них обнимає житє сьвятого. Окрема відбитка сеї житєписи вийшла п. т.

Compendio della vita di S. Giosafat Kuncewicz, arcivescoro di Polotsk martire dell'ordine di S. Basilio, tratta dalla narrazione di Ignazio Kulczynski, monaco Basiliano. Roma, tipografia delle belle arti 1867. ст. 62, мал. 8°. (Начерк житя сьв. Йосафата Кунцевича, архиепископа полоцкого, мученика чина св. Василія, винятий із оповідання І. К. монаха Василіяньского).

Книжочка обнимає 10 глав: 1. Народженє і молодість сьв. Йосафата. 2. Вступленє до чина сьв. Василія і сьвяте житє тамже. 3. Сьв. Йосафат ставши сьвященником трудить ся над спасенєм душ. 4. Сьв. Йосафат вибраний настоятелем Жировицкого монастиря а пізнїйше виленьским архимандритом. 5. Сьв. Йосафат вибраний і посьвячений архиепископом і его пастирскі старания. 6. Переслїдуване сьв. Архиепископа. 7. Сьвятий йде до Витебска на смерть зготовану Єму через схизматиків. 8. Мучеництво сьв. Йосафата. 9. Мощі Сьвятого чудовим способом віднайдені і урочисто почитані. 10. Деякі чуда сьв. Йосафата і Єго культ.

Той сам о. Кульчиньский подав коротку біоґрафію сьвятого в знаній своїй книзї: Specimen ecclesiae ruthenicae (Рим 1733 ст. 40—44, Почаїв 1759 ст. 70—78) під днем 16 вересня.

3. Праця епископа Суші послужила основою до обширної біоґрафії сьвятого, написаної через грецкого Василіянина, промотора канонїзациї сьвятого Йосафата, о. Николая Contieri п. т.

Vita di. S. Giosafat, Arcivescovo e Martire Ruteno, dell' ordine di S. Basilio il Grande. Roma. Tip. della Propaganda. 1867. VIII+405+L ст. gr. 8°. (Житє сьв. Йосафата, рускаго архиепископа і мученика, чина сьв. Вас. В.).

Книжка видана на передодни канонїзациї, а писана в дусї аскетичнім, з'ображує сьвятого яко Божого вибранця, яко взір честнот християнина, монаха, сьвященика, пастиря і мученика. Вона складає ся з 4 ох книг. I. Сьвяте поведенє Йосафата у рїжних станах его житя (11 глав.) II. Чесноти і ласки удїлені Господом сьвятому Йосафатови (8 глав). III. Послїдні борби і мучеництво сьв. Йосафата (6 глав). IV. Посмертна слава сьв. Йосафата. (5 глав).

В додатку до житєписи є в латиньскім язиці опублїковані деякі твори Сьвятого, переховані в актах апостольского процесу. А є се: I). Catechismus a servo Dei Josaphato compositus. Pars prima: de fide; pars secunda: de oratione dominica Pater noster; pars tertia: de decem praeceptis decalogi; pars quarta: de septem ecclesiae sacramentis. II). Regulae S. Josaphat pro suis presbyteris (всїх правил 48). III). Constitutiones pro omnibus sacerdotibus (всїх 9). IV). Responsio S. Josaphat Kuncewicz archiepiscopi Polocensis ad epistolam Leonis Sapieha Cancellarii Magni Ducatus Lithuaniae.

Твори сї і доси не печатані на нашій рідній мові, подібно як і другі описані проф. Жуковичем в звітах петербурской академії за рік 1909.

З нагоди канонїзациї сьв. Йосафата, переведеної щасливо дня 29 червня 1867 року, у 18=сотні роковин мучеництва апостолів Петра і Павла, почали ся із многих сторін інтриґи росийских православних, які стали чернити сьвяту особу Йосафата і в ложнім сьвітлї представляли дїло Єго канонїзациї. Яко відповідь на закиди схизматиків появила ся нова моноґрафія.

4. Saint Josaphat, archeveque de Polock, martyr de l'unite catholique et l'eglise grecque unie en Pologne, par le R. P. Dom. Alphonse Guépin, Bénédictin de la congrégation de France. (Сьв. Йосафат, архиепископ полоцкий, мученик католицкої єдности і церква грецка унїацка в Польщі, через О. Альфонса Ґепена, Венедиктинця французского згромадженя).

Poitiers — Paris. 1874. T. I. CLXVII—354—32—18 8. T. II. 548. 8°.

Автор взяв ся до дїла і вивязав ся з него з венедиктиньскою совістністю і ерудициєю. Працював над ним цїлих 10 лїт. Перестудіював цїлу історию польску і церковну руску, почавши від кінця XVI. віка аж до послїдної хвилї і на тім історичнім тлї змалював особу і дїло сьв. Йосафата. Після єго пониманя і зображеня житє і мучеництво нашого сьвятого Владики є рівнаючим епізодом одної великої драми, яка зачала ся під кінець XVI. віка а тягне ся аж до наших часів, а є се істория і доля унїї рускої церкви, якої серцем є сьвятий Йосафат. З тої точки видженя житє сьв. Йосафата може бути бране лишень у злуцї з цїлою істориєю рускої церкви і так представляє єго О. Ґепен у своїй моноґрафії.

Обширне введене подає історию рускої церкви в Польщі перед сьв. Йосафатом (ст. XXXI—CLXVII). Само житє є з'ображене інтересно і пластично у пяти книгах:

I. Сьв. Йосафат, василияньский монах. Початок реформи монастирского чина на Руси (1580—1613. 7 глав). II. Сьв. Йосафат ігуменом і архимандритом (1613—1617. 5 глав). III. Сьв. Йосафат полоцким архиепископом (1618—1620. 5 глав). IV. Схиз-

матицка церква находить знова епископів і оборонців. (3 глави). V. Сьв. Йосафат мучеником католицкої єдности (1621—1623. 5 глав). Три дальші і послїдні глави обнимають дальшу історию рускої церкви аж до канонїзациї сьвятого. VI. Плоди мучеництва (1623—1629. 5 глав.) VIII. Культ і мощі сьв. Йосафата (1628—1867. 6 глав).

Як слїдно, праця широка і солїдна, при якій помагало авторови много осіб, яких він з вдячністю згадує у передмові. У замітках доданих до першого тому містять ся короткі екскурси про дату родженя і родину сьв. Йосафата, руских монахів і їхню дісципліну, писаня сьв. Йосафата, Єго портрет і іконоґрафію. Додані тут також згадані при Контієрім твори сьв. Йосафата в лат. язиці, а перед титуловою картою вставлений гарний портрет Сьвятого після автентичного Єго портрету переховуваного в Зебжидовицях.

Сьв. Йосафат представлений у ньому в половині своєї висоти. Крісь чисто руске лице пробиває ся енергія, злагоджена добротою. Лїва рука держана свобідно у висоті пояса, права несе пальму і топір, знаки мучеництва. Одїж звичайна у руского епископа: віолетова ряса з поясом тої самої краски, нагрудний хрест, мантія, а на нїй капішон. На голові буйне чорне волосє і ледви слїдна шапочка soli Deo.

Книжка Ґепена, се найбільша і поки що найлїпша житепись сьвятого. Кільканайцять лїт тому з нагоди ювилею берестейскої унії вона діждала ся другого видання п. т.

Un Apotre del'Union des églises au XVII.-e siécle. S. Josaphat, et l'eglises greco-slave en Pologne et en Russie. (Апостол унії церков в XVII-ім столїтю. Сьв. Й. і грецко-славяньска церква в Польщі і Росиї).

2-e édition. Paris et Poitiers. Oudin. 1897 et 1898 I vol. XLVII—158—380. II vol. 589 p. 8⁰. Рецензована через Ch Guillemant в „Revue des scicuces ecclesiastiques“, Paris, 1902, 9-e ser. V pag. 353 59. У нас твір Ґепена знаний в польскім скороченім перекладї П. Валериана Калїнки, Воскресенця п. т.

Żywot S. Jozafata Kuncewicza, Męczennika, Arcybiskupa Połockiego rit. gr. opowiedziany na tle Historyi Kościoła Ruskiego według dzieła O. Alfonsa Guepin, Benedyktyna z Solesmes z przedmową X. Kalinki C. R. Lwów) Gubrynowicz i Schmidt. 1885. X—439 ст 8⁰.

О. Калїнка через 4 роки їздив на кілька місяців до Солєм, щоби як каже „будувати себе видом працюючого у своїй келиї Венедиктинця і тїшити ся поступом єго дїла“, то зн. помагати єму. А бажаючи подїлити ся єго плодами із своїми земляками, він опустив все, що не відносило ся до сьв. Йосафата і єго посмертної істориї, а мало лишень характер інформациї для французских читачів. Таким чином зредукував книжку у польскім перекладї на один том і надав єї більше популярного характеру. На жаль, ся книжка вже нинї вичерпана.

Новійших популярних житєписий сьв. О. Йосафата є дві. Одна наша, руска, друга польска.

5. Житє св. Священомученика Йосафата Кунцевича, Чина св. Василія В., архіепископа Полоцкого, написавъ О. Евгеній Козаневичъ, тогожь Чина. (Выдавництво побожныхъ книжокъ Чина св. Василія В. Кн. XVI). Жовква. Печатня ОО. Василіянъ. 1902. ст. 309—III. 15⁰. опр. 90 сот.

Нехай нам не буде в сором правду сказати, що се у нас перша і доси одинока руска житєпись сьвятого. Допєрва так пізно. Давно вже були книжки латиньскі, польскі, італійскі, французкі — тілько не було єще нашої, про нашого сьвятого і так великого мужа Божого Провидїня! Доки нас не стати єще на ґрунтовну оріґінальну працю, яка би перейшла всї чужоязичні, О. Козаневич зарадив пекучій потребі познакомленя нашого народа із своїм сьвятим в такій спосіб, що зладив свою книжочку після Суші, Контієрія, Ґепена і істориї єпископа Пелеша. У 30-ти роздїлах є представлене коротко наперед: заложенє і устрій церкви, розділ або схизма грецкої церкви, схизма на Руси, з'єдиненє рускої Церкви з Римскою. — відтак слїдує з'ображенє житя, діяльности і значіня сьвятого аж до Єго канонїзациї, та судьба Єго мощий після канонїзациї. Книжочка писана доволї легко і інтересно, лишень місцями за остро на адресу противників католицкої церкви і віри. Але в цїлости, яко популярна, написана добре і заслугує на се, щоби була розкидувана межи народом. Вона певно причинить ся до католицкого осьвідомленя нашого народа.

6. Święty Józafat Kuncewicz Biskup i Męczennik. Przez Jana z nad Narwi (О. Урбана Тов. Іс.). Краків. 1906. Накладом Апостольства молитви. VIII—279. ст. 16⁰. 70 сот. опр. 1 Кор.

Книжочка, написана на просьбу і за підмогою унїята, одного з найповажнїйших господарів з під Янова на Підлїсю на основі твору О. Ґепена—Калїнки. Написана для католиків, так латинників „як і бувших унїятів“ (ст. VII), мешкаючих на Підлїсю і в Росиї, щоби їх заохотити до сталости і привязаня до правдивої католицкої віри. Дальше автор мав на оцї також і Поляків, що мешкають межи Русинами у східній Галичинї. „Дух незгоди — читаємо на ст. VII — вдирає ся від давна межи два братнї народи і віддаляє їх від себе. Ся книжочка покаже сьвятого, який рівно є дорогий нам (т. є. Полякам), як і Русинам, а якого цїле житє стреміло до зближеня в єдности і любови двох побратимих народів. Переняте ся духом Йосафата допоможе вигубити взаїмні незгоди і колотнечі“... „Передовсїм тепер, коли неспокійні голови змагають ся вірний католицкий нарід відірвати від послушеньства епископам і попхнути єго у пропасть відірваня ся від церкви, примір сьв. Й. нехай живо стоїть всїм перед очима. Від него нехай всї учать ся, що спасенє

можна осягнути лишень в католицкій церкві, в живій єдности з епископами і намісником Христа Господа на земли, римским Папою (ст. VIII). Перші два роздїли книжочки інформують про грецку схизму і християньство на Руси, прочі двайцять дають біоґрафію сьв. Йосафата, дальшу долю унії і єго сьвятих мощий, а при кінци додана у польскім переводї латиньска служба на празник сьвятого і дві пісні в честь єго зложені. Книжочка написана гарно, дуже популярно і з будуючим настроєм, але видно, що се пише Поляк про рускі справи.

Ось і всї важнїйші моноґрафії про нашого Сьвященомученика. Деякі старші або меньше важні річи подає і єпеп в листї творів цитованих в I. томі своєї істориї (ст. 1—8) і Бібліоґрафія істориї польскої проф. Фінкля. (Часть II, ст. 710, H. 14204 — 208). —*Др. О. Боцян.*

ДОПИСИ.

В справі економічної орґанїзациї.

В VIII. ч. „Ниви“ з с. р. подав о. М. Л. образ розвою наших кооператив, згуртованих в краєвім Союзї ревізийнім, і роботи духовеньства. Участь духовеньства незвичайно велика, та на тім не конець. В „Економістї“ (ч. 4, с. р.) читаємо, що з кінцем 1909 р. було еще 278 руских райфайзенок під патронатом краєвого Виділу. З браку дотичної статистики не знаємо точно, яка була в них участь сьвящеників; та можемо сьміло твердити, що майже в кождій з них сьвященик заанґажований — коли не в зарядї, то в радї надзираючій. Ось так виглядає в правдивім сьвітлї то ославлене радикалами неробство духовеньства.

Колиж радикали в „Громадськім Голосї“ (ч. 15, с. р.) завзивають до засновуваня чисто партийних кооператив для пособлюваня радикального руху, слїд би і духовеньству застановитись, яке повинно бути наше становище до сеї справи. „Економіст“ у згаданім числї називає шкідливими сї змаганя радикалів, той каже, що економічні институциї не повинні бути дійними коровами для поодиноких партий. На се годимось, хотяй сего принципу не заховують навіть у взірцевих товариствах. Всеж таки кожда економічна институция повинна служити певній ідеї і пособляти єї здійсненє, а не служити лиш мамоні. Сьвященики, заняті в економічних институциях, не можуть спускати з ока

своєї ідеї ухристиянення загалу при помочи сеї, так вдячної праці. Стикаючись в економічних інституциях безнастанно з народом, сьвященики повинні впливати на піднесенє моральности, привязувати нарід до нашого обряду.

Хто слїдить уважно наш національний поступ, мусить признати, що економічні інституції віддали нашому народови знамениті прислуги. Хрунївство щезає, нарід орґанїзуєсь. Тепер є отже найвідповіднїйша хвиля надати тій орґанїзації здорову основу і напрям. Колиб ми не використали сеї нагоди, булиб ми хиба тими мурінами, яких по скінченій роботї відправляє ся.

На жаль, дїється тепер нераз, що інституция, призначена для надзору чисто технїчної дїяльности стоваришеня, під позором потреби заінтересованя шпршого круга народу хотїлоб нас усунути з управи, а тим самим з найбільше впливового становища, — а пересунути до надзираючої Ради. Основний закон для стоваришень з 9. IV. 1873. (В. з. д., ч. 70, §. 15) каже, що дирекция мусить бути вибрана з поміж членів, натомість в Радї надзираючій можна би і статутово заґварантувати місце для сьвященика. Та найлучший статут не поможе, коли будемо безчинними, або схочемо лиш висувати свою особу, бо часом нетактом зразимо собі членів. Натомість нарід, видячи нашу невсипущу, без'інтересовну і з евангельскої любви ближнього походячу працю, поручить нам найбільше впливове становище. Потреба лиш великої чуйности, щоб параліжувати шкідливі впливи і затїї всїх, хотяй би і фахових чинників. Колиб однак захотїлось тим чинником зробити з нами заложених, або ведених економічних інституций огнища фальшивої культури, мусимо доложити старань, щоб з'орґанїзувати свій центр, обсаджений людьми прихильними ідеям Христа. Ми сьвященики в части обовязані дати своєму народови „хлїба“ — себто поміч в економічних змаганях. Наше товариство „Власна Поміч“ в Станиславові, яке знаменито розвиваєсь, несе на разї поміч нам самим, та в разї потреби певно поспішить з помочию і нашому народови. Ми в засадї противні, щоби сьвященики займали платні посади касиерів, урядників банкових, бо се відриває нас від душпастирства, яке повинно бути в першім плянї нашої дїяльности, і взбуджує завись у що раз збільшаючих ся кадрах фаховцїв сьвітских. Однак не можемо і не повинні дати собі видерти з рук добре заслуженого впливу. Тож caveant consules! — А.

В справі вдовичо-сирітского фонду Стан. Еп.

Допись в 12. Ч. „Ниви“ з 1909 р. не лишилась без наслїдку. На поклик, щоб вибирати людий енергічних і сьміливих, вибрано справдї цїлком нових делеґатів, які на Загальних Зборах дня 5. мая с. р. піддали острій критицї дотеперішну господарку

і вибрати цілком новий заряд. Маємо повну надію, що новий Відділ займе ся щиро долею наших вдів і сиріт, та що священьство точним уплачуванєм залеглостий причинить ся до побільшеня тої нещасної запомоги. — А.

ЗІ СЬВІТА.

(Конець).

Папский біблійний Інститут в Римі.

Що до викладів, то подаване їх поручив Інститут 10 професорам (крім директора) і то так, що кождий викладає з обсягу свого фаху. Столиця Апостольска іменовала слідуючих членів ордену Єзуітів на професорів Інститута [9]): P. Fernandez-a для еґзеґези гебр. тексту двох перших книг Царств, які мають специяльне значінє для біблійних наук; Deimel-a для ассирийольоґії; Gismondi-ого для арамейского язика; Rosa для язика бібл. грецкого; Hermann-a Laak-a для трактату про вдохновеніе і неошибочність сьв. Письма; Szczepańsk-ого для біблійної ґеоґрафії, археольоґії і висших курсів язика еврейского; Murillo-го для еґзеґези грецкого тексту евангелий аж до історії страстий Христових; Mechineau для загальної інтродукциї до Пентатевху, книг дидактичних Ст. З. і Псальмів; Chaine для мови коптийскої; в кінци Ehrle, префекта бібльотеки Ватикану, для біблійної палеоґрафії. Крім них викладає еще сам директор Інститута д-р Фонк; специяльне введеніе в Н. З., Листи Апостольскі і Откровеніе Йоана, дальше історию евангелий, так само в практичних вправах обзнакомлює слухачів з найновійшими средствами научними і методами біблійних студиїв. Декотрі з тих професорів зістали виключно заіменовані для Інститута, декотрі діяльними суть також в університеті григориянськім. Для вигоди клиру мають професори в пропозициї видати енцикльопедию наук біблійних під заголовком „Summa rerum biblicarum“.

Такий розклад наук біблійних і такий склад колеґії професорів дає запоруку, що Інститут відповість своїй задачі; дасть свої елевам основне знане біблійних наук. Ся обставина безперечно вплинула також на то, що тілько слухачів з'їхало

[9]) Katholik Bd. 40, стор. 307.

з ріжних сторін сьвіта до Інститута. Всї они прибули повні надїї й охоти до щирої серйозної працї; були би то марні надїї, як би не знайшли в Інститутї средств конечних до осягненя успіхів в праци. Праця їх попросту була би неможливою, як би не мали тих конечних чинників, які суть основою кождої роботи наукової як би не мали бібліотеки і музею. — Про те подбали основателї Інститута; в який спосіб — побачимо з слїдуючих стрічок.

*

* *

Першим, що найконечнїйше для кождого закладу, се квестия його приміщеня; на нїщо здадуть ся всї заходи о придбанє иньших средств, если нема місця, деби їх можна стало примістити. Зрозумілим звідти, длячого то головним старанєм директора Інституту було постарати ся о сталий льокаль для него [10]). За специяльною помочию Божою удало ся по довгих заходах в кінци о. Фонкови в мартї сего року, безпосередно перед укінченєм курсу, закупити прекрасний будинок в серединї міста за ½ мілїона лїрів. На вид такої суми мимохіть подумає собі кождий, що певно Інститут затягнув довг гіпотечний, або що Папа причинив ся до купна значною сумою. Тимчасом нї одно, нї друге не мало місця; о добрий оборот справи постарало ся наглядно Провидінє Боже. Погляньмо як.

Директор Інститута др. Фонк робив стараня в цїли закупленя льокалю від довшого часу. Мав він з яких 50 пропозиций, але нїякої не міг приняти, бо условини були недогідні. Вкінци згодив ся на оден будинок. Не знаючи добре его власностий, удав ся він до певного „signiore“, щоби поспитати о його опінїю що до того будинку. За допустом Божим наступило непорозуміне, що вийшло на добре Інститутови. „Signiore“ мав на гадцї иньший зовсїм будинок, о якім зовсїм не знав др. Фонк, і представив його в як найкориснїйших красках. Коли доперва пішли оглядати будинок, вияснила ся справа, а о. Фонк з радостию сконстатував, що сей будинок дїйсно найлїпше надає ся на Інститут.

Того самого дня прийшов з допусту Божого лист до директора Інститута, який причинив ся до полагодженя фінансової сторони купна. Рік передтим з'обовязав ся певний італїйский маґнат, одушевлений Інститутом, давати на него річно 20.000 лїрів. В день купна прийшов власне від него лист з пропозициєю до директора, чи він не згодив би ся на то, щоби пишучий зложив одноразову суму, рівноважну фундованим ратам. Чи се не палець Божий? Чи не знак то специяльної

---

[10]) З початку містив ся Інститут в Collegium Leonianum, Roma, via Pompeo Magno 21. (Acta Pontificii Inst. Bibl.)

опіки Христа над Інститутом? Розуміє ся, що о. Фонк пристав радо на пропозицию добродія Інст. і завдяки такому оборотови справи, Інст. має нині власний будинок без найменьшого довгу; до того еще має забезпечену суму на удержане його.

Другою конечностию для кождого заведеня наукового, се як то впрочім заявив і сам Сьвятїйший Отець в висше згадуванім письмі, бібліотека. І ту з'умів директор Інст. в короткім часї поставити заклад на вижині його завданя. Завдяки тому, що Папа позволив перемістити бібліїйні твори з бібліотеки Ватикану, числить нині бібльотека Інстит. кільканайцять тисяч томів. Як взагалї на кождім кроцї, так і ту оказав ся наочно практичний змисл Папи Пія X. Треба нам знати, що се впрост нечуваним, щоби з Ватик. бібльотеки забирано твори де инде; на того, хто би відважив ся на се, наложена клятва. Коли Папа видів, що богато допоможе Інст., если би позволив на перенесене творів бібліїйного змісту, зніс клятву, а міг то тим скорше зробити, що Інститут безпосередно залежить від Столицї Апост. властителем отже забраних книжок не перестає бути Ватикан.

Бібліотека уряджена після вимогів най новійшої доби. В величезній 53 м. довгій сали є приміщене на неї. Полиці на книжки зелїзні системи Лїпманна, підлога на взір национальної бібльотеки в Парижи, виложена корком і вкрита лїнолеум. — Для кождого читача пульт і сиджене з опертем, вигідне, уряджене як найпрактичнїйше.

Бібліотека поділена (подібно як Інсбруцка семинария патрист. — також дїло о. Фонка) на три великі дїли: Bibliographica, Introductoria, Orientalia, з котрих кождий має свої піддїли [11]).

Дальшим средством до осягненя бібліїйного знаня се музеї старинностий. І ту знова на вид поводженя Інститута, впрост стоїть ся перед загадкою, если би так не прийшла в поміч віра в провидїне Боже. Не давно тому був змушений Сьвятїйший Отець розвязати заклад кардинала Juliani Маіі, який мав великий музей. З припорученя Папи богаті збори музею дістали ся в спадщинї бібліїйному Інститутови, так, що тепер заклад той має майже всї вже средства, конечні до існованя институції наукової.

Дотепер займали ся ми виключно устроєм Іститута; тепер ходить еще о відповідь на питане, як розвивала ся дїяльність Інститута. Се найлїпше пізнаємо, коли пізнаємо, як популярним є він в пресї і у Столицї Апостольскої.

---

[11]) I. a) Periodica, Encyclopedica Generalia b) Adocrypha, Textus V. N. T. c) Comentarii N. T. d) Evangelia e) Vita Christi. II. a) Actus Apost. Aetas apost. Archeolog. christ. b) Epistolae Apostol. Apocalypsis c) Comentarii V. T., libri: historici, didactici, prophetici V. T. d) introduct. V. et N. Test. e) Theologia biblica, Hermeneutica, Christologia, inspiratio f) historia religionis, dogmatum. III. Archeologia biblica Talmudica, Assyriaca, b) geogr. biblica, Palestinologia c) Philologia bibl. d) Pastoralia, Liturgica, Homiletica, Ascetica.

З початку приняла преса цїлком неприхильно передовсїм то, що провід Института поручено орденови Ґзуїтів. О Институтї виражала ся з легковаженем, а „urbi et orbi“ розголошувана, що подавати ся там будуть перестарілі доктріни, черпані з компендиїв схоластичних з перед 6 соток лїт. Так було при закладаню Института. Нинї, по укінченім курсї його дїяльности, а заразом і істнованя, настав наглядний зворот; всї, що перше усьміхали ся на слово „Институт бібліїйний“, нинї признають, що не мали рациї, одним словом, антипатія перемінила ся если не в симпатию, то що найменьше в обоятність, яка з часом також уступить чувству прихильности. Ся зміна успособленя преси вже сама богато говорить о вартости Института.

Специяльне, таки публичне признанє позискав собі Институт у Столицї Апостольскої. Було то дня 12-го марта сего року. По укінченю курсу желав собі Сьвятїйший Отець, щоби представлено Йому особисто збір професорів і студентів. Желаню Архипастиря стало ся задосить. О годинї $^1/_2$ 12 в неділю 12-го марта зібрали ся члени Института в престольній сали Ватикану, щоби зложити чолобитню намістникови Христовому. Директор Інст. др. Фонк відчитав адрес, в якім дякував Сьвятїйшому Отцю за його заслуги около повстаня Института, опісля за його специяльну прихильність для заведеня. На закінченє просив о Апостольске благословеньство для всїх.

На велику радість всїх присутних, Папа зволив відповісти на адресу в $^1/_2$ годинній прекрасно обробленій (як оповідав сам др. Фонк) промові. Се був триюмф для Института, бо треба знати, що ще нїякому заведеню науковому в Римї Столиця Апостольска не удїлила такого признаня і в так урочистий спосіб, публично, як власне бібліїйному Институтови.

Сьвятїйший Отець заявив отже, що дуже тїшить ся з неожиданого впрост розвою Института; за то дякував всїм зібраним його членам, а специяльно піднїс заслуги о. д-ра Фонка.

На закінченє дав всїм присутним Апостольске благословеньство а заразом наділив всїх привилеєм, що той хорий умираючий, котрому член Института подасть круцифікс, доступає совершенного відпусту. Крім того приняв еще Папа директора Інст. на осібній приватній авдиенциї. На нїй поручив Сьвятїйший Отець о. Фонкови удати ся до Берлїна, Парижа, Льондону, Оксфорду в цїли перестудийованя уряджень тамтейших институтів. Під ригором послуху приказав о. Фонкови заразом, що подорож та має бути заразом і випочинком для него. Сю подорож має відбути директор папского Інст. на то, щоби в будучім курсї в осени Институт стояти міг вже на такій вижинї, на якій знаходять ся подібні заведеня заграничні.

З того всего бачили ми, що зі сторони основателїв зроблено все для Інст., що лиш було в їх силї. Тепер ходить о то щоби ті з'усиля попер еще сьвіт католицкий передовсїм через висиланє алюмнів до Института. Если сьвіт католицкий забез-

печить в той спосіб свою поміч, тоді сповнять ся надії, які покладав Папа при закладаню Інститута, тоді дійсно вийдуть цілі ряди борців за правду, борців за повагу сьв. книг, тоді тим скорше і тим певнійша наступить побіда над ворогами Церкви, яких тепер така велика хмара. -- *Ом. Горчиньский.*

ВСЯЧИНА.

Надзв. загальні збори членів тов. „Достава“.

Дня 6. мая с. р. відбули ся у Львові надзвичайні загальні збори членів церковної торговлї „Достава“, при участи поважних мужів як з міста Львова так і з краю. Нарадам проводив о. др. Юрик. По відчитаню протоколу з послїдних загальних зборів, дали найперше директори, оо. Кульчицкий і Стефанович, образ з дїяльности товариства. О. Кульчицкий вказав, що „Достава“ зістала в р. 1905 заложена первісно для достатчаня всяких продуктів; але наслїдком подїй в „Ризници“ отворено при нїй віддїл церковний, котрий що раз збільшав ся, а вкінци став ся єї виключним торгом. В р. 1908 рішив ся поважний круг сьвящеників засновати філію у Львові, а минувшого року постановлено навіть перенести сюди і центральну управу. Се й стало ся в сїчни с. р. Причини сего перенесеня були ті, що місто Львів є осередком краю і тому приходить оно лекше розвести з відси торг на весь край; а відтак можна було тут скорше узискати потрібні кредити. Товариство роспоряджало до того часу лиш меншими капіталами, але всеж таки заслужило собі своєю дїяльностию на численні признаня у публїки, ба й на відзначеня на всесьвітних виставах (в Римі, Карльсруге і др.). Формальний білянс не предкладаємо тепер, бо після нового статута наступить замкненє адмінїстрацийного року аж з кінцем червня. Однак торги розвивають ся в обох складах добре, орґанїзують ся власні робітні і др. Та для скріпленя і розширеня сего інтересу треба більше власної готівки, котру повинна би доставити наша публика своїми удїлами або вкладковим грошем.

Другий директор, о. Стефанович, подав найперше причину скликаня надзвичайних загальних зборів. Коли централя товариства находила ся в Станїславові, то природно складала ся і управа товариства з тамошних людий. Однак з перенесенєм головного інтересу до Львова, настала потреба покликати до управи тутешних членів, котрі вели би безпосередний надзір

над ділом. Відтак перейшов бесідник на розвій львівскої торговлї. Вже коли основано філію у Львові, станула тодї гадка, щоби перенести сюда і центральну управу. Сю гадку звершено на зборах в липни минувшого року, а переведено дїло в сїчни с. р. З огляду на те призначенє старали ся ми у Львові вже від початку приєднувати для себе що лїпших артистів з ріжних галузий штуки: різбярів, бронзівників, малярів і др. Між рускими артистами найшло ся чи мало красних талантів, котрі стали при нас працювати над розвоєм церковної штуки в нашім питомім стилю і вивели твори, котрі появляючись на нашій виставі звертали увагу не лиш рускої, але і чужої публїки, тай приносили нам всяку честь. Для достатченя їм питомих моделїв спроваджували ми і деякі ориґінальні закордонні утварі. І коли давнїйші церковні торговлї заосмотрювались лиш чужими фабрикатами і вводили в нашу церковну утвар чужого духа, стараємо ся ми, о скільки лиш можна, підпирати свій рідний промисл і питомий стиль. Відтак старались ми розширити нашу дїяльність на нові галузи запотребовань: спровадили красні сальонові образи для інтелїґенциї, рускі дешеві икони для селяньства, а в послїдних часах й малі образочки для дїтий (яко шкільні нагороди і памятки сьв. причастія), заложили власну робітню риз. Праця була у нас в сих місяцях дуже тяжка, бож треба було тутки при новій централї закладати нові книги, орґанїзувати на ново всякі роботи, входити в звязи з ріжними гандлевими фірмами, а до того полагоджувати і весь місцевий торг, котрий власне в тім часї був дуже оживлений. З огляду на те зволить нам публїка простити, если може в деякім случаю не догоджено тепер як слїд єї бажаням. Та надїємо ся, що коли дїла стануть вже упорядковані, все буде належито полагоджуватись. Однак збільшений круг дїланя нашого товариства і проєктовані розширеня інтересу потребують значнїйших капіталів. З признанєм підносимо, що наше дїло найшло тут сильну піддержку в львівскім кредит. „Союзї“, що удїлив нам більшого кредиту; але ми мусимо таки старати ся, щоби мали до розпорядимости власні гроші, членьскі капітали. Ми-ж мусимо оглядатись, щоби посїдати власний відповідний льокаль, в котрім містились би разом склеп, центральна канцелярия, маґазин і робітнї, тай не потребували розкидатись по ріжних домах. Наш інтерес заслугує вповнї на довірє, бож ведений правильно і, маючи опору в клирі, мусить рентуватись. Впрочім если „Союз“ повірив нам свої капітали, застерігаючи собі контролю нашого дїла, если самі члени дирекциї і надзорно ради вложили тут свої ощадности, то се може бути вже і для прочої публїки певною порукою. Дальше повинна публїка живо поширати і наш торг, полагоджуючи свої церковні потреби виключно в власній институциї. Також може она з довірєм звертатись до нас о поміч в більших роботах різьбярских і малярских, тай не брати на вгад незвісних їй промисловців, бож пізнавши наших артистів, зможемо вказати їй певних людий. — Вкінци вивів бесїдник деякі цифри з сирого білянсу, котрі виказували корисний розвій інтересу.

Всї присутні були вдоволені з сего представленя справи. В дальшій дискусиї порішено видати новий ілюстрований цїнник, і підношено ріжні проєкти, як би інтерес єще більше розширити і розвивати.

Відтак приступлено до вибору надзорної ради. По добровільній резиґнациї станїславских членів (з причин повисше вказаних) зістали вибрані: др. Янович, о. Бровко і Пелехович з Станїславова, крил. Зубрицкий з Перемишля, крил. Войнаровский, др. Юрик, Лициняк, Лежогубский, Рудович, др. Боцян, др. Володимир Бачиньский і Ник. Заячківский зі Львова. На заступників вибрано: оо. Туркевича і др. Яремка. В комісию контрольну ввійшли: банкові урядники Чапельский і Максимович та о. Залужний.

По скінченю зборів уконституовала ся нова надзорна рада, вибираючи головою о. д-ра Юрика, о. Лициняка заступником голови, а о. д-ра Боцяна і о. Рудовича секретарями.

З огляду на се, що кандидатів до вибору дирекциї має предложити надзорна рада, порішено скликати на се додаткові загальні збори в день 26. мая (при нагоді зборів „Днїстра“).

Подаючи сей звіт, ми витаємо радо ново з'орґанїзувану інституцию в нашім містї. Маючи в своїй управі людий сьвітлих, що тїшать ся довірєм у загалу, ми певні, що она буде під їх проводом що раз краще розвиватись і здобуде собі симпатию цїлої публїки. — *Учасник зборів.*

На Ясну гору. (*Надїслано*)

Подібно як в минувших роках, так і сего року приготовлює ся Богомілє в честь Пресьв. Богородицї на Ясну гору до Гошова. Люди, що хотять взяти участь в сїм сьвятім Богомілю, зволять зголосити ся до ОО. Василиян у Львові, — ул. Жовківска ч. 36. Зголошувати ся можна або самим, або через своїх Впр. ОО. Духовних. Цїна їзди там і назад виносить: зі Львова 4·90 К., з Пустомит 4 К., зі Щирця 3·80 К., з Миколаєва 3·10 К. — Від'їзд є назначений на 11. н. ст. червня в суботу рано. Поворот 12. н. ст. червня в неділю вечером. — Близші відомости подасть монастир при замовленю білєтів.

В справі Маріїньского конґресу в Сольногородї.

В днях 18—21. липня с. р. відбуде ся в Сольногородї (Salzburg) конґрес маріїньский для піднесеня почитаня Преч. Дїви Марії і для возвеличеня і прославленя тої чудесної помочи і опіки, яку Преч. Дїва всїм до неї прибігаючим уділяє. Понеже і наш руский нарід плекає особлившу почесть до Богородицї... і в доказ своєї любови і преданности називає Єї солодким іменем „Матери руского краю“, то надїє ся Митр. Ординарият, що представителї Всч. Духовеньства і Вірних возьмуть в тім торжестві участь... („Льв. Архієп. Вѣдомости“ ч. 4, с. р.)

Видає „Редакциїний Комітет“. — За редакцию відповідає
о. Олександер Малицкий.
З друкарнї Ставропигийскої під упр. М. Рефця.

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчниці“,

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і нїкльованє по уміркованих цїнах.

Для клиру!

В житю людий, як дїтий так і старших, бувають красні хвилї, котрі остають їм памятні на цїле житє. Сї хвилї повинни ми старатись утревалити в їх тямцї і тим способом піддержати в них того релїгійного духа, який їх тодї огортав.

Такими моментами суть для дїтий перші принимання сьв. Таїн, В других краях є той звичай, що сей акт відбуває ся з більшим торжеством, тай роздають ся причастникам відповідні образочки. Той добрий звичай повинни і ми удержати. — Другі важні хвилї для дїтий суть річні закінченя шкільної науки, котрі ось тепер наближають ся. І тут повинни ми сповнити наше посланництво і обдарити дїтвору хоч би маленькими релїгійними образками, котрі загріють еї до дальшої науки і скріплять релїгійні чувства. — Але і для цїлої суспільности, для молодших і старших, лучають ся не менше памятні моменти, як прим. канонічні візитациї архиереїв. Настрій народа буває тодї піднесений. І таку хвилю годилось би удержати в милій згадцї через роздане сьв. образочків, осьвячених архиереєм.

Сю потребу відчула наша сьвященича „Достава“ і постаралась о специяльні образцї, заосмотрені (для перших причастників і для архиерейских гостин) в відповідні пропамятні написи і молитовки.

Най отже Всч. Отцї користають з сего видавництва. Видаток не великий, котрий можна покрити (відповідно до цїни) або з церковної скарбони, або з шкільного буджету, або таки дарами народа. А труд нагородить ся в душах вірних сторицею.

Ми вдячні управі нашої „Достави“, що звернули свою увагу і всю сторону церковного житя. Не зробили они сего для дрібного зиску, але для сповненя висшої ідеї. Дай Боже, щоби она піддала і приспорила нам вще не одно, що в житю церкви потрібне.

Сьвященик.

Найбільший склад в краю

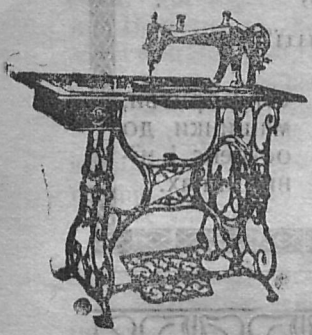

ориґінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,

КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Цїнники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий

механїк і спеціялїст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярсько-столярська і позолотнича

Дмитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духовеньству.

Предплачуйте і ширіть

християньску часопись для руского народу

„О С Н О В У",

що виходить 10. і 25. кождого місяця і коштує річно 3 кор. „О с н о в а" пише про політику, господарство, про справи релїґійні, суспільні, просьвітні, подає короткі а цїкаві оповіданя і богату всячину.

Купуйте також отсї брошурки, що вийшли в бібліотеці „О с н о в и":

1)	Ану виплиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2)	Иосифіньский патент	6 сот.
3)	Про чернече житє	6 сот.
4)	Дещо про суспільне питанє	0 сот.
5)	За що мають соціялїсти нашого хлопа . . .	6 сот.
6)	Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7)	Значінє працї в сьвітлї вири	0 сот
8)	Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"

Львів, пл. св. Юра, 5.

Оповіщенє.

Знані суть нашому Всч. Духовеньству товариство сьв. ап. Павла і єго видавництва. Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва — ті просто залягають маґазини. В надії, що найдуть ся преціньсьвященики, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширенє християньскої ідеї лежить на серци так, що й нї труду, нї гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленями.

1.	Від атеїзму до анархізму	0.60 К.
2.	Наука о найсьвят. Тайнї Евхаристиї . . .	0·20 К.
3.	Наука о сьв. Тайнї покаяня	0·20 К.
4.	Дра Франка: Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0·30 К.
5.	Duilhe de Saint Projet, Наукова апольоґія христ. ври ч. I—II	1·75 К.
6.	Косса-Мормайстер. Перші основи Економії . .	0·75 К.
7.	Чоловік а зьвірина	0·30 К.
8.	О Службі Божій	0·20 К.
9.	Волод. Соловєв, Росия і вселеньска церков . .	0·50 К.
10.	Боротьба Дрепера з вірою	0·40 К.
11.	Оставте дїтей приходите ко мнї Ч. I. і II. . .	0·40 К.
12.	сьвящ. Т. Лежогубский — Теория розвою а человік	0·30 К.

З дрібної бібліотеки для народу:

1.	Хто є Христос	0·04 К.
2.	Хорог людства	0·04 К.
3.	Вільна школа	0·04 К.
4.	Про чернече житє	0·06 К.

Цїни враз з пересилкою!

Адреса: Львів, ул. Коперника ч. 36.

З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом **М. Рефця.**

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. XII. — Р. VII.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ✠ З друкарні Ставропигійского Інститута під зарядом М. Рефця. ✠ 1910.

НИВА

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця в о'бємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.
Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакциї і Адмінїстрадиї:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 12.

ЗМІСТ:

о. Іан Савицкий. **Молитвослов для шкільних дїтий** 353
Д-р. В. Щурат: **Маріинський культ на українських землях давної польської держави** 361
С. Герусїньский: **Основанє і розвій рускої оселї вакацийної** 368
о. М. Клодзїньский: **Фридрих Нїцше і єго фільозофія** 371
Бібліоґрафія: *Юлїян Дзерович:* **Сьогорічні проповідники на Украіні** 373
Дописи: **Із записок** 377
Катехитичні відомости: *о. Е. Гузар:* **В справі заснованя Товариства катехитів** 379
Всячина: (Як не фалшувати, то бодай замовчати). 384

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути слїдуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з реліґійно етичного станоща (критична аналїза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Щурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Поясненя до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Щурат: Поезия в пророка Ісаії, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Щурат: Із студий над почаївским „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 1 кор.
6. о. Є. Гузар: Розважаня о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о Є. Гузар: Розважаня о терпінях І. Христа, для шкільних дїтий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Воляньский: Апольоґетично-соцыяльна дїяльність рускогo душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свенціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Цїни подані разом пересилкою.

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпеченя „Днїстер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришеных з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти удїлу.

Цїлею Товариства **є удїлюване кредиту** своїм членам-рільникам **обезпеченим в „Днїстрі“ від більше пїт.**

Процент від вкладок 4%, без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч. 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничі	**К 3,721.068·—**
Удїли членьскі:	К 284.195·—
Позички удїленї:	К 3,471.478·

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

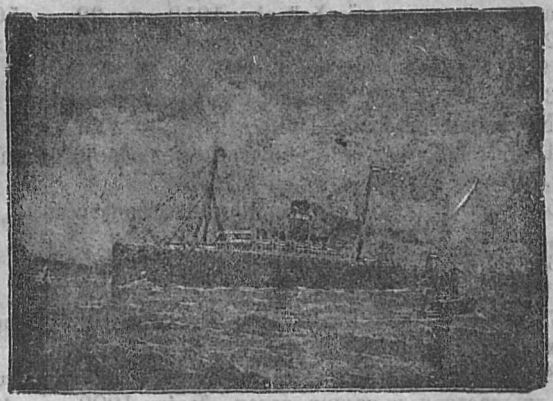

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Ґальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся еміґрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 12. Львів, 15. червня 1910. Рік VII.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

о. Іван Савицкий.

Молитвослов для шкільних дїтий.

Одним з перших надприродних средств вихованя молодїжи єсть молитва, без молитви нїякі средства не могуть обійти ся. Катихит, що виучить дїтий як найдокладнїйше катехизму, біблії, істориї Церкви — ще дуже мало зробить, єсли не научить дїтий молити ся, єсли не вщіпить їм духа молитви. І щоби ученики не знати як красно уміли догматику і етику, єсли не научать ся молити ся, то шкода було всїх трудів, положених коло предмету релїгії, бо ученики ті, справдї, нїколи не будуть побожними, практикуючими християнами. Що молитва єсть найсильнїйшим чинником в християньскім вихованю і житю, о тім нїхто не сумнїває ся, бо хто уміє добре молити ся, уміє й добре жити — як се сказав один із сьв. Отцїв. І я не маю наміру в сих стрічках доказувати се; я хочу радше звернути увагу на *молитвослови, особливо-ж на молитвослови для дїтий.*

Книжочка до молитви або молитвослов мусить бути невідступним товаришом чоловіка і то почавши від перших єго лїт шкільних аж до гробової дошки. Само собою проте розуміє ся, що молитвослов повинна і мусить мати кожда християньска дитина. Що воно так, а не инакше — буду старати ся доказати.

Молитва не єсть звичайним піднесенєм мисли до Бога, як дехто думає, лише єсть піднесенєм цїлої душі до Бога. В молитві правдивій і добрій суть чинні всї сили нашої душі: р о з у м, бо нам представляє Господа Бога з усїми Єго совершень-

ствами — п а м я т ь, бо нам пригадує всї добродїйства Божі і нашу зависимість від Бога, — с е р ц е, бо будить в нас чувства, що нас лучать з Богом і викликує в нас настрій набожний і — в о л я, бо викликує бажаня і постанови — а се єсть найважнїйше при молитві, бо без актів волї не можна й говорити о відданю ся душі Богови. Педагогія раціоналїстична твердить, що молитва, як і взагалї ціла релїгія, полягає виключно на чувствах, але Церков християньска каже, що не розчуленє внутрішне, не слези і зітханя, не довгість молитви рішають о вартости молитви, лише якість і сила добрих постанов, які робимо в молитві. При кождій молитві маємо здобути ся на якусь добру, практичну, можливу до виконаня постанову. І хто в наслїдок молитви, сейчас по нїй, робить добрі дїла і поконує свої злі привички на славу Божу, того молитва на певно була добра; противнож, розпливанє в внутрішних утїхах, без дальшої праці для Бога, єсть лише змарнованєм ласки Божої. Хто то зрозуміє, хто розважить, що молитва не лише побуджає до доброго, але й спричинює скріпленє волї і вимолює поміч Божу до доброго, тим самим зрозуміє, як велике добродїйство висьвідчає дитинї кождий, хто заправляє єї завчасу до молитви.

В чім же полягає то заправленє дитини до молитви?

Передусїм треба научити дїтий тексту молитов. І тут показує ся перший раз потреба молитвослова. В перших роках науки дитина учить ся тексту молитов на память і то лише коротких молитов, бо при довшій молитві дитина мучить ся, попадає в розсїяне і знеохочує ся до молитви, — але чим дитина старша, тим більше і довших учить ся молитов, а до того вже конечно потрібний молитвослов. Молитвослови повинні мати дїти вже на третім роцї науки; вчаснїйше не порадно єсть давати дитинї молитвослова, бо дитина ще так мало вправлена в читаню, що складанє букв в слова і тямка на інтерпункциї перешкаджають зібраню мислий, — але на третім роцї науки повинні вже мати всї дїти однаковий молитвослов.

Потреба молитвослова не устає й з хвилею, коли дитина уміє вже всї молитви, бо молитвослов, як сказано висше, має бути товаришем чоловіка аж до гробової дошки. І дївчина і хлопець і молодець і мущина в силї віку і старший чоловік і старушок — всї потребують молитвослова. Здавало би ся може, що молитвослов для старших не єсть конче потрібний, бо старший уміє вже всї молитви на память; а впрочім і молитва устна не єсть конечно потрібна, бож преціньможемо молити ся молитвою внутрішною, розважувати над житєм і страстьми Ісуса Христа, над послїдними річами і иньшими правдами віри — і так взбуджувати побожні чувства і спасенні постанови. Така молитва єсть навіть взнеслїйша, такої молитви вимагають від людий аскети християньскі, бож преціньв сьвятім письмі написано: мнѣ́ ра́ды разорє́нїемѣ разорє́на ѥ́сть всѣ́ землѧ̀ (сердець людских) ꙗ̑ко нѝ є́дѝныхъ ѥ́сть ѩ̀же размышлѧ́етъ сє́рдцемѣ (Іерем. 12, 11); а пророк Давид каже: согрѣ́шѧ сє́рдце мо́е во мнѣ̀ и въ поѳ́чѣнїи

моѣмъ разгорѣтъ сѧ ѻгнь (Пс. 38, 4); а сьв. Бернард каже: розважуванє єсть хлїбом для душі, котрий єї кормить і скріпляє до всего доброго (S. Bernard. Ser. in annunt. B. M.). По части виглядає той закид як слушний, але лише по части, бо по перше: так говорять звичайно ті, що не уміють розмишляти, а то не така легка річ, як би може кому видавалось, а по друге, кілько то разів люди нарікають, що не суть розположені-настроєні до молитви! І ту власне в пригоді стає устна молитва, а з нею і молитвослов.

Вправдї молитва єсть то піднесенє душі до Бога, що може стати ся і без устної молитви, але в практицї молитва устна відграває тут велику ролю. Кождий знає, що людска мисль тогдї доперва скупляєсь в собі і обіймає певну річ яснїйше і докладнїйше, коли має се виразити словами. Кілько то разів здає ся нам, що якусь річ розуміємо достаточно, а коли хочемо о нїй говорити, спостерігаємо, що мусимо наші відомости доповнити і поглубити! Противно знов, слова будять у нас гадки і нашими словами викликуємо гадки у других людий. І се також переконує нас, що устна молитва зневолює нас до яснїйшого упритомленя собі наших потреб *). Не дивно отже, що на підставі сего природного права люди від найдавнїйших часів, а особливо християни-католики, уживали устної молитви, а з тим і молитвословів — розуміє ся, о скілько була знана штука писаня, а опісля штука друкарска.

Зрозуміла річ, що молитвослови були зразу дуже рідкі окази, бо задля великих коштів лише заможнїйші могли собі їх справити **), але опісля, коли кошта спровадженя молитвослова стали низші, а вкінци з хвилею винайденя штуки друкарскої, видавництва молитвословів стали множитись так, що тих видавництв єсть нинї незлїчиме число. Так було в західній Церкві, подібно було і в східній Церкві і у нас на Руси.

У нас суть найріжнїйші видавництва молитвословів; ми згадаємо лише кілька: оо. Василиян, Просьвіти, Тов. педагогічного, Ставропігії і многі иньші. При тім найгірше є те, що молитвослови для нас видають нераз особи найменше до того компетентні, як Видавництво людове, спілка Чайковский і Келбусєвич, навіть Нїмці, як J. Steinbrenner в Віртемберзї, котрий своїми виданями засипує цїлу Галичину. Правда, всї ті виданя суть цензуровані духовною властию, котра на підставі рішень собору тридентийского має чувати над молитвословами, правда отже, що вони не містять в собі нїчого противного католицкій вірі, але то ще за мало; цензура повинна звертати бачну увагу на згідність тексту у всїм, бож то не лише в школї, але і в

*) Dwutyg. Katech. Tom XV. ст. 123.

**) До нинїшного дня пр. заховав ся молитвослов а зглядно псалтир цїсаря Льотара, з 9. столїтя — Libellus precum, Liber precationum Короля Лисого і молитвослов Генрика IV або V. (Stim. a. M. L. LXXVII, 31.).

парохії дуже потрібна одностайність тексту. Дає ся се легко відчути, особливо коли весь нарід в церкві сьпіває якусь пісню, бо — поминувши, що у нас є найрозмаїтші „напіви“ — кождий майже вірний сьпіває иньший текст; а се преціньне причинаєсь до піднесеня обряду, анї до збільшеня слави Божої.

Молитвослови наші мають найріжнїйші назви: Гостинець, Да сьвятить ся імя Твоє, Корм душі, Слава Ісусу Христу, Молитвослов для гр. кат. дїтий, Горі іміем сердця, Сборничок для мірян, Хвали душе моя Господа і множество иньших, а кождий з тих молитвословів иньший має уклад, иньші молитви, иньші тропарі, иньші пісні, а, що гірше, навіть тексти поодиноких молитов суть відмінні. Приміром в „Гостинци“ молитва начальна єсть слїдуюча: Молитвъ ради пречистыя Твоєя Матери и всѣхъ Святыхъ, Господи Ісусе Христе Боже нашь помилуй насъ, амінь, — а в иньших молитвословах ся молитва звучить: Молитвамы Святыхъ Отецъ нашихъ, Господи Ісусе Хрісте Боже нашъ, помилуй насъ. Дальше в „Гостинци“ пропущені молитви кінцеві: до сьв. Ангелів до всїх Сьвятих. Єслиж порівнаємо в молитвословах часть катехизмову, то найдемо в кождім молитвослові найвідміннїйші тексти. От, возьмім хочби десяту заповідь Божу. В одних молитвословах заповідь та стилїзована коротко: „Не пожадай нїчого того, що єсть ближнього твого“, а в других: „не пожадай дому ближнього твого, нї поля єго, нї вола, нї осла, нї слуги, нї служниці, нї всего того, що єсть ближнього твого“, а в иньших ще инакше. В виданю Ставропігії текст части катехизмової єсть зовсїм відмінний і прямо незрозумілий. Або возьмім приміром девять гріхів чужих; — тут в стилїзованю їх справдїшний хаос, ба, навіть в „Гостинци“ з року 1902 і в пізнїйшім виданю видруковано лише вісїм (8) гріхів чужих, підчас коли у всїх катехизмах вичисляєсь девять (9) чужих гріхів.

Так само має ся річ з иньшими молитвами. А найбільший нелад єсть в укладаню побожних пісень. Тут здає ся, не знайшов би і двох молитвословів з подібним укладом пісень. І так, як в калєйдоскопі при кождій змінї положеня укладаєсь иньший взір, иньша розета і неможливою майже річию є викликати той самий взір, так переглядаючи всї найможливійші наші молитвослови, неможливою майже річию єсть знайти ті самі пісні в двох молитвословах — і то єсть найфатальнїйшою стороною наших молитвословів. Не беру навіть на згляд молитвослова, виданого Ставропігією, бо той не є писаний народною мовою і не може стати ся молитвословом для учачої ся молодїжи (котру я цїлий час маю на думцї), але коли приглянемо ся й молитвословам, друкованим народною мовою, то трудно дошукатись якоїсь системи, якогось усталеного пляну.

Порівнаймо найлїпший ще у нас молитвослов „Гостинець“ з иньшими, то побачимо, що передусїм єсть в нїм великий брак пісень, бо надруковано усего 6. пісень і то переважно мало сьпіваних, як приміром „Христос воскрес, Христос воскрес“,

„Радость з неба ся являє“ і т. д., а нема прекрасних пісень наших, як „Пречистая Дїво Мати“, „О всепітая“, або хотяй би тих, що суть в„ Да святить ся імя Твоє“. Не хочу через те сказати, що може не повинно впроваджувати ся нових пісень — навряд, уважаю за конечно потрібні і незвичайно красні ті нові пісні до Серця Ісусового і Матери Божої, але думаю, що hoc faciendum et illud non omittendum. В иньших знов молитвословах суть такі пісні, яких в „Гостинци“ нема і так in infinitum. Не говорю вже навіть о тих виданях нїмецких чи польских, де в однім сказано: Пречистая Дїво Мати руского краю з ангелами і сьвятими Тя величаю, — а в других: Преч. Дїво Мати руск. краю на небеси і на земли Тя величаю. І таких ріжниць в тексті в ріжних молитвословах можна би навести сотками, так що навіть шкода тут їх більше наводити, бо впрочім кождий легко то сам побачить, коли лиш возьме в руки два ріжні молитвослови.

Ті всї недоладности на око суть дрібницями, та в практиці з дїтьми роблять вони великі трудности, як то низше побачимо. Тепер мусимо поставити собі питає, чи і котрий з тих ріжних молитвословів єсть пригідний для школярів?

Перш усего мусимо згодити ся на погляд, що всї дїти шкільні певних степенїв повинні і мусять мати всї однаковий молитвослов, чого у нас на жаль нема. Причини того суть ріжні; першою причиною єсть се, що нема у нас такого молитвослова, котрий би заспокоював всї духові потреби шкільних дїтий, а другою причиною то се, що дїти, як і старші люди, купують по найбільшій части молитвослови на відпустах, на місиях, на базарах, а купують такі, які їм припадають до вподоби або форматом, або оправою або низкою цїною. Розуміє ся, дістають товар менше вартний, дуже часто підлий — молитвослов, незгідний з духом нашого обряду, виданнї чужою фірмою лише для зиску.

Єсли-ж великою перешкодою в провадженю науки єсть ріжнородність шкільних підручників, так що прямо неможливою стаєсь наука в таких обставинах — чого доказувати не треба, — то з тих самих раций всї шкільні дїти мусять мати однакий молитвослов. Одностайність молитвослова на шкільній лавцї єсть прямо дезідератом, услівєм sine qua non, на всїх степенях науки, — а в низших степенях уживанє молитвословів без їх одностайности єсть річию просто неможливою.

Розуміє ся, що в першій мірі молитвослов мусить гармонїзовати як найстрогійше з катехизмом*) і текст в молитвослові

*) Мимоволї насуває ся тут питанє, глячого в середнім катехизмі австрийского Епископату, котрий в перемискій дієцезиї обовязує в IV і VI кл. народній, в I і II кл. ґімн., нема при кінци анї нїгде инде поміщеного псальма 50, підчас коли в малім катехизмі єсть той псалом, де якраз він неконечно потрібний, — хоч і ту не вадить, бо той малий катехизм уживаєсь в II і III кл. народній, де дїти еще не учать ся псальма 50, а в IV кл. народній, де власне мають учити ся псальма 50, то его в катехизмі нема.

мусить бути згідний з текстом катехизму; а знов молитвослови мусять годитись всї між собою.

Брак одностайности молитвословів дає ся найбільше відчувати при виучуваню дїтий побожних пісний. Яку небудь зачати пісньучити дїтий, то сейчас чути голоси: „У мене того нема“, „у мене то инакше“ і т. д. Зачати знов пісньиньшу, то сейчас з другої сторони такі самі голоси: „у мене того нема“, „у мене єсть инакше“ — і так безнастанно. Остаточно катехит мусить брати в руку оловець і йти від дитини до дитини і поправляти відповідні місця в текстї — єсли случайно єсть яка пісньу всїх, а як нї, то мусить диктувати цїлі пісні на осібних картках; а які з тим трудности у малих дїтий, то знає той, хто з тим мав до дїла — поминувши то, що на таке писанє тратить ся з дїтьми — при неумілім їх писаню — кілька годин науки релїгії. Дїти знов видячи, що їх молитвослови не добрі („злі“), незлюбляють їх, не носять і забувають о них.

З тих раций в дієцезиї тарнівскій духовна власть признала молитвослов „Hosanna“ за загально обовязуючий*) і кождий мусить признати, що добре зробила, бо одностайність молитвословів єсть конечна. А як то гармонїйно буде, коли всї дїти будуть мати однакий молитвослов, як скоро і легко буде можна виучити їх, крім щоденних молитов але й иньших, дуже взнеслих і молитов і пісень! А як то буде мило, коли не почує ся більше голосів: „у мене нема того“, „у мене инакше“ і чи не буде то з великою користию і для самих дїтий — чи однакі молитвослови не будуть лучити їх тїснїйше і чи не будуть дїти через те чути ся близшими собі?

Думаю, що досить сказано на ствердженє потреби одностайного молитвослова для шкільних дїтий і кождий з отців катехитів признасть, що брак такого молитвослова днесь дуже відчувати. Вже в XVI. віці видав блаженний Канїзий в Інгольштадї (перший раз в роцї 1556) „Gebetbuch für Studenten“**). Давно вже відзивали ся і в нас голоси, що ми не маємо такого молитвослова, що найлїпший тепер то ще єсть „Гостинець“, але і той не зовсїм відповідний для шкільних дїтий, бо особливо дуже діймаючо дає ся в нїм відчувати брак пісень церковних. Однакож якось нїхто не взяв ся до виданя такого молитвослова, — а преціньтака справа, можна сказати, не терпить проволоки. Видко, не було кому тим занятись.

Але тепер, славити Бога, єсть вже кому до того взятись. За єдино компетентного чинника до того уважаю ново повстале у нас Товариство руских катехитів. Воно мусить взяти ту справу в свої руки і воно певно єї найкрасше виконає. Представляю собі се так, що комісия чи секция видавнича в тім товаристві ту справу, чи то через розписанє відповідної анкети, чи

*) Dwutyg. Katech. XV, 126.
**) Stimm. a. M. L. LXXVII, 286 ст.

остаточно сама, солїдно і точно перестудиює і приступить до виданя такого молитвослова. Власних фондів товариство на разї не має і певно не так скоро їх буде мати, але може війти в порозумінє з товариством сьв. ап. Павла, що певно радо пожертвує на то фонди, бож то конечне для добра наших дїтий.

На мою думку субстратом до укладу молитвослова для шкільних дїтий може дуже красно послужити виданий оо. Василиянами „Гостинець“. Розуміє ся, не одно в нїм треба би опустити, не одно додати. Подаючи в головних зарисах плян такого молитвослова — думаю, що склад повинен бути менше більше такий: молитви щоденні, часть катехизмова, молитви ранні, вечірні, до сьв. сповіди, до сьв. Причастия, по сьв. Причастию. По тих повинні би конечно слїдувати молитви з відпустами і при кождій молитві виразно треба би виписати, що і яким відпустом молитва є наділена — бож преціньо до условий осягненя відпусту належить знати о тім відпустї, — дальше молитви коротонькі, слова зітхненя (Stossgebete, akty strzeliste), котрі суть пожаданими, бо много, дуже много дїлають на серце і волю чоловіка і незвичайно підносять душу до Бога. „Die kurzen Gebete, die man Stossgebete nennt, sind lauter Edelsteine, wahre Perlen“ (S. Vincentus Ferz. de fidelib. def.) Дальше повинні би слїдувати крім акафисту до Серця Ісусового і до Благовіщеня Пресьв. Богородиці, ще акафист до Страстий Христових, котрий дуже придасть ся, бо підчас реколєкций в великім постї відправляєсь акафист до Розпятого, а ученик, не маючи такого в молитвослові, має вимівку навіть сам перед собою, ховає молитвослов до кешенї і не відмовляє нїякого акафисту, — маючиж єго в книжочцї, все таки був би потягнений до відправленя єго; дальше чин утренї, чин вечернї, опісля Служба Божа, тропарі чотиридесятницї, пятьдесятницї і всїх сьвят. Конечно єсть умістити в молитвослові й параклїс до Пречистої Дїви — особливо тепер, коли сей параклїс у нас так розширив ся, що нема місточка, міста, де би не відправляв ся; а і по селах правлять ся маєві богослуженя і дїти дуже радо ходять на ті богослуженя — але що з того, коли дитина дурно стоїть в церкві, бо в єї книжцї „того нема“. По крайній мірі повинніб бути бодай стіхири „За всїх молиши ся благая“ і дальші, котрих текст єсть так взнеслий, а ария (2 глас подобний) так пориваюча душу і серце чоловіка, що рівних їм пісень здає ся, що і нема; вони суть так красні і так своєрідні рускі, що все і всюди можна їх сьпівати, а особливо з молодїжию в школї — та їх в молитвословах звичайно нема. Дальше слїдували би побожні читаня, а на кінци пісні.

Пісні побожні суть дуже важним чинником в релїгійнім вихованю. „Привикай до сьпіву — каже сьв. Золотоустий — а досьвідчиш цїлої єго солодости, бо сьпіваючі побожні пісні наповняють ся сьв. Духом“. І справдї, побожний сьпів се осолода в терпінях, потїха в смутку, заохота при працї, відпочинок

в трудах, товариш в радостях і щастю. Длятого псальмопівець Давид кличе: „Воспою Господеви въ животѣ моємъ, пою Богу моєму, дондеже єсьмъ“ (Пс. 103, 33), а сьв. Григорий говорив: „qui cantat, bis orat“, — бо лучить молитву внутрішну з внїшною, душа передає свої чувства тїлови, щоби і воно голосило славу Божу. І тому сьв. Церков, щоби заохотити людий до сьпіваня побожних пісень, надала сьпіваючим яку не будь побожну пісню 100 днїв відпусту, а тих, що других учать або заохочують до сьпіваня, наділив папа Пій VII. відпустом 360 днїв *. Длятого то в роцї 1909 появив ся в видавницві I. P. Bachem в Кольонії над Реном нїмецкий молитвослов, в котрім крім 17 лїтанїй є аж 233 побожних пісень **).

А україньска вдача сьпіволюбива, і дїти дуже люблять сьпівати, коби лиш їх научити, а ту нема з чого. Скажуть може, таж преціньє дуже красні сьпіванники і з них можна учити дїтий найріжнїйших пісень, — то правда, але хиба в такім разї мусить дитина носити з собою і молитвослов і сьпіванник — а тут ледви можна довести до того, щоби всї дїти, а особливо біднїйших родичів, мали молитвослови. Отже конечною річию єсть помістити пісні в молитвослові і то як найбільше. Повинні бути коляди, пісні на Воскресеніє, до серця Ісусового, до Пречистої нові красні — не поминаючи, розуміє ся, й старших, таких як „Пречистая Дїво Мати“, пісь до сьв. Отця Николая, пісні страсні — дуже потрібні на великий піст і на час реколєкций — пісь сьв. Амврозия, пісь при виставленю Пресьв. Евхаристиї, пісь благальна. Калєндар цїлого року можна би собі дарувати.

Певно, що хотївши помістити то все висше наведене, вийшов би молитвослов незвичайно великий, що остаточно не вадило би, бо лїпше мати великий молитвослов і повний змісту, нїж менший, в котрім нїчого потрібного властиво нема, однакож для уникненя і тої трудности можна би дещо пропустити, приміром чин утренї можна би зредукувати, бо і так ученики і взагалї дїти дуже мало на нїй бувають. Правда, повинно ся впливати в тім напрямі, щоби дїти ходили на утреню, але нинї так річ має ся, що дїти з малими виїмками майже зовсїм на утрени не бувають, а впрочім навіть не дуже й можуть на нїй бути, бо все підчас утренї — майже всюди так єсть — збирають ся в неділї і сьвята на єгзорту. Можна пропустити ще й тропарі на Состраданіє Пресьв. Богородицї, на сьв. Юрія, сьв. Іоана Богослова, сьв. Ілиї, на Усїкновеніє голови сьв. Іоана Крестителя, на память смерти сьв. Іоана Богослова — при тім виразно зазначую, що се лиш для зисканя більше місця, бо в ті днї і так дїти суть в школї на звичайній науцї.

---

*) Зборникъ пѣсней церковныхъ оо. Василиян 1898.

**) Stimm. a. M. L. LXXVII, 411.

Крім того повного молитвослова міг би бути молитвослов менший, призначений для дїтий наймолодших, в котрім могли би бути пропущені тропарі і читаня побожні, бо дїти в тих лїтах не зможуть ще з них користати; а за те були би в більшій скількости побожні пісні. Того молитвослова уживали би дїти до IV. кл. народної, а вступаючи до V. кл, мусїли би вже мати молитвослов більший, котрий би вже могли заховати собі на цїле житє.

Розуміє ся, що свого пляну не уважаю я за найлїпший; пишучи се — менї ото розходило ся, щоби хтось з компетентних над тим подумав і приступив до такого важного дїла.

Маючи молитвослов специяльно для шкільних дїтий, молодших і старших, лекше буде катехитови заправити дїтий до частїйшого і хосеннїйшого уживаня молитвослова, а з тим піднесесь певно і дух молитви у дїтий. А маючи повний молитвослов, заховають єго дїти і на пізнїйші лїта на становищах. А позаяк богато значить призвичаєнє, то хто знає, чи молитвослов, захований від малих лїт, не виратує може не одну душу від індеферентизму релїгійного — пригадавши єї давні лїта і давні горячі молитви.

Д-р В. Щурат.

Маріинський культ на українських землях давної польської держави.

(Д а л ь ш е).

З XVI. в. звязує традиция чудотворні ікони Почаївської, Сокальської, Бережанської і Тартаківської Богородиці.

Почаївську ікону мав привезти з Царгорода на Русь грецький митрополит Неофіт 1559. р. Він дав ту ікону в дарі судиїнї Луцької землї Аннї з Козинських Гойській, що ставши фундаторкою почаївського монастиря, передала єї 1597. р. під опіку черцям. Однак почаївський монастир не зараз став ся безпечним захистом для неї. В першій половинї XVII. в. він мусїв витерпіти чимало напастий зі сторони белзького каштеляна, протестанта Андрія Фирлея, що й забрав ікону Богородиці до Козина, відки звернено єї аж після занедужаня панї ка-

штелянової (1641. р.), добачивши в нім висший допуст. З того часу й понесла ся вже слава Почаївської ікони по всій Руси на крилах многих леґенд і пісень. А змістом їх — чудеса Богородиці, списані в книзі п. з. „Гора Почаевская", виданій з нагоди коронації, що відбула ся великим коштом каніського старости, Миколи Потоцького. З повени почаївських леґенд згадати-б хиба ті, що безперечно мусїли поражати уяву народа й будити в нім тим більше одушевленє для чудотворної ікони. Такою є одна з найраньших леґенд про черця, що підчас татарського набігу 1607. р. власну свою голову, стяту ворожим мечем, принїс Богородици в жертві; пізнїйша з 1674. р. — про плач ікони і про чудесне визволенє бранця з турецької неволї; і найпопулярнїйша з 1675. р. — про чудесну оборону Почаєва перед Татарами. Почаївські леґенди лягали в основу пісень. Одна пісня в книзі п. з. „Гора Почаевская" майже всї їх обіймила.

Чернечими і народними леґендами та піснями прославлена ікона мусїла стати предметом незвичайного культу. І розвив ся той культ в XVII—XVIII. в. так могучо, що рівнатись міг сьміло не лиш з давним культом києво-печерським, але і з новим польським, ченстоховським. Наслїдком того й писателї, що славили чудотворні ікони Богородиці на Руси, не могли забувати почаївської. Бо хоч сама вона й не мала за собою такої давної традиції, як н. пр. києво-печерська ікона, так за те опирав ся культ єї на давнїйшім фундаменті. Тим фундаментом була традиция про вівчаря Івана Босого, якому Богородиця явила ся на почаївській горі вже в XIV. в., лишивши на тій горі знак по собі — чудотворну стопку з жерельцем цїлющої води. Та стопка була таким-же предметом леґенд і пісень, як і сама ікона. Культ ікони скріпляв ся культом стопки. Коли Домінїкани в Підкамени оголосили сьвітови, що в них є также чудотворна стопка Матери Божої [13]), то мало се лиш на цїли піднесенє культу польської ікони до висоти, на якій станув культ почаївської. Але що-ж думати справдї про такі стопки? Виясненєм значіня їх занимались два польські вчені, Лущкевич і Копера. Лущкевич лучив повстанє стопок в Польщи з часом після шведських воєн, коли то народний пієтизм для Марії приписував Їй кождий погром ворога і слїдів Єї глядав на освобожденій земли [14]). Копера-ж в стопках Марії пізнавав граничні знаки з середних віків, що їх в XVII. в. звязувано з леґендами і як сьвятощі вмуровувано в стїни костелів [15]). Обі гадки дадуть ся погодити з собою. А хоч принятє їх буде рівнати ся запереченю факту, на якім опираєть ся народне значінє стопки, то звязана з нею віра народа остане тим кріпшим доказом того пієтизму для Марії, котрий все гарне чи надзвичайне звик звязувати з Нею.

---

[13]) Al. Fridrich: op. cit., ст. 271.

[14]) Wisła, Warszawa, 1894, зош. 1—2 ст. 163.

[15]) Wisła, Warszawa, 1896, зош. 2, ст. 72

Сокальська ікона, що згоріла 1843. р., була вже від 1519. р. в посіданю Бернардинів. Ту копію Ченстоховської Богородиці мав по словам леґенди [16]) намалювати при помочи ангела надворний маляр короля Володислава Ягайла, Яків Венжик, для нашої церкви в Сокали. Коли церква згоріла, Бернардини, користаючи з нагоди, примістили єї в своїм костелї. Там вона удостоїлась величавої коронациї 1724. р., описаної в кількох польских книжках. Перша історія ікони була ділом українських парохів, що й випечатали єї по українськи. Скороченим перекладом тої історії є книжка п. з. „Mocna Straż Korony Polskiej“ (Львів, 1724) [17]). Однак польські писателї нерадо згадують українську історию ікони. За те ж радо повтаряють вони Бернардиньску леґенду, підкріплену й фалшованими листами [18]) про те, як 1655. р. Сокальська Богородиця слїпотою поразила Хмельницького так, що він не лиш відступив від облоги Сокаля, але й дав єще Бернардинам срібний збанок талярів [19]) Тенденция леґенди очевидна.

Про Бережанську і Тартаківську ікону відомости дуже скупі. Бережанська була до 1831. р. в замковій каплици Сїнявських, відки перенесено єї до церкви Св. Трійцї [20]). Ікона тартаківської церкви мала бути принесена Волсвинським Василиянином Єремією з Єрусалима [21]).

В XVII. в в ряд чудотворних ікон війшло нових замітнїйших одинайцять: Жировицька, Купятицька, Теребовельська, Чернихівська, Улашковецька, Підгорецька, Крехівська, Верхратська, Фраґська, Стромилово-Каменецька і Повчанська.

Жировицька ікона по словам начальної леґенди явилась пастирям на дереві. Коли пан Ал. Солтан заховав єї у скрини, вона в друге знайшлась на дереві, що спонукало Солтана здвигнути на тім місци каплицю, а потім храм. Той храм після якогось часу згорів. Здавало ся, згоріла з ним ікона. Аж ось, одної днини явилась вона знову дїтворі на пасовищи. І се вже впевнило всїх, що ікона є чудотворна. Слава єї з Литви пійшла дальше [22]). Завдяки обставинам, вона стала перворядною і для України, о с о б л и в ш о ю покровителькою унії. А звязалась історія початків унії з Жировицькою іконою передовсїм тому, що одним з найщирійших поклонників єї був ігумен жировицького монастиря Василиян, пізнїйше „columna unionis“ — св. Йосафат Кунцевич. Звязанає імени того п о д в и ж н и к а унії з

---

[16]) В. Чернецький: op. cit., ст. 12; те саме в книзї Ґалятовського п. з. „Небо Новое“.

[17]) Idem, ст. 13.

[18]) Idem, ст. 22—25.

[19]) Al. Fridrich, op. cit. 295.

[20]) Idem, ст. 172.

[21]) В. Чернецкій: Короткія историчныи вѣдомости про Тартакôвъ. Львôвъ, 1890, ст. 8.

[22]) И. Ґалятовскій: Небо Новое (1677), де списані чуда 24—27) на основі істориї ікони Василиянина Боровика (Луцк, 1628).

культом чудотворної Жировицької Богородиці було для унії запорукою всіх бажаних успіхів, що й приписували ся все тій-же Богородици. Дав сему вираз епіскоп Суша в своїм письмі п. з. „De laboribus unitorum“, де з пересьвідченєм сказано, що Пресьв. Дїва мов на боєвище ступила в оборонї унії. А наслїдки такі, що: „Żyrowiciis ad miraculosissimam Virginis iconem tot et tanti haeretici, schismatici inducti celeberrimis Virginis miraculis partim ad unionem partim ad s. Romanam ecclesiam transeunt“. І те велике значінє Жировицької ікони в розвою унії мало спинити навіть Францїшкан в їх заборчости. Коли вони для зисканя впливів на Украïнї хотїли забрати Василиянам чудотворну ікону, Жировицька Богородиця заявила одному Францїшканинови у снї, що Вона тому противна: „hunc locum pro defensione et promotione unionis a Deo excitatum atque ablato unitis loco miracula cessatura“ [23]). Завдяки такому значіню Жировицької ікони, приходили до неї з поклоном польські королї: Володислав IV., Ян Казимір і Ян Собіский [24]); копію єї умістив папа Климентій XI. 1718. р. в головнім престолї римського храму св. Сергія і Вакха [25]); врештї в Жировичах 1730. р. вїдбулась під проводом Афанасия Шептицького величава коронация ікони [26]).

Культ Купятицької ікони датуєть ся з самих початків XVII. в. Стала вона славна поза межами Пиньської землї головно завдяки Калнофойському, що на основі записок ігумена купятицьких Василиян Іларйона Денисовича списав єї історию (Parergon, 1638). Популяризациї чудес єї довершив бувший ігумен купятицького монастиря, Галятовський (Небо новое, 1677).

Історія Теребовельскої ікони зарисувала ся головно на тлї воєнних часів. Їй приписуєть ся оборона теребовельського замку від Татар і козаків 1651. р. і від Турків 1673. р., коли то Богородиця, як оповідає лєґенда, сама в сонішній ризї ходила по мурах і завертала на Турків їх власні кулї [27]). З татарсько-турецьким лихолїтєм вяжеть ся й лєґенда про плач Теребовельської ікони, що єї Галятовський датує роком 1663 (Небо Новое, 1677). Взята 1673. р. до катедральної церкви у Львові, вона підчас шведської облоги 1704. р., по словам мійського хронїста, розплакала ся вдруге і своїми слезами спонукала шведського ґенерала Штембока зректи ся жаданої контрибуциї [28]). І неодин почув ся вдячним для неї серед воєнних пригод. Йосиф Шум-

---

[23]) Harasiewicz: Annales ecclesiae ruthenae, ст. 342

[24]) Signum Magnum, Vilnae, 1730.

[25]) Василь Левицкий: Коротка історія ікони Жировицкої Матери Божої на Руси і в Римі. Жовква, 1904.

[26]) Опис коронациї в цитованім письмі п. з. „Signum Magnum“.

[27]) А. Петрушевичъ: Сводн. гал.-рус. лѣтопись, Львовъ, 1874, під рр. 1651 і 1673.

[28]) Akta grodzkie i ziemskie. Lwów, 1868, т. I., ст. 66. — D. Zubrzycki: Kronika miasta Lwowa, Lwów, 1844, ст. 456.

лянський зложив перед нею дві кулї, що минули єго щасливо на полях бутви під Журавном 1676. р. і під Віднем 1683. р. [29])

Чернихівську ікону традиция відносить до XVI. в. Доведеним було-б се лиш тогдї, коли-б можна справдити, що вона дїйстно походить з Василиянського монастиря, який був у Чернихові до 1578. р. Чудотворність ікони оголосив офіцияльно візитатор о. М. Шадурський 1761. р. [30])

Улашковецька ікона з 1678. р. зберігала ся до 1720. р. в печерній церкві. До монастирської церкви над печерою перенїс єї ігумен Брилинський, той сам, котрого російський *генерал Мюннїх вивіз 1740. р. разом з многими приборами* монастирської церкви в Россию. Монастирські документи, в яких певно й містилась давна історія Улашковецької ікони, пійшли тоюж самою дорогою. Найбільше поклонників мала Улашковецька Богородиця в часах турецького лихолїтя. Між пізнїйшими почитателями Улашковецької Богородиці і щедрими добродїями монастиря стрічаєть ся равську каштелянку Л. Залуску, куменецького судию земського Д. Кроковского, стобницького старосту Л. Лянцкоронского і канївського старосту М. Потоцького [31]).

Підгорецька ікона від 1694. р. сповиваєть ся чаром поетичних лєґенд про Плїснеско, з яким книжна традиция хотїла-б звязати й перші початки Василиянської дїяльности в Підгірцях. До 1694. р. була ікона в Голубици, відки до Підгорець перенїс єї за дозволом митрополита Йос. Шумлянського ігумен Партенїй Ломиковський [32]).

Крехівська ікона була власностю львівської міщанської родини Красовських, що після чудесного уздоровленя своєї доньки передала єї монастиреви крехівських Василиян [33]). Львівська родина Красовських, а властиво один член єї, ставропигійський братчик, згадуєть ся, правда, вже в однім письмі Івана Вишенського з 1606 р., в „Посланіи честной и благоговѣйной старицы Домникіи„ [34]), де до згоди з Красовським накликуєть ся другого ставропигійського братчика Юрия Рогатинця. Та чи могла родина Красовських передати вже тодї ікону крехівському монастиреви? Відповідь мусить вийти заперечена, коли зважить ся, що крехівський монастир повстав що йно коло 1630. р. заходами Йоіла (ум. 1638. р.)[35]). Однак і далеко по-за 1660. р. глядати дати не можна. „Небо Новое“

---

[29]) А. Петрушевичъ: op. cit. під рр. 1676 і 1683.
[30]) Al. Fridrich: op. cit., ст. 192—193.
[31]) А. Петрушевичъ: Сводн. гал.-рус. лѣтопись, Львовъ, 1887, під роком 1720.
[32]) Al. Fridrich: op. cit., ст. 265—269.
[33]) Козакевичъ: Памятка зъ Крехова, Жовква, 1898, ст. 5.
[34]) Архивъ юго-западной Россіи, изд. комисіею для разбора древныхъ актовъ. Часть первая, томъ VII. Кіевъ, 1887, ст. 26—35.
[35]) Козакевичъ: op. cit., ст. 4.

Ґалятовського, що по руськи було видане 1677. р., по польськьки появилось 1665. р. І в нїм межи чудотворними іконами Богородиці згадуєть ся вже й Крехівська: перед нею в день Благовіщеня сьвічі самі засьвітили ся. В виду того і чудесне убитє татарського ватажка кулею з монастирської пушки 1672. р.[36]) можна ввести в звязок з Крехівською іконою. Лиш популярність ікони могла спопуляризувати його на довші часи між народом.

Другою Крехівською іконою є давна Верхратська, звязувана одним переказом з іменем київського митрополита Петра, другим імовірнїйшим — з замойським монастирем Василиян, відки до Верхрати привіз єї 1682. р. Ісаак Сокальський. Признана через Йос. Шумлянського 1685. р. чудотворною, вона зазначилась пізнїйше таким множеством чудес, що тільки до 1793. р. записано їх 150 в рукописній книзі архива львівських Василиян. До Крехова перенесено єї 1808. р.[37])

Про Струмилово-Каменецьку ікону оповідає Ґалятовський (Небо Новое, 1677), що вона 1655. р. в дивний спосіб мінила ся. Згадку про неї з 1669. р. подибав десь і Петрушевич[38]). А пісню в честь єї вже під кінець XVIII. в. подав Д. Левковський в своїм „Началѣ съ Богомъ пѣсней на праздники Господскія, Богородичныя и Святыхъ“ (1777—1787). Де вона нині, не звістно.

В Бережанах у Бернардинів зберігаєть ся доси давна Фраґська ікона. Історія переходу тої ікони в руки Поляків — то найкрасша ілюстрация всїх подібних історий. Вже в Фразї якоюсь незнаною дорогою, мабуть тою, що й Сокальська, дісталась вона до костела Бернардинів, що осїли там 1682. р. Без огляду на те українське населенє Фраґи вважало єї дальше за свою, хоч енергічно заявило свої права до неї аж 1808. р., коли Бернардини після скасованя Фраґського кляштору хотїли вивезти єї до Бережан. Спротивив ся тому парох, спротивив ся народ і, з опором народа числячи ся, властитель Фраґи ґр. В. Баворовський. Та помимо того, що костела з іконою днями і ночами стерегла селянська варта, Бернардинам вдало ся викрасти ікону і вивезти з Фраґи. Фражане з обуренєм обжалували Бернардинів у ц. к. циркулї. Обжалували їх о крадїж ікони, від котрої — по словам зажаленя — „так наші предки як і иньші сторонські християни чудесних ласк зазнавали в недугах, в ріжних пригодах і в потребах ріжних“. І так вони жалували ся: „Дуже нас воно обходить, бо хочби Бернардини навіть мали дозвіл забрати ікону з Фраґського костела, не повинні-б вивозити єї по-ночи, бо-ж варта вона того,

---

36) Idem, ст. 5.
37) Idem, ст. 6. Al. Fridrich: op. cit., ст. 212—215.
38) А. Петрушевичъ: Сводн. гал.-руск. лѣтопись, Львовъ, 1874, під роком 1669.

щоб була виведена при асистенції духовеньства і численного народа". Подібне зажаленє внесено і до консисторії. Все даром. Викрадена в ночи ікона остала ся в посїданю бережанських Бернардинів [39]).

В „Небѣ Новомъ" Ґалятовського стрічають ся оповіданя про чуда Богородиці звязані з такими місцевостями, про які годї нинї сказати, що вони були центрами Маріинського культу в XVII. в. Та єсли льокальне оповіданє про чудо майже все остає в звязку з іконою, то був би се доказ, що такі ікони були і в Товмачику і в Скитї Манявськім і в Рудниках і в Рогатинї і в Уневі. З трома останними місцевостями вяжуть ся оповіданя про обявленє Богородиці в снї. Рудницького дїдича, Адама Желиборського, в снї натхнула Богородиця думкою вступити в монастир, відки він і вийшов львівським епіскопом. Таксамо в снї явилась Богородиця унївському черцеви Арсенієви і рогатинському Ісаії. А оба ті обявленя дуже характеристичні. „Арсенїй видѣлъ въ снѣ трывогу великую, и людей въ церквѣ молячихся и волаючихъ зъ плачемъ до Бога и до Матки божеи, о ратунокъ просячи; тамъ же видѣлъ въ церквѣ стоячую на повѣтрю Пречистую Дѣву Богородицу, которая плащемъ своимъ людей покрывала, и мовила до нихъ: не бойте ся дѣтки!" Друге обявленє — рогатинське. „Ісаія видѣлъ предъ сномъ на оболокахъ стоячую Пресвятую Дѣву Богородицу, и зъ плачемъ молячую ся за народъ людскій, архангелъ Гавриїлъ зась держалъ келихъ рукою своєю, и въ той келихъ слезы Пресвятои Богородици капали и падали. Тамъ же небо отвореное было, и въ небѣ сидѣлъ Хрїстосъ на маєстатѣ, и чути было голосъ Хрїстовъ до пресвятои Богородици: оуслышана єсть молитва твоя!"

В XVIII. в. визначають ся крім козацьких ікон (Іржавецької, Ахтирської і Новокодацької) галицькі: Погонецька, Буцнївська, Рогізненська, Самбірська, Тернопільська, Гошівська, Вишнївчицька, Хлопицька, Кристинопільська, Кулаковецька, Борусівська і Далєшівська.

(Кінець буде).

[39]) Al. Fridrich: op. cit., ст. 168—171.

С. Герусїньский.

Основане і розвій рускої оселї вакацийної.

Рескриптом ц. к. Намісництва з дня 16. цьвітня 1905. р. ч. 46.785 засновано се товариство. На чолї основателїв сего товариства станув наш Митрополит, який завсїгди спішить радо зі своєю помочию, де лиш ходить о добро бідної рускої дїтвори. Єго Ексц. Митрополит ґр. Андрей Шептицкий приняв тогди не лиш покров над сим товариством, але Він поклав і трівкі підвалини до єго єствованя. В першім зараз роцї жертвував свій двір в Милованю на цїли оселї, а крім сего зложив 5.000 К. яко основний фонд сего товариства. Що року незабуває Єго Ексцелєнция про дїточу оселю і запомагає єї своїми щедрими підмогами.

В першім роцї єствованя товариства задав собі Єго Ексц. Митрополит тілько труду, що поїхав до Милованя, аби відвідати першу руску дїточу оселю і особисто переконати ся, чи і о скілько будуть дїти мати запевнені всїлякі вигоди. За приміром Єго Ексцелєнциї заінтересувало ся рускою оселею також і околичне духовеньство, а навіть і околичні селяни.

Товариство „Вакацийних Осель“ дуже маленьке, а дїяльність єго на разї невелика а то з сеї причини, що наша суспільність не підпомагає єї як слїд. Наші сусїди, Поляки, мають кілька товариств, які опікують ся бідними дїтьми в часї ферий вакацийних. Декотрі їх товариства мають навіть і по дві оселї. Ми, Русини, маємо доси лише одну і то лише для дївчат. Про оселю для хлопців на разї годї і подумати, бо на се потреба більших фондів, а сих нам як раз не стає. Коли дївоча оселя буде мала запевнену будучність, то можна буде подумати і про оселю для хлопців...

Поволи, дуже поволи продирають ся до нас із заходу лучі сонця правди і поступу; тож і всїлякі інституциї гуманні основують ся у нас значно пізнїйше як на заходї. Осель, яких у нас є доперва одна, а у Поляків значно більше, то Нїмцї, Французи, Анґлїйцї і Шведи числять їх на сотки. Найбільше осель мають Нїмцї в Швайцариї, Нїмеччинї і краях австрійскої держави. Они повстали головно в фабричних містах, де робітники, заняті головно у фабриках, не можуть як слїд заняти ся вихованєм своїх дїтий, через що тїж в часах ферий вакацийних, маючи богато вільного часу, дуже часто деморалїзують ся, а переживаючи серед порохів уличних, тратять здоровлє.

Руска інтелїґенция занимала ся до недавна головно селянами і їх долею та недолею, а про наших людий, що жиють

по містах, мало хто і дбав; тож і всї майже рускі міста стратили характер своєї народности а стали чисто польскими. Від кількох лїт пробуджує ся також сьвідомість межи міщанами, а се завдяки институциям і товариствам, які старають ся їх пригорнути до себе. Одним з таких мійских дїячів є також і товариство „Осель Вакацийних“. Цїлию єго є опікувати ся бідними рускими дїтьми в часї вакаций. За пять лїт свого істнованя вислало товариство в часї вакаций до триста дїтий до Милованя, а крім сего за старанєм товариства більше число дїтий забрала наша інтелїґенция на час вакаций до себе. Дїти, що їздили на вакациї, се виключно доньки бідних руских зарібників, або сироти. Дїти мійских зарібників жиють серед значно гірших обставин, як дїти сельскі. Найчастїйше буває так, що обоє родичі є в роботї, а дїти рано в школї а опісля зістають без нїякого нагляду серед улиці. Мешканє робітників є дуже нужденне, звичайно в пивниці, вогке і нездорове. Дїти, що жиють серед таких обставин, не можуть добре розвинутись, а о вигодах не мають навіть понятя. Одинокою щасливою хвилею в житю такої дитини се виїзд на оселю. Там має она красну хату, добрий харч і відповідне товариство. Се справдїшний рай для них, се може одинокі щасливі хвилї в житю неодної дитинки.

В першім роцї основаня годї було назбирати потрібне число дїтий на оселю, бо родичі боялись віддати свої скарби в чужу опіку. Доперва другого року, коли розійшлась по містї вістка, що дїтям там дуже добре і весело, зголосило ся навіть кількадесятеро понад число, яке можна було приняти. Число зголошень з кождим роком зростає так, що тепер мусить ся вибирати лише дуже бідні і дуже слабо фізично розвинені. Задля великого числа зголошень розіслало товариство перед кількома роками відозву до П. П. сьвящеників, щоби забирали до себе на вакациї бідні дїти. На сей поклик зголосило ся кількох Добродіїв і за три роки приміщено в сей спосіб до 50 дїтий.

Користи з осель наглядні. Перед виїздом дїти виглядають дуже нужденно, а вертають веселі, здорові, скріплені на тїлї і дусї. А позаяк приймає ся дїти з польских шкіл, де не учать руского язика, то всї они майже учать ся доперва на оселї рідної мови і рідної пісні.

Нагляд над дївчатами на оселї мали учительки шкіл народних, а помогали їм звичайно старші ученицї семінариї. Господарство домашне через всї лїта вели Сестри Служебниці, жертвуючи свої труди для добра дїтий зовсїм безкорисно. Зверхний нагляд над оселею в Милованю мав місцевий парох о. Бачиньский, великий приятель і добродїй бідної дїтвори.

Ексц. Митрополит не забуває нїколи за оселю, отже і в минувшім роцї, коли свій двір в Милованю відступив товариству „Просьвіта“, застеріг собі, що рускі оселянки мають повічні часи мати там приміщенє в часї вакаций. Справдї тов.

„Просьвіта“ не сповнило зараз в першім роцї свого з'обовязаня як слїд, бо не доглянуло, що двір в Милованю треба відповідно відновити і на приїзд дїтий приготовити (зроблено се доперва в послїдній хвилї, через що стратили дїти, бо не мали таких вигод як звичайно, а крім сего наше товариство мусїло через сей недогляд менше число оселянок вислати до Милованя), та на будуче є надія, що оба товариста будуть старати ся, щоби воля Єго Ексцелєнциї була як слїд виповнена і щоби бідним руским дїтям не відбирано анї не зменшувано сих добродїйств, які їм вже слушно належать ся *).

В минувшім роцї відбули ся загальні збори товариства в грудни, на яких полагоджено всїлякі справи адмінїстрацийні товариства і вибрано новий виділ. До виділу вибрані: п. В. Адриянович, о. Лежогубский, о. Лициняк, панї О. Лучаківска, В. Лїтиньска, С. Левицка, М. Федакова, О. Бережницка, О. Вахнянинівна і С. Герусїньский. Збори ухвалили видати в сїм роцї звіт за пять лїт істнованя і дїяльности товариства, в якім будуть подані назвиска добродіїв і товариств, які підпомагали наше товариство в єго змаганях. Ухвалено висказати подяку всїм товариствам і добродіям, що прислали жертви для оселї а також висказано подяку тим добродіям, що приняли в минувшім роцї оселянки до себе на час вакаций, а іменно: д-рови Кормошови в Перемишли, що приняв одного хлопця, сироту, о. Гевричеви з Хлїбичина, що приняв дві дївчинки пп. Бурчиньским в Бергометї за дві дївчинки, пп Попелям в Комарниках за дві дївчинки і пп. Струсевичам в Судовій Вишни за одну дївчинку. Крім сего висказано подяку Сестрам Служебницям і дооколичним О. Духовникам і селянам, що підпомагали оселю.

Перші початки в розвитку товариства звичайно дуже трудні; і товариство „Вакацийних Осель“, хто знає, чи могло би було істнувати і розвивати ся, якби не жертви нашого Митрополита. Він головно про все подбав, тож і імя Єго буде по вічні часи звязане з рускою оселею, а вдячність і любов молодих дїточих сердець нехай буде подякою для Єго Ексцелєнциї за ті добродїйства, з яких сї бідаки вибрані з найбіднїйших, будуть по вічні часи користати.

*) Крім сего, що Ексц. Митрополит запевнив приміщенє для оселї по вічні часи, жертвував Він еще 9.000 К. на прибільшенє основного фонду для оселї. До великих приятелїв і добродіїв оселї належить також о. Тит Войнаровский, крилошанин, посол до Ради державної і теперішний адмінїстратор дібр Єго Ексцелєнциї. — С. Г.

о. М. Клодзїньский.

Фридрих Нїцше і єго фільозофія.

Здає ся менї, що інтересно буде П. Т. читачам пізнати бодай в коротцї сего найбільшого ворога всякої релїґії, а спеціяльно християньскої.

Син нїмецкого пастора (* 15/10 1844 — † 25/8 1900), віддав ся по матурі студиям клясичної грецкої фільольоґії, а від р. 1869 до 1879 був професором університетским в Базилеї. Задля умової недуги покинув се становище в р. 1879, а від р. 1889 до смерти перебував в домі божевільних.

Твори Нїцшого розповсюднені не тільки в Нїмеччинї, вони суть знані і поза єї границями; молодїж і старші всїх народностий і станів переймають ся ними без жадної критики. Не лишив він вправдї жадного більшого дїла фільософічного — а писав лиш короткі афоризми, котрих форма і лїризм стилю притягають до себе людий так, що богато стаєсь єго приклонниками задля сеї артистичної форми. Ось виривок з єго твору „про милосерних“: „Ах, де на сьвітї дїялись більші глупости, як у милосерних? І що на сьвітї наплодило більше горя, як не глупоти милосерних? Горе всїм, що люблять і не мають висости, що булаб понад їхнїм спочутєм! Так мовив раз чорт до мене: „і бог має своє пекло: се його любов до людий“. А не давно чув я від нього таке слово: „бог умер; від свого милосердя для людий умер бог“. Отож стережіть ся перед милосердєм: звідти насуваєсь тяжка хмара для людий ..“ (Уривок з твору Нїцшого: „Так мовив Заратустра“, книга для всїх і для нїкого. Видав Яков Оренштайн в Коломиї. Часть II. стор. 134 і 135).

Нїцше узнає тільки се житє — а відкидає рішучо друге, позагробове. Жажда житя і сила се єго кличі. Проте сильнїйші мають панувати над слабшими, бо сама природа того хоче. Релїґія християньска боронить слабих і утиснених, длятого видить він в християньстві найбільшу перешкоду своєї науки і стягає єго неумолимим ворогом, — чого висловом твір: „Антихрист“, де виступає так ворожо, як нїхто доси.

З переконаня аристократ роду, хвалить шляхту француску, а навіть польску, бо, пересяклий наукою Дарвіна, думає добором сексуальним витворити в будучности „надчоловіка“, котрий силою і жаждою житя буде перевисшати сїру масу. Та маса — „голота“ — мусить бути невільником і слухати тай повинуватись панови-чоловікови „надчоловікови“. А позаяк там, де перемагає християньство, там і широкі маси слабих, невільників відносять побіду над сильними, котрі тільки самі є покликані до панованя, для того Нїцше зове християньство „бунтом невільників в царстві моральности“. Релїґія християньска се релїґія невіль-

ників і взяла в свою програму лише їх чесноти, а за се відкинула чесноти сильних, як: енергію, амбіцію, мужність, жажду сили.

Сьвящеників уважає фалшівниками сьвітових вартостий, фалшівниками сумління. Те, що природне, назвали вони гріхом, а брак енергії, бездільність — чеснотою. Погордили тілесним житєм і обнижили єго вартість в хосен безкровних духів. Любов християньска — се милосердє, а житє не знає милосердия. Житє то борба і при житю повинно остати лиш то, що до него спосібне. Християньство уважає сей сьвіт „мамоною“ і каже нам думати о другім, видуманім, робить нас невільниками видуманого бога, замість щобисьмо працювали над собою на тім сьвіті і тут себе досконалили. „Смерть слабому“ — се клич Ніцшого. Поступ вийшов як наслідок жажди панованя і самолюбства сильних. Всї завойовники се творцї поступу. Могучі люди стоять понад звичайним осудом; на них справджуєсь, що власне відкинене теперішньої морали пособляє житю! Мораль теперішну треба заступити природною „надчоловіка“, котрий заспокоює безвзглядно природну жажду сили, як також не признає традицийного розріжнюваня добра і зла. Добрим є все, що сильне і дає силу, злим, що слабе і ослаблює. Протедобрим є: мужність, відвага, енергія; злим; слабість, улягліств, пожертвованє. Длятого оправдане є для сильних визискуванє сїрих мас так само, як оправдане пожиранє ягнят через хижі птиці.

Найвисшу деправацію християньства видно в єго понятю о гріхах. Се дурнота Нечиста совість: то вмовлена боязнь і безпотрібне мученє себе самого; здорові люди роблять з чистою совістю то, що з природи мусять робити.

Сей сьвіт є радісний для „надлюдий“, щоби творити і дїлати. А коли хто не годен вже дїлати, то смерть не страшна — самоубійство в кружку приятелїв приємне. Для „надлюдий“ сей сьвіт не мамона, длятого вони не тужать за „другим сьвітом“, — сей сьвіт не „долина плачу“ другого сьвіта не ма, вони (надлюди) не потребують такої християньскої потїхи, їм вистарчає сей сьвіт. Вони вірять, що сей сьвіт з сонцями, місяцями, звіздами, з тими самими людьми, їх радостями і терпінями все а все повертає на ново — і то безчисленні рази. А житє має власне як раз через се найбільшу вартість, що знов повернесь. Длятого треба єго так уладити, щоби було гідне до того вічного повороту.

Воля повинна панувати над розумом і в тім зглядї Ніцше пійшов так далеко, що навіть виступав против науки. Жінка сотворена тільки до материньства; вона слабша від мужчини, має єго слухати і хотїти того, чого він хоче.

Як бачимо, цїла „фільозофія“ Ніцшого опираєсь на Дарвінї і Шопенгаверї. Кождий з П. Т. читачів виробить сам собі оцінку єго поглядів.

БІБЛІОГРАФІЯ.

Сьогочасні проповідники на Україні.

Проповіді до малоруського народа на його рідній мові. Уложив сьвящ. Ксенофонт Ванькевич. Кам'янец-Подільський 1908. р. 60 стор. ціна 25 к.

Казання сільського пастиря. Сьвящ. Я. Степаньковський. Київ 1909. р. 128 ст. ціна 60 к.

Поміщена в 9. ч. сьогорічної „Ниви“ рецензия на проповіди о. Д-ра І. Бартошевского і о. Юл. Дзеровича, є лише дальшим продовженєм статї, поміщеної милулого року в VI. числї „Проповѣдническ-ого Обозрѣні-я“, додатку до „Духовнои Бесѣди“, проповідничого журнала, який виходить в 7.500 примірниках в Паволочи, Київскої ґубернії.

В тій то першій частинї була поміщена рецензия на проповіди, яких заголовки подані на початку отсеї статї і на мою гадку нам, Галичанам, не безінтересно буде пізнати і сю першу частину рецензії про українських проповідників з України.

Обі ті рецензії так про галицких як і про українських проповідників визвані зістали заміткою визначної росийскої часописи „Новая Русь“, яка у відповідях редакциї якомусь предплатникови написала, що редакциї незвісно нїчого про істнування проповідий та Сьвятого Письма на нашій мові... Бо і справді по цїлій славній Україні з голошенням Слова Божого рідною мовою річ маєся дуже і дуже кепсько! З боку церковного уряду (епископів і синоду) немає нї дозволу нї заборони промовляти до парохіян українською мовою, а есть оно „практика“, котра в дійсности виглядає так: Коли в Камянци Подільскім був Архієреєм Преосьвященний Партенїй — незвичайно, кажуть, симпатичний чоловік і сьвідомий Українець (родом з Полтавщини), редактор українського перекладу Сьвятого Євангелия, що нинї його друкує сьвятїйший синод — деякі подільскі панотці (оо. Ванькевич, Степанковський і др.)звернули ся до української мо́ви і в церкві Божій залунало наше слово. Та не довго, на жаль, воно лунало! За „україноφільство“ Владику Партенія перевели до Тули, а його наступник, новий Архієрей, довідавшись, що деякі панотцї вживають у церкві української мови, — мови своїх парохіян — через оо. благочинних (т. є. деканів) „рекомендуетъ священникамъ произносить проповіди въ Церквѣ только на русскомъ язикѣ“. Отже після такої поради замовкли Подоляне, а Кияне і Полтавцї здаєть ся нїколи і не наважуть ся з церковного амвона озивати ся „языкомъ пастуховъ и свинопасовъ“. І сумує Божая нива неорана, несіяна,

дощем неполитая, а бідні вівцї бредуть собі пустопаш часто-густо і не диво, що попадають в руки хижих вовків — ріжних сектантів і єретиків і забувають добрі, пошанованя достойні, християньско-національні традициї та установи... Однак не то страшно, що той або иньший Владика „рекомендуетъ“, а та страшенна національна, справдї египетска тьма, що так дуже насїла на очи „православному“ українському духовеньству, те масове ронеґатство, що звило собі тепленьке ґнїздечко в духовнім колї. Сьвідомих свого народа синів між українським духовеньством дуже а дуже мало — більшість духовеньства не знає хто вона, чиї сини, яких батьків дїти, як кликав Т. Шевченко. Не озиваєть ся дружний голос, дужий і сьвідомий, не допоминають ся українських казаннів батюшки та і не має їх, бо... один в поли не воїн. Перед сьвідомими одиницями з поміж духовеньства і тої частини сьвітскої інтелїґенциї, котра не одцурала ся віри своєї і Церкви, стоїть — як розумію — завданя, дорогою преси впливати на панотців українських, будити зі сну і навертати їх на єдиноспасительний шлях національний, — в противнім разї чекає їх цїлковите моральне зіпсуття і панування не Христа а велзевула.

Зрозумів ту задачу як слїд так редактор „Духовної Бесїди“ о. С. Брояновский, даючи хоч маленьке місце в своїм віропроповіднически-ім і релїґіозно-нравственнім журналї для рецензий української проповіди; зрозумів ту задачу і о. Вс. Крижановский, незвичайно інтелїґентний і сьвідомий Українець, котрого інформациям завдячую повизші відомости про стан українського проповідництва на Україні.

А ось тут і єго рецензия на проповіди о. Ванькевича і Степанковского, поміщена в „Проповідничім Обозріню“.

Українська література в Росиї незвичайно бідна в книжки релїґійно-морального змісту. Єсли згадаємо „Проповѣди на украинскомъ протоіерея В. Гречулевича, єгож „Бесѣды катихизическія“, „Оповідання сьвятого Писанія“ сьвящ. Опатовича, „Коротку сьвященну історію“ П. Кулїша, „Про сьв. Кирилла і Меѳодія“, і дві брошурки видавництва „Промінь“ — „Князь Володимир святий та хрещення Русі“ і „Сьвятитель Микола Чудотворець“, то ми перечислили майже всї наші релїґійно-нравственні виданя. Видано доси, як видить читач, дуже мало. А тимчасом з практики звісно, з яким вдоволенєм купує наш український хлїбороб ріжного рода „божественні“, на жаль, мало зрозумілі єму по бесїдї, брошури і книги і з яким інтересом читає їх сам, і слухає, коли „на голос“ другі читають.

Уважаючи появу проповідий (як і взагалї книжок релїґійно-моральних) на українськім язицї появою відрадною і, на нашу думку, на часї, ми з вдоволенєм прочитали книжки оо. Ванькевича і Степаньковского, — сьогочасних українських проповідників, — і не зайвим уважаємо познакомити з „Проповідями“ і „Казаннями“ і читачів „Духовної Бесїди“.

В „Проповідях“ о. К. Ваньковича, кромі переднього слова, поміщено 20. наук на ріжні нагоди сільского, приходского житя. В своїм переднім слові о. Ванькевич розказує, що єго спонукало проповідати слово Боже рідним язиком прихожан і ми позволимо собі предложити деякі виїмки з того інтересного переднього слова в тій надії, що нас за се читач не попрікне. „Труд наших пастирів, — говорить автор — не має того успіху, який повинен мати. Причиною служить то, що наші пастирі при тих нагодах, коли їм приходить ся поучати правд віри своїх прихожан, — чи в церкві, чи в школі — уживають не рідного, цілковито понятного для нашого народа язика, а язика великоруского. Но для осягненя цїли конечним єсть уживати широко рідного (українського) язика при поясненю народови релїґійних правд, бо ми не можемо дальше зіставатись в такім ложнім і фалшивім положеню.... Я зробив перший, несьмілий крок“.... Що до самих проповідий, то всї они замітні своїм чисто-народним, дуже гарним язиком, з незначною домішкою подільских провінціоналїзмів, і проникнуті теплим чувством любови пастиря до свого темного, забутого стада і сердечним бажанєм видїти своїх прихожан чесними і добрими людьми. ... Маркуючи сьвітлі сторони „Проповідїв“, не можемо не пожаліти над тим, що поважаний автор не всюди на жаль руководив ся Христовою заповідию „любови і всепрощенія“, а противно, — позволяв собі на некорректні вирази на адресу іновірців (особливо католиків з Папою на чолї). На щастє таких небажаних виразів в книжцї о. Ванькевича не богато і написані они під впливом таких причин, як прим. наруги деяких католиків над „мужицкою“ вірою нашого народа. Но ми повинні бути далеко від духа злоби, — і так много зла на нашій земли!..., Наконець зазначимо, що „Проповіді“ о. Ванькевича з приємностию слухають і читають крестяне-Українцї. Щиро радимо о. Ванькевичеви не залишати своєї проповідничо-видавничої роботи, а продовжати і розширяти, уникаючи при тім замічених нами похибок — подальше стояти від духа нетершимости і все памятати на 13. главу І. посланія Ап. Павла до Коринтіян.

Переглядаючи „Казання“ о. Степанковского, передовсїм треба зазначити се, що так на язицї як і на самім складї проповідий нашого автора замітний сильний вплив сучасного українського ґазетного язика, язика, правду сказати, доволї трудного для малограмотного читача. То зрозумів і сам автор, котрий в переднім слові пояснює причину такого несовершенства язика. „Єсли язик проповідий не зовсїм чистий, то я упереджаю, що виученєм єго (язика) заняв ся аж в пятім крестику мого житя. Тому всякі вказівки неупередженого читача приймy з подякою і буду о них памятати при другім виданю“. Тому і ми не будемо докоряти о. С-го за деякі невдатні вирази, тому бо, мимо деяких недостатків, в особі о. Степанковского ми маємо інтелїґентного, образованого проповідника, котрий добре повертаєсь в питанях релїґійно-норовственних, котрий може дати розумну і серіозну відповідь „о упованіи своемъ“ не лише уст-

но, але і письменно і не тільки в питанях, добре звісних нам з шкільних учебників, але і також, як призначене женщини („Казання в день Успення Божої Матері“), як нормальні відносини межи властию а підчиненими („Казання в день Іменин Царя“), як відносини народних учителїв до своїх обовязків („К. до учителїв“) і т. д., — що робить „казання“ о. Я. Степанковского інтересними і пожиточними не для одних лише „простачків“, а і для сьвітских інтелїґентів, далеких від релїґії.... Словом, „казання“ сьвящ. Степанковского, мимо деяких недостатків язика, дуже пожиточний вклад в нашу бідну українську проповідничу літературу, — вклад інтересний на лиш для одних лиш вузких кругів читаючої української інтелїґенциї але для цїлого нашого українского духовного сонмища, — собора, бо „казання“ (годовий круг) представлять з себе книжку проповідий безуслівно хорошу приноровлену до наших місцевих потреб і обставин а при тім не дорогу. Нове видане „казаннїв“ ми бажали-б видїти доповненим (більше проповідий на великі сьвята) і більше доступним писані языком і вложенем (по приміру о. Ваньковича).

Влучним заключенем нашої замітки і загальним, так би сказати, взглядом на проповіданє Слова Божого живим народним (українським, як рівнож і другими) языком будуть слова сьв. Павла, сего великого Апостола языков (народів): „Аще, неблагоразумно слово дадите языкомъ, како уразумѣется глаголемое?.... Аще убо не увѣмъ силы гласа, буду глаголющему иноязычникъ, и глаголющій мнѣ иноязычникъ“. (Первое посл. сьв. Ап. Павла къ Корит. 14, 9—11.), Вс. Крижановский.

Тільки Вс. Крижановский що до проповідий. Не без інтересу буде читачам „Ниви“ прочитати статю тогож самого автора в „Календарі Справочнику на 1910 годъ“ безплатній прилозї до „Духовної Бесїди“, о Біблії на українськім язиці. Ось що пише сей тямущий і сьвідомий Українець: „Нема потреби доказувати користи і насущної потреби переводів сьвящен. Письма на живі народні языки і нарічія — як для пасомих, так і для пастирів. Користь і потреба очевидні.... І длятого кождий новий перевід Біблії на той або инший живий язык живого народа заслугує на увагу пастиря-проповідника.

Взявши се на увагу, що українським языком говорить велика маса росийских підданих (около 30. міл.), ми в отсїй замітці звертаємо увагу наших поважаних читачів на український перевід Біблії, котрий носить назву: „Сьвятого Письма старого і нового завіту“.

Головним переводчиком Біблії на український язик являєть ся звісний учений і авторитет в области знання українського языка П. А. Кулїш († 1897. р.) а его помічниками в сьвятім дїлї переводу були кандидат богословія Кієвскої Духовної Академії І. С. Левицкий (толкував: І. і ІІ. книжу Паралїпоменон, Ездри, Неемії, Естир і книги пророка Данїла) і проф. празкої техніки Др. І. Пулюй. Перевід зроблений з великими трудностями

і масою непредвижених перепон. Но любов до сьвятого дїла перемогла все.

Основне знане живого українського язика при чисто академичнім знаню єврейского, анґлїйского і других язиків помогло переводчикам справитись зі своїм — трудним, — дїлом доволї, ба дуже удачно. Заховуючи точність переводу, не упускаючи важности і вдохновенности бібліїйних слів, переводчики (Кулїш і Левицкий) анї на крок не відступили від живого українського язика і не внесли нї одного невдалого неольоґізму або антинародного виразу: все живо, все вдохновенно, все дїйственно і нема сили відорватись від сьвятої книги, коли єї зачнеш читати.... Для приміру, задля недостатку місця, приведемо лише три стихи з книги пророка Ісаї. „І коли ви простягаєте руки ваші, то я одвертаю очі мої від вас, а як ви умножуєте молитви ваші, то я їх не чую, ваші бо руки повні крови. Вмийтесь, станьте чистими; одкиньте далеко ледачі вчинкі ваші з перед очей моїх; перестанте чинити зло; навчітесь чинити добро; шукайте правди, ратуйте придавленого, обороняйте сироту, заступайте вдову; А тодї прийдїть — і розсудимось, — говорить Господь (1, 15—18)".

Не входячи в строго-наукову аналїзу переводу (то є дїлом будучого і спеціяльної комісиї) ми тепло поручаємо українському духовеньству „Сьвяте Письмо старого і нового завіту, мовою руcько-українською". Невеличкий грошевий кошт (2. рублї 40. коп. — 3. рублї 50. коп.) на закупно книжки, без сумнїву буде нагороджений многими і многими мінутами релїґійно-естетичної осолоди і користи при проповіданю Слова Божого. Книжка видана гарно, виразним друком in 4^0 в дві колюмни, а дістати єї можна в Київі, книжнім маґазинї „Літературно-Наук. Вістника", Большая Владимірская, 28". — Тільки Крижановский.

Гарні слова, прекрасні ідеї, що-ж, коли такі Крижановскі ще „rari nantes in gurgite vasto", та багато ще филь покотить сивий дїдуган Днїпро у синє море, нїм духовеньство українське пізнасть свій блуд, та зрозумїє свою високу задачу правдивого апостольства. — *Юлїян Дзерович.*

ДОПИСИ.

Із записок.

За остатний тиждень пережив я декілька приємних вражінь, з якими як не без цїкавости для моєї Вс. Собратиї, хочу отсим подїлити ся з ширшим кругом читачів.

В минувший вторник 17/V. дають менї знати на поле, де я кінчив своєї весняні роботи, що „зі Львова приїхало богато ксьондзів і хотять оглянути церков". Спішу і коло церковних штахет застаю семинарского префекта Вс. о. А. Редкевича з громадкою наших питомців. Мило мене вразила ся несподіванка, що настоятелї і питомцї стараютъ ся використати час призначений офіцияльно до приходів в той спосіб, що ідуть на поблизькі села, щоби зблизька придивити ся житю-бутю того сїльского сьвященика, яким кождий з них невдовзї буде. Повів я молодих любих гостей до церкви, якою справдї, завдяки рекомендациї Ексц. Митрополита, артиста М. Сосенка, як також завдяки артистичному виконаню ним взятої на себе працї—можу гордити ся. Мої гостї оглядали все докладно; поодинокі части як і цїлість зробили на них гарне вражінє, а я старав ся пояснити їм значінє кождого образу. Навинув ся якось член хору церковного Л. Фидина, а завізваний відспівав „Плотію уснувъ" і „Ангелъ вопіяще". Хот не був диспонований (вертав з роботи з поля), сьпів єго всїм дуже подобав ся, а о. префект сконстатував, що висьпівав чисто і анї одної сольки не опустив. Відтак о. Редкевич відправив молебен до Пр. Д. Марії разом з питомцями і виголосив прекрасну проповідь на тему „Пр. Дїва Марія наша Матїр".

Відправа виглядала гарно, сьпів гармонїйний, та щож з того, коли се вже бачу третий спосіб правленя параклису. Всюди і всюди той брак однообразности в наших богослуженях! Коли то вже раз з гори вийде норма для всїх однакова, а скасує ся велика наша народна сьвятість: „що попик, то типик", От хотьби у відправі параклиса. Ми, по селах, як настане май, правимо параклис так, як він стоїть в часослові, ОО. Василияни видумали собі зовсїм новий, а ось бачу в семинари знов инакше. Нїби то параклис, але поміж піснями канона опускають ся всякі ектенії. Знов при кінци відправи зауважав я еще одну новість для мене: по отпустї сьвященик обертаєть ся з крестом, кличе тричи „Христос воскресе", а опісля сам чомусь те Христос воскресе сьпіває раз, хор в друге, а він знов так як ми приміром на початку Сл. Б.

Прийшли ми до хати. При скромній перекусцї та розмові зійшов нам скоро час до найблизшого вечірного потягу. Я зауважив, що наші питомцї живо інтересують ся всякими питаннями дня, і з розмови довідав ся, що в кождій галузи знання мають специяльстів. Ба — кажу — може би я старий чого від вас научив ся, є між вами який аґроном? — Є, відповідають, але він лишив ся дома. Але за те є тут з нами один, що розуміє ся на ветеринарии. Ось щасливо — повідаю — бо як раз в мене захорувало телятко, а я вже задумував під ніж взяти. Молодий ветеринар-аматор сейчас пійшов до стайнї, оглянув пациента, приписав спосіб лїченя і завдяки єго порадї-ординациї до рана виздоровіло. Та ба, всьо, що приємне, за коротко трівае, за скоро кінчить ся. Серед милої розмови ми і не стямили ся, як

наблизила ся година приходу поїзду. Я відвів любих гостий на стацию, розпрощав ся з ними, а верталочи домів, розважував на підставі помічених вражінь про гарний вплив теперішнього виховання в семинари нашої духовної молодежи.

Вже в хаті прийшло менї на гадку, що воно щасливо лучило ся, що питомцї зайшли до церкви ненадійно, без упередженя мене. (Вони вправдї писали лист до мене, але лист доручено менї на поли аж тогдї, коли вони були вже в селї). Мали отже нагоду застати в церкві всьо так, як є щоденно. Через се могли наглядно пересьвідчити ся, як ми селюхи свої церкви утримуємо, та може неодин позбув ся упередженя, що сельска церков лиш тогдї чисто заметена і причепурена, як сподївають ся чужого гостя. — Яке знов вражіне зробило село і его церков на дорогих гостях-питомцях, я радби дуже почути і маю надію, що хтось з учасників прогульки також кількома словами обізветь ся. Се було би дуже цїкаво і для мене, а гадаю і для загалу собратиї. З гори однак застерігаю ся, що не хотїв би я прочитати яких конвенансових кадил, лиш просив би о описане правдиве і щире вражінь, які їм в молоденьких серцях лишили ся.

При сїй нагодї мило менї зложити подяку Всесьвітл. Ректоратови, що висилає своїх питомців в околицю, бо поява більшого числа духовної молодїжи зараз робить вражіне в селї, народ бачить своїх будучих душпастирів, межи ними може знакомого або рідного, чує відправу, сьпів, проповідь, може нераз і в читальни гостити таких гостей, почує який виклад виголошений на християньскій основі, що в нинїших часах так рідко почути і т. п. Нам знов старим в монотоннім щоденнім житю мило було дуже гостити веселу, жваву, живу, патриотичну і поважну нашу духовну молодїж. Вони нас розрухали, оживили. Таким любим гостям ми радї будемо завсїгди, коби лиш частїйше схотїли до нас заглянути. Спаси Біг за тих кілька милих хвиль! До милого побаченя. — *о. Є. Шухевич.*

Катехитичні відомости.

В справі заснованя Товариства катехитів.

В нашім краю є вже майже всї стани нашої суспільности або з'орґанїзовані, або орґанїзують ся. Причина тої появи не иньша як лиш та, щоби могчи спільними силами тим успішнїйше пособити своїм становим обовязкам, та заспокоїти свої станові пекучі потреби.

Лиш оден наш руский сьвященичий стан, а у ньому наш катехитичний, — хоть вже від довшого часу відчував конечну потребу свого з'орґанїзованя, — не зміг доси найти на стільки спроможности, щоби перевести у себе ту, так многоважну сполуку.

Не входжу в причини сеї, — будь що будь сумної — появи, а зазначу, що у наших трох престольних городах сходились доси катехити на спільні станові наради, та бодай в частинї старались заспокоїти свої пекучі станові потреби. А надто зазначу, що катехити львівских народних шкіл оснували були ще тому 13 лїт свій катехитичний кружок, котрий істнував майже 10 лїт, — а наслїдки нарад, які відбулись тодї, видали для нашої шкільної молодїжи чималий хосень. Однак ся частинна орґанїзация не змогла заспокоїти вповнї свої потреби і осягнути тим таких хосенних наслїдків, які мала би певно, колиб ті дотеперішні кружки були сполучені у одну орґанїзацийну цїлість. А тих пекучих, животних справ у нашім катехитичнім званю чимало. — Бо вжеж коли як коли, а під теперішну хвилю, відчуваєсь конечна потреба повести як раз шкільну молодіж певним, непохитним, опертим на Божих правдах шляхом. Кажу: під теперішну хвилю, позаяк добре се добачуємо, що теперішня молодіж середних шкіл а особенно висших кляс не та вже нинї, що була колись. Она пре ся силоміць та залюбки і то з великим жаром і пристратно за усїми новітними кличами а особенно тими, що є ворожі католицкій Церкві. Проте є конечна потреба, щоби ми зуміли відвести ту молодіж від тих ворожих впливів, а повести її дорогою правдивого християньского житя. — Розуміємо се добре, що до такої працї треба передовсїм нам самим практичного знаня; треба нам самим знати, якими способами можна би перевести сю працю з правдивим а так пожаданим хісном. До осягненя тої цїли треба нам проте конче з'орґанїзуватись. В тій цїли відбув ся оден з'їзд катехитів в осени 1907. р., на котрім поручено вибраному до того комітетови уложити статут і предложити его до розгляду Вс. оо. катехитам на другім з'їздї, який відбув ся в осени 1909. р. Так ухвалений статут предложено до одобреня нашим трем Преосьвященним Ординариятам а відтак Вис. ц. к. Намістництву. Той статут звучить так:

СТАТУТ

„Товариства катихитів".

§. *1. Назва Товариства*: Товариство називає ся: „Товариство катихитів".

§ *2. Осїдок Товариства*: Осїдком Товариства катихитів є Львів.

§. *3. Цїль Товариства*: Цїлию Товариства є: а) підпирати всї справи, що мають на метї науку релїґії, релїґійно-моральне вихованє шкільної молодїжи, та духове і материальне добро членів.

§. *4. Способи до осягнення цїли*: а) Обзнакомлювати ся з новійшими катихитичними творами і устроювати сходини і з'їзди членів та обговорювати шкільні справи; б) уряджувати виклади, відчити, конференциї та педаґоґічно-катихитичні курси; в) видавати часописи, шкільні підручники і твори катихитичного і педаґоґічного змісту; г) уряджувати духові вправи для катихитів; д) вносити пропамятні письма і петициї до законодатних тїл і властий в справі науки релїґії і катихитів; е) видавати опінїю на запити духовних і шкільних властий в справах науки релїґії і катихитів; з) зноситись з иншими катихитичними Товариствами; і) збирати потрібні фонди до осягнення цїлий Товариства; к) завідувати повіреними Товариству фондами і фондациями; л) давати правну оборону членам, при евентуальнім ужитю правних оборонців в заводових відносинах перед шкільними і адмінїстрацийними властями.

§. *5. Члени Товариства*: Члени Товариства є звичайні і почесні. а) *Звичайними* членами Товариства можуть бути професори і доценти Богословія на унїверситетї, катихити всїх шкіл, як також съвященики, яких приймe Видїл Товариства. б) *Почесних* членів іменують без дискусиї Загальні Збори з поміж осіб заслужених для добра і розвою Товариства на предложенє Видїлу за довірочним повідомленєм кружків катихитів на місяць перед Зборами.

§. *6. Перестає бути членом*: а) Хто зголосить своє виступленє з Товариства; б) хто мимо двократного письменного упімненя не заплатить залеглих за 2. роки членьских вкладок; в) кого Видїл виключить з Товариства двома третинами голосів членів Видїлу за нечесний поступок, або дїланє на шкоду Товариства. Виключеному прислугує право відклику до Загальних Зборів.

§. *7. Права і обовязки членів*: Усї члени Товариства мають права: а) Брати участь в Загальних Зборах і сходинах місцевих кружків з рішаючим голосом; б) *активного* і *пасивного* вибору на членів Видїлу, членів ревізийної комісиї і на відпоручників до нарад в справах Товариства; в) інтерпелювати Видїл і ставити внесеня на Загальних Зборах Товариства.

§. *8. Вкладки*: Звичайні члени Товариства платять річно по 4. корони на цїли Товариства. Видїлови прислугує право знижити вкладку до половини.

§. *9. Місцеві кружки:* Для успішнїйшого розвитку Товариства лучать ся позамісцеві члени в місцеві кружки.

§. *10. Репрезентация Товариства* і орґан виконуючий: Репрезентацийним і виконуючим орґаном Товариства є Видїл, який репрезентує Товариство на зверх, а се: голова або єго заступник і секретар.

Видїл складає ся з вибраного на Загальних Зборах голови, 8 (вісьмох) членів Видїлу та 3 (трох) заступників видїлових. Видїл вибирає з поміж себе: заступника голови, секретара і касиєра. Засіданє Видїлу скликує голова, а в случаю єго перешкоди заступник голови. На жаданє 3 (трох) членів Видїлу

обовязаний голова, зглядно єго заступник, скликати засїданє Виділу до 14. днїв. До правосильности рішень Виділу потреба кромі голови, зглядно єго заступника, присутности що найменьше 4 членів Виділу. Рішеня западають більшостию голосів з виїмкою ухвали виключеня члена з Товариства, до якої потреба трох третин. Всї письма, що виходять, підписує голова, зглядно єго заступник і секретар Товариства. Письма заосмотрує ся печаткою Товариства: „Товариство катихитів у Львові“.

§. *11. Права і обовязки Виділу*: а) Виділ предкладає що року Загальним Зборам звіт зі своєї дїяльности і завідуваня майном Товариства; б) завідує фондами Товариства і повіреними Товариству фондациями і розпоряджує майном Товариства з виїмкою корінних фондів, та полагоджує всї біжучі рахунки Товариства; в) полагоджує в межах статута всї справи, що ведуть до осягненя цїлий Товариства, предкладає в міру потреби внесеня під розвагу і рішеня Загальних Зборів, та видає відповідні порученя місцевим кружкам. Внесеня Виділу мають першеньство перед внесенями членів; г) Виділ укладає і вносить пропамятні письма і жаданя в справі науки релїґії і катихитів до законодатних духовних і сьвітских властий і зносить ся з властями в справах Товариства; д) приймає і виключує звичайних членів з захованєм постанов статута і предкладає загальним Зборам кандидатів до іменованя на почетних членів; е) скликує що року звичайні а в міру потреби надзвичайні Загальні Збори та укладає порядок їх нарад. з) На жаданє 20. членів Товариства скликує Виділ надзвичайні Загальні Збори в протягу одного місяця; і) приймає до відома і затверджує основанє місцевих кружків, наглядає їх дїяльність та має право жадати письменних звітів з їх дїяльности; к) полагоджує всї справи Товариства з виїмкою справ застережених Загальним Зборам; л) має право гуртувати членів Товариства в поодинокі секциї після категорий шкіл, при яких заняті члени.

§. *12. Права і обовязки Загальних Зборів* Товариства: а) Загальні збори Товариства є найвисшою властию і останною інстанциєю Товариства у всїх єго справах. б) Звичайні Загальні Збори відбувають ся раз що року і скликує їх Виділ сам, зглядно на жаданє 20. членів Товариства. Речинець Загальних Зборів подає Виділ до відома членів найменьше на 14. днїв на перед. в) Загальним Зборам проводить вибраний в тій цїли голова а всї присутні члени мають голос рішаючий. д) Рішеня Загальних Зборів западають більшостию голосів, а голосованє може відбувати ся устно або картками. В случаю рівности голосів рішає голова Зборів. До зміни статута і до ужитку корінних фондів потреба двох третин, а до рішеня в справі розвязаня Товариства трох четвертин присутних членів. е) Загальні Збори приймають або відкидують звіт з дїяльности Виділу і після єго удїлюють або неудїлюють єму абсолюторию; іменують почесних членів на внесенє Виділу без дискусиї; вибирають Голову Товариства, 8. (вісьмох) членів Виділу 3 (трох) заступників виділових; вибирають ревізийну комісию з 3 (трох)

членів і одного заступника; полагоджують справи предложені Виділом, як також самостійні внесеня членів; ухвалюють внесеня дотично станових справ катихитів; рішають про зміну статутів і ухвалюють їх та постановлюють про розвязане Товариства приписаною скількостію голосів. До важности рішеня Загальних Зборів потрібно присутности 20. (двайцять) членів Товариства. На случай браку комплету, слїдуючі Загальні Збори можуть відбути ся при якім небудь числї членів.

§. *13. Права і обовязки ревізийної комісиї*: Ревізийна комісия, вибрана Загальними Зборами з поза Виділу, складає ся з 3 (трох) членів і одного заступника, вибрана на оден рік, має права і обовязок провірювати рахунки Товариства а відтак предкладає звіт Загальним Зборам та ставить внесеня на удїлене або неудїлене абсолюториї Виділови.

§. *14. Майно Товариства*: Майно Товариства складає ся з двох фондів; а) фонду біжучого, б) фонду корінного. Фонд біжучий становлять вкладки членьскі і всякі инші доходи та записи на річ Товариства, при яких нема виразного застереженя, що вони становлять фонд корінний. До фонду біжучого влучають ся також відсотки від фонду корінного. б) Фонд корінний повстає з датків та записів, при яких виразно є застережено, що вони становлять фонд корінний.

§. *15. Фондациї*: При Товаристві можуть повставати фондациї з записів або добровільних жертв, при яких виразно зазначено цїль, на яку мають обертати ся їх відсотки.

§. *16. Права і обовязки місцевих кружків*: Місцеві кружки основують ся там, де є що найменьше трох членів Товариства. Вони суть орґанами Товариства, се є зносять ся з Виділом, доносять про заснованє кружка і просять о затвердженє; пересилають вкладки членів Товариства до Виділу та предкладають єму письменний звіт з дїяльности кружка, як також внесеня, постанови і жаданя кружка і стараютъ ся підпомагати Товариство в межах статута.

§. *17. Мировий суд*: Спори між членами Товариства як також між членами а Виділом, які вийшли з відносин членів Товариства, полагоджує мировий суд, до якого вибирає кожда зі спорячих сторін по одному судиї а сї вибирають одного судию-зверхника. Наколи би оба вибрані судиї, не згодили ся на одного судию зверхника, то повідомлюють об тім Виділ, який постановлює тодї судию-зверхника, якому оба судиї повинні повинувати ся. Рішеня мирового суду є невідкличні ні до Загальних Зборів, ні до Виділу.

§. *18. Розвязане Товариства*: Товариство розвязує ся, коли постановлять Загальні Збори при присутности що найменше половини звичайних членів. Рішене про розвязане має запасти більшостию трох четвертин голосів присутних членів. В разї розвязаня Товариства майно єго переходить на цїль, на яку рішають послїдні Збори звичайною більшостию голосів.

§. 19. Наколи би послїдні Загальні Збори не рішили, на яку цїль має бути ужите майно Товариства, тодї рішають про се усї три руско-католицкі Ординарияти в Галичинї.

§. *20. Переходова постанова*: По затвердженю статута усїми трьома галицкими руско-католицкими Ординариятами і ц. к. Намісництвом, вибирають підписані на статутї члени Товариства основателї з поміж себе комітет, який має скликати першї Загальні Збори Товариства, в цїли введеня его в житє.

Сей статут є одобрений трома руско-католицькими Високопреосьвященими Ординариятами і потверджений рішенєм Високого ц. к. Намісництва з дня 16. марта 1910 до ч. 1267.

о. Е. Гузар.

ВСЯЧИНА.

Як не фалшувати, то бодай замовчати —

се девіз усїх польских публїцистів і дневникарів в руских справах. Або представити усе в фалшивім сьвітлї, перекрутити, вивернути усе горі дном, щоби все була польска правда, або бодай, коли вже щось годї перекрутити, бо по просту немисливо перекрутити, то бодай замовчати. Се послїдне особливо має місце тогдї, коли би через якусь вістку, чи зареєстроване якогось факту сьвіт міг щось корисного почути про Русинів. Якою моралию в тім зглядї кермують ся польскі публїцисти — нам не цїкаво, але дивно дуже воно відбиває, коли ми то само мусимо констатувати в офіцияльних звітах польского клиру. Ось гляньмо до польского львівского шематизму за 1910 р.

На сторонї 203-ій є подані числа душ ріжних віроісповідань. Є Монофізити, Жиди, Липовани, Меноніти і т. д. навіть 285 душ Караїтів поміщено, але про Русинів, греко-католиків анї словечка! А чому? Чи забули? — Се сьмішна булаб відповідь. Причина того промовчаня в тім, що як би поставили були там число Русинів гр. к., то з одної однїської епархії був би один мілїон і ще з додатком, а ту Поляків ritus latini всего 970. 942 — отже значно меньше. А шематизм розсилаєсь по всїм усюдам... А нуж, хтось перечитав би і довідав би ся, що в „польскім краю“, в Галичинї, є якісь Русини, навіть католики, не схизматики, ба та тих Русинів навіть щось більше число як Поляків! Отже як ту порадити, щоби якому чужинцеви не помішати ясности що до polskości краю? — Коротко: промовчати і вже Polonia salvata est. — *о. М. Л.*

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає

о. Олександер Малицкий.

З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рефця.

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул. Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчниці“,

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і нїкльованє по умірковани нїх цїнах.

Для клиру!

В житю людий, як дїтий так і старших, бувають красні хвилї, котрі остають їм памятні на цїле житє. Сї хвилї повинни ми старатись утревалити в їх тямцї і тим способом піддержати в них того релїґійного духа, який їх тодї огортав.

Такими моментами суть для дїтий перші принимання сьв. Тайн. В других краях є той звичай, що сей акт відбуває ся з більшим торжеством, тай роздають ся причастникам відповідні образочки. Той добрий звичай повинни і ми удержати. — Другі важні хвилї для дїтий суть річні закінченя шкільної науки, котрі ось тепер наближають ся. І тут повинни ми сповнити наше посланництво і обдарити дїтвору хоч би маленькими релїґійними образками, котрі загріють ї̈ до дальшої науки і скріплять релїґійні чувства. — Але і для цїлої суспільности, для молодших і старших, лучають ся не менше памятні моменти, як прим. канонїчні візитациї архиереїв. Настрій народа бував тодї піднесений. І таку хвилю годилось би удержати в милій згадцї через роздане сьв. образочків, осьнячених архиереєм.

Сю потребу відчула наша сьвященича „Достава“ і постаралась о специяльні образцї, заосмотрені (для перших причастників і для архиерейских гостин) в відповідні пропамятні написи і молитовки.

Най отже Всч. Отцї користають з сего видавництва. Видаток не величкий, котрий можна покрити (відповідно до цїни) або з церковної скарбони, або з шкільного буджету, або таки дарами народа. А труд нагородить ся в душах вірних сторицею.

Ми вдячні управі нашої „Достави“, що звернули свою увагу і всю сторону церковного житя. Не зробили они сего для дрібного зиску, але для сповненя вищої ідеї. Дай Боже, щоби она піддала і приспорила нам ще не одно, що в житю церкви потрібне.

Сьвященик.

Найбільший склад в краю

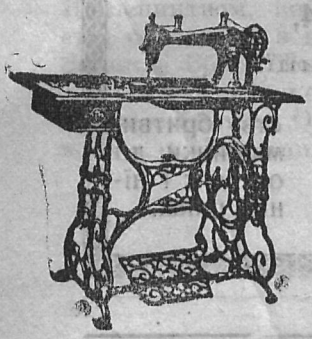

оригінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,

КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Цінники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий

механік і спеціяліст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярсько-столярська і позолотнича

Дмитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духовеньству.

Предплачуйте і ширіть

християньску часопись для руского народу

„ОСНОВУ",

що виходить 10. і 25. кождого місяця і коштує річно 3 кор. „Основа" пише про політику, господарство, про справи релїґійні, суспільні, просьвітні, подає короткі а цїкавi оповідання і богату всячину.

Купуйте також отсї брошурки, що вийшли в бібліотеці „Основи":

1)	Ану виплиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2)	Йосифіньский патент	6 сот.
3)	Про чернече жите	6 сот.
4)	Дещо про суспільне питаннє	0 сот.
5)	За що мають соціяліcти нашого хлопа	6 сот.
6)	Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7)	Значінє праці в сьвітлї віри	0 сот
8)	Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"

Львів, пл. св. Юра, 5.

Оповіщенє.

Знані суть нашому Всч. Духовеньству товариство сьв. ап. Павла і єго видавництва. Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва — ті просто залягають маґазини. В надії, що найдуть ся преціньсьвященики, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширенє християньскої ідеї лежить на серци так, що й нї труду, нї гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленями.

1.	Від атеїзму до анархізму	0.60 К.
2.	Наука о найсьвят. Тайнї Евхаристиї . . .	0·20 К.
3.	Наука о сьв. Тайнї покаяня	0·20 К.
4.	Дра Франка: Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0·30 К.
5.	Duilhe de Saint Projet, Наукова апольоґія христ. ври ч. I—II	1·75 К.
6.	Косса-Мормайстер. Перші основи Економії . .	0·75 К.
7.	Чоловік а зьвірина	0·30 К.
8.	О Службі Божій	0·20 К.
9.	Волод. Соловєв, Росия і вселеньска церков . .	0·50 К.
10.	Боротьба Дрепера з вірою	0·40 К.
11.	Оставте дітей приходите ко мнї Ч. I. і II. . .	0·40 К.
12.	сьвящ. Т. Лежогубский — Теория розвою а человік	0·30 К.

З дрібної бібліотеки для народу:

1.	Хто є Христос	0·04 К.
2.	Ворог людства	0·04 К.
3.	Вільна школа	0·04 К.
4.	Про чернече житє	0·06 К.

Цїни враз з пересилкою!

Адреса: Львів, ул. Коперника ч. 36.

З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом **М. Рефця.**